



การดำเนินคดีซ้ำ : ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

ต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

โดย

นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การดำเนินคดีซ้ำ : ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ
ต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

โดย

นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



DOUBLE JEOPARDY : A STUDEY OF A FOREIGN COURT JUDGMENT
FOR THAI CRIMINAL PROSECUTION

BY

MR. THATCHAPONG WONGRIANTONG



A DISSERTATION SUBMITTED IN FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTORS OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

CORYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะนิติศาสตร์

ดุชนิพนธ์

ของ

นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง

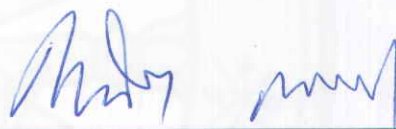
เรื่อง

การดำเนินคดีซ้ำ : ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรดุชนิพนธ์

เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. คณิต ณ นคร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก



(ศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม



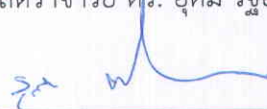
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์



(ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์



(ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์)

คณบดี



(ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต)

หัวข้อขุณินิพนธ์	การดำเนินคดีซ้ำ : ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ
ชื่อผู้เขียน	ต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย
ชื่อปริญญา	นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
	นิติศาสตร์
	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ Non bis in idem หมายถึง บุคคลจะไม่เดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน หลักการนี้เป็นข้อต่อสู้อย่างหนึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความที่จำเลยสามารถยกข้อต่อสู้ เพื่อแสดงว่า ถูกศาลพิพากษาในข้อหาเดียวกันมาแล้ว และขอให้ศาลยกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดอำนาจในการพิจารณาคดีของรัฐ และเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล รวมตลอดถึง เป็นการแสดงออกในหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา

จากการขยายเขตอำนาจรัฐเพื่อปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติทำให้รัฐต่างๆ มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกัน และนำมาสู่การพิจารณาถึงการกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องการดำเนินคดีซ้ำในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ซึ่งเป็นการชั่งน้ำหนักระหว่างอำนาจอธิปไตยที่เป็นสิทธิเด็ดขาดของรัฐในการที่จะไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำ

สำหรับประเทศไทยได้ยอมรับหลักการนี้มาในรูปแบบต่างๆ เช่น เข้าเป็นภาคีหรือให้สัตยาบันในกฎบัตร สนธิสัญญาต่างๆ รวมตลอดถึงการบัญญัติหลักการนี้ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และให้ศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษได้ในบางฐานความผิดสำหรับกรณีที่การกระทำความผิดเกิดนอกราชอาณาจักร และทุกฐานความผิดสำหรับกรณีที่ความผิดเกิดในราชอาณาจักรหรือกฎหมายอาญาถือว่าเกิดในราชอาณาจักร ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

อย่างไรก็ดี อำนาจอธิปไตยของรัฐกำลังถูกผ่อนคลายลงโดยหลายประเทศเริ่มหันมาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมากขึ้น เนื่องจากมีแนวคิดมาจากการวางรากฐานของความหมายของกฎหมายอาญาระหว่างประเทศที่เริ่มเอนเอียงมาทางด้านการคุ้มครองมนุษยชาติ ในขณะที่

กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองแบบเดิมมุ่งคุ้มครองอำนาจอธิปไตยของรัฐและผลประโยชน์ของรัฐ

ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะในการพิจารณาเรื่อง การดำเนินคดีชี้กรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย คือ ในกรณีที่ ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดมาแล้ว ประเทศไทยต้องไม่ลงโทษซ้ำผู้กระทำความผิดนั้นอีกไม่ว่ากรณีใด เว้นแต่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง และการพิจารณานั้นเกิดจากการสมยอมหรือไม่ได้มาตรฐานตามกฎหมายไทย



Dissertation Title	DOUBLE JEOPARDY : A STUDEY OF A FOREIGN COURT JUDGMENT FOR THAI CRIMINAL PROSECUTION
Author	Mr.Thatchapong Wongriantong
Degree	Doctor of Laws
Department/Faculty/University	Law Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Surasak Likasitwatanakul, Ph.D.
Thesis Co-advisor	Associate Professor Pokpong Srisanit, Ph.D.
Academic Year	2015

ABSTRACT

The principle of Non bis in idem double jeopardy prohibition refers to are individual who all not suffer again for committing guilty in the same case. This principle is a defiance in accordance with laws in which the defendant can defense to show that he has been accused in the same case. Also, the defendant requests the court of justice to release him. This aims to restrict the authority in the case consideration of the public and as the assurance of human rights as well as the exposure to the sacred of the judgment.

Due to the expansion of the government authority for suppressing transnation criminal, various states have the authority in the consideration of double jeopardy which leads to the consideration of the rules and regulations on double jeopardy in the case that foreign court judgment already done. It is the weighing between the sovereignty to deny foreign court judgment and human rights protection of an individual not to be in double jeopardy.

Thailand has accepted this principle in various forms such as being part of party, ratification of charter and the principle enactment in

the Penal Code. The court of justice can use the discretion for punishment of same cases happening outside the Kingdom of Thailand as well as all guiles happening in the Kingdom which is considered as the opposition of the double jeopardy.

However, Sovereignty of the country is being abated. Many countries being to protract the right and freedom of an individual more than ever. This is because there is an idea from the basis of divination of the international penal law which being to emphasize on mankind protection. In contrast; the tradition public international law emphasizes the protection of benefit and sovereignty of the county.

Therefore, there is suggestion on the consideration of double jeopardy in the cause of results of the judgment of a foreign court. Toward a criminal cause filing in Thailand. That is, in the cause of a foreign court has had judgment on penalty of offender so Thailand cannot commit penalty of the offender again except a foreign has dismissed the judgment. In addition, The consideration arises from the mutually or not reach standards if Thai law.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฉนินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปได้ดี เนื่องจากการได้รับความกรุณาและการชี้แนะจากกรรมการดุขฉนินพนธ์ทุกท่านและขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ที่สละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา คอยให้คำชี้แนะ แนะนำ ในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.คณิต ฒ นคร ประธานกรรมการ ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ ที่สละเวลามาเป็นกรรมการดุขฉนินพนธ์

ขอขอบพระคุณ อาจารย์เกษมา เดชรักษา อาจารย์ธนะ เนตรศุภลักษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อุดม งามเมืองสกุล ที่คอยให้คำแนะนำข้าพเจ้าในเรื่องต่างๆ

ขอขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้า ที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจข้าพเจ้าในการทำดุขฉนินพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด

นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	9
1.3 สมมุติฐานของการศึกษา	10
1.4 วิธีการศึกษา	10
1.5 ขอบเขตของการศึกษา	10
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 ข้อความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำ	12
2.1 ข้อความคิด ปรัชญา และประวัติศาสตร์	12
2.1.1 ข้อความคิด	12
2.1.2 ปรัชญา	19
2.1.3 ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา	21
2.2 ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	25
2.2.1 เงื่อนไขการระงับคดี	25
2.2.2 ผลผูกพันของคำพิพากษา	27
2.2.3 หลักนิติธรรม	28
2.2.4 สิทธิมนุษยชน	30
2.2.5 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม	31
2.3 หลักเกณฑ์และข้อยกเว้น	32
2.3.1 หลักเกณฑ์	32
2.3.2 พิจารณาหลัก Double jeopardy และ	34
หลัก Non bis in idem	
2.3.3 ข้อยกเว้น	34

2.3.3.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	35
2.3.3.2 การยกเลิกการพิจารณาที่มีข้อบ	36
2.3.3.3 การพิจารณาคดีที่เกิดจากการสมยอม	39
2.3.3.4 คำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์	41
2.4 มาตรฐานสากล	43
2.4.1 การดำเนินคดีซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ	43
2.4.1.1 ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948	44
2.4.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966	46
2.4.1.3 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998	48
2.4.2 การดำเนินคดีซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค	58
2.4.2.1 สนธิสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1959	58
2.4.2.2 การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของประเทศในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (ความตกลงเชงเกน)	63
2.4.2.3 สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004	66
2.4.3 การดำเนินคดีซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ ระดับทวีปาคี	73
2.4.3.1 สนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน	73
2.4.3.2 สนธิสัญญาความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยการโอนตัวนักโทษ	76
บทที่ 3 การดำเนินคดีซ้ำในต่างประเทศ	79
3.1 แนวคิดการดำเนินคดีซ้ำในต่างประเทศ	79
3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	79
3.1.2 ประเทศอังกฤษ	82
3.1.3 ประเทศญี่ปุ่น	83
3.2 จำเลยคนเดียวกัน	84
3.3 การกระทำเดียวกัน	85
3.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	85
3.3.2 ประเทศอังกฤษ	86
3.3.3 ประเทศญี่ปุ่น	89

3.4 คำพิพากษาถึงที่สุด	89
3.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	90
3.4.2 ประเทศอังกฤษ	92
3.4.3 ประเทศญี่ปุ่น	93
3.5 ข้อยกเว้น	93
3.5.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	93
3.5.2 ประเทศอังกฤษ	95
3.6 วิธีพิจารณาในการอ้างข้อต่อสู้	96
3.6.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	96
3.6.2 ประเทศอังกฤษ	97
3.7 การคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญา ในศาลต่างประเทศ	97
3.7.1 เขตอำนาจศาล	97
3.7.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	98
3.7.1.2 ประเทศญี่ปุ่น	99
3.7.2 คำพิพากษาถึงที่สุด	102
3.7.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	102
3.7.2.2 ประเทศญี่ปุ่น	104
3.7.2.3 สาธารณรัฐเยอรมัน	104
3.8 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นในต่างประเทศ	104
3.8.1 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่น ของประเทศสหรัฐอเมริกา	106
3.8.2 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่น ของประเทศอังกฤษ	109
3.9 หลักการดำเนินคดีอาญากับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ	110
3.9.1 หลักการค้นหาความจริง	110
3.9.2 หลักฟังความทุกฝ่าย	111
3.9.3 หลักทวนถาม	114
3.9.4 หลักเปิดเผย	115
3.9.5 หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน	118
3.9.6 หลักยกประโยชน์ความสงสัย	118

บทที่ 4 การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย	120
4.1 ข้อความคิดและความเป็นมาของการดำเนินคดี	120
4.1.1 สมัยสุโขทัย	121
4.1.2 สมัยอยุธยา	121
4.1.3 สมัยรัตนโกสินทร์	122
4.1.4 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาที่มีโทษ ใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115	122
4.1.5 กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.117	123
4.2 หลักการห้ามดำเนินคดี	124
4.2.1 คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง	124
4.2.2 การรวมพิจารณาคดี	131
4.2.3 คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี	133
4.2.4 การชี้ขาดของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ	137
4.3 การคำนึงถึงผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญา ในประเทศไทย	139
4.3.1 ประมวลกฎหมายอาญา	139
4.3.2 สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญา ของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004	149
4.3.3 พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551	153
4.3.4 พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527	155
4.4 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นของประเทศไทย	156
บทที่ 5 วิเคราะห์ การห้ามดำเนินคดีซ้ำกับผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ	158
ต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย	
5.1 สถานะศาลต่างประเทศ	158
5.1.1 ศาลของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรอง	158
5.1.2 ศาลอาญาระหว่างประเทศ	162
5.2 ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ	166
5.2.1 คำพิพากษายกฟ้อง	170

5.2.2 คำพิพากษาลงโทษ	175
5.3 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำกับผลคำพิพากษา ของศาลต่างประเทศที่มีต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย	180
5.3.1 อำนาจอธิปไตยของรัฐ	180
5.3.2 ความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมายและมาตรฐานการพิจารณาคดี	183
5.3.3 เขตอำนาจศาล	185
5.3.4 ผลของการกำหนดเขตอำนาจรัฐ	187
5.3.5 การต่อรองคำรับสารภาพ	192
5.3.6 อำนาจฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย	195
5.3.7 พื้นฐานและแนวโน้มการบัญญัติกฎหมายอาญาในอนาคต	197
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	201
6.1 บทสรุป	201
6.2 ข้อเสนอแนะ	210
บรรณานุกรม	211
ประวัติผู้เขียน	221

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในยุคดั้งเดิมของระบบการดำเนินคดีอาญานั้น รัฐจะใช้วิธีการค้นหาความจริงโดยวิธีการทรมานผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เคารพสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน อันส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมนานาอารยประเทศจึงมีแนวคิดในการให้ความสำคัญแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมากขึ้น โดยรัฐจะกระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือการใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้ และเพื่อตอบสนองแนวคิดดังกล่าว นานาอารยประเทศจึงได้บัญญัติกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยให้เป็นไปโดยชอบธรรมไว้หลายประการ

หนึ่งในหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย คือ หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ Non bis in idem หมายถึง บุคคลจะไม่เดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน หลักการนี้เป็นข้อต่อสู้อย่างหนึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความที่จำเลยสามารถยกข้อต่อสู้ เพื่อแสดงว่าถูกศาลพิพากษาในข้อหาเดียวกันมาแล้ว และขอให้ศาลปล่อยตัวจำเลยไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดอำนาจในการพิจารณาคดี เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม และเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ มีต้นกำเนิดตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ซึ่งได้บัญญัติว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกรังควานถึงสองครั้งสองหนในการกระทำความผิดในครั้งเดียว ในปัจจุบันหลักการนี้ถูกพัฒนาเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่นานาอารยประเทศยอมรับ และนำไปใช้ทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น ได้บัญญัติรับรองหลักกฎหมายดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ Constitutional Right ประมวลกฎหมายอาญา หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากนี้ หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้ยังได้ถูกบัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right)

ข้อ 14 (7) ว่า บุคคลไม่อาจถูกพิจารณาหรือลงโทษในการกระทำผิดกรรมเดียวกัน ซึ่งได้มีพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัว¹

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคไร้พรมแดนเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีการสื่อสาร และคมนาคมการขนส่ง อันเป็นการส่งผลให้บุคคลมีการเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ไปมาในประเทศต่างๆ เพื่อท่องเที่ยว ศึกษา และการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ด้วยเหตุเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้พัฒนาสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามปัญหาอาชญากรรมได้มีวิวัฒนาการตามเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมข้ามชาติ ที่มีการจัดโครงสร้างของบุคคลหลายคนและมีเป้าหมายในการกระทำอาชญากรรมร้ายแรง เช่น การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การค้าประเวณี หรืออาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบในหลายประเทศ และสามารถกระทำความผิดได้หลายรูปแบบ เช่น ความผิดที่ได้กระทำลงในประเทศหนึ่ง แต่การเตรียมการ การวางแผน การสั่งการ หรือการควบคุมได้กระทำในอีกประเทศหนึ่ง หรือการกระทำนั้นได้กระทำลงประเทศหนึ่ง แต่มีผลกระทบที่สำคัญเกิดขึ้นในอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งเรียกการกระทำนั้นว่า เป็นความผิดที่คาบเกี่ยวในทางระหว่างประเทศ

เพื่อความยุติธรรมต่อประเทศที่ได้รับความเสียหาย กฎหมายระหว่างประเทศได้ให้อำนาจอธิปไตยต่างๆ ในการออกกฎหมายขยายเขตอำนาจของตนไปยังรัฐอื่น เพื่อบังคับใช้กับคนชาติของตน หรือความผิดที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ หรือความผิดบางประเภทที่มีผลกระทบต่อนานาชาติอันเป็นความผิดสากล รวมถึงการกระทำความผิดที่มีลักษณะคาบเกี่ยวกันระหว่างรัฐ อย่างไรก็ตาม ผลที่ตามมาจากการขยายเขตอำนาจรัฐ จะทำให้รัฐต่างๆ มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกัน และนำมาสู่การพิจารณาถึงการกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องการดำเนินคดีซ้ำในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ซึ่งเป็นการชั่งน้ำหนักระหว่างอำนาจอธิปไตยที่เป็นสิทธิเด็ดขาดของรัฐในการที่จะไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำ

สำหรับกฎหมายเรื่องการดำเนินคดีซ้ำในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ได้ถูกกล่าวถึงในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น กำหนดว่าหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วเป็นดุลพินิจของศาลในการที่จะลดโทษหรือไม่ลงโทษอีกก็ได้ และประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคำพิพากษาในคดีต่างๆ ที่วินิจฉัยว่า การจะดำเนินคดีซ้ำหรือไม่ให้เป็นดุลพินิจของศาลในการที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ นอกจากนี้ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ

¹ ข้อ 14 (7) No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country

ค.ศ.1998 และกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป ประกาศ ณ วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.2000 ได้กำหนดหลักการนี้ไว้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998

ได้บัญญัติหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ใน ข้อที่ 20 โดยกำหนดว่า ห้ามมิให้ดำเนินคดีกับบุคคลที่ศาลอาญาระหว่างประเทศได้พิจารณาพิพากษามาแล้ว หรือศาลอาญาระหว่างประเทศจะไม่ดำเนินคดีซ้ำสองครั้งกับการกระทำเพียงครั้งเดียวที่รัฐภาคีได้ทำการดำเนินคดีมาแล้ว เว้นแต่การดำเนินคดีในประเทศไม่อาจเป็นไปได้อย่างอิสระหรือเที่ยงธรรมตามบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมายต่างประเทศ หรือการดำเนินคดีในสถานการณ์ที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความตั้งใจในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรม

2. กฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป

กลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปได้บัญญัติหลักการดำเนินคดีซ้ำในกรณีดังกล่าวไว้ในกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป โดยมีหลักว่า คดีที่เกิดในประเทศกลุ่มสมาชิกสหภาพยุโรปที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างสองประเทศสมาชิกขึ้นไปและอยู่ในการตัดสินของศาลในหลายประเทศสมาชิก จะไม่มีผู้ใดต้องระวางโทษอีกครั้งในการดำเนินคดีอาญากับความผิดที่เขาได้รับการลงโทษหรือปล่อยตัว เว้นแต่เป็นคดีความมั่นคงของชาติ

จากการศึกษาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐกำลังถูกผ่อนคลายลงโดยหลายประเทศเริ่มหันมาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมากขึ้น เนื่องจากมีแนวคิดมาจากการวางรากฐานของความหมายของกฎหมายอาญาระหว่างประเทศที่เริ่มเอนเอียงมาทางด้านการคุ้มครองมนุษยชาติ ในขณะที่กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองแบบเดิมมุ่งคุ้มครองอำนาจอธิปไตยของรัฐและผลประโยชน์ของรัฐ

สำหรับประเทศไทยได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินคดีซ้ำ กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วอยู่ 4 ฉบับ คือ

1. ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเรื่องนี้อยู่ในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ โดยกฎหมายในเรื่องนี้จะใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดที่อยู่ในอำนาจทั้งศาลไทยและศาลต่างประเทศ และศาลต่างประเทศได้พิจารณาพิพากษามาแล้ว และบุคคลนั้นได้เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร ผลคือ ศาลไทยลงโทษซ้ำได้ในบางฐานความผิดและลงโทษซ้ำไม่ได้ในบางฐานความผิด

ทั้งนี้ ในเรื่องดังกล่าวกฎหมายได้แบ่งรูปแบบการบังคับใช้กฎหมายออกเป็น
2 รูปแบบ คือ

1. การกระทำความผิดเกิดนอกราชอาณาจักร²
2. การกระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือถือว่าเป็นการกระทำความผิดใน
ราชอาณาจักร

สำหรับกรณีที่การกระทำความผิดเกิดนอกราชอาณาจักรจะใช้บังคับได้ในกรณีที่บุคคลได้กระทำความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงต่อประเทศไทย ความผิดที่เป็นการปลอมแปลงเงินตรา แสตมป์ ภาษีอากร ค่าธรรมเนียม เอกสารใบหุ้นตัวเงิน ความผิดก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ในการล่อลวงเด็กเพื่อค้าประเวณีข้ามชาติ ความผิดชิงทรัพย์ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวงนอกราชอาณาจักร และกฎหมายก็ขยายอำนาจในการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดในประเทศไทยได้³ ไม่ว่าผู้กระทำจะมีสัญชาติใดหรือมีความผิดที่ระบุไว้ใน มาตรา 8⁴ มาตรา 9⁵ เกิดขึ้นในต่างประเทศ โดยคนไทย

² มาตรา 10 ผู้ใดกระทำการนอกราชอาณาจักร ซึ่งเป็นความผิดตาม มาตราต่างๆ ที่ระบุไว้ใน มาตรา 7 (2) และ (3) มาตรา 8 และมาตรา 9 ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้น ในราชอาณาจักร เพราะการกระทำนั้นอีก ถ้า

- (1) ได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือ
- (2) ศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว ถ้าผู้ต้องคำพิพากษาได้รับโทษสำหรับการกระทำนั้น ตามคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศมาแล้ว แต่ยังไม่พ้นโทษ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงโทษที่ผู้นั้นได้รับมาแล้ว

³ มาตรา 7 ผู้ใดกระทำความผิดดังระบุไว้ต่อไปนี้นอกราชอาณาจักรจะต้องรับโทษในราชอาณาจักร คือ

- (1) ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ถึง มาตรา 129

(1/1) ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 135/1 มาตรา 135/2 มาตรา 135/3 และ มาตรา 135/4

(2) ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 240 ถึง มาตรา 249 มาตรา 254 มาตรา 256 มาตรา 257 และมาตรา 266 (3) และ (4)

(2 ทวิ) ความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 282 และมาตรา 283

(3) ความผิดฐานชิงทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 339 และความผิดฐานปล้นทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 340 ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง

⁴ มาตรา 8 ผู้ใดกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร และ

(ก) ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นคนไทย และรัฐบาลแห่งประเทศที่ความผิดได้เกิดขึ้น หรือผู้เสียหายได้ร้องขอให้ลงโทษ หรือ

(ข) ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นคนต่างด้าว และรัฐบาลไทยหรือคนไทยเป็นผู้เสียหาย และผู้เสียหายได้ร้องขอให้ลงโทษ

ถ้าความผิดนั้นเป็นความผิดดังระบุไว้ต่อไปนี้ จะต้องรับโทษภายในราชอาณาจักร คือ

(1) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 217 มาตรา 218 มาตรา 221 ถึงมาตรา 223 ทั้งนี้ เว้นแต่กรณีเกี่ยวกับมาตรา 220 วรรคแรก และมาตรา 224 มาตรา 226 มาตรา 228 ถึงมาตรา 232 มาตรา 237 และมาตรา 233 ถึงมาตรา 236 ทั้งนี้ เฉพาะเมื่อเป็นกรณีต้องระวางโทษตามมาตรา 238

(2) ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 264 มาตรา 265 มาตรา 266 (1) และ (2) มาตรา 268 ทั้งนี้ เว้นแต่กรณีเกี่ยวกับมาตรา 267 และมาตรา 269

(2/1) ความผิดเกี่ยวกับบัตรอิเล็กทรอนิกส์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 269/1 ถึง มาตรา 269/7

(2/2) ความผิดเกี่ยวกับหนังสือเดินทาง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 269/8 ถึง มาตรา 269/15

(3) ความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 276 มาตรา 280 และมาตรา 285 ทั้งนี้ เฉพาะที่เกี่ยวกับมาตรา 276

(4) ความผิดต่อชีวิต ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 288 ถึงมาตรา 290

(5) ความผิดต่อร่างกาย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 295 ถึงมาตรา 298

(6) ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 306 ถึงมาตรา 308

(7) ความผิดต่อเสรีภาพ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 309 มาตรา 310 มาตรา 312 ถึงมาตรา 315 และมาตรา 317 ถึงมาตรา 320

(8) ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ถึง มาตรา 336

(9) ความผิดฐานกรรโชก รีดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 337 ถึงมาตรา 340

(10) ความผิดฐานฉ้อโกง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 341 ถึงมาตรา 344 มาตรา 346 และมาตรา 347

(11) ความผิดฐานยักยอก ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 352 ถึงมาตรา 354

(12) ความผิดฐานรับของโจร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 357

เป็นผู้กระทำความผิด หรือคนไทยเป็นผู้เสียหาย และหากบุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร
ดังนี้ ศาลไทยก็จะมีอำนาจดำเนินคดีอาญากับบุคคลเหล่านั้นได้

อย่างไรก็ตาม หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาบุคคลนั้นมาแล้วผลทางกฎหมาย คือ

1. ศาลไทยลงโทษซ้ำได้ ถ้าเป็นความผิดในเรื่องความมั่นคง ความผิดก่อการร้าย
ความผิดเกี่ยวกับเพศกรณีรัฐจัดหาล่อซื้อไปเพื่อการรอนาจาร

2. ศาลไทยลงโทษซ้ำไม่ได้ ถ้าเป็นความผิดในเรื่องการปลอมแปลงเงินตรา
แสตมป์รัฐบาล ใบหุ้น ตัวเงิน ความผิดชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง หรือความผิดที่ผู้กระทำความ
ผิดหรือผู้เสียหายเป็นคนไทย

สำหรับกรณีการกระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือถือว่าเป็นการกระทำความ
ผิดในราชอาณาจักรต้องรับโทษในราชอาณาจักรจะใช้ในกรณีเมื่อมีการกระทำความผิดเกิด
ในประเทศไทย หรือเกิดขึ้นในเรือไทย หรืออากาศยานไทย ที่อยู่นอกราชอาณาจักรไทย⁶ หรือเมื่อ
มีการกระทำหรือผลของการกระทำความผิดคาบเกี่ยวกันระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ⁷ หรือ
เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรที่เป็นการเตรียมการหรือพยายามกระทำความ
ผิดที่กฎหมายไทยได้บัญญัติไว้เป็นความผิด แม้ผลจะไม่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรไทย⁸ หรือเมื่อ
มีผู้กระทำความผิดหลายคน กล่าวคือ ตัวการ ผู้ใช้ และผู้สนับสนุน อยู่นอกประเทศไทย แต่ผู้ลงมือได้

(13) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 358 ถึงมาตรา 360

⁵ มาตรา 9 เจ้าพนักงานของรัฐบาลไทยกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 147 ถึงมาตรา 166 และมาตรา 200 ถึงมาตรา 205 นอกราชอาณาจักร จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร

⁶ มาตรา 4 ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักร ต้องรับโทษตามกฎหมาย

การกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดให้ถือว่า
กระทำความผิดในราชอาณาจักร

⁷ มาตรา 5 วรรคแรก ความผิดใดที่การกระทำแม้แต่ส่วนหนึ่งส่วนใดได้กระทำใน
ราชอาณาจักรก็ดี ผลแห่งการกระทำเกิดในราชอาณาจักรโดยผู้กระทำประสงค์ให้ผลนั้นเกิดใน
ราชอาณาจักร หรือโดยลักษณะแห่งการกระทำผลที่เกิดขึ้นควรเกิดในราชอาณาจักร หรือย่อมจะ
เล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดในราชอาณาจักรก็ดี ให้ถือว่าความผิดนั้นได้กระทำในราชอาณาจักร

⁸ มาตรา 5 วรรคสอง ในกรณีการเตรียมการ หรือพยายามกระทำการใด ซึ่งกฎหมาย
บัญญัติเป็นความผิด แม้การกระทำนั้นจะได้กระทำนอกราชอาณาจักร ถ้าหากการกระทำนั้นจะได้
กระทำตลอดไปจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ ผลจะเกิดขึ้นในราชอาณาจักร ให้ถือว่าการเตรียมการ
หรือพยายามกระทำความผิดนั้นได้กระทำในราชอาณาจักร

ลงมือกระทำความผิดในประเทศไทย⁹ ดังนั้น ผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องทั้งหมดต้องรับโทษในราชอาณาจักร

อย่างไรก็ตาม หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาบุคคลนั้นมาแล้วผลทางกฎหมาย คือ¹⁰

1. ศาลไทยลงโทษซ้ำอีกไม่ได้ ถ้าผู้กระทำความผิดถูกฟ้องต่อศาลต่างประเทศโดยรัฐบาลไทยร้องขอ และศาลต่างประเทศพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวของผู้กระทำความผิด หรือศาลต่างประเทศได้มีคำพิพากษาลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษมาแล้ว

2. ศาลไทยลงโทษซ้ำอีกได้ ถ้าผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศมาแล้วทั้งหมด โดยที่รัฐบาลไทยไม่ได้ร้องขอให้ลงโทษ หรือผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาแล้วบางส่วน หรือศาลต่างประเทศยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลต่างประเทศพิพากษาลงโทษแต่ผู้นั้นยังไม่ได้รับโทษเลย หรือศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น โดยรัฐบาลไทยมิได้ร้องขอ

2. สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน

สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน มีหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำ กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วอยู่ในข้อ 3 ที่กำหนดว่า ภาควิชาผู้รับคำร้องขอจะปฏิเสธให้ความช่วยเหลือในกรณีที่บุคคลถูกตัดสินว่ามีความผิดถูกตัดสินปล่อยตัว

⁹ มาตรา 6 ความผิดใดที่ได้กระทำในราชอาณาจักร หรือที่ประมวล กฎหมายนี้ถือว่า ได้กระทำในราชอาณาจักร แม้การกระทำของผู้เป็นตัวการด้วยกัน ของผู้สนับสนุนหรือของผู้ใช้ให้ กระทำความผิดนั้นจะได้ออกนอกราชอาณาจักร ก็ให้ถือว่าตัวการ ผู้สนับสนุน หรือผู้ใช้ให้ กระทำ ได้กระทำในราชอาณาจักร

¹⁰ มาตรา 11 ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือกระทำความผิดที่ประมวล กฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ถ้าผู้นั้นได้รับโทษสำหรับการกระทำนั้นตามคำพิพากษา ของศาลในต่างประเทศมาแล้วทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงโทษที่ผู้นั้นได้รับมาแล้ว

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือกระทำความผิดที่ประมวล กฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ได้ถูกฟ้องต่อศาลในต่างประเทศโดยรัฐบาลไทยร้องขอ ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นอีก ถ้า

- (1) ได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือ
- (2) ศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษ และผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว

โดยศาลที่มีเขตอำนาจ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในประเทศไทยบุคคลนั้นก็จะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งเปิดช่องให้สามารถดำเนินคดีซ้ำได้

3. พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527

พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 มีหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำในกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วตามมาตรา 18 ที่กำหนดว่า หากมีการโอนตัวนักโทษไทยมารับโทษต่อในราชอาณาจักรให้ถือว่าคำพิพากษาของศาลประเทศผู้โอนเป็นคำพิพากษาของศาลไทย ในกรณีนี้จะไม่ส่งผลต่อการดำเนินคดีซ้ำ เนื่องจากบุคคลที่ถูกส่งตัวเข้ามาในประเทศไทยบุคคลนั้นต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรื่องคดีอาญาระงับ กรณีศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง

4. พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551

พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 มีหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำ กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วตามมาตรา 10 ที่กำหนดว่า จะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าหากว่าประเทศผู้รับคำร้องขอได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวหรือลงโทษและผู้นั้นพ้นโทษแล้ว อย่างไรก็ตาม หากบุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในประเทศไทยบุคคลนั้นก็จะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งเปิดช่องในสามารถดำเนินคดีซ้ำได้

จากการพิจารณาหลักกฎหมายต่างๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้จะมีผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาแล้ว ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 และสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ยังคงเปิดช่องให้เจ้าพนักงานสามารถดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดได้อีกครั้ง เนื่องจากประเทศไทยมีแนวคิดที่ว่า รัฐแต่ละรัฐต้องสงวนอำนาจอธิปไตยของตนเอง ดังนั้น การใช้อำนาจอธิปไตยในทางการศาลย่อมมีผลและสามารถบังคับใช้ภายในดินแดนของรัฐที่มีคำพิพากษาเท่านั้น รัฐอื่นไม่มีหน้าที่หรือพันธกรณีจะต้องเชื่อฟังคำพิพากษาของศาลอื่น หากมีรัฐใดยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐอื่นก็จะสูญเสียอำนาจอธิปไตยไป ดังนั้น คำพิพากษาของรัฐใดก็พึงใช้เฉพาะรัฐนั้น นอกจากนี้ประเทศไทยเองยังกังวลในเรื่องของ

ความไม่สอดคล้องของระบบการพิจารณา ประเภทของโทษ และการระวางโทษที่แต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน¹¹

อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายของประเทศไทยยังคงเปิดช่องให้มีการดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดได้อีกครั้ง อาจจะไม่ชอบด้วยหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 และแนวคิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศสมัยใหม่ที่มุ่งพิจารณาถึงบุคคลมากกว่าอำนาจรัฐ

จากหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทำให้ผู้เขียนต้องการศึกษาถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยในบริบทของการดำเนินคดีซ้ำว่า จะมีผลประการใด และการที่กฎหมายอนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ยังคงมีความเหมาะสมในยุคปัจจุบันหรือไม่ เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 และไม่เคยได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อกาลเวลาผ่านไปวิวัฒนาการเกี่ยวกับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในอีกรัฐหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ ผู้เขียนจะได้นำหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล หลักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งนำต้นแบบกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ศาลอาญาระหว่างประเทศ และแนวคิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นำมาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับหลักอำนาจอธิปไตยของรัฐ ความแตกต่างของระบบกฎหมายระหว่างรัฐ ประเภทของโทษ การระวางโทษ และวิเคราะห์ถึงสภาพของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองความเป็นรัฐ ลักษณะของผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ และแนวโน้มการบัญญัติกฎหมายอาญาในอนาคต เพื่อค้นหาหลักการและแนวทางใหม่ที่เหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาข้อความคิด หลักการ และข้อยกเว้นการยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลในการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศและประเทศไทย

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาของการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในรูปแบบการยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

1.2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางใหม่ของการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในรูปแบบการยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

¹¹ โชค จารุจินดา, “รายงานการประชุมร่างกฎหมายอาญา (และบันทึกประกอบ)”, (<http://www.libraly.coj.go.th>). ประวัติศาสตร์กฎหมาย, 10 มีนาคม 2554.

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

จากแนวคิดที่ว่า บุคคลจะไม่เดือดร้อนซ้ำสองในการกระทำครั้งเดียวได้ถูกนำมาเป็น หลักกฎหมายในการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งเป็นหลักสากลที่ระบบกฎหมายทุกระบบยอมรับ และ หลักการดังกล่าวยังได้ถูกพัฒนาไปถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำระหว่างรัฐ ซึ่งประเทศไทยได้รับหลักการนี้ มากำหนดไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น เข้าเป็นภาคีหรือให้สัตยาบันในกฎบัตร สนธิสัญญาต่างๆ รวมตลอด ถึงการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว กฎหมายของประเทศไทยยังคงเปิดช่องว่างให้มีการดำเนินคดีอาญาซ้ำได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นการ กระทบถึงหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

1.4 วิธีการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นการศึกษาจากเอกสาร Documentary Research และประเมิน วรรณกรรมจากบทความ ข้อเขียนทางวิชาการ คำอธิบาย ความหมาย แนวคิดทฤษฎี และจุดมุ่งหมาย ของกฎหมายที่บัญญัติใช้อยู่ โดยศึกษาจากตำราคำอธิบาย ถ้อยคำความหมายในตัวบทกฎหมาย ตำรากฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ความเห็นของผู้มีประสบการณ์ทางด้านปฏิบัติ บทความจากวารสาร และนิตยสารทางกฎหมาย รวมทั้งศึกษามาตรการและวิธีการของต่างประเทศ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนา ปรับปรุง และวิเคราะห์ เพื่อมุ่งหมายแนวทางออกของการแก้ปัญหา หลักเกณฑ์และวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมและก้าวหน้าขึ้น

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาถึงขอบเขตเรื่องการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในรูปแบบของการ คำนึงถึงคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมีผลต่อประเทศไทย ความเป็นมา และแนวคิดในเรื่องนี้ โดยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากล พร้อมทั้งศึกษาถึงปัญหาและขอบเขตการบังคับใช้หลัก กฎหมายดังกล่าวในประเทศไทย และศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการเสนอแนวทางใหม่ของการยอมรับ คำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำใน ต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และประเทศไทย

1.6.2 ทราบถึงข้อความคิด หลักการ และข้อยกเว้นการยอมรับผลของคำพิพากษา ของศาลต่างประเทศที่มีผลในการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศและประเทศไทย

1.6.3 ทราบถึงปัญหาของการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ ในรูปแบบการยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

1.6.4 เสนอแนะแนวทางใหม่ของการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ ในรูปแบบการยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย



บทที่ 2

ข้อความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาซ้ำ

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงข้อความคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ ข้อยกเว้นของหลักการดำเนินคดี และศึกษาถึงมาตรฐานสากลในกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปฎิญญาสากล กติกา ระหว่างประเทศ รวมทั้งสนธิสัญญาในระดับพหุภาคีและทวิภาคีว่ามีหลักเกณฑ์และนำมาใช้อย่างไร เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักการดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย

2.1 ข้อความคิด ปรัชญา และประวัติศาสตร์

ในหัวข้อนี้จะเป็นการกล่าวถึงต้นกำเนิดแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังของหลักการดำเนินคดีซ้ำ ปรัชญา และประวัติศาสตร์ที่ยาวนานในการวิวัฒนาการหลักการนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าหลักการนี้มีความมั่นคงและไม่มีทางที่จะล่มสลายไปในอนาคต

2.1.1 ข้อความคิด

สภาพการณ์ทั่วโลกในอดีตมนุษยมีสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากมีระบบการปกครองแบบทาส ซึ่งทำให้มนุษย์ในสังคมมีทั้งเป็นผู้ทรงสิทธิและไม่ทรงสิทธิใดๆ เมื่อมนุษย์บางคนไม่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิได้ การถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาก็จะถูกกระทำอย่างไม่ใช่มนุษย์ และไม่สามารถใช้สิทธิในฐานะผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งรัฐสามารถที่กระทำการใดๆ ต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาได้ และในการพิจารณาคดีอาญาจะตั้งข้อสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด และการค้นหาความจริงจึงเน้นไปที่การพยายามให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหา รับสารภาพด้วยวิธีการทรมานร่างกายของด้วยวิธีการต่างๆ ที่รุนแรง เพื่อให้รับสารภาพและทวีความรุนแรงมากขึ้นจนถึงขีดสุด¹ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างยิ่ง

ประเทศไทยเคยใช้ระบบการดำเนินคดีด้วยวิธีวิธีทรมานร่างกาย เช่น ปีบขมับ ตอกเล็บ หรือให้ผู้ต้องหาเดินน้ำลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง หากผู้ต้องหาได้ก็อาจได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จริง แต่หากทรมานไม่ได้ก็จะถือว่าเป็นผู้กระทำความผิด และถูกพิพากษาลงโทษต่อไป

¹ คณิต ณ นคร, “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา, ” บทบัญญัติ, เล่ม 42, ตอนที่ 2, น.11-12 (มิถุนายน 2529).

ที่เรียกว่า หลักจารีตนครบาล ซึ่งการพิจารณาคดีในลักษณะนี้ทำให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก²

ดังนั้น เพื่อจัดข้อบกพร่องดังกล่าว จึงมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและผู้ต้องหาควรได้รับการพิจารณาอย่างเต็มภาคภูมิจึงได้เกิดขึ้น แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของการชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ของปัจเจกชนและผลประโยชน์ของสังคม กล่าวคือ ถ้าหากมีการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ต้องหามากเกินไปจะก่อให้เกิดความยากลำบากในการป้องกันอาชญากรรม

นักกฎหมายจึงได้คิดหาแนวทางเพื่อผสมผสานการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของปัจเจกชนและผลประโยชน์ของสังคมไว้ 2 รูปแบบ³ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นที่เหมาะสม และสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพของบุคคลกับการใช้อำนาจรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมดังนี้

1. การดำเนินคดีอาญาแบบควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

การดำเนินคดีอาญาแบบควบคุมอาชญากรรม เป็นรูปแบบที่เน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมุ่งเน้นควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก โดยกระบวนการของรัฐจะต้องเป็นหลักประกันต่อสังคมในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐก็ต้องเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งเน้นการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม โดยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและการดำเนินคดีต้องไม่มีการหยุดชะงัก โดยต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ไม่มีแบบพิธีที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดี ซึ่งในบางครั้งอาจเป็นผลทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดที่สูงและผู้ที่ถูกจับกุมจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดจริง

2. การดำเนินคดีอาญาแบบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล (Due Process)

การดำเนินคดีอาญาในรูปแบบนี้ รัฐจะต้องคำนึงถึงคุณค่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักโดยถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและต่อต้านการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ รัฐจะต้องมีความชอบธรรมในขั้นตอนต่างๆ และจะถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดต่อเมื่อมีการพิจารณาพิพากษาเด็ดขาดแล้วว่าเขามีความผิด และการดำเนินคดี

² ขาติ ชัยเดชสุริยะ, มาตรการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549), น.20-21.

³ Herberk L.Packer, Two models of the criminal process in criminal Justice and criminal control , Ed. John Muncie (Los Angeles : Sage Publication, 2007) volume 1 (vision of justice) : p.21-24

ทุกขั้นตอนผู้ถูกดำเนินคดีจะต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เช่น อำนาจศาลในการพิจารณาคดี อายุความ ฟ้องซ้ำ การดำเนินคดีซ้ำ เป็นต้น

จากการแบ่งแยกการดำเนินคดีอาญาทั้ง 2 รูปแบบ ทำให้นโยบายเกี่ยวกับการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมของรัฐต่างๆ จะต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง ก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง และไม่กระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของบุคคล อันขัดต่อความยุติธรรม หากรัฐใดไม่ได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและประชาชนไม่ได้รับคุ้มครองป้องกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามความชอบธรรมแล้ว ก็เกิดความไม่ยุติธรรมเข้ามาแทนที่ และอาจถูกกดดันในทางระหว่างประเทศในเรื่องการยกเว้นไม่ให้ใช้กฎหมายภายในของรัฐที่ยังล้าสมัย ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ประเทศต่างๆ ในเอเชียเคยต้องยอมรับกฎหมายสมัยใหม่จากตะวันตกมาใช้ ในระบบกฎหมายของตน เนื่องจากกฎหมายในสมัยนั้นยังล้าสมัยมากโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ยังใช้วิธีจารีตนครบาล เช่น การทรมานร่างกาย ข่มขู่ ตอกเล็บ ปับขมับให้รับสารภาพ การไม่ได้กำหนดเวลาในการจำคุกที่แน่นอน ส่งผลให้นักโทษบางคนถูกขังลี้ม รวมถึงการบัญญัติกฎหมายที่ไม่มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าพนักงานรัฐตามอำเภอใจ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ถือเป็นข้อรังเกียจของชาวต่างชาติ และถือเป็นข้ออ้างที่ไม่ยอมขึ้นศาลในเอเชียซึ่งเรื่องเหล่านี้ทำให้ประเทศในเอเชียต้องปรับปรุงกฎหมาย

ทั้งนี้ จากการผสมผสานแนวคิดการดำเนินคดีอาญาแบบควบคุมอาชญากรรมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล นักกฎหมายได้ถ่ายทอดคุณลักษณะของการดำเนินคดีที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ⁴ ดังนี้

1. ต้องปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นประธานแห่งสิทธิและจำต้องระลึกถึงเสมอว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นส่วนหนึ่งในสังคม การพิจารณาคดีต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและเกียรติแห่งความเป็นมนุษย์ของเขาด้วย

2. การพิจารณาคดีอาญาต้องทำโดยเปิดเผยให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม และมีสิทธิโต้แย้งคัดค้านโดยพิจารณาหลักการแบ่งแยกอำนาจ

3. การพิจารณาคดีนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมและสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อีก

จากคุณลักษณะ 3 ประการดังกล่าว นักกฎหมายสามารถสกัดออกมาเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา โดยให้มีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ มีการค้นหาความจริงในเนื้อหา มีการฟังความทุกฝ่าย มีการพิจารณาแบบหลักเปิดเผย และมีการยกประโยชน์แห่งความสงสัย⁵

⁴ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, “บันทึกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) และคำพิพากษาศาลฎีกาหมู่ มาตรา 39 (4),” วารสารกฎหมาย, เล่ม 4, ปีที่ 3, น.92 (กันยายน-ธันวาคม 2521).

สำหรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และแนวคิดจากหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาที่นำมาผสมผสานกัน โดยมีแนวคิดที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นับเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันเสรีภาพรวมตลอดทั้งสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) และความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) ถือเป็นรากฐานความยุติธรรม ซึ่งแนวคิดนี้ได้อุบัติขึ้นในประเทศเยอรมัน⁵ เป็นหลักที่เทิดทูนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยอมรับในสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษย์ทุกแง่มุม รัฐต้องให้ความอารักขามนุษย์ให้พ้นจากทรราช⁶ อันเป็นหลักอุดมคติทางกฎหมายที่มีให้ประชาชนถูกล่วงละเมิดจากการกระทำอันมิชอบ โดยมีได้แบ่งแยกกว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนของชาติใด เชื้อชาติใด หรือศาสนาใด รัฐต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจากการแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพ โดยอำนาจรัฐจะกระทำการใดๆ ได้ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนและหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพไม่ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม⁷ ที่รัฐเป็นผู้ทรงอำนาจและมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องใช้อำนาจเพื่อให้สังคมมีความสามารถในการต่อสู้กับอาชญากรรม แต่ในขณะเดียวกันการใช้อำนาจรัฐที่มีมากเกินไปย่อมกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของคนในสังคมจนเกินควร ดังนั้น เมื่อบุคคลใดต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องสงสัย ผู้ถูกกล่าวหา ผู้กระทำความผิด ผู้ต้องโทษ ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ถูกปฏิบัติในการใช้อำนาจหน้าที่ประการใดๆ มีโอกาสที่จะถูกกระทบในทางที่ไม่ชอบ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการใช้อำนาจรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอดี เนื่องจากวิธีการลงโทษทางอาญานั้นเป็นการลงโทษที่กระทบกระเทือนถึงสิทธิในด้านต่างๆ เช่น ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของบุคคลที่ได้รับโทษทั้งสิ้น ซึ่งวิธีการลงโทษนี้จะออกมาในรูปแบบของการลงโทษโดยมีสิ่งเรียกว่า ข้อกำหนดกฎหมายเป็นตัวกำหนดไว้ว่าความผิดใดต้องรับโทษอย่างไร โดยจะกำหนดไว้ตามฐานความผิดที่ได้ก่อความเสียหายขึ้น เมื่อพิจารณาถึงวิธีการลงโทษที่ได้รับแล้ว หากมีการดำเนินคดีซ้ำ

⁵ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.4.

⁶ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, “บทบรรณาธิการ,” บทบัญญัติ, เล่ม 20, ตอน 3, น.765-766 (กรกฎาคม 2505).

⁷ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, “อิทธิพลกฎหมายอังกฤษในระบบกฎหมายไทย,” วารสารกฎหมาย, เล่ม 1, ฉบับที่ 2, น.22 (พฤษภาคม 2517).

⁸ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม, (กรุงเทพ : นิติธรรม, 2545), น.13.

จะเกิดความไม่ธรรมต่อตัวผู้กระทำความผิด⁹ จากแนวคิดในเรื่องนี้นักกฎหมายได้ผลักดันให้เกิดความเป็นรูปธรรมตามลำดับ

ประเทศอังกฤษ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงแนวคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ คือ Magna Carta ปรากฏในราวปี ค.ศ.1215 และ The English Bill of Right ซึ่งเป็นเอกสารที่รัฐสภาอังกฤษได้ตราขึ้นในปี ค.ศ.1689 โดยมีการกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

1. การจับและการค้นจะต้องกระทำโดยอาศัยมูลเหตุอันสมควร การออกหมายโดยปราศจากเหตุอันชอบธรรมจะกระทำมิได้ และต้องมีการสาบานหรือสัตยาบัน

2. บุคคลไม่ต้องตอบคำถามในทางอาญา เว้นแต่ได้รับข้อกล่าวหาจากคณะลูกขุนใหญ่นอกจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม และบุคคลไม่ถูกกล่าวหาในความผิดเดียวกันสองครั้ง หรือไม่ถูกตัดสินชีวิตเสรีภาพทรัพย์สินเว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้¹⁰

ประเทศสหรัฐอเมริกา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงแนวคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ คือรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อปี ค.ศ.1791 โดยมีการกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

1. การตรวจค้นบุคคล เคหสถาน ทรัพย์สิน หรือเอกสาร ต้องมีหมายค้น

2. การพิจารณาคดีอาญาที่มีโทษหนักจะต้องผ่านลูกขุน และในความผิดเดียวกันจะมีการพิจารณาซ้ำไม่ได้¹¹

ส่วนแนวคิดเรื่องหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาเป็นการอธิบายถึงการที่รัฐมอบหมายให้ตุลาการใช้อำนาจทำคำพิพากษาคดีที่คู่ความฟ้องร้องซึ่งกันและกัน ซึ่งคำพิพากษาศาลจะประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนแรก คือ ส่วนที่แรก คือ ส่วนของการกล่าวถึงบทกฎหมายที่ศาลนำมาปรับใช้กับคดี รายละเอียดของพยานหลักฐานต่างๆ แห่งคดี ส่วนที่สอง คือ ส่วนของเหตุผลของผู้พิพากษาที่ใช้ในการพิพากษา และส่วนที่สาม คือ ส่วนของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในประเด็นนั้นๆ โดยการพิพากษาคดีของศาลไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของบุคคลใดๆ และไม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจใดๆ

⁹ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, “บันทึกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) และคำพิพากษาศาลฎีกาหมู่ มาตรา 39 (4) ,” วารสารกฎหมาย, เล่ม 4, ปีที่ 3, น.92 (กันยายน-ธันวาคม 2521).

¹⁰ นพนิติ สุริยะ, ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน, สถาบันพระปกเกล้า 2549 หน้า 28

¹¹ นพนิติ สุริยะ, ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน, สถาบันพระปกเกล้า 2549 หน้า 9

และเมื่อคำพิพากษาออกไปแล้วย่อมมีสภาพบังคับและผูกพันแก่คู่ความ¹² โดยคู่กรณีในคดีจะถูกขัดขวางจากการกระทำของตนเอง ในการจะกล่าวอ้างสิทธิที่จะกระทำการเพื่อบุคคลอื่นอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้ยึดถือเอาการกระทำที่กระทำไปแล้ว คู่กรณีจะถูกปิดปากไม่ให้นำคดีที่มีมูลกรณีเดียวกันไปฟ้องร้องกันอีกหรือไม่อาจนำพยานหลักฐานอื่นภายนอกการพิจารณามาขอพิสูจน์ต่อศาล รวมทั้งไม่สามารถที่จะหยิบยกขึ้นกล่าวอ้างหรือหยิบยกข้อความใดๆ ซึ่งศาลได้ตัดสินไปแล้วได้อีกต่อไป และแม้แต่ศาลเองก็ไม่มีอำนาจที่จะแก้ไข กล่าวคือ เมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษาคำพิพากษาย่อมมีผลตามกฎหมายและศาลก็หมดอำนาจลงทันที ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมทำให้กระบวนการยุติธรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือและไม่มีสิ่งใดจากภายนอกคดีจะมีน้ำหนักสูงกว่าอีกแล้ว เพราะหากคำพิพากษาไม่มีความแน่นอนแล้วจะทำให้เกิดความวุ่นวายยุ่งยากซับซ้อนและคดีไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งผลประโยชน์ของคู่ความจะถูกจำกัดโดยการดำเนินคดีอย่างยุติธรรมเพียงครั้งเดียว¹³ ทั้งเป็นการให้ความยุติธรรมอย่างเหมาะสมเพื่อความสงบสุขของประชาชนและรักษาผลประโยชน์ของคู่ความอีกด้วย

โดยแนวคิดนี้มีต้นกำเนิดในราวศตวรรษที่ 12 ในประเทศอังกฤษ ซึ่งถือเป็นต้นแบบของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) มีการยึดถือกันทั่วไปว่า ถ้อยคำและข้อความในคำพิพากษาของศาลกษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์และทุกคนต้องยอมรับเป็นที่ยึดตามข้อความที่ปรากฏในคำพิพากษานั้น บุคคลใดจะกล่าวอ้างว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องหรือจะขอพิสูจน์เพื่อเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงและข้อความทุกตัวอักษรที่มีการกล่าวอ้างในคำพิพากษาเป็นอย่างอื่นไม่ได้¹⁴ ซึ่งแนวคิดนี้ได้พัฒนาและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกโดยกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกว่า หลักการห้ามฟ้องซ้ำ กล่าวคือ เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยศาลที่มีเขตอำนาจ ย่อมเป็นที่ยึดคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียจะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้ แม้ศาลอื่นจะมีอำนาจร่วมกันก็ตาม

กล่าวโดยสรุป หลักกฎหมายปิดปากโดยเหตุแห่งการฟ้องคดีเป็นกฎหมายปิดปากในลักษณะที่ห้ามไม่ให้คู่ความแห่งคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว นำคดีที่มีมูลกรณีเดียวกันไปฟ้องร้องเป็นคดีความขึ้นมาอีกครั้งโดยอาศัยมูลเหตุอย่างเดียวกัน (Same Cause of Action) ซึ่งผลของหลักกฎหมายปิดปากโดยเหตุแห่งการฟ้องคดีนี้จะทำให้คู่ความเดิมที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วไม่มีอำนาจฟ้องร้องคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ หากจำเลยได้ถูกศาลพิพากษามาก่อนหน้าครั้งหนึ่งแล้ว

¹² วสุ ศิริมหาฤกษ์, “วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ”, ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, น.19 (ธันวาคม 2556 – พฤษภาคม 2557).

¹³ พงษ์อาจ ตริกิจวัฒนากุล, “กฎหมายปิดปาก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), น.210-211.

¹⁴ ไกรพล อธิรัตน์, “การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นตามหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี,” ตุลพาห, เล่ม 1, ปีที่ 16, น.54 (มกราคม-เมษายน 2557).

ไม่ว่าจะเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษหรือคำพิพากษาให้ยกฟ้อง จำเลยชอบที่จะยกข้อต่อสู้ว่าตนถูกศาลพิพากษามาครั้งหนึ่งแล้ว และหากศาลพบว่าความจริงเป็นไปตามคำกล่าวอ้างของจำเลย ศาลก็ชอบที่จะยกฟ้องครั้งหลังเสีย¹⁵

และหลักการห้ามฟ้องซ้ำ (res judicata)¹⁶ นี้ ยังขยายสาขาไปถึงการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่น คือ หลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี (Issue Estoppels)

หลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี ถือเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นนี้ หากแม้นคดีก่อนหน้าและคดีที่กำลังพิจารณาอยู่จะมีมูลคดีที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ถ้าหากคดีทั้งสองมีประเด็นแห่งคดีที่ต้องพิจารณาแม้เพียงประเด็นหนึ่งที่เหมือนกันและมีคู่ความเดียวกัน ศาลที่กำลังพิจารณาคดีอยู่ในภายหลังจำเป็นต้องถือตามข้อเท็จจริงที่เป็นที่ยึดตามในคดีแรกไว้วินิจฉัยเอาไว้เป็นที่สุดเท่านั้น ศาลจะรับฟังหรืออนุญาตให้คู่ความนำสืบพยานอื่นเข้าสืบเพื่อรับฟังข้อเท็จจริงเป็นประการอื่นนอกเหนือจากที่ปรากฏในคดีแรกไม่ได้โดยเด็ดขาดเพราะหากศาลปล่อยให้มีการดำเนินคดีซ้ำสองข้อเท็จจริงเดียวกันทั้งๆ ที่ คู่ความต่างฝ่ายต่างมีโอกาสต่อสู้คดีและนำเสนอพยานหลักฐานอย่างเต็มที่ ในคดีแรกแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง¹⁷ อีกทั้งยังอาจนำมาซึ่งการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลทั้งสองคดีที่ขัดแย้งกันได้

กล่าวโดยสรุป จากการยอมรับแนวคิดดังกล่าว ทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้มุ่งหมายแต่จะให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแต่อย่างเดียว ยังต้องคำนึงถึงวิธีการเพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความคุ้มครองและป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขต ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาตามความเป็นจริงแล้วผู้กระทำความผิดนั้นมีโอกาสหลุดพ้นการลงโทษไปได้เสมอ เนื่องจากการขาดพยานหลักฐานโดยปราศจากข้อสงสัยทำให้ศาลยกฟ้อง ประกอบกับสิ่งที่ศาลวินิจฉัยตัดสินแล้วหรือสิ่งที่ยุติโดยคำพิพากษาแล้วนั้นเป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุดย่อมเป็นที่ยุติซึ่งคู่ความจะมาฟ้องร้องกันใหม่ไม่ได้และถ้าหากมีความพยายามที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดให้จงได้ ทำให้การสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานมาฟ้องพิสูจน์ความผิดนั้นซ้ำอีกก็จะเป็นการไม่รู้จักจบสิ้นทำให้บุคคลใดก็ตามที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญารู้สึกเดือดร้อนในการที่จะต้องหวาดหวั่นตลอดเวลา จึงถือว่าเป็นเหตุทำลายความสงบ

¹⁵ บัญญัติ สุชีวะ, “การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น,” ตุลพาท, เล่ม 4, ปีที่ 13, น. 27 (เมษายน 2509).

¹⁶ สันหัต สุจริต, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น.60.

¹⁷ Rupert Cross and Colin Tapper, Cross on Evidence 7 Edition (London : Butterworths, 1990), p.78.

2.1.2 ปรัชญา

การศึกษาปรัชญาเป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ต่างๆ ความคิดและพัฒนาการอารยธรรมของมนุษย์ว่าเจริญอย่างไร ทำไมอารยธรรมบางอย่างถึงล่มสลาย กล่าวคือ เป็นการเรียนรู้ในอดีตเพื่อทำปัจจุบันให้ดีขึ้นและเพื่อวางแผนอนาคตให้กับสังคม ดังนั้น เพื่อสอดรับกับวัตถุประสงค์การศึกษาดังกล่าว ผู้เขียนจะกล่าวถึงปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่า มีความคิดและพัฒนาการอย่างไร และจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไรในอนาคต

โดยหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมีมูลเหตุมาจากความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับสิทธิในความเป็นคุณค่าของมนุษย์มีสิทธิดำเนินชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการที่ผู้ใช้อำนาจปกครองใช้อำนาจขัดต่อความเชื่อดังกล่าว จะทำให้ผู้ได้ปกครองมีการต่อสู้ต่อต้านและเกิดแนวคิดที่จะจำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครองหรืออำนาจดังนั้นสังคมในปัจจุบัน เชื่อกันว่าถ้าสังคมภายในประเทศของแต่ละประเทศหรือระหว่างประเทศในสังคมโลกมีการเคารพให้บุคคลแต่ละคนหรือปัจเจกชนได้รับรองการคุ้มครองให้บุคคลแต่ละคนใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างชอบธรรม และรัฐปฏิบัติหน้าที่ตามหลักการสิทธิมนุษยชนย่อมทำให้สังคมสงบสุขด้วย

สำหรับในแง่มุมมองของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ติดนั้นต้องมีการกำหนดมาตรการที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษคดีอาญาก็เป็นกลุ่มคนบุคคลหนึ่งที่จะละเลยมิได้บุคคลเหล่านั้นควรที่จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้องและเป็นธรรม

ซึ่งความเชื่อนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติ ปรัชญากฎหมายธรรมชาติเริ่มต้นที่อารยธรรมยุคกรีกโรมัน คือ รัฐสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ประชาชนมีหน้าที่สร้างรัฐ โดยต้องยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนและรัฐต้องเป็นหลักประกันในทุกด้านแก่ประชาชน กฎหมายธรรมชาติมีแนวความคิดว่า ธรรมชาติเกิดมาด้วยตนเอง โดยที่มนุษย์ไม่ได้กำหนด เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐ คือ การใช้เหตุผลเป็นกฎเกณฑ์อุดมคติที่มีขึ้นเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเอกชนกับกลุ่มบุคคลส่วนรวม ระหว่างเสรีภาพบุคคลกับความเสมอภาคของทุกคนกฎหมายธรรมชาติการใช้ชีวิตของมนุษย์จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อดำเนินไปภายใต้หลักเหตุผลและความยุติธรรม คือ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและกฎหมายต้องสอดคล้องกับธรรมชาติมนุษย์มากที่สุดโดยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยนักปรัชญากฎหมายธรรมชาติได้ให้คำนิยามในเรื่องกฎหมายกับการปกครอง ดังนี้

1. John Locke ได้กล่าวว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีเป็นคนมีเหตุผลมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ และรู้จักเคารพเสรีภาพของกันและกัน รัฐมีหน้าที่เพื่อดำรงไว้ซึ่งสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินของประชาชนรัฐไม่สามารถทำลายสิ่งเหล่านี้ได้

2. Jean-Jacques Rousseau ได้กล่าวว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีมีสิทธิเสรีภาพไม่จำกัด แต่ไม่มีความมั่นคงในเสรีภาพ เพื่อให้เกิดหลักประกันสิทธิและเสรีภาพมนุษย์จึงตกลงทำสัญญา

ประชาคมละสิทธิเสรีภาพเพื่อให้ผู้ปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและปกป้องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน

สำหรับในมุมมองด้านกฎหมาย กฎหมายธรรมชาติมองว่า กฎหมายที่ไม่สมบูรณ์ คือกฎหมายไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามสิทธิตามธรรมชาติได้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องมาตกลงมาอยู่ร่วมกันโดยก่อตั้งอำนาจปกครองขึ้นเพื่อให้ผู้ปกครองใช้อำนาจบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อให้เกิดความสันติสุขและความสงบเรียบร้อยในสังคม สัญญาประชาคมนี้ผู้ปกครองให้สัญญากับพลเมืองว่าจะใช้อำนาจเพื่อการดูแลความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมและพลเมืองสัญญาว่าจะเชื่อฟังอำนาจปกครองแต่ผู้ปกครองต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายธรรมชาติด้วยอย่างไรก็ตามถ้าผู้ปกครองฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติอย่างร้ายแรงถึงขนาด พลเมืองก็อาจอ้างสิทธิป้องกันตามกฎหมายขึ้นเป็นข้อต่อสู้ที่จะต่อต้านอำนาจปกครองได้¹⁸ โดยมีทฤษฎีว่า มนุษย์เกิดมามีสิทธิขั้นพื้นฐานบางประการติดตัวมาตามธรรมชาติแล้ว และกฎหมายธรรมชาตินั้นอยู่เหนือปรากฏการณ์ทั้งหลาย

ดังนั้น จึงสามารถควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วย สิทธิของมนุษย์ในสังคมจึงต้องมีอยู่ตามธรรมชาติเพราะมนุษย์นั้นต้องร่วมกันเป็นสังคม และเมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงเกิดเป็นรัฐและระบบการเมือง กฎหมายจะต้องมีมนุษย์ธรรม และสนับสนุนหลักความเสมอภาคของบุคคลต่อกฎหมายด้วยทำให้เกิดหลักการยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมนุษย์ทุกคนเป็นบุคคลและเป็นประธานแห่งสิทธิมากกว่าเป็นเหมือนผู้ถูกกระทำหรือเหมือนทรัพย์สินหรือทาสและกฎหมายกับความยุติธรรมนับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอย่างมาก เมื่อคนบนโลกได้รับผลกระทบกระเทือนในเรื่องต่างๆ ต่อตัวเขาเอง ต่อคนที่เกี่ยวข้อง และในจิตใจเขาย่อมต้องการหรือเรียกร้องให้ได้รับความเป็นธรรมที่มนุษย์ทุกคนเรียกร้องแสวงหา มนุษย์จึงพยายามมากำหนดจัดตั้งระเบียบเพื่อตอบสนองความยุติธรรม กฎหมายก็มีเพื่อความเป็นธรรมสำหรับความยุติธรรมที่ปรากฏจากการตัดสินในศาลนั้นมีมากมาย ผลคดีมีว่าฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายหนึ่งแพ้คดี ทั้งนี้ ด้วยอาศัยพยานหลักฐานและเทคนิคการสู้คดีในศาลของแต่ละฝ่าย ซึ่งฝ่ายที่แพ้คดีบางครั้งมักอ้างว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่กฎหมายก็มีแนวคิดในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำแต่หาทางออกโดยการให้มีระบบการทบทวนการพิพากษาคือการใช้สิทธิอุทธรณ์และฎีกาต่อศาลสูง

หากนำแนวคิดการห้ามดำเนินคดีซ้ำมาวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินของบุคคลแต่หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมและช่วยประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับปรัชญากฎหมายธรรมชาติ และปรัชญาดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างเข้มแข็งในปัจจุบันและไม่มีทางที่จะสลายไปในอนาคต

¹⁸ สมยศ เชื้อไทย, ทฤษฎีกฎหมายนิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 16 แก้วไข่มุก 2556 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.100-101.

2.1.3 ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำมีต้นกำเนิดอยู่ในสมัยกรีกและโรมัน ซึ่งอยู่ในยุคของประชาธิปไตย โดยเป็นหลักการที่สร้างขึ้นมาเป็นอย่างดีและนิยมใช้กันอยู่ทั่วไปเป็นส่วนหนึ่งในหลักแห่งความเป็นสากลของเหตุผล หลักแห่งความเป็นสากลของความยุติธรรม และหลักแห่งความเป็นสากลของความรู้ผิดชอบ The universal law of reason, justice and conscience¹⁹ ได้มีความรู้สึกชอบธรรมฝังแน่นอยู่ในหลักกฎหมายและต่อต้านความคิดที่จะพิจารณาผู้ถูกกล่าวหามากกว่าหนึ่งครั้งในความผิดเดียวกัน

ศตวรรษที่ 12 มีเรื่องราวอันเป็นต้นกำเนิดของหลักที่เกี่ยวข้องกับการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ โดยปรากฏในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งอธิบายหลักการนี้ว่า พระเจ้าทรงห้ามมิให้ลงโทษการกระทำเดียวกันถึงสองครั้ง ซึ่งมีแนวคิดมาจากความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาที่พัฒนามาจากหลักกฎหมายปิดปาก คำพิพากษาเป็นคำตัดสินของกษัตริย์ มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นที่ยุติซึ่งไม่อาจจะพิสูจน์หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นได้ กล่าวคือ การฟ้องร้องควรมีการสิ้นสุดและมีข้อยุติ และบุคคลไม่ควรที่จะต้องได้รับความเสี่ยงภัยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาถึงสองครั้งในการทำความผิดครั้งเดียว²⁰

ศตวรรษที่ 13 มีคดีแรกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นเรื่องพิพาทระหว่างเซนต์โรมัสกับพระเจ้าเฮนรีที่ 2 ในปัญหาที่ว่า จำเลยถูกศาสนาจักรลงโทษในความผิดหนึ่งมา ต่อมาจำเลยคนเดียวถูกศาลอาณาจักรพิพากษาลงโทษอีก จึงก่อให้เกิดแนวคิดที่จะนำหลักการห้ามฟ้องซ้ำ (Double jeopardy) มาใช้²¹

หลังจากที่คดีดังกล่าวได้ผ่านพ้นไปตุลาการที่เรียกว่า Praetor ซึ่งเป็นตำแหน่งของผู้ช่วยประมุขของรัฐ ประกาศให้มีหลักการการคุ้มครองคู่ความว่าด้วยหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ โดยให้ตุลาการโรมันยึดมั่นอยู่บนรากฐานของความยุติธรรม โดยแสดงออกมาในชื่อว่าหลัก Res judicata หรือ Res adjudicate ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในคดีแพ่ง ส่วนคดีอาญา ใช้ชื่อว่า Autrefois acquit, Autrefois convict กล่าวคือ หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นหลักการทั่วไปใช้ได้ทั้งคดีแพ่งและ

¹⁹ William Mack and William Benjamin Hale, Corpus Juris, (New York : The American Law Book Co., 1918), V XI I : 233.

²⁰ พงษ์อาจ ตรีกิจวัฒนากุล, “กฎหมายปิดปาก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), น.210-211.

²¹ James E. King, The Problem of Double Jeopardy in successive federal – state prosecution : A fifth amendment solution, Stan.L.Rev., 477, 479 (1979) F.N. (6).

คดีอาญา มีใจความว่าเมื่อศาลพิพากษาคดีเป็นที่สุดแล้วย่อมเป็นอันยุติ ผู้หนึ่งผู้ใดจะรื้อฟื้นเรื่องเดิมมาฟ้องร้องอีกไม่ได้ และหลักการดังกล่าวได้เป็นส่วนหนึ่งในทางมรดกของกฎหมายโรมัน และถูกนำไปปรับเป็นสภานิติบัญญัติที่เป็นภาษาลาตินที่เกี่ยวข้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอยู่ 3 สภานิติบัญญัติด้วยกัน คือ²²

1. NEMO DEBET BIS PUNIRI PRO UNO DELICTO หมายความว่า การกระทำผิดครั้งเดียวหรือกรรมเดียวกันเป็นการผิดกฎหมายบทเดียวกันหรือกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทก็ตาม จำเลยจะต้องรับโทษเพียงครั้งเดียวเท่านั้น จะลงโทษจำเลยในการกระทำอันเดียวกันสองครั้งไม่ได้เด็ดขาด

2. NEMO DEBET BIS VEXARI PRO UNA ET EADEM CAUSA หมายความว่า บุคคลจะต้องถูกรังควาน หรือรับความลำบากสองครั้งเนื่องจากการทำความผิดครั้งเดียว

3. NEMO DEBET BIS VEXARI PRO EADEM CAUSA หมายความว่า เหมือนสภานิติบัญญัติที่สอง และตามนัยเดียวกันยังมีสภานิติบัญญัติอื่นอีกว่า NE BIS IN IDEM ซึ่งมีความหมายว่าบุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการทำความผิดครั้งเดียว

ในปี ค.ศ.1641 หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้ได้ขยายอิทธิพลและเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ และปรากฏใน The Massachusetts Body of Liberties ซึ่งเป็นความสำคัญถึงความจำเป็นในการป้องกันการใช้อำนาจฟ้องร้องในทางที่เป็นโทษของรัฐและหลักการดังกล่าวได้ถูกเขียนไว้ใน The Bill of ในรูปของ Double jeopardy²³ ในเวลาต่อมา

เมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1945 ได้มีการประชุมใหญ่สหประชาชาติที่ซานฟรานซิสโก โดยที่ประชุมใหญ่ได้ลงมติรับรองกฎบัตรสหประชาชาติอันเป็นธรรมนูญสำหรับการดำเนินงานของสหประชาชาติ โดยในกฎบัตรสหประชาชาติได้แสดงเจตนารมณ์ของสหประชาชาติที่ต้องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง และได้มีการก่อตั้งคณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติขึ้น ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ดำเนินการจัดทำสารบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนในนามสหประชาชาติ และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จากนั้นคณะกรรมการก็ได้ยกร่างสารบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนขึ้น²⁴ คือ ร่างปฏิญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขึ้น เพื่อที่จะให้รัฐต่างๆ ออกมาตราการคุ้มครองสิทธิของบุคคล คือ ร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ มีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วย

²² พิชัยศักดิ์ หราชกุล, สภานิติบัญญัติลาติน-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน) หน้า 3

²³ John C. Klotter and Jacqueline R. Kanovitz, op.cit. footnote 25, p.286.

²⁴ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2554), น.252.

สิทธิมนุษยชนดังกล่าว ในวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระเป็นการรับรองสิทธิพื้นฐานของมนุษย์²⁵ อย่างมาก

ซึ่งหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำได้ถูกบัญญัติอยู่ในข้อ 10 ของปฏิญญาดังกล่าว โดยบัญญัติว่า²⁶ “บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อหาที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา” แต่บทบัญญัติดังกล่าวนี้ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีเจตจำนงจะบังคับให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามเพียงแต่ชักชวนให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้นการที่รัฐสมาชิกเพิกเฉยต่อบทบัญญัติปฏิญญาดังกล่าว จึงไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย เพราะปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1945 เป็นมาตรการทั่วไปของทุกชนชาติ ทุกคน และทุกองค์การของสังคมต่างๆ โดยให้ตระหนักอยู่เสมอและพยายามสอนให้ศึกษา ตลอดจนส่งเสริมให้มีการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพ และให้ใช้มาตรการที่ก้าวหน้าทั้งระดับชาติและระดับสากลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและมีประสิทธิผล รวมทั้งปฏิบัติตามของรัฐสมาชิกและชนชาติต่างๆ ที่อยู่ในดินแดนอารักขา

ในปี ค.ศ.1953 คดีแรกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นคดีระหว่าง Bartkus v. Illinois เมื่อ Bartkus ถูกพิจารณาใน Federal District Court ในตำบลทางตอนเหนือของรัฐ Illinois ถูกพิจารณาในความผิดข้อหาปล้นทรัพย์ คดีนี้ถูกขุนชี้ขาดให้ยกฟ้อง ต่อมารัฐ Illinois ได้ยื่นฟ้อง Bartkus โดยมีข้อเท็จจริงเหมือนกับคดีแรก โดยถูกขุนชี้ขาดว่ามีความผิดและถูกลงโทษจำคุกตลอดชีวิต จำเลยยื่นอุทธรณ์ว่าเคยถูกพิจารณาและพิพากษามาในคดีเดียวกันแล้วแต่ศาลอุทธรณ์ยกคำร้อง ซึ่งเรื่องดังกล่าวผู้พิพากษาคนหนึ่งที่นั่งพิจารณาคดีได้เขียนความเห็นแย้งตามหลักว่าศาลไม่ควรที่จะรับพิจารณาคดีนี้อีกเพราะเป็นการฟ้องซ้ำในคดีอาญา (Double jeopardy)²⁷

ในปี ค.ศ.1966 องค์การสหประชาชาติตระหนักเป็นอย่างดีว่า จำเป็นจะต้องมีอนุสัญญา ซึ่งมีผลบังคับทางกฎหมาย คือ ประเทศที่ลงนามในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1945 ต้องรับไปปฏิบัติตามเพื่อให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างได้ผลจึงได้มีการร่าง

²⁵ ชาญเชวาร์ ไชยานุกิจ, “สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรม,” บทบัญญัติ, เล่ม 55, ตอนที่ 4, (ธันวาคม 2540), น.171.

²⁶ สุข เปรูนาวิน, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 2 ความตกลงระหว่างประเทศประกอบการศึกษาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ, พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512, น.91

²⁷ Ronald A. Anderson, Wharton’s Criminal Law and Procedure, Based on Wharton’s Criminal and Wharton’s Criminal Procedure, (New York : The Lawyers Co – operative Publishing, 1957), p.1391.

กติการะหว่างประเทศขึ้น 2 ฉบับ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ.1966 ซึ่งที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้รับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1966 แต่กติกาทั้ง 2 ฉบับ จะต้องมีการรัฐสมาชิกให้สัตยาบัน 35 ประเทศ จึงจะมีผลใช้บังคับได้ ปรากฏว่า มีรัฐสมาชิกให้สัตยาบัน 38 ประเทศ ซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 10 ปี กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ.1976 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม ค.ศ.1976 อนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเรื่องฟ้องชำนัน คือ²⁸ บทบัญญัติกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right) จัดทำในรูปของมติซึ่งได้รับรองผลของมติและเปิดให้ลงนามให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติโดยมติที่ 2200 ของสมัชชาเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1966 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมืองซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำในข้อ 14 (7) ว่าบุคคลไม่อาจถูกพิจารณาหรือลงโทษในการกระทำผิดกรรมเดียวกัน ซึ่งได้มีพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัวแล้วตามกฎหมาย และวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ

ปี ค.ศ. 1998 เพื่อมิให้บุคคลผู้ก่ออาชญากรรมระหว่างประเทศที่มีความร้ายแรงที่สุดสามารถหลบหนีจากการกระทำความผิดไปได้ ประเทศต่างๆ ได้กำหนดกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ คือ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 (Rome Statute of the International Criminal Court 1998) ขึ้น ในธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 นี้ ได้กำหนดให้มีศาลอาญาระหว่างประเทศเพื่อเสริมเขตอำนาจศาลทางอาญาของรัฐ ในกรณีที่รัฐไม่สามารถดำเนินคดีได้หรือดำเนินคดีอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และเพื่อแก้ไขปัญหาการทับซ้อนของเขตอำนาจศาลทางอาญา และศาลอาญาระหว่างประเทศมีเขตอำนาจเหนือดินแดนของรัฐภาคี และเหนือดินแดนของรัฐอื่นใดที่มีใช้รัฐภาคีแต่ยอมรับอำนาจศาล นอกจากนี้ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ยังได้บัญญัติหลักการของการที่จะไม่พิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้ง ในการกระทำความผิดครั้งเดียว เพื่อเกิดสภาพความเด็ดขาดทางกฎหมายและห้ามมิให้ศาลอาญาระหว่างประเทศดำเนินการลงโทษแก่บุคคลที่ได้รับพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เขาได้ก่อขึ้น ไม่ว่าศาลนั้นจะมีคำพิพากษาให้ลงโทษหรือพ้นโทษมาแล้วก็ตามไว้ในข้อ 20 ห้ามการดำเนินคดีซ้ำ

1. ห้ามดำเนินคดีกับบุคคลที่ศาลได้พิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมแล้ว หากบุคคลนั้นได้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือพ้นโทษมาแล้ว

²⁸ International Covenant on Civil and Political Right No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already finally convicted of acquitted in accordance with the law and penal procedure of each county

2. ห้ามมิให้ศาลอื่นลงโทษบุคคลใด สำหรับการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ในข้อ 5 หากบุคคลนั้นได้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือพ้นโทษมาจากศาลแล้ว

3. ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดที่ได้รับพิจารณาพิพากษาลงโทษโดยศาลอื่น สำหรับการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ในข้อ 6 ข้อ 7 หรือข้อ 8 โดยศาลได้ดำเนินการลงโทษเกี่ยวกับการกระทำความผิดเดียวกันนั้น เว้นแต่ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการอย่างอิสระหรือเที่ยงธรรมตามบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมายต่างประเทศ และการดำเนินการในสถานการณ์ที่ลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความตั้งใจในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมีวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยโรมัน Praetor ซึ่งในสมัยนั้นมีหลักนิติศาสตร์ที่ยาวนานและโดดเด่น โดยถูกก่อตั้งขึ้นในปี 753 ก่อนคริสตกาล จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นระยะเวลากว่า 2,700 ปี และสามารถถึงหลักนิติศาสตร์แยกออกมาจากตัวกฎหมายซึ่งเป็นไปตามยุคสมัย และเมื่อหมดยุคสมัยหลักนิติศาสตร์นั้นก็ยังคงถาวรและสามารถปรับใช้เรื่อยไปและเติบโตได้ กล่าวคือ อาจนำหลักการเดิมมาผสมกับหลักการใหม่ได้ ทั้งกฎหมายโรมันได้ปรับปรุงตัวเองตลอดเวลาซึ่งแนวคิดด้านกฎหมายของโรมันได้ตกทอดมายังยุโรป และมีผลให้ประเทศแถบยุโรปมีแนวคิดเชิงกฎหมายคล้ายๆ กัน²⁹

2.2 ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ถูกตั้งสมมุติฐานและได้รับการตรวจสอบหลายครั้ง จนถูกพัฒนาเป็นทฤษฎีและหลักกฎหมายที่มีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ได้แก่ ทฤษฎีเงื่อนไขการระงับคดี ผลผูกพันของคำพิพากษา หลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการพิจารณาโดยรวดเร็วและเป็นธรรม

2.2.1 เงื่อนไขการระงับคดี

เงื่อนไขอำนาจฟ้องหรือเงื่อนไขระงับคดี หมายถึง เงื่อนไขที่จะให้เจ้าพนักงานหรือศาลมีอำนาจในการเริ่มต้นคดีและดำเนินคดีต่อไป กล่าวคือ จะต้องไม่มีข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ใดๆ ที่ให้อำนาจหรือตัดอำนาจดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือศาล³⁰ ซึ่งถ้าปรากฏหลักเกณฑ์ในการตัดอำนาจการดำเนินคดีขึ้นมาแล้วเจ้าพนักงานหรือศาลก็ไม่มีอำนาจดำเนินคดีนั้นต่อไป ทำให้การดำเนินคดีนั้นสิ้นสุดลงหรือคดีอาญาระงับ เจ้าพนักงานหรือศาลต้องจำหน่ายคดีและไม่สามารถดำเนินคดีอาญา

²⁹ ประชุม โฉมฉาย, วิวัฒนาการของกฎหมายโรมัน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น.2.

³⁰ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.185.

กันได้อีก ทั้งนี้ ผู้เขียนแบ่งประเภทในเรื่องเงื่อนไขอำนาจฟ้องหรือเงื่อนไขระงับคดี ออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. ก่อนศาลมีคำพิพากษา กล่าวคือ หากได้มีการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความ โดยชอบด้วยกฎหมายก็จะทำให้คดีสิ้นสุดลงและไม่สามารถดำเนินการใดๆ ต่อไปได้อีก เช่น ในคดีอาญาที่มีโทษปรับสถานเดียวเมื่อยินยอมเสียค่าปรับในอัตราสูงสุดสำหรับความผิดนั้น คดีอาญาย่อมระงับ

2. ศาลมีคำพิพากษา กล่าวคือ หากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง คดีอาญาย่อมระงับ เช่น จำเลยเคยถูกศาลพิพากษาในข้อหาข่มขืนกระทำชำเรามาแล้ว ในเหตุการณ์เดียวกันโจทก์จะฟ้องจำเลยคนเดิมในความผิดเดียวกันอีกไม่ได้

3. หลังจากศาลมีคำพิพากษา กล่าวคือ เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังยกเลิกความผิด หรือมีกฎหมายนิรโทษกรรม คดีอาญาย่อมระงับ

กล่าวโดยสรุป เงื่อนไขอำนาจฟ้องหรือเงื่อนไขระงับคดีอาจเกิดขึ้นกับเจ้าพนักงานและชั้นศาลก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติหลังจากที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องแล้วศาลจะต้องตรวจสอบว่า ศาลมีเขตอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นหรือไม่ คู่ความมีอำนาจฟ้องและอาจถูกฟ้องเป็นจำเลยได้หรือไม่ คำฟ้องนั้นจะต้องเป็นคำฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น บรรยายองค์ประกอบความผิดครบถ้วนถูกต้องตามกฎหมายความผิดที่ได้ฟ้องต่อศาลในคดีนี้จะต้องไม่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลอื่น ต้องไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีก่อน ต้องไม่มีกฎหมายยกเลิกการลงโทษ ต้องไม่มีการนิรโทษกรรม และคดียังไม่ขาดอายุความ หากมีข้อเท็จจริงปรากฏต่อศาลว่าขาดเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องหรือเงื่อนไขระงับคดี³¹ ศาลก็จะยุติกระบวนการพิจารณา และหากฝ่าฝืนจะมีผลทำให้คำฟ้องนั้นไม่สมบูรณ์

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาซ้ำถือเป็นเงื่อนไขระงับคดีอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีหยุดลง กล่าวคือ เมื่อมีการดำเนินคดีแล้วจะไม่มีการวินิจฉัยชี้ขาดเนื้อหาแห่งคดีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งโดยปกติคดีอาญาที่จะได้รับการดำเนินคดีจะต้องเป็นคดีใหม่การดำเนินคดีซ้ำเป็นเรื่องต้องห้าม เพราะกฎหมายไม่ต้องการให้บุคคลได้รับความยากลำบาก ยุ่งยาก หรือเดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำครั้งเดียว แม้ศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม

สำหรับประเทศไทย ได้บัญญัติหลักกฎหมายในเรื่องเงื่อนไขอำนาจฟ้องไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39³² เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ

³¹ คณิต ญ นคร, “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล,” วารสารอัยการ, เล่ม 5, ปีที่ 1, น. 43-46 (พฤษภาคม 2521).

³² มาตรา 39 สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ดังต่อไปนี้

(1) โดยความตายของผู้กระทำผิด

ซึ่งทำให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง และภาระการพิสูจน์ตกกับจำเลยที่จะต้องนำเสนอหรือคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดมาแสดงต่อศาล

2.2.2 ผลผูกพันของคำพิพากษา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 2.1 ในเรื่องแนวคิดความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาว่า เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว คำพิพากษานั้นจะผูกพันคู่ความและศาล โดยคู่ความต้องยอมรับเป็นที่ยุติ และไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างอื่นได้และศาลก็ไม่มีอำนาจในการแก้ไขอีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ใช้ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law) ถือว่าศาลเป็นผู้บัญญัติกฎหมายคำพิพากษานั้นยังจะผูกพันศาลในคดีต่อไปด้วย โดยนักกฎหมายแบ่งประเภทของคำพิพากษาไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. คำพิพากษาถึงที่สุดโดยแบบพิธิ เป็นคำพิพากษาที่ทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลสิ้นสุดลงโดยการยกฟ้องกล่าวคือ ไม่ได้วินิจฉัยถึงเนื้อหาความผิด เช่น คดีขาดอายุความ หรือการบรรยายฟ้องที่ไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นต้น คำพิพากษาในรูปแบบนี้แม้จะไม่ได้มีการวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี แต่ก็ถือเท่ากับเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดที่วินิจฉัยเนื้อหาของคดีอันจะทำให้สิทธิฟ้องคดีระงับไป

2. คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยเนื้อหา เป็นคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งจะมีผลทำให้อำนาจการลงโทษจำเลยในภายหน้าระงับ เมื่อศาลพิพากษายกฟ้อง จำเลยจะไม่ถูกตั้งข้อหาเดียวกันอีก โดยจะมีผลผูกพันในเนื้อหาสาระบัญญัติที่ได้กล่าวไว้ในคำพิพากษานั้นคำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยเนื้อหาได้แก่การวินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิดคือ เป็นการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมาย ซึ่งผลของคำพิพากษาอันเป็นที่สุดนี้มี 3 ประการ คือ

1. การรับรองและยืนยันผลคดี กล่าวคือ จะเป็นการรับรองและยืนยันถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย

(2) ในคดีความผิดต่อส่วนตัวเมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ถอนฟ้อง หรือยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย

(3) เมื่อคดีเลิกกันตามมาตรา 37

(4) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง

(5) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิด เช่นนั้น

(6) เมื่อคดีขาดอายุความ

(7) เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ

2. สามารถบังคับคดีได้ คือ ถ้าจำเลยมีความผิดและศาลกำหนดโทษแล้ว ก็สามารถลงโทษจำเลยได้

3. ห้ามดำเนินคดีใหม่ซึ่งถือว่า คำพิพากษาฉบับนั้นมีเสถียรภาพอันเป็นผลของหลัก Non bis in idem ที่เน้นการกระทำมากกว่าฐานความผิด และไม่คำนึงว่าในคดีก่อนจะมีข้อผิดพลาดหรือไม่ แต่ก็มีข้อยกเว้นอยู่หลายประการ เช่น ข้อยกเว้นในการที่กฎหมายให้สิทธิในการอุทธรณ์ และขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (res judicata pro verities accipiter) เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรมีข้อสิ้นสุดยุติและไม่ควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติแล้วขึ้นมาฟ้องร้องหรือพิจารณาใหม่

2.2.3 หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมเป็นหลักอุดมคติทางกฎหมายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมิให้ถูกล่วงละเมิดได้จากการกระทำอันมิชอบของฝ่ายปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจอรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สมาชิกของสังคม มีขอบเขตจำกัด และชัดเจนแน่นอน เพื่อไม่ให้ไปล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินเลย รวมทั้งทำให้สังคมมีกฎเกณฑ์ที่แต่ละฝ่ายสามารถรู้ถึงขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของตนอย่างชัดเจนการดำเนินการต่างๆ ต้องเป็นไปตามกติกา ประชาชนหรือคู่ความสามารถตรวจสอบและโต้แย้งได้หากปฏิบัติไม่ถูกต้อง ระบบนี้ทำให้สังคมมีการปกครองกันด้วยกฎหมายและถือการเคารพกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญไม่มีผู้ใดกระทำการตามอำเภอใจได้เพราะไม่ว่าจะมีอำนาจอย่างไรก็มีขอบเขตอยู่ภายใต้กติกานั้น บุคคลทุกคนในสังคมก็จะได้รับการเคารพสิทธิเสรีภาพและเห็นความสำคัญในเสรีภาพของกันและกัน

กล่าวโดยสรุป หลักนิติธรรม เป็นการจัดการสังคมให้เป็นไปตามความชอบธรรมตามครรลองของกฎหมายและยึดถือกฎหมายเป็นหลักมาตรฐานซึ่งประชาชนมีสิทธิและความเสมอภาคในทางกลับกันในสังคมที่ไม่มีการคำนึงถึงหลักนิติธรรมการปฏิบัติของรัฐและเจ้าพนักงานอาจมีแนวโน้มที่จะเป็นไปตามอำเภอใจของผู้ใช้อำนาจอรัฐและผู้ใช้อำนาจอรัฐก็อาจเลือกที่จะปฏิบัติตามอำเภอใจของตนมากกว่าการคำนึงถึงมาตรฐานตามกฎหมาย เช่น รัฐอาจเลือกที่จะใช้วิธีจัดการสังหารชีวิตของผู้ต้องสงสัยเสียเองโดยไม่ต้องคำนึงการตามกระบวนการของกฎหมาย

ดังนั้น เพื่อให้การปกครองเป็นไปตามหลักนิติธรรม การบัญญัติกฎหมายของรัฐต้องเป็นธรรมมีเหตุมีผล โดยเฉพาะสิทธิในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นการพิจารณาในแง่ของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และต้องมีมาตรการที่เป็นหลักประกันสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เช่น บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่ามีการกระทำการเช่นนั้น ตามหลักที่ว่าบุคคลได้รับสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

ก่อนศาลจะพิพากษา แต่การจะเชื่อว่าบุคคลๆ หนึ่งมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่ามี ความผิด และการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อหาของผู้ต้องหาต้องทำอย่างเป็นทางการและเปิดเผยในศาลยุติธรรมทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย นอกจากนั้น การพิจารณาคดีต้องทำต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด และผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาจะต้องพิจารณาว่าสิทธิอันเป็นธรรมของบุคคลนั้นได้รับการรับรองอย่างถ่วงแล้ว ตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม และหากศาลมีคำพิพากษาแล้วก็จะไม่มีการพิจารณาและพิพากษาซ้ำ การลงโทษทางอาญาก็ต้องมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเข็ดหลาบและเป็นการชดใช้การกระทำความผิด ตลอดจนข่มขู่ให้บุคคลอื่นในสังคมกระทำความผิด และให้สังคมรู้ว่าได้รับการแก้แค้นทดแทนโดยรัฐดำเนินการให้แล้ว อันเป็นหลักการลงโทษทั่วไปทางอาญา ในทางตรงกันข้าม หลักนิติธรรมจะไม่เห็นพ้องด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการ

จากการจัดทำหนังสือของคณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ³³ ได้ให้ความหมายของคำว่า นิติธรรม หมายถึง หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยมีสาระสำคัญหลายประการ เช่น กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิขั้นพื้นฐานกฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ซึ่งหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นหลักที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม กล่าวคือ หากมีการปล่อยให้มีการพิจารณาคดีอาญาซ้ำได้ก็จะไม่สามารถอธิบายหลักการความศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนการยุติธรรม และเหตุผลในการให้ดำเนินคดีซ้ำ รวมทั้งเป็นการไม่ให้เป็นธรรมกับจำเลยหากโจทก์สามารถนำพยานเข้าสืบใหม่ได้ตลอดเวลาแม้ว่าจะมีการดำเนินคดีไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม ปัญหาอาชญากรรมในปัจจุบันได้วิวัฒนาการทั้งรูปแบบ วิธีการ และลักษณะของการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ นานาอารยประเทศ จึงได้พยายามหาวิธีการแก้ปัญหาโดยมีการออกกฎหมายที่เกี่ยวกับความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรมที่กำหนดว่า กฎหมายที่ดีต้องทันสมัยและสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในทางตรงข้ามผู้เขียนเห็นว่า ในเมื่อนานาอารยประเทศสร้างกฎหมายในการให้ร่วมมือกันเอาผิดกับผู้กระทำความผิดในทางระหว่างประเทศแล้ว นานาอารยประเทศก็ต้อง

³³ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการ, “หลักนิติธรรม ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม”, สำนักงานคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม, หน้า 1

พิจารณาถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยในทางระหว่างประเทศด้วย โดยเฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศพิจารณาและพิพากษามาแล้วครั้งหนึ่ง

2.2.4 สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเกิดจากแนวความคิดที่มาจากสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์มีติดตัวตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และปราศจากเงื่อนไขทางกฎหมาย มาจากรากฐานของกฎหมายธรรมชาติมีอยู่กับตัวมนุษย์ทุกคนตลอดเวลา สิทธิเหล่านี้มิใช่สิทธิของบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากเป็นความชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะพึงมี โดยที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลเป็นอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายรับรองคุ้มครองให้และมีความเป็นอิสระที่จะกระทำการหรือดเว้นกระทำการใดๆ และหากรัฐออกกฎหมายขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติแล้วย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้รัฐพยายามกำหนดกรอบและทิศทางการดำเนินงานของรัฐไปในแนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนและมีการผลักดันมาตรการทางกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ต้องนำไปสู่ความถูกต้อง ความชอบธรรม และความยุติธรรม หากมีการดำเนินคดีอาญาโดยอำเภอใจ และไปกระทบสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ ย่อมเป็นเรื่องที่ร้ายแรง เพราะระหว่างเวลาที่บุคคลถูกดำเนินคดีอาญาอาจถูกจำกัดอิสรภาพหรือเสื่อมเสียสิทธิที่สำคัญอาจเปรียบเสมือนว่าไม่แตกต่างอะไรจากการถูกลงโทษไปแล้วโดยกระบวนการดำเนินคดีทางอาญา ทั้งสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือส่งเสริมมาตรฐานของการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การมีหลักประกันต่างๆ ตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนย่อมทำให้เกิดความน่าเชื่อถือของสาธารณชนและประชาคมโลกว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาหรือลงโทษทางอาญานั้นได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบตามครรลองของกฎหมายอย่างมีมาตรฐานและมีการปฏิบัติอย่างเหมาะสม ส่วนผู้เสียหายและพยานก็ได้รับการคุ้มครองตามสมควร เมื่อคนในสังคมเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการปฏิบัติต่อมนุษย์อย่างถูกต้องและเชื่อถือได้ก็ย่อมเลือกที่จะทำตามแนวทางของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมซึ่งเอกสารประวัติศาสตร์แสดงถึงความเป็นมาของทฤษฎีและหลักกฎหมายในเรื่องสิทธิมนุษยชนมี ดังนี้

ปี ค.ศ.1685-1689 เป็นเวลาที่มีการเมืองการปกครองเต็มไปด้วยข้อขัดแย้ง คือ อำนาจกษัตริย์กับอำนาจตุลาการ นโยบายศาสนาและรัฐสภา³⁴ กษัตริย์สามารถถอนผู้พิพากษาได้ตามอัธยาศัย ทำให้อำนาจตุลาการขาดความเป็นเอกภาพประชาชนมักไม่ได้รับความเป็นธรรม ในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างรัฐ นักการเมือง และประชาชน ได้ร่วมกันเรียกร้องให้กษัตริย์ลดพระราชอำนาจลง และให้มีการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น มีการจัดทำ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

³⁴ ม.ร.ว.รจยา อาภากรณ์, กษัตริย์และรัฐสภาอังกฤษการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ ค.ศ.1688, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), น.4.

พลเมือง ค.ศ.1685 โดยมีใจความเกี่ยวข้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในข้อที่ 6 คือ ไม่ควรมีการลงโทษในลักษณะที่โหดร้ายทารุณ และผู้กระทำผิดไม่ควรมีการเรียกค่าประกันตัวและค่าปรับที่สูงเกินเหตุ

ปี ค.ศ.1776 จากที่ชาวอาณานิคมแยกตัวไปจากอังกฤษเพราะรัฐสภาอังกฤษออกกฎหมายเก็บภาษีตามใจชอบ ชาวอาณานิคมได้ต่อต้านโดยการเข้าไปทำลายสินค้า คือ ใบชา ของชาวอังกฤษที่ทำเรือบอสตัน ในที่สุดชาวอาณานิคมจึงได้ประกาศแยกตัวจากการปกครองของอังกฤษ และให้ Thomas Jefferson เป็นผู้จัดทำคำประกาศอิสรภาพ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1776³⁵ โดยมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับห้ามดำเนินคดีซ้ำในข้อ 4 คือ จำเลยมีสิทธิที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเองและสิทธิที่จะไม่ต้องถูกพิจารณาซ้ำในความผิดดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำถือเป็นรากฐานของระบบกฎหมายและยังเป็นหลักของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน หากกฎหมายอนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ จะเป็นการละเมิดความเป็นอิสระของปัจเจกชนในการพิจารณาที่จะต้องถูกรบกวนจากความไม่แน่นอนของกระบวนการยุติธรรมอันเป็นละเมิดสิทธิมนุษยชน

2.2.5 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

การพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง เป็นหลักการที่สำคัญโดยถือว่าความล่าช้ามีผลเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม เพราะบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีต่างเสียเวลา ผู้ถูกกล่าวหานอกจากจะต้องถูกคุมขังเป็นเวลานานแล้ว ยังต้องเสียชื่อเสียงและโอกาสต่างๆ ส่วนพยานหลักฐานไม่ว่าในด้านใดก็อาจสูญหายไปในช่วงนั้น โดยเฉพาะความไม่ต่อเนื่องของการสืบพยานอาจทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถจดจำรายละเอียดสำคัญที่ได้มีการสืบพยานในครั้งก่อนๆ ได้ ในเรื่องของความรวดเร็วและต่อเนื่องนั้น ตามอนุสัญญาสภายุโรปเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1950 (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950) ข้อ 6 กำหนดถึงสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีว่าการดำเนินคดีอาญาควรเป็นไปภายในเวลาอันควร หมายถึง ต้องดำเนินคดีโดยไม่ชักช้า นอกจากนี้ในเรื่องของความเป็นธรรมในคดีอาญามีหลักกฎหมายที่สำคัญประการหนึ่งว่า บุคคลจะได้รับความเดือดร้อนหลายครั้งในกรณีความผิดเรื่องเดียวกันนั้นมิได้ โดยหลักการนี้ได้บัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง ค.ศ.1966 และเป็นหลักสากลที่ถือปฏิบัติกันอยู่ในนานาประเทศทั่วโลก และพิธีสาร

³⁵ พระเจ้าได้ประทานสิทธิบางประการ โดยมีได้ถูกพรากไปได้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ เมื่อใดที่รัฐบาลเป็นผู้ทำลาย จุดมุ่งหมายประชาชนย่อมมีสิทธิเปลี่ยนแปลงหรือล้มรัฐบาล ทั้งนี้ มลรัฐต่างๆ ได้จัดทำและประกาศใช้รัฐธรรมนูญสหรัฐ และประกาศ ค.ศ.1798 อ้าง หน้า 52

ลำดับที่ 7 ของอนุสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ข้อ 4³⁶

การดำเนินคดีอาญาทั้ง 2 ระบบ ได้แก่ ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ต่างให้ความสำคัญถึงสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม โดยนำมาบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ในกฎหมายแต่ละประเทศ

2.3 หลักเกณฑ์และข้อยกเว้น

ในหัวข้อนี้จะได้ศึกษาถึงหลักที่กำหนดเพื่อใช้ในการวินิจฉัย รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการก่อกำเนิดหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งจะนำเสนอเป็นหลักการอย่างกว้างที่ทุกประเทศยอมรับ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และสาธารณรัฐฝรั่งเศส

2.3.1 หลักเกณฑ์

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นข้อจำกัดอำนาจรัฐอย่างหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา อันสืบเนื่องมาจากความคิดที่จะคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างถูกต้องและดีที่สุดซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและความยุติธรรมตามธรรมชาติ หลักเกณฑ์ที่สำคัญของการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ในภาษาลาตินใช้คำว่า *Nemo bis punitur pro eodem delicto* นอกจากนั้น หลักสภานิติทางกฎหมายและอาชญาวิทยาได้กล่าวว่า บุคคลไม่พึงถูกลงโทษสองครั้งในความผิดเดิม กล่าวคือ หากเป็นการกระทำที่กฎหมายเรียกว่า กรรมเดียวแล้วไม่ว่าผลจะเกิดจากการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อบทกฎหมายบทเดียวหรือบทกฎหมายหลายบทก็ควรที่จะลงโทษจำเลยในการทำความผิดครั้งเดียวจะลงโทษสองครั้งได้ไม่ ทั้งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาในคดีแรกมาแล้วและได้มีการยื่นฟ้องคดีหลังอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น การห้ามดำเนินคดีซ้ำจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเด็ดขาดของคำพิพากษา

³⁶ ARTICLE 4

Right not to be tried or punished twice 1. No one shall be liable to be tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same State for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State

วัตถุประสงค์ของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมีไว้เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาได้ คือ

1. คุ้มครองไม่ให้มีการฟ้องซ้ำหรือการพิจารณาซ้ำในความผิดเดียวกันหลังจากศาลมีคำพิพากษายกฟ้องแล้ว
2. คุ้มครองไม่ให้มีการฟ้องซ้ำหรือการพิจารณาซ้ำในความผิดเดียวกันหลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษแล้ว
3. คุ้มครองไม่ให้มีการลงโทษแบบทวีคูณในความผิดเดียวกัน

โดยที่หลักการดำเนินคดีซ้ำมีองค์ประกอบ 2 ประการ อันเป็นหลักเกณฑ์ตามระบบสากลที่เป็นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีซ้ำ คือ

1. ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต้องเป็นบุคคลคนเดียว และ
2. การกระทำความผิดจะต้องเป็นการกระทำเดียวกัน

ในทางปฏิบัตินั้นเมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลจะต้องพิจารณาองค์ประกอบของการกระทำความผิดว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้มีการกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันทั้งในคดีแรกและคดีหลังหรือไม่ และในคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือไม่ ถ้าพิจารณาแล้วมีครบองค์ประกอบเช่นว่านั้นก็เป็นการดำเนินคดีซ้ำ อันมีผลทำให้คดีอาญาระงับ³⁷ เมื่อพิจารณาได้แล้วว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีแรกและคดีหลังเป็นบุคคลคนเดียว และการกระทำความผิดในคดีแรกและคดีหลังเป็นการกระทำเดียวกันก็จะเข้าหลักเกณฑ์การห้ามดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งการนำหลักเกณฑ์การห้ามดำเนินคดีซ้ำไปใช้ในกฎหมายหรือการบัญญัติของแต่ละประเทศนั้นจะมีความแตกต่างกันไป แต่ต้องมีองค์ประกอบของการห้ามดำเนินคดีซ้ำทั้ง 2 ประการ แม้การนำไปบัญญัติใช้ในกฎหมายของประเทศต่างๆ จะมีความแตกต่างกันก็ตาม

ประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับรองและรวบรวมหลักการห้ามฟ้องซ้ำไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 และยิ่งไปกว่านั้นหลักการนี้ยังถูกเผยแพร่ไปทั่วและถูกนำไปใช้เป็นหลักกฎหมายในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศแคนาดา ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศอินเดีย และสาธารณรัฐแอฟริกาใต้

สหราชอาณาจักร ได้นำหลักการห้ามฟ้องซ้ำมาใช้โดยศาลสูงสหราชอาณาจักร ซึ่งได้วางแนวบรรทัดฐานมาจากคดี Connelly v. DPP 1964 โดยวางหลักว่า จะมีบุคคลที่ตกอยู่ในอันตรายในชีวิตของเขา มากกว่าหนึ่งครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวไม่ได้

ประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 692 ว่า ในกรณีที่กำหนดไว้ในเรื่องเดียวกันจะไม่มี

³⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพิมพ์วิญญูชน, 2559), น.107.

การฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลที่พิสูจน์ได้ว่าเขาได้รับการดำเนินคดีสำหรับความผิดในเรื่องเดียวกันในศาลต่างประเทศมาแล้ว และหากศาลตัดสินให้ลงโทษและรับโทษตามคำพิพากษานั้นแล้ว ความผิดนั้นย่อมระงับ

2.3.2 พิจารณาหลัก Double jeopardy และหลัก Non bis in idem

การห้ามดำเนินคดีซ้ำปรากฏอยู่ในกฎหมายต่างประเทศทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เมื่อพิจารณาตามระบบกฎหมาย (Common Law) หลักการนี้แสดงออกมาทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งในคดีแพ่งใช้ชื่อว่า res judicata หรือ res adjudicate และในคดีอาญาชื่อว่า autrefois acquit, autrefois convict จนกลายมาเป็นบทกฎหมายในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ชื่อว่า former jeopardy หรือ double jeopardy และ twice in jeopardy ซึ่งหลักการนี้ก่อกำเนิดครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1641 ใน The Massachusetts Body of Liberties และพัฒนามาจนถึงศตวรรษที่ 18 ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เรื่องหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำจะถูกเรียกว่า ne bis in idem หรือ non bis in idem หมายความว่า บุคคลซึ่งเป็นผู้ต่อนั้นจะไม่ถูกรังควาน หรือได้รับความยากลำบากถึงสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว

หลักกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้มีการกำหนดเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญา เพื่อที่จะไม่ให้มีการลงโทษบุคคลสองครั้งในความผิดเดิม อันถือว่าเป็นหลักกฎหมายที่สร้างขึ้นและนิยมใช้กันเป็นการทั่วไป เนื่องจากหลักการดังกล่าวปรากฏในสำนวนหลักกฎหมายทั่วไป เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of law) เพื่อที่จะคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมและเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ และสิทธิส่วนบุคคลได้อย่างถูกต้อง เพราะการลงโทษทางอาญาและการดำเนินคดีอาญานั้น กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลไม่ว่าจะเป็นเนื้อตัวร่างกาย สิทธิ หรือเสรีภาพ

ดังนั้น หากมีการดำเนินคดีอีกครั้งและทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเดือดร้อนอีกครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวย่อมไม่เป็นธรรม และการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้กลายเป็นหลักกฎหมายที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในนานอารยประเทศ โดยบางประเทศได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน บางประเทศบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ประเทศไทย เป็นต้น

2.3.3 ข้อยกเว้น

สำหรับในประเด็นนี้ จะศึกษาถึงข้อยกเว้นของการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ได้แก่ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การยกเลิกกระบวนการพิจารณาคดีที่มีข้อบกพร่อง การพิจารณาคดีที่เกิดจากการสมยอม และคำพิพากษาคดีอาญาโดยการอุทธรณ์

2.3.3.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การนำตัวบุคคลที่กระทำความผิดมาลงโทษ ขณะเดียวกันต้องพยายามไม่ให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษและบางครั้งพบว่าบุคคลที่ไม่ได้กระทำความผิดกลับถูกลงโทษทางอาญา แม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มีมากขึ้น และรัฐได้นำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์กับกระบวนการพิสูจน์ความผิด อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะกำหนดกระบวนการพิสูจน์ความผิดให้สมบูรณ์หรือมีประสิทธิภาพเพียงใด ในทางปฏิบัติก็อาจเกิดความผิดพลาดได้ทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เกิดจากความผิดพลาดของศาลหรือระบบการพิจารณาคดีอาญาที่โจทก์นำสืบพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ³⁸ มีการปลอมเอกสาร และการชักชวนพยานมาอย่างดี ทำให้ศาลเชื่อและพิพากษาลงโทษจำเลยที่บริสุทธิ์ในที่สุด

เพื่อแก้ปัญหาความผิดพลาดดังกล่าวรัฐจึงมีแนวคิดว่าหากปล่อยให้มี ความผิดพลาดจะส่งผลต่อความยุติธรรมและทำให้ผู้กระทำความผิดที่แท้จริงลอยนวลอยู่ในสังคม ทั้งยังจะเป็นการกู้ชื่อเสียงของจำเลยถูกลงโทษโดยไม่เป็นธรรมให้กลับสู่ฐานะเดิม ดังนั้น ในหลายประเทศจึงยอมให้มีการลบล้างคำพิพากษาที่เกิดความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและมิให้เกิดผลร้ายต่อผู้ที่ถูกลงโทษทั้งที่เป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งนี้การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ เป็นการแก้ไขผลของคำพิพากษาในคดีซึ่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยให้โอกาสแก่จำเลยร้องขอต่อศาลให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้หากมีหลักฐานแสดงว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

แต่มีบางประเทศที่อนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งที่เป็นคุณ และเป็นโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาได้ เช่น ประเทศออสเตรเลีย³⁹

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้มีนักกฎหมาย 2 กลุ่ม ซึ่งมีแนวคิดที่แตกต่างกัน กลุ่มแรกมีความเห็นว่า การพิจารณาคดีใหม่เป็นหลักการที่กระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ทำให้คำพิพากษาขาดความเด็ดขาดและศักดิ์สิทธิ์ อีกกลุ่มที่สองมีความเห็นว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นข้อยกเว้นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากการช่วยเหลือผู้ต้องหาในคดีหรือจำเลยที่บริสุทธิ์หรือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีในการดำเนินคดีที่ไม่ถูกต้อง ดังสุภาษิตที่ว่า “ปล่อยคนชั่วไปสืบคนดีกว่าลงโทษคนดีคนหนึ่ง” และ “ผู้บริสุทธิ์ย่อมไม่ถูกลงโทษ”

³⁸ อำไพ วิจิตรเวชการ, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่,” บทบัญญัติ, เล่ม 41, ตอน 3-4, น.362 (2527).

³⁹ โกเมน ภัทรภิรมย์, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่,” วารสารอัยการ, เล่ม 163, ปีที่ 14, น.94 – 95 (กันยายน 2534).

สำหรับหลักกฎหมายสหพันธรัฐเยอรมัน กำหนดหลักเกณฑ์สรุปได้ความว่า⁴⁰ การรื้อฟื้นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้วขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พึงอนุญาตให้กระทำได้เพื่อประโยชน์ของผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษเท่านั้น เช่น มีการนำพยานเอกสารมานำสืบในคดีเพื่อแสดงว่าจำเลยกระทำความผิด แต่ปรากฏว่าเอกสารปลอมไม่ถูกต้องหรือกรณีพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่ได้เบิกความว่าจำเลยกระทำความผิด ปรากฏว่า ความผิดเกี่ยวกับการเบิกความนั้นไม่จะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือประมาท หรือกรณีเจตนาทำเอกสารอันเป็นเท็จส่งต่อศาล หรือถ้าผู้พิพากษาหรือผู้พิพากษาสมทบที่มีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษาคดีนั้น ต่อมาปรากฏว่า มีความผิดอาญาในหน้าที่ราชการเกี่ยวกับในคดีนั้น

ในส่วนหลักกฎหมายของประเทศไทย การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อลบล้างคำพิพากษาถึงที่สุดที่ผิดพลาดอันเนื่องมาจากความผิดพลาดในเรื่องข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน ซึ่งจะกระทำได้เฉพาะในทางที่จะพิสูจน์ใหม่ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์⁴¹ กล่าวคือ การให้สิทธิในการร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์ในชั้นศาลอีกครั้งเพื่อเป็นมาตรการเยียวยาแก้ไขในกรณีที่น่าเชื่อว่าเกิดความผิดพลาดในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีจนเป็นเหตุให้เกิดการลงโทษและไม่สามารถเยียวยาได้ด้วยกระบวนการเดิมเนื่องจากได้ผ่านขั้นตอนของการใช้สิทธิอุทธรณ์และฎีกาจนเสร็จสิ้นกระบวนการดำเนินคดีและคดีถึงที่สุดไปแล้วซึ่งเป็นคุณกับจำเลย

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าการร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ใช้เฉพาะกรณีที่จำเลยในคดีอาญาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษเท่านั้น ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ถ้าศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องจะขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้ เพราะขัดกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

2.3.3.2 การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบ

แนวความคิดพื้นฐานทางปรัชญาการยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบของศาลในคดีอาญามาจาก รัฐมีความจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองที่จะได้รับการพิจารณาที่สมบูรณ์จากศาลที่เป็นกลางและปราศจากอคติ ถ้ามีการพิจารณาฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายหรือละเมิดสิทธิขั้นมูลฐาน หรือมีการกระทำมิชอบอันใดที่ร้ายแรงจะทำให้การพิจารณามิชอบ การพิจารณาดกเป็นโมฆะเสียเปล่า ซึ่งการยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบของศาลในคดีอาญาเป็นการชั่งน้ำหนักระหว่างการกระทำต่างๆ

⁴⁰ The Criminal Procedure Code (Germany), Strafprozeßordnung (StPO), section 359-373.

⁴¹ พระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526

ของผู้ที่เกี่ยวข้องในทางพิจารณากับเจตนาภายในที่ผู้กระทำการให้เกิดว่าสิ่งใดมีน้ำหนักมากกว่ากัน เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาคือ การให้ความสำคัญของจุดประสงค์ที่แสดงออกมาเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความแน่นอนและชัดเจน⁴² ทั้งนี้ มิได้พิจารณาเฉพาะรูปแบบหรือตัวอักษรดังนั้น เมื่อมีการพิจารณาที่มีขอบหรือผิดพลาดศาลต้องใช้ดุลพินิจยกเลิกกระบวนการพิจารณานั้น⁴³

หลักเกณฑ์ของการพิจารณาที่มีขอบในคดีอาญา หมายถึง กระบวนการพิจารณาของศาลซึ่งการพิจารณาคดีอาญาเริ่มตั้งแต่เมื่อศาลออกนั่งพิจารณาจนถึงศาลอ่านคำพิพากษา เมื่อกระบวนการพิจารณา คือ การกระทำต่างๆ อันเกี่ยวกับคดีของคู่ความหรือศาลกระทำการอันเกี่ยวกับคดีมีขอบยอมทำให้การพิจารณามีขอบ ซึ่งการพิจารณามีขอบหมายถึงการพิจารณาที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย หรือไม่มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นเรื่องที่ร้ายแรงสำคัญ⁴⁴ กล่าวคือ ความผิดพลาดนั้นมีผลที่จะเปลี่ยนคำตัดสินในสาระสำคัญ เช่น ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูง จำเลยจะต้องมีทนายความ แต่ปรากฏว่าในคดีนั้นจำเลยไม่มีทนายความในระหว่างพิจารณาย่อมเป็นการพิจารณาที่มีขอบ เพราะเป็นความผิดพลาดที่กระทบต่อสิทธิการมีทนายความ หรือการวินิจฉัยโดยไม่ครบองค์คณะผู้พิพากษา

ในระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ การออกคำสั่ง การปรับบทกฎหมาย และการกำหนดโทษ เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่พิจารณาคดี ดังนั้น ในกลุ่มประเทศระบบกฎหมายนี้ การพิจารณาที่มีขอบส่วนใหญ่เกิดจากการออกคำสั่งและการควบคุมการพิจารณาของศาล เช่น ผู้พิพากษาชี้แนะลูกขุนว่าจำเลยควรมีความผิดหรือไม่ หรือเกิดจากโจทก์แถลงเปิดและปิดคดีบิดเบือนข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย

ในระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) หากมีการพิจารณาที่มีขอบ คู่ความฝ่ายที่เสียประโยชน์อาจยื่นคำร้องขอให้ยกเลิก ถ้าศาลเห็นว่าเหตุผลฟังขึ้น ศาลมีอำนาจยกเลิกแม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดขอให้ยกเลิกถ้าศาลตรวจพบการพิจารณามีขอบศาลที่พิจารณาคดีหรือศาลอุทธรณ์มีอำนาจออกหมายเพื่อยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบและสั่งให้พิจารณาใหม่ โดยถือว่าการพิจารณาคดีครั้งแรกเป็นโมฆะ

⁴² Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure (N.J.Fred B. Rothman Co.South Hackensack, 1965), P.168.

⁴³ William P.Gresser Jr, Harold Hayes Henderson and Norcens Maril Hillard, “Double Jeopardy” The Georgetown Law Journal 76 (February, 1988), p.887.

⁴⁴ Robert S. Hunter, Federal Trial Handbook (New york : The Lawyers Co-Operative Publishing Co, 1974), p.714.

ในส่วนของการยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบในคดีอาญาในประเทศไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการยกเลิกการพิจารณามีขอบของศาลบัญญัติไว้ในเรื่องอุทธรณ์ตามพระอัยการลักษณะอุทธรณ์⁴⁵ ซึ่งเป็นการกล่าวโทษผู้พิพากษาว่าผู้พิพากษากระทำมิชอบด้วยประการต่างๆ ถ้าผู้พิพากษาแพ้ยักสำนวนซึ่งพิจารณานั้นไว้เสีย และต้องให้ผู้พิพากษาคณะใหม่ชี้ขาดอีกครั้งหนึ่ง⁴⁶ การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบในคดีอาญาในประเทศไทยในปัจจุบัน ในเรื่องการเพิกถอนการพิจารณาที่มีขอบนี้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติ จึงต้องนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁴⁷ มาใช้บังคับ คือ คู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่คู่ความต้องดำเนินการภายในเวลาที่กฎหมายหรือศาลกำหนด ดังนั้น ถ้าคู่ความไม่ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนดก็จะไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ได้อีก ส่วนการยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบโดยศาลสูงต่อศาลล่างคือ คดีกลับเข้าสู่อำนาจการพิจารณาของศาลล่างใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผลคำพิพากษาอาจเหมือนหรือแตกต่างกับครั้งแรกก็ได้

⁴⁵ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2529), น. 424-430.

⁴⁶ ร. แลงกัต, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2526), น.393.

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 ในกรณีที่มิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายนี้ในข้อที่มุ่งหมายจะยังให้การเป็นไปด้วยความยุติธรรม หรือที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในเรื่องการเขียน และการยื่นหรือการส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่นๆ หรือในการพิจารณาคดี การพิจารณาพยานหลักฐาน หรือการบังคับคดี เมื่อศาลเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เสียหายเนื่องจากการที่มิได้ปฏิบัติเช่นนั้นยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้เพิกถอน การพิจารณาที่ผิดระเบียบนั้นเสียทั้งหมดหรือบางส่วน หรือสั่งแก้ไข หรือมีคำสั่งในเรื่องนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควร

ข้อค้านเรื่องผิดระเบียบนั้น คู่ความฝ่ายที่เสียหายอาจยกขึ้นกล่าวได้ไม่ว่าในเวลาใดๆ ก่อนมีคำพิพากษา แต่ต้องไม่ช้ากว่าแปดวันนับแต่วันที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ทราบข้อความหรือพฤติการณ์อันเป็นมูลแห่งข้ออ้างนั้น แต่ทั้งนี้คู่ความฝ่ายนั้นต้องมีได้ดำเนินการอันใดขึ้นใหม่ หลังจากที่ได้ทราบเรื่องผิดระเบียบแล้ว หรือต้องมีได้ให้สัตยาบันแก่การผิดระเบียบนั้นๆ

ถ้าศาลสั่งให้เพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบใดๆ อันมิใช่เรื่องที่คู่ความละเลยไม่ดำเนินการพิจารณาเรื่องนั้นภายในระยะเวลา ซึ่งกฎหมายหรือศาลกำหนดไว้เพียงเท่านี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิคู่ความฝ่ายนั้น ในอันที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นๆ ใหม่ให้ถูกต้องตามที่กฎหมายบังคับ

กล่าวคือ ถ้าศาลเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบไม่ตัดสิทธิคู่ความที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาเสียใหม่ให้ถูกต้อง

โดยหลักแล้วการพิจารณาคดีจึงต้องห้ามดำเนินคดีซ้ำในความผิดเดียวกับการเสียภัยครั้งแรก เป็นข้อต่อสู้ที่ยกขึ้นอ้างได้ในการดำเนินคดีฐานเดียวกันในครั้งต่อมา ทำให้คดีอาญาระงับ ทั้งนี้ จำเลยอาจถูกดำเนินคดีอีกได้โดยไม่ขัดกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ถ้ามีการยกเลิกการพิจารณาคดีที่มีขอบ ซึ่งเป็นสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยสมบูรณ์ ตั้งแต่การพิจารณาในศาลถือเป็นการละเมิดกฎหมายอาญา และทำให้ความยุติธรรมถูกทำลายลง จึงมีเหตุผลที่จะพิจารณาคดีกับจำเลยได้อีกเว้นแต่การยกเลิกการพิจารณาซึ่งอ้างว่ามีขอบ ซึ่งปรากฏว่าไม่มีเหตุที่จำเลยที่ขัดแย้ง กรณีนี้จะดำเนินคดีกับจำเลยอีกไม่ได้ และแม้จะมีการพิจารณากับจำเลยคนเดียวกันอีก ศาลมีอำนาจยกเลิกการพิจารณาได้อีก

2.3.3.3 การพิจารณาคดีที่เกิดจากการสมยอม

การสมยอมในกระบวนการยุติธรรมมีพื้นฐานมาจากการต่อรองค่าเสียหายจากผู้เสียหาย แล้วจะไม่ดำเนินคดีอาญาหรือดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เต็มที่เพื่อให้เกิดผลให้ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งถือเป็นการบิดเบือนกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และได้รับการต่อต้านจากสังคมอย่างมาก โดยผลของการดำเนินคดีแบบสมยอมมีอยู่หลายประการ เช่น บางประเทศมีการกำหนดฐานความผิดอาญาฐานสมยอมในการพิจารณาคดีอาญา หรือการพิจารณาคดีแบบสมยอมไม่ถือว่ามี การดำเนินคดีอาญาอย่างแท้จริงอันเป็นข้อยกเว้นของการห้ามดำเนินคดีซ้ำ สำหรับในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะอธิบายถึงผลการพิจารณาคดีอาญาที่เกิดจากการสมยอมในบริบทของการดำเนินคดีซ้ำ

การที่กฎหมายกำหนดให้มีหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ โดยมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องเพื่อไม่ให้บุคคลได้รับความลำบาก ยุ่งยาก และเดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำครั้งเดียวกัน แต่ทั้งนี้หลักการนี้ก็ยังมีช่องว่างในการที่คู่ความจะหยิบยกหลักการนี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้โดยที่มีเจตนาทำลายกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปในทางไม่สุจริต โดยการสมยอมในการดำเนินคดีอาญา และใช้ศาลเป็นเครื่องมือกล่าวคือ การสมยอมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเป็นการตกลงกันโดยเห็นแก่ค่าตอบแทนเพื่อให้งดเว้นจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดแก่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย หรือได้ตกลงที่จะไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ถ้าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ให้ทรัพย์สินกับผู้เสียหาย หรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางอย่าง⁴⁸ อันเป็นกรณีใจทักสมยอมกับผู้กระทำความผิด และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วก็ยอมทำให้คดีเสร็จเด็ดขาด

⁴⁸ Tim A. Thomas, "Compounding Crime," สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2552, จาก <http://international.Westlaw.com/TOC/>

ทำให้ไม่สามารถที่จะรื้อร่องฟ้องคดีกันได้อีกตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำการใช้ช่องว่างดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในรูปแบบการดำเนินคดีอาญาได้ 3 รูปแบบ คือ การฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน การฟ้องคดีโดยรัฐ และการฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย

ซึ่งกฎหมายมองว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทำลายกระบวนการยุติธรรม และกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของประชาชน โดยสามารถแบ่งกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่เกิดจากการสมยอมได้ 4 กรณี ดังนี้

1. ผู้เสียหายต้องมาช่วยเหลือผู้กระทำความผิด เพราะได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายสูงแล้วแก่ผู้ฟ้องคดี แล้วสืบพยานหลักฐานอ่อน

2. เพื่อแลกกับการยอมฟ้องเรื่องนั้นไม่ได้องค์ประกอบความผิด เพื่อให้ศาลยกฟ้อง และถือเป็นคดีอาญาระงับในความผิดที่ได้ฟ้องซึ่งถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดอาญาให้ไม่ต้องรับโทษ อันถือเป็นการตัดสิทธิของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

3. ในความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งความผิดอันยอมความได้และความผิดอันยอมความไม่ได้ แต่ผู้เสียหายเลือกฟ้องเฉพาะความผิดที่ยอมความได้ และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด อัยการจึงไม่สามารถฟ้องคดีนั้นได้อีก และไม่ว่าจะเป็นความผิดอันยอมความได้หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ก็ตาม

4. ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในความผิดที่มีโทษต่ำกว่าความผิดที่เกิดขึ้นจริง ศาลลงโทษความผิดนั้น อัยการจะนำคดีบทหนักในกรรมเดียวกันนั้นมาฟ้องอีกไม่ได้ เช่น คดีฆ่าคนตาย โดยเจตนา แต่บิดาผู้ตายฟ้องว่าคนฆ่าตายประมาท ถ้าศาลมีคำพิพากษาและอัยการยอมฟ้องผู้นั้นฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาไม่ได้ เพราะสิทธินำคดีอาญาไปฟ้องระงับไปแล้ว

ทั้งนี้ หากศาลรู้ไม่เท่าทันผู้กระทำความผิดก็ต้องรับโทษอาญา หากมีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมศาล และทุกประเทศเห็นว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำอันมีผลให้สามารถที่จะดำเนินคดีใหม่ได้ ไม่เป็นการห้ามดำเนินคดีซ้ำ และไม่เป็นการตัดอำนาจฟ้องพนักงานอัยการ แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดฐานความผิดอาญารัฐานสมยอม ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อยกเว้นของการห้ามดำเนินคดีซ้ำและมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การพิจารณาคดีของศาลถ้าไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่ได้มาตรฐานซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการบัญญัติกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมหรือศาลเอง ถือเป็นกระบวนการพิจารณาที่ทำโดยไม่สุจริตหรือเป็นการสมยอมให้กับบุคคลที่ถูกกล่าวหาด้วย⁴⁹

อนึ่ง ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ได้กล่าวถึงการพิจารณาคดีแบบสมยอมว่า การพิจารณาคดีของรัฐภาคีต้องมีการพิจารณาตามรูปแบบปกติ แต่หากศาลในรัฐภาคีมีการพิจารณาคดีที่ต้องการปกป้องบุคคลจากการกระทำความผิด ศาลไม่มีอิสระ

⁴⁹ Jeffrey L.Bleich, Esq., Complementarity, p.235.

ไม่เป็นกลาง หรือกระบวนการพิจารณาคดีไม่ได้มาตรฐานตามกฎหมายต่างประเทศ ศาลอาญาระหว่างประเทศก็มีอำนาจในการที่จะดำเนินคดีกับบุคคลคนนั้นอีกครั้งได้⁵⁰ และไม่ถือเป็นการดำเนินคดีซ้ำ

สำหรับประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเรื่องการพิจารณาคดีโดยสมยอม เอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีคำพิพากษาศาลฎีกา⁵¹ ได้อธิบายเรื่องคดีอาญาอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องว่าการฟ้องคดีอาญานั้นจะต้องทำด้วยความสุจริตบริสุทธิ์ และมีหลักฐานและความมุ่งหวังต่อผลคดีในการฟ้องอย่างเต็มที่ มิใช่เป็นการสร้างฉากในการฟ้องคดีเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิดเท่านั้นและหลักการในเรื่องคดีอาญาระงับเพราะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องจะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างแท้จริงและหากปรากฏว่าเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีแบบสมยอมกันแม้ศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดก็ห้ามมิผลทำให้คดีอาญาระงับไม่

อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณากฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน รวมทั้งสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004 ยังไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการพิจารณาคดีแบบสมยอมกำหนดไว้ ซึ่งอาจทำให้มีปัญหาได้ว่าหากการพิจารณาคดีของศาลต่างประเทศเกิดจากการสมยอมประเทศไทยจะมีอำนาจในการดำเนินคดีอีกครั้งหรือไม่

2.3.3.4 คำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย และเพื่อเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา รวมทั้งการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องด้วย ซึ่งการแก้ไขนี้ย่อมกระทบกระเทือนความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษา หากไม่ให้มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องนี้เลยย่อมทำให้ความยุติธรรมไม่อาจจะดำเนินไปได้ด้วยดี ถ้าหากมีการแก้ไขตามอำเภอใจโดยไม่มีขอบเขต ย่อมกระทบเทือนต่อคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล ทั้งนี้ในการบริหารงานศาลเป็นการบริหารจากระดับสูงไปสู่ระดับต่ำ ศาลสูงย่อมมี

⁵⁰ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 20

⁵¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9334/2538 หลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ที่บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องอันเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสองแก่จำเลยทั้งจะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นกรณี que จำเลยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างแท้จริงหากปรากฏว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างสมยอมกันแม้ว่าเป็นการกระทำความผิดเดียวกันก็ถือไม่ได้ว่าการกระทำความผิดนั้นจำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีมาฟ้องในความผิดกรรมนั้นระงับไปไม่

อำนาจเหนือศาลล่างเสมอ ซึ่งการอุทธรณ์เป็นการให้อำนาจศาลอุทธรณ์มีอำนาจเข้าไปสอดส่องดูแล เพื่อให้การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นไปโดยเที่ยงธรรมและถูกต้อง กล่าวคือ ศาลอุทธรณ์มีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของผู้พิพากษาศาลล่าง หากผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ บกพร่อง ไม่เอาใจใส่ในคำสั่ง หรือเกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าเป็นความผิดพลาดที่ร้ายแรงก็อาจจะกลับคำพิพากษาศาลล่างได้

อนึ่ง การอุทธรณ์นั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีนั้นซ้ำอีกครั้ง เนื่องจากการอุทธรณ์เป็นเพียงการแก้ไขความไม่ถูกต้องที่เกิดจากการพิจารณาคดี ซึ่งความไม่ถูกต้องที่จะต้องแก้ไขได้แก่ ความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา การกำหนดข้อเท็จจริง การปรับใช้กฎหมาย และการกำหนดโทษกล่าวคือเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมมีผลผูกพันบังคับได้ทันทีโดยมีผลบังคับแก่คู่ความและศาล ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจที่จะทำการแก้ไขคำพิพากษาเองได้ หน้าที่ในการแก้ไขเนื้อหาของคำพิพากษาที่ไม่ถูกต้องจึงเป็นหน้าที่ของศาลอุทธรณ์

โดยสิทธิในการอุทธรณ์เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่สิทธิที่มีมาแต่ดั้งเดิม⁵² เนื่องจากอาจเกิดความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในการพิจารณาคู่ความอาจจะไม่ใช่สิทธิในการอุทธรณ์ได้ ซึ่งการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์มี 2 ลักษณะ คือลักษณะการพิจารณาคดีใหม่เป็นลักษณะที่เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวาง พยานหลักฐานต่างๆ ที่สืบมาแล้วในศาลชั้นต้น และพยานหลักฐานใหม่สามารถนำสืบในชั้นอุทธรณ์ได้อีกลักษณะหนึ่งเป็นการทบทวนคำพิพากษาโดยพิจารณาคดีจากสำนวนคดีของศาลชั้นต้นเป็นลักษณะที่จำกัดมิให้มีการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลอุทธรณ์มักจะทำหน้าที่เพียงตรวจตราและหาข้อบกพร่องเมื่อพบข้อบกพร่องก็จะส่งคืนไปให้ศาลที่เริ่มคดีทำการแก้ไขตามแนวทางที่ศาลอุทธรณ์ชี้แนะ

ในอดีตอำนาจนิติบัญญัติ บริหารบัญญัติ และตุลาการอยู่ในอำนาจของบุคคลคนเดียวคือ พระมหากษัตริย์ และเป็นผู้มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในการปกครองแผ่นดิน พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจที่จะวินิจฉัยคดีต่างๆ โดยเด็ดขาดในเวลาต่อมาเนื่องจากพระราชกรณียกิจในด้านอื่นๆ ของพระองค์มีมากขึ้น พระองค์จึงมอบหมายอำนาจในการวินิจฉัยคดีบางประเภทให้แก่ขุนนาง แต่ยังคงสงวนอำนาจที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่มีความสำคัญ⁵³ ตามกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) การพิจารณาคดีอาญาไม่อาจแก้ไขด้วยองค์กรใดๆ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วคดีนั้นก็เป็นที่สุด แม้ว่าในสมัยนั้นจะได้มีการร้องขอต่อกษัตริย์เพื่อให้มีการแก้ไขคำพิพากษา สำหรับประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ.1848 ยังไม่มีการอุทธรณ์ ในกรณีถูกตัดสินลงโทษการพิจารณาของลูกขุน เมื่อมีปัญหาข้อกฎหมายผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเสนอคดีนั้นต่อผู้พิพากษาคนอื่นในศาลเดียวกันนั้นเพื่อขอ

⁵² Edward D.Re, Brief Writing and Oral Argument, 4th ed, (New York Oceana Publication, Inc, 1977), p.55.

⁵³ Shigemitsu Dando, Japanese Law of Criminal Procedure, p.4.

ความเห็นว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำในลักษณะที่ไม่เป็นทางการถ้าผู้พิพากษาคนอื่นเห็นว่าการตัดสินไม่ถูกต้องหรือการสำคัญผิดก็จะมีการเสนอเพื่ออุทธรณ์แก่จำเลย

สำหรับการอุทธรณ์ในประเทศไทย ในสมัยสุโขทัยอำนาจการพิจารณาพิพากษาคืออยู่พระมหากษัตริย์โดยตรง ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีเหล่าเสนาบดีเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากประเพณีโบราณที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ประธานความยุติธรรม และวินิจฉัยอรรถคดีต่างๆด้วยพระองค์เอง อย่างไรก็ตาม เมื่อพระราชกรณียกิจมีมากขึ้น จึงเหลือวิสัยที่พระมหากษัตริย์จะทรงตัดสินคดีความได้ จึงมอบหน้าที่ให้แก่อำมาตย์ซึ่งเรียกว่าผู้พิพากษาตุลาการ เพราะเป็นคนซึ่งซื่อสัตย์จริง แต่อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาบางคนอาจมีอคติในการใช้อำนาจ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้เสียหายต้องหาทางออกเพื่อให้ได้รับความยุติธรรม คือไปร้องขอต่อพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่เหนือกว่าผู้พิพากษาซึ่งเราเรียกว่าการอุทธรณ์ เพื่อให้ได้รับความยุติธรรม จึงเกิดศาลอุทธรณ์ขึ้น โดยการเรียกเรื่องมาดูใหม่ทั้งหมด สอบถามใหม่ และตัดสินไปตามที่เห็นสมควร ในสมัยกรุงโกสินทร์ เริ่มมีการจัดตั้งศาลมากขึ้นและกระจายอยู่ตามกองต่างๆ และหากกองใดหรือกรมใดมีอำนาจทางใด ก็มีอำนาจในการจัดตั้งศาลขึ้นเอง เพื่อชำระคดีที่เกี่ยวข้องกับกรมหรือกองนั้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นยุคแห่งการปฏิรูปการศาลครั้งสำคัญ โดยกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรม และได้มีการตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมทั่วประเทศ โดยการอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นการโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ซึ่งคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายขอให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาหรือสั่งคดีนั้นใหม่ ให้เป็นไปตามความประสงค์ของคู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้น ถ้าคู่ความเห็นด้วยแล้วจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้⁵⁴

2.4 มาตรฐานสากล

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงมาตรฐานสากลของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ได้รับความเห็นชอบจากองค์กรที่เป็นที่น่าเชื่อถือ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของ ปฏิญญาสากล กติการะหว่างประเทศรวมถึง กฎหมายระหว่างประเทศทั้งระบบพหุภาคี และทวิภาคี

2.4.1 การดำเนินคดีซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโดยมีวัตถุประสงค์ให้รัฐอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม แต่การที่หลักกฎหมายหนึ่งจะถูกพัฒนามาเป็นกฎหมายระหว่างประเทศได้ หลักกฎหมายนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากนานาอารยประเทศด้วย หลักการ

⁵⁴ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา 2, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545), น.143.

ห้ามดำเนินคดีซ้ำก็ถือเป็นหลักกฎหมายหนึ่งที่ถูกล่าวถึงในกฎหมายระหว่างประเทศอยู่หลายฉบับ ดังนี้

2.4.1.1 ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนได้เริ่มก่อตัวในช่วงศตวรรษที่ 15-17 เป็นต้นมา โดยนักปราชญ์หลายท่าน ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติอันเป็นสิทธิหรือความชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ และไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค และเชื่อว่ามนุษย์ มีความสามารถในการใช้เหตุผล รู้จักเคารพความเสมอภาค และความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรจะล่วงละเมิดชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของกันและกัน มนุษย์จึงมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะต่อสู้หรือต่อต้านผู้อื่นมาล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตน นอกจากนั้น เพื่อความมั่นคงในชีวิตและเสรีภาพ มนุษย์จำเป็นต้องยอมรับการทำสัญญาประชาคมโดยยอมรับสภาพที่มีสิทธิเสรีภาพโดยมีข้อจำกัดตามกฎหมาย ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นการจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติมนุษย์ เพราะความเชื่อที่ว่าเหนืออำนาจสูงสุดยังมีธรรมชาติและเหตุผล การใช้อำนาจทางการเมือง การปกครอง ต้องยืนอยู่บนหลักการเหตุผลตามธรรมชาติ มิใช่อยู่นบนอำเภอใจของบุคคล⁵⁵ โดยให้คำนึงถึงด้านมนุษยธรรม

โดยพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนเริ่มเห็นได้ชัดมากขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่นำมาซึ่งความโหดร้ายทำให้ทั่วโลก มีกระแสของแนวคิดในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บางประการของผู้คนภายใต้ภาวะวิกฤตทางสงครามโดยรัฐต่างๆ ได้ทำความตกลงเพื่อก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nation) และมีสนธิสัญญาสันติภาพ ค.ศ.1919

ข้อตกลงในการทำสงคราม เช่น การห้ามใช้อาวุธร้ายแรงบางประเภท การคุ้มครองเชลยศึก ทหารที่ได้รับบาดเจ็บ และพลเรือน แต่รัฐหรือประเทศที่เป็นภาคีในสนธิสัญญาต่างๆ นั้น ยังคงเป็นผู้ทรงสิทธิปัจเจกบุคคลไม่มีสถานภาพใดๆ ที่จะเรียกร้อง หรือคุ้มครองสิทธิของตนเองภายใต้กลไกของกฎหมายระหว่างประเทศ นอกจากนี้ รัฐยังมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและคนชาติ โดยกฎหมายระหว่างประเทศไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงเหนือเขตอำนาจรัฐ

กระทั่งภายหลังประชาคมโลกต้องเผชิญหน้ากับมหาสงครามเอเชียปฐพาหรือสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการปฏิบัติอย่างโหดร้ายทารุณไร้นมนุษยธรรมด้วยกันในหลายประเทศ ในหลายภูมิภาค ด้วยเหตุขัดแย้งในแนวความคิด ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ และ

⁵⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชนเล่ม 1 : วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น.64.

ความขัดแย้งทางศาสนา ผลจากความสูญเสียทำให้ประเทศต่างๆ ตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชนและเชื่อว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดสันติภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดตั้งองค์กรสหประชาชาติ ขึ้น โดยมีการกำหนดเรื่องของสิทธิมนุษยชนในกฎบัตรสหประชาชาติ

ในปี ค.ศ.1945 ประชาคมโลกได้จัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งเป็นสร้างระบบความสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันของบรรดารัฐต่างๆ ว่า รัฐทุกรัฐจะต้องปฏิบัติต่อพลเมืองของตนและพลเมืองโลกโดยมีมาตรฐานขั้นต่ำในการประกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริม และปกป้องสิทธิมนุษยชนเป็นการกำหนดให้รัฐซึ่งมีอำนาจมหาชนดำเนินการในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะอันเป็นความจำเป็นที่มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันลุล่วงไปได้⁵⁶ ทั้งครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่อาจมีการละเมิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนด้วยกันเอง มีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยต้องผูกพันต่อสิทธิและเสรีภาพ มีมาตรการควบคุมตรวจสอบมิให้ใช้อำนาจในลักษณะกดขี่ ช่มเหง หรือลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีสาระสำคัญทั้งหมด 30 ข้อ และมีหลักการที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีที่อยู่ในข้อ 10 ที่กำหนดว่า “บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระ และไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อหาที่ตนถูกกล่าวหาใดๆทางอาญา”⁵⁷ ซึ่งนักกฎหมายหลายท่านได้ตีความหมายของคำว่า ความเป็นธรรมในคดีอาญา นั้นมีความหมายรวมถึง บุคคลจะได้รับความเดือดร้อนหลายครั้งในกรณีความผิดเรื่องเดียวกันนั้นมิได้

อย่างไรก็ตาม สถานะทางกฎหมายปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้นมิใช่สนธิสัญญา หากแต่เป็นตราสารที่ผ่านการรับรองจากสมาชิกทั่วไปของสหประชาชาติในรูปของมติ จึงไม่มีอำนาจบังคับตามกฎหมาย กล่าวคือเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยเป็นความสำเร็จร่วมกันสำหรับประชาชนทุกคนและทุกชาติ และเป็นเครื่องมือในการชี้้นำที่มีความชอบธรรมอันเกิดจากสมาชิกทั่วไปและสาเหตุที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่มีสถานะทางกฎหมายซึ่งสังเกตได้จากไม่ใช้คำว่าสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาเนื่องจากว่า

⁵⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง”, รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร กาญจนดุล รวบรวมโดยคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), น.24.

⁵⁷ Article 10

Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

ประเทศส่วนใหญ่เกรงว่าหากให้สหประชาชาติมีอำนาจมากเกินไปในการจัดการปัญหาสิทธิมนุษยชน ย่อมจะทำให้อำนาจอธิปไตยของมวลสมาชิกต้องถูกจำกัดให้น้อยลง⁵⁸

นักกฎหมายบางฝ่ายเชื่อว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจัดเป็นส่วนหนึ่งของหลักทั่วไปแห่งกฎหมาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประเทศที่เจริญแล้ว ดังเห็นได้จากรัฐธรรมนูญเกือบทั้งหมดในโลกทันสมัย ล้วนบรรจุบทบัญญัติที่แสดงความผูกมัดต่อการปกป้องสิทธิมนุษยชน⁵⁹ และการรับรองสิทธิมนุษยชนในกฎหมายภายในของรัฐต่างๆ ที่ระยะเวลายาวนานปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงกลายเป็นจารีตประเพณีของประชาชาติ ดังนั้น จึงมีสภาพผูกมัดทางกฎหมายต่อทุกๆ ประเทศไม่ว่าจะเป็นสมาชิกของสหประชาชาติหรือไม่ก็ตาม⁶⁰

สำหรับประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักเกณฑ์สากลขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และได้ดำเนินการขั้นมูลฐานเพื่อแสดงออกถึงการสนับสนุนหลักเกณฑ์สากลและมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมลงมติในที่ประชุมสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติเพื่อรับรองให้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491

2.4.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966

จากแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติที่ให้ความสำคัญในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของบุคคล⁶¹ ทำให้การใช้อำนาจอรัฐต้องเคารพต่อความเป็นพลเมือง ยอมรับสิทธิอันมีมาแต่กำเนิด มีความเสมอภาค และเคารพต่อสิทธิเสรีภาพ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีการตรากฎหมายไปในทางส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ฝ่ายบริหารต้องบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและสุดท้ายฝ่ายตุลาการศาลต้องไม่ตีความไปในทางละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งเอกสารประวัติศาสตร์แสดงถึงความเป็นมาของสิทธิพลเมือง ดังนี้

⁵⁸ Thomas Buergenthal.1995International Human Right in a Nutshell, p.35.

⁵⁹ Scott Davidson, Human Right, Buckingham : Open University Press, p.65.

⁶⁰ สุพรรณวษา โชติกัญญาณ ถัง และวัฒน์ ชีวีวัฒน์, “สิทธิมนุษยชนกับอาเซียน”, วารสารกฎหมายนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.100.

⁶¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง,” รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศ.ดร.ประยูร กาญจนกุล รวบรวมโดยคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), น.24.

1. สมัยบาบิโลน ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายฮัมมูราบี⁶² มีการคุ้มครองถึงการปฏิบัติต่อมนุษย์ต้องกระทำอย่างเท่าเทียมกัน⁶³

2. ศตวรรษที่ 18 พระเจ้าแผ่นดินจอนห์ลงนามในเอกสารที่มีชื่อว่าแมกนาคาร์ตา (Magna Carta Libertatum) มีเนื้อหาคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองคือการให้ผู้พิพากษาตัดสินคดีและต้องตัดสินอย่างยุติธรรมจะไม่มีการลงโทษอย่างรุนแรง และกฎหมายมิได้บัญญัติไว้

3. ในปี ค.ศ.1945 ผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ เชื่อว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะก่อให้เกิดสันติภาพ จึงร่วมกันจัดตั้งองค์การสหประชาชาติและเห็นควรว่าต้องมีการดูแลรักษาสิทธิของมนุษย์และสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมือง โดยได้มีการร่างเอกสารเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เช่น The State of Essential Human Right 1946 และ The Draft International Bill of Human Rights 1946 โดยมีการคุ้มครองสิทธิอยู่หลายประการและได้มีการพิจารณาคดีด้วยความยุติธรรม⁶⁴

4. ในปี ค.ศ.1948 สมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยสิทธิต่างๆวางอยู่บนหลักการพื้นฐานคือความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมกันของชายหญิง และการสนับสนุนโดยไม่เลือกปฏิบัติเรื่องเชื้อชาติและศาสนา ผู้เขียนได้บรรยายไว้ในหัวข้อที่ 2.4.1.1

5. ในปี ค.ศ. 1966 สมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติพยายามต่อยอดแนวคิดดั้งเดิมจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้มีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ซึ่งมีข้อบัญญัติทั้งสิ้นจำนวน 53 ข้อ ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือทางกฎหมาย และเป็นการกำหนดมาตรฐานการพิจารณาตีอาญาระดับสากล เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีสาระสำคัญที่กำหนดเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานการพิจารณาตีอาญาและการดำเนินคดีซ้ำ โดยการพิจารณาตีอาญาบุคคลจะได้รับการสนับสนุนไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ความเสมอภาคของบุคคลเบื้องหน้าศาล การห้ามมิให้ใช้กฎหมายย้อนหลัง

⁶² กำธร กำประเสริฐ, ประวัติศาสตร์ทางกฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร : กิจจันท์การพิมพ์, 2527), น.100-107.

⁶³ The white latin Dictionary follet Publishing 1948, p.113.

⁶⁴ กุลพล พลวัน, “ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), น.32.

การพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ทั้งนี้ การดำเนินคดีซ้ำได้ถูกบัญญัติไว้ในหมวดสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเที่ยงธรรม⁶⁵

ที่บัญญัติว่า บุคคลย่อมไม่อาจถูกพิจารณาหรือ ลงโทษซ้ำในการกระทำผิดกรรมเดียว ซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือปล่อยตัว ทั้งนี้ข้อห้ามหรือสิทธิต่างๆ จัดเป็นประเด็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างมาก โดยมีประเทศต่างๆ ขานรับกติกาไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายอาญา หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย และมีนัยกฎหมายให้ความเห็นเป็นเสียงส่วนใหญ่ว่าการตีความกติกาดังกล่าวรัฐต้องตีความอย่างกว้าง⁶⁶

ในส่วนของพันธกรณีของรัฐภาคี กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ไม่มีผลผูกพันตามกฎหมายต่อประเทศสมาชิกโดยตรงแต่รัฐภาคีมีหน้าที่จะต้องเคารพและให้ความมั่นใจกับประชาชนของตนโดยรัฐภาคีต้องพยายามบัญญัติกฎหมายหรือมีมาตรการอื่นที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน พร้อมทั้งรัฐต้องส่งเสริมให้พลเมืองทุกคนควรได้รับรู้ถึงสิทธิต่างๆ ที่ตนมีในกติการะหว่างประเทศและเจ้าหน้าที่รัฐทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการจำต้องตระหนักถึงพันธหน้าที่ของรัฐตนที่มีอยู่ได้กติกาสหประชาชาติและสิทธิต่างๆ ที่กำหนดพลเมืองทุกคนมีสิทธิใช้โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ เว้นแต่เป็นสิทธิทางการเมือง

สำหรับประเทศไทย คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2535 ให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 โดยมีความเห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบบที่สามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้ดีที่สุด โดยหากเข้าเป็นภาคีของกติกาดังกล่าว ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นภาคี เช่น การได้รับการยอมรับนับถือจากต่างประเทศ และยังสร้างความมั่นใจว่าประเทศไทยมีการส่งเสริมและพัฒนาหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นมาตรฐานสากล

2.4.1.3 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998

ศาลอาญาระหว่างประเทศมีเขตอำนาจและวิธีการดำเนินคดี รวมทั้งหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ดังนี้

1. เขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ

⁶⁵ ข้อ 14 (7) No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country.

⁶⁶ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545), น.325-326.

1.1 พิจารณาคดีและลงโทษอาชญากรรมที่ร้ายแรงมี 4 ประเภท คือ อาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม และอาชญากรรมรุกรานและมีเขตอำนาจเหนือ

1.2 เมื่อมีความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมอันเป็นการทำลายล้างทั้ง 4 ประเภท เกิดขึ้นในดินแดนของประเทศสมาชิกของศาล ศาลจะมีอำนาจเหนือคดีเหล่านี้ บุคคลที่กระทำความผิด ไม่ว่าสัญชาติใดก็อาจถูกดำเนินคดีได้

1.3 คนชาติของประเทศสมาชิกศาลก่ออาชญากรรมทั้ง 4 ประเภท ไม่ว่า จะก่ออาชญากรรมเหล่านี้ ณ ที่ใด ศาลอาญาระหว่างประเทศก็จะมีเขตอำนาจเหนือคดีเหล่านั้นได้

1.4 เมื่อมีความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมอันเป็นการทำลายล้างทั้ง 4 ประเภท เกิดขึ้นไม่ว่า ณ ที่ใด คณะมนตรีความมั่นคงมีอำนาจส่งเรื่องให้ศาลอาญาระหว่างประเทศดำเนินคดีได้ ทั้งนี้ ศาลอาญาระหว่างประเทศจะเปิดโอกาสให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดก่อน หากไม่มีศาลภายในประเทศดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด หรือศาลภายในประเทศ ดำเนินคดีแบบไม่ตั้งใจที่จะลงโทษผู้กระทำความผิด ศาลอาญาระหว่างประเทศก็อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นได้

2. วิธีการดำเนินคดีของศาลอาญาระหว่างประเทศ

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ได้บัญญัติ ทั้งในส่วนสารบัญญัติและวิธีสารบัญญัติในการดำเนินคดี อันเป็นการผสมผสานในระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ และซีวิลลอว์เข้าด้วยกัน ด้วยความมุ่งหวังให้การฟ้องร้องดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับประกันโดยใช้มาตรการระดับสากล ซึ่งต้องทำให้จำเลย ผู้เสียหายหรือพยาน ต้องได้รับความคุ้มครองตามหลักทั่วไปของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ได้กำหนดให้มีการพิจารณาคดีที่ จำเลยได้รับหลักประกันสิทธิมากมาย ได้แก่ การพิจารณาในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย (Trial in presence of the accused) กล่าวคือ จำเลยจะต้องปรากฏตัวในระหว่างการพิจารณา แต่ก็มีข้อยกเว้นหากจำเลย ขัดขวางการพิจารณา ศาลก็สามารถให้จำเลยออกนอกห้องพิจารณาได้ แต่อย่างไรก็ตามจำเลยยังคงมีที่ปรึกษาทนายความโดยผ่านทางเทคโนโลยีการสื่อสาร⁶⁷ จำเลยจะได้รับการสันนิษฐานว่าจำเลยบริสุทธิ์ จนศาลจะพิพากษาว่ามีความผิด ดังนั้นภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับพนักงานอัยการ และศาลจะลงโทษจำเลยได้เมื่อพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร จำเลยจะมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อหา ในภาษาที่ตนเข้าใจ สิทธิที่จะมีทนายความ หรือสิทธิที่จะได้รับการแต่งตั้งที่ปรึกษาทนายความโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่ตนเลือกในกรณีที่จำเลยไม่มีทรัพย์เพียงพอที่จะจ่ายได้ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว สิทธิที่จะต่อสู้ด้วยตนเอง สิทธิที่จะไม่พูด และสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้การเป็นปฏิปักษ์

⁶⁷ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 7 (2).

กับตนเอง ในส่วนการทำคำพิพากษานั้น ต้องไม่เกินคำขอหรือข้อเท็จจริงที่บรรยายมาในฟ้อง ศาลจะต้องพิพากษาจากพยานในสำนวนเท่านั้น⁶⁸

3. สำหรับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ปรากฏในธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ. 1998 ซึ่งเป็นการบัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักการพื้นฐานของการที่จะไม่พิจารณาโทษซ้ำในการกระทำเดียวกัน โดยมีรูปแบบเป็นการห้ามดำเนินคดีซ้ำภายหลังศาลมีคำพิพากษาซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

3.1 จะไม่มีบุคคลใดถูกพิจารณาโดยศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับการกระทำที่ได้มีคำพิพากษาของศาลอาญาระหว่างประเทศหรือศาลอื่น ว่าลงโทษหรือปล่อยตัว หรือไม่มีบุคคลใดถูกพิจารณาโดยศาลอื่นสำหรับการกระทำที่ศาลอาญาระหว่างประเทศได้พิพากษาลงโทษหรือปล่อย⁶⁹ อย่างไรก็ตาม หากวิธีพิจารณาในศาลอื่นมีขึ้นเพื่อปกป้องบุคคลจากความรับผิดทางอาญา หรือศาลอื่นไม่ได้พิจารณาคดีอย่างอิสระและเที่ยงธรรมตามมาตรฐานของกระบวนการที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ ศาลอาญาระหว่างประเทศสามารถพิจารณาคดีใหม่ได้โดยไม่ขัดกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ⁷⁰

3.2 ในกรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ หรือพบว่าพยานหลักฐานสำคัญเป็นเท็จทำหรือปลอมขึ้น หรือผู้พิพากษาในคดีได้กระทำประพฤติดมิชอบอย่างร้ายแรงหรือละเลยหน้าที่อย่างร้ายแรง อันมีเหตุผลเพียงพอในการถอดถอนผู้พิพากษานั้น ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ามีความผิดหรือในกรณีที่ถึงแก่กรรม คู่สมรส บุตร บิดา มารดา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย หรืออัยการอาจร้องขอต่อองค์กรคณะตุลาการเพื่ออุทธรณ์ให้ทบทวนคำพิพากษา สำหรับผู้ต้องคำพิพากษาในความผิดทางอาญา และภายหลังได้มีการกลับคำพิพากษาด้วยเหตุที่พบข้อเท็จจริงใหม่ หรือค้นพบว่ามี การทำให้เสื่อมเสียความยุติธรรม มีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยความเสียหาย⁷¹

3.3 หลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้ว ศาลจะแต่งตั้งรัฐที่จะนำตัวผู้ต้องคำพิพากษาไปลงโทษ และคำพิพากษาลงโทษจำคุกของศาลอาญาระหว่างประเทศต้องผูกพันรัฐภาคีซึ่งรัฐภาคีจะแก้ไขเพิ่มเติมไม่ได้ไม่ว่ากรณีใดๆ⁷²

จะเห็นได้ว่า แม้เป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงศาลอาญาระหว่างประเทศก็ยังนำหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ และการทบทวนคำพิพากษามาใช้ กล่าวคือ หากผู้กระทำ

⁶⁸ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 61 (2).

⁶⁹ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 20.

⁷⁰ ปกป้อง ศรีสนิท , คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.234.

⁷¹ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 84.

⁷² ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 104.

ความผิดกำลังถูกศาลภายในรัฐนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณา หรือได้รับโทษสำหรับการกระทำ ความผิดสำหรับการกระทำเดียวกันนั้นมาแล้วหรือพ้นโทษนั้นมาแล้วศาลอาญาระหว่างประเทศก็จะ ไม่รับพิจารณาในเรื่องเดียวกันอีก ทั้งนี้ศาลอาญาระหว่างประเทศไม่มีเรือนจำ จึงต้องขอความร่วมมือ จากรัฐภาคีเพื่อดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญา ระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ได้กล่าวถึงหลักการที่ว่ารัฐภาคีต้องร่วมรับผิดชอบสำหรับการบังคับตาม คำพิพากษาลงโทษจำคุก⁷³ ทั้งนี้ คำพิพากษาลงโทษจำคุกของศาล ต้องผูกพันรัฐภาคีที่จะแก้ไข เพิ่มเติมไม่ได้ไม่ว่ากรณีใด⁷⁴ หากได้รับโทษครบถ้วนตามคำพิพากษาแล้ว ถ้าผู้ต้องโทษไม่ใช่คนสัญชาติ ของรัฐที่มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ผู้ต้องโทษอาจถูกโอนตัวตามกฎหมายของรัฐที่มีการ บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาไปยังรัฐอื่น และห้ามมิให้มีการพิจารณาซ้ำ

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาถึงเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 มีสถานะเป็นสนธิสัญญา กล่าวคือ เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่ได้ทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างรัฐต่างๆ และอยู่ภายใต้กฎหมาย ระหว่างประเทศ โดยจะต้องมีการลงนามและให้สัตยาบัน โดยคณะกรรมการพิจารณาคดีของศาลอาญา ระหว่างประเทศ ได้มีการประชุมและสรุปได้ว่า ประเทศที่จะเข้าเป็นภาคีและได้ให้สัตยาบันประเทศ แล้วนั้น จำต้องออกพระราชบัญญัติ รวมทั้งแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาที่มีอยู่แล้วเพื่อให้สอดคล้อง กับธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 โดยให้กำหนดฐานความผิดครอบคลุม ความผิดที่เป็นอาชญากรรมร้ายแรง 4 ประเภท ที่ระบุไว้ในธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่าง ประเทศ ค.ศ.1998 รวมทั้งกำหนดโทษด้วย

สำหรับประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการจัดตั้งศาลอาญาระหว่าง ประเทศมาตั้งแต่เริ่มต้น และมีส่วนร่วมในการพิจารณาร่างธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญา ระหว่างประเทศ มาโดยตลอด ทั้งนี้ประเทศไทยได้ลงนามรับรองธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญา ระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2543 ซึ่งนับได้ว่าเป็นประเทศแรกในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ลงนามอันเป็นการทำที่เห็นด้วยและยอมรับในวัตถุประสงค์และความถูกต้อง ของสนธิสัญญา แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ยังไม่ได้ให้สัตยาบันเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก ซึ่งการเข้า เป็นภาคีจึงต้องเกิดจากความสมัครใจของรัฐและเป็นการเคารพอำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้นจึงมีผล ผูกพันเฉพาะรัฐที่เป็นภาคีเท่านั้น ส่งผลให้ประเทศไทยมิได้มีพันธกรณีใดๆ ที่ต้องอนุวัติการกฎหมาย ภายใต้ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 แต่หน้าที่ของประเทศไทย ในฐานะรัฐลงนามแต่ยังไม่ให้สัตยาบันธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ระหว่างประเทศคือ ต้องปฏิบัติตามมาตรา 18 แห่งอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญา ค.ศ.1969

⁷³ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 103 วรรค 3 (a).

⁷⁴ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 105.

ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนหลักสุจริต คือ รัฐจะต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการขัดขวางหรือทำลาย วัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาเพราะเหตุแห่งการลงนาม⁷⁵

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น จะได้วิเคราะห์ถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีผล คำพิพากษาของศาลอาญาระหว่างประเทศที่จะมีต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยนั้นจะมีผลอย่างไร

ซึ่งการที่จะพิจารณาในประเด็นดังกล่าว ศาลอาญาระหว่างประเทศและศาลไทย จะต้องชี้แจงอำนาจในการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกันก่อนจึงจะพิจารณาในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า เขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศจะพิจารณาความผิดที่ ร้ายแรงทั้ง 4 ฐานความผิด และมีเขตอำนาจเหนือความผิดที่ได้กระทำในดินแดนรัฐภาคี⁷⁶ หรือบนเรือ หรืออากาศยานที่จดทะเบียนในรัฐภาคี และมีเขตอำนาจเหนือความผิดที่ได้กระทำโดยบุคคลที่มี สัญชาติของรัฐภาคีไปกระทำความผิดในดินแดนรัฐที่ไม่ใช่รัฐภาคี⁷⁷ ส่วนเขตอำนาจการพิจารณาคดี ในประเทศไทยต้องพิจารณาคดีตามหลักดินแดน หลักสัญชาติ และหลักอำนาจลงโทษสากล ซึ่งกรณีที่ ศาลอาญาระหว่างประเทศและศาลไทยอาจมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกันจึงจะมีจุดเกาะเกี่ยว ในประเด็นของการดำเนินคดีซ้ำได้ ดังต่อไปนี้

1. กรณีที่คนสัญชาติไทยไปกระทำความผิดร้ายแรง 4 ฐานความผิด ในดินแดน ของรัฐภาคีศาลอาญาระหว่างประเทศมีอำนาจลงโทษได้ตามมาตรา 12 (a) ส่วนศาลไทยอาจมีอำนาจ พิจารณาได้ตามหลักสัญชาติซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 8 (3)(4) (5) และ (7) เช่น คนสัญชาติไทยไปกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรในฐานความผิดเกี่ยวกับเพศ ต่อชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพ จะต้องรับโทษภายในราชอาณาจักร และถ้าหากศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นพ้นโทษมาแล้วห้ามมิให้ ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรสำหรับการกระทำนั้นอีก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10

2. กรณีที่คนสัญชาติของรัฐภาคีมากระทำความผิดร้ายแรง 4 ฐานความผิด ในดินแดนประเทศไทยและประเทศไทยได้ทำคำประกาศยอมรับเขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ⁷⁸ ดังนี้ ศาลอาญาระหว่างประเทศมีอำนาจลงโทษตามมาตรา 12 (2) (b) ส่วนศาลไทยอาจมีอำนาจ พิจารณาได้ตามหลักดินแดนซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 4 โดยเชื่อมโยงกับหมวด ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพ ในกรณีนี้หากศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำพิพากษาแล้ว กฎหมายไทยให้ดุลพินิจในการลงโทษได้อีก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 11

⁷⁵ บรรณา วังวิวัฒน์, “กระบวนการจัดทำสนธิสัญญาและความตกลงระหว่าง ประเทศทางปฏิบัติของไทย,” วารสารอัยการ, ฉบับที่ 155, ปีที่ 14, น.14 (มกราคม 2534).

⁷⁶ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 12 วรรค 2.

⁷⁷ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 12 วรรค 2.

⁷⁸ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 12 วรรค 3.

3. กรณีคนสัญชาติของรัฐบาลไปกระทำความผิดฐานอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ ในส่วนของการกระทำความผิดทางเพศ เช่น การบังคับให้เป็นโสเภณี ดังนี้ ศาลอาญาระหว่างประเทศมีอำนาจลงโทษได้ ส่วนศาลไทยอาจมีอำนาจพิจารณาได้ตามหลักอำนาจลงโทษสากลซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7 (2ทวิ)

ส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการดำเนินคดีอาญาซ้ำ จะต้องพิจารณาตามหลักสากลทั่วไปคือจำเลยต้องเป็นคนเดียวกันกับในคดีแรก เป็นการกระทำเดียวกัน และศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยผู้เขียนจะแยกการพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก จำเลยต้องเป็นคนเดียวกันกับในคดีแรก ในกรณีนี้ผู้เขียนขอเสนอในเรื่องโทษตามธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ซึ่งได้กำหนดไว้ในข้อที่ 77⁷⁹ โดยมีโทษจำคุก โทษปรับ โทษริบทรัพย์สิน แต่ไม่มีโทษประหารชีวิตอย่างเช่นกฎหมายอาญาของประเทศไทย จะเห็นได้ว่า มีความเป็นไปได้ถ้าผู้กระทำความผิดยังไม่เสียชีวิตคดีอาญาก็ไม่ระงับหากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยก็สามารถที่ดำเนินการพิพากษาได้อีกครั้งหนึ่ง

ประเด็นที่สอง การกระทำเดียวกันตามความผิดร้ายแรง 4 ฐานความผิดตามเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศ จะถือเป็นการกระทำเข้าลักษณะบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้หรือไม่เพราะหากเข้าลักษณะบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ประเทศได้จะไม่สามารถในการดำเนินคดีอาญาได้อีก แต่ถ้าหากไม่เข้าลักษณะบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ประเทศไทยก็สามารถในการดำเนินคดีอาญาได้อีก ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำ

ความผิดร้ายแรงที่อยู่ในเขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้แก่

1. การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ (Genocide)⁸⁰ ข้อ 6 แห่งธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้ให้นิยามว่า หมายถึง การกระทำที่มุ่งทำลายทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของคนชาติ (National group) กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnical group) กลุ่มเผ่าพันธุ์ (Racial group) กลุ่มศาสนา (Religious group) โดยมีเจตนาพิเศษเพื่อทำลายกลุ่มคน ซึ่งความผิดนี้เริ่มต้นมาจากมูลเหตุจูงใจ มาจากการแบ่งแยก การเหยียดผิว การทำลายล้างเผ่าพันธุ์นำมาซึ่งการบาดเจ็บล้มตายของผู้คนจำนวนมากโดยมุ่งต่อผลให้เกิดการสูญสิ้นของกลุ่มนั้นๆ⁸¹ กล่าวคือเป็นการกำจัดมนุษย์บางกลุ่มออกไปจากสังคมแบบถอนรากถอนโคน โดยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้เกิดนับแต่สมัยโบราณในยุค

⁷⁹ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 77.

⁸⁰ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 6.

⁸¹ พรชัย ด่านวิวัฒน์, กฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น.86.

นาซีเยอรมัน โดยกระทำการฆ่าชาวยิวและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ โดยมีผู้เสียชีวิตจำนวนประมาณ 4,000,000 คน⁸² ต่อมาในปี ค.ศ.1975-1979 เขมรแดงได้กระทำการฆ่าเพื่อนร่วมชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันกว่า 2,000,000 คน โดยเป็นกลุ่มปัญญาชน ต่อมาในช่วงปี ค.ศ.1990-1993 ได้เกิดสถานการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาโดยประชาชนราว 1,000,000 คน ถูกสังหารด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถูกกฎหมายคุ้มครองสิทธิของการอยู่ของกลุ่มคน (Right to survival) และความหลากหลายของกลุ่มคน (Human Diversity) ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนาพิเศษที่มุ่งหมายทำลายกลุ่มคนซึ่งวัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างหนึ่งคือ ต้องการที่จะแยกแยะความผิดฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ออกจากความผิดฐานฆ่าคนตายธรรมดาและการฆ่าคนตายจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง⁸³

2. อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crimes Against Humanity)⁸⁴ ข้อ 7 แห่งธรรมนูญศาลได้ให้ความหมายของอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติว่า เป็นการทำลายล้างพลเรือน การจับเป็นทาส การทรมาน ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ การข่มขืนกระทำชำเรา บังคับให้เป็นโสเภณี การก่อให้เกิดการตั้งครุฑโดยใช้กำลังบังคับ การทำให้สาบสูญ และอาชญากรรมเหยียดสีผิว เป็นการกระทำโหดร้ายโดยตรงอย่างเป็นระบบหรืออย่างกว้างขวางอันเนื่องจากนโยบายของรัฐหรือขององค์กรที่ได้กระทำต่อพลเรือนกล่าวโดยคืออาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติจะต้องเป็นการกระทำความผิดต่อกลุ่มบุคคลไม่เฉพาะเจาะจงและเป็นการกระทำต่อบุคคลจำนวนมากที่มีลักษณะเป็นการโหดร้ายเช่นฆ่าสังหารอย่างกว้างขวางหรือเป็นระบบ และต้องรู้ว่าเป็นการกระทำต่อเป้าหมายที่เป็นประชากรพลเรือนรวมทั้ง เป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐหรือองค์กร ซึ่งการกระทำความผิดต้องเกิดที่ได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ หรือเป็นการกระทำตามนโยบายองค์กร เช่น กลุ่มขบถ ขณะที่กฎหมายอาญาสามัญของไทย ไม่มีการระบุฐานความผิดเป็นการเฉพาะสำหรับกรณีความผิดที่องค์ประกอบภายนอกมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของการโหดร้ายในรูปแบบที่กว้างขวางหรือเป็นระบบและมีเจตนาพิเศษของการโหดร้ายว่ามีเป้าหมายของการกระทำความผิดต่างๆ อยู่ที่ประชากรพลเรือน ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืนเอาคนลงเป็นทาส หากการกระทำผิดฐานฆ่าผู้อื่นอันมีลักษณะเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีตำแหน่งทางการเมืองก็อาจถูกลงโทษได้แค่ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ประกอบกับความผิดฐานฆ่าคนตาย

⁸² จันทิมา ลิ้มปานนท์, “ปัญหากฎหมายและแนวทางการเยียวยาเกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), น.7.

⁸³ Lawrence J. Le Blanc, The Intent to destroy Groups in the Genocide Convention : The Proposed U.S. Understanding 78 American Society of International Law p.369-385, (April 1984).

อนึ่ง ดร. คณิต ณ นคร ประธานคณะกรรมการอิสระตรวจสอบศึกษาและวิเคราะห์ การกำหนดนโยบายปราบปรามยาเสพติดให้โทษ และการนำนโยบายไปปฏิบัติจนเกิดการเสียชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน (คตณ.) ได้สรุปในรายงานดังกล่าวว่า นโยบายการปราบปราม ยาเสพติดของรัฐบาล ในเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน 2546 เป็นการปราบปรามยาเสพติดที่ก่อให้เกิด การสูญเสียชีวิตประชาชนพลเรือนเป็นจำนวนมาก อันเป็นลักษณะการฆาตกรรมที่มีลักษณะวงกว้าง ทั่วประเทศและทำอย่างเป็นระบบ ถือเป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และมีความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศว่าด้วยความผิดอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ

3. อาชญากรรมสงคราม (War Crime) ข้อ 8 แห่งธรรมนูญศาลได้ให้ความหมาย คือ การละเมิดอย่างร้ายแรงต่ออนุสัญญากรุงเจนีวา ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1949 โดยถือเป็นการ ละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายสงคราม และเป็นความผิดที่เกิดขึ้นในภาวะสงคราม หรือในภาวะขัดกันทางทหาร คือ เป็นการโจมตีทางทหาร ที่ไม่อยู่ในสภาพพร้อมรบ เช่น นักโทษสงคราม ทหารที่ได้รับบาดเจ็บหรือป่วย การโจมตีเป้าหมาย ที่มีใช้ทหาร หรือการแยกแยะเป้าหมาย เช่น โจมตีพลเรือน บ้านเรือนประชากร การโจมตีเป้าหมาย เป็นทหารแต่สร้างความเสียหายเกินสมควรให้กับพลเรือน หรือหลักการได้สัดส่วนและการโจมตีที่เกิน กฎเกณฑ์ของสงคราม หรือการใช้การทำสงครามที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงอาชญากรรม ที่ได้กระทำขึ้นโดยกองกำลังทางทหารต่อบุคลากรทางทหารในกองทัพของตนเอง

เดิมในปี พ.ศ.2488 ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2488 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจในการดำเนินคดีกับบุคคลในความผิดฐานอาชญากรรมสงคราม แต่ได้ถูกยกเลิกไปโดยพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2510 เพราะพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติ ผิดหลักการ กล่าวคือ ให้ความผิดอาชญากรรมสงครามย้อนหลังไปไม่มีวันสิ้นสุดและขัดต่อรัฐธรรมนูญ⁸⁵

4. อาชญากรรมรุกราน ข้อ 6 แห่งธรรมนูญกรุงโรมศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้ให้ความหมายหมายถึง การวางแผน การเตรียมการ การเริ่มต้น หรือการดำเนินการ กระทำ การรุกราน โดยบุคคลในตำแหน่งที่มีอำนาจควบคุมหรืออำนาจสั่งการกองกำลังทางทหาร กล่าวคือ เป็นอาชญากรรมที่ผู้นำรัฐหนึ่งที่มีอำนาจควบคุมกองกำลังได้ทำการรุกรานดินแดนของรัฐอีกรัฐหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการที่นำรัฐหนึ่ง ที่มีอำนาจควบคุมกองกำลังได้ทำการรุกรานดินแดนของรัฐอีกรัฐหนึ่ง ที่เป็นการละเมิดกฎบัตรสหประชาชาติ เช่น การโจมตีกองกำลังติดอาวุธของรัฐหนึ่ง การทิ้งระเบิด การปิดกั้นท่าเรือของรัฐชายฝั่งโดยกองกำลังทหารของรัฐ การใช้กองกำลังติดอาวุธของรัฐหนึ่งซึ่งอยู่ใน ดินแดนรัฐอื่นตามข้อตกลงรัฐผู้อนุญาตให้ใช้ดินแดน ทั้งนี้ กฎบัตรสหประชาชาติอนุญาตให้มีกองกำลัง ได้สองกรณี คือ การป้องกันตนเอง และการใช้กองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ

⁸⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 24/2489

กล่าวโดยสรุป ความผิดร้ายแรงทั้ง 4 ฐานความผิด ที่อยู่ในเขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ เนื่องจากมีลักษณะร้ายแรงได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในเรื่องความเสียหาย และเป็นภัยระดับมนุษยชาติ ขณะเดียวกันมีทั้งความผิดอาญาสามัญ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย การข่มขืน ก็ได้รับการบัญญัติเป็นความผิดในกฎหมายภายในของรัฐต่างๆ อยู่แล้ว และอาจกล่าวได้ว่า ความผิดอาญาสามัญทั่วไปเป็นความผิดเป็นต้นกำเนิดสำคัญของอาชญากรรมระหว่างประเทศโดยจะเปรียบเทียบระหว่างความผิดร้ายแรงทั้ง 4 ฐานความผิด ตามที่ศาลอาญาระหว่างประเทศกำหนดและความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยว่า กรณีดังกล่าวเป็นการกระทำหรือลักษณะความผิดเดียวกันหรือไม่

1. อาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศมีลักษณะการกระทำที่เป็นผลร้ายแรงต่อกลุ่มคนจำนวนมาก ซึ่งประกอบไปด้วยการกระทำความผิดอาญาสามัญหลายการกระทำความผิดรวมกันซึ่งอาจกระทำอยู่เป็นการซ้ำๆ โดยกฎหมายไทยสามารถดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาได้เพียงแต่ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือข่มขืนกระทำชำเรา

2. กฎหมายอาญาของประเทศไทยที่มีอยู่นั้นยังไม่ครอบคลุมอาชญากรรมที่ถูกกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศโดยการกระทำความผิดหลายลักษณะไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติไว้โดยตรงในกฎหมายอาญาไทย เช่น การกระทำฆ่าล้างเผ่าพันธุ์การบังคับให้ย้ายเด็กไปยังอีกกลุ่ม หรือบังคับให้ทำหมัน ซึ่งเป็นขัดขวางการเกิดของบุคคลภายใต้กลุ่ม การโยกย้ายเด็กกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่มหนึ่งโดยมีเจตนาทำลายทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่มนั้น อาชญากรรมอันเป็นการเหยียดผิวซึ่งไม่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาของไทย แม้หากคำนึงถึงสภาพของการกระทำแล้วก็มีบางลักษณะที่จะปรับใช้ฐานความผิดตามกฎหมายอาญาของไทยเพื่อพิจารณาคดีได้ เช่น ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดต่อชีวิต ร่างกายก็มีข้อจำกัดคือกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด จะตีความให้เป็นผลเสียแก่จำเลยมิได้ ดังนั้นด้วยองค์ประกอบทางกฎหมายที่แตกต่างกันจึงไม่สามารถปรับใช้กฎหมายอาญาของไทยให้ครอบคลุมทุกกรณีความผิดของอาชญากรรมระหว่างประเทศได้

3. เจตนาพิเศษหรือมูลเหตุชกูงใจก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในการกระทำความผิดอาจเกิดมูลเหตุชกูงใจใดก็ได้ ถือเป็นจุดมุ่งหมายที่ซ่อนไว้หลังเจตนาแห่งการกระทำ ทั้งนี้ มูลเหตุชกูงใจในที่นี้ไม่ใช่มูลเหตุชกูงใจหรือเจตนาพิเศษอันเป็นองค์ประกอบภายในของความผิดอาญาบางฐานความผิด ซึ่งจุดแตกต่างที่สำคัญระหว่างความผิดอาญาสามัญ ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าคนตาย การข่มขืน การหน่วงเหนี่ยวกักขัง กับความผิดอาญาร้ายแรงนั้นอยู่ที่ความผิดอาญาร้ายแรงมีเจตนาพิเศษหรือมูลเหตุชกูงใจในระดับที่เหนือกว่าความผิดอาญาสามัญอันได้แก่ อาชญากรรมการทำลายล้างเผ่าพันธุ์มีวัตถุประสงค์เป็นการทำลายล้างทางกายภาพไม่ใช่เพียงแต่การล้างเผ่าพันธุ์วัฒนธรรมซึ่งอาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์มีเจตนาพิเศษที่จะเป็นการทำลายกลุ่มคนทั้งหมดหรือบางส่วน

โดยมีมูลเหตุจูงใจมาจากแบ่งแยกเรื่องกลุ่มชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา ประกอบกับเจตนาที่ต้องการทำลายกลุ่มดังกล่าว ส่วนสำคัญที่แยกอาชญากรรมอันเป็นการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ออกจากความผิดสามัญเช่น การฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน เป็นการฆ่าคนตายโดยมีเจตนาฆ่าก่อน แต่ไม่มีเจตนาพิเศษที่เป็นเรื่องความต้องการทำลายกลุ่มชนชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเชื้อชาติ หรือกลุ่มทางศาสนาแต่อย่างใด กรณีจึงไม่เหมือนกับที่ความผิดฐานทำลายล้างเผ่าพันธุ์ต้องการเจตนาพิเศษที่เหนือกว่าซึ่งศาลอาญาระหว่างประเทศเคยไม่ยอมรับการพิจารณาคดีของประเทศยูโกสลาเวียทั้งที่ศาลของประเทศยูโกสลาเวียได้มีการพิพากษาผู้กระทำความผิดภายในประเทศของตนมาครั้งหนึ่งแล้ว เนื่องจากศาลยูโกสลาเวียได้พิจารณาและพิพากษาความผิดอาญาที่ร้ายแรงในรูปแบบฐานความผิดอาญาสามัญซึ่งมีความเป็นมาแตกต่างจากความผิดอาญาสามัญ

ประเด็นที่สาม ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ได้กำหนดให้คำพิพากษาลงโทษจำคุกผูกพันรัฐภาคีซึ่งรัฐภาคีจะแก้ไขเพิ่มเติมไม่ได้ไม่ว่ากรณีใดๆ⁸⁶ และศาลอาญาระหว่างประเทศหรือศาลภายในประเทศที่เป็นภาคีศาลอาญาระหว่างประเทศต้องไม่รับคดีเข้าสู่การพิจารณา ถ้าบุคคลซึ่งถูกดำเนินคดีแล้วในการกระทำเดียวกับที่มีการฟ้องคดีต่อศาลอาญาระหว่างประเทศหรือ ศาลภายในประเทศที่เป็นภาคีศาลอาญาระหว่างประเทศเว้นแต่หากวิธีพิจารณาในศาลอื่นมีขึ้นเพื่อปกป้องบุคคลจากความรับผิดทางอาญาหรือศาลอื่นไม่ได้พิจารณาคดีอย่างอิสระและเที่ยงธรรมตามมาตรฐานของกระบวนการที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศศาลอาญาระหว่างประเทศสามารถพิจารณาคดีใหม่ไม่ขัดกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ⁸⁷

สำหรับประเทศไทย ได้กำหนดในเรื่องของการดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วไว้ 2 กรณี กรณีแรก เป็นการกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร และผู้กระทำความผิดถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาถึงที่สุดมาแล้ว ห้ามไม่ให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรอีก เว้นแต่เป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย และธรรมาภิบาลเพื่อการธนาคาร ส่วนกรณีที่สอง เป็นการกระทำความผิดในราชอาณาจักร ถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาถึงที่สุดมาแล้ว กฎหมายกำหนดให้ศาลมีดุลพินิจในการลงโทษได้อีก เว้นแต่รัฐบาลแห่งประเทศไทยร้องขอ ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้งสองประการมีทั้งสองดรับและไม่สอดคล้องกับหลักการการดำเนินคดีซ้ำ

อนึ่ง การดำเนินคดีซ้ำกรณีการคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในประเทศไทยนั้นไม่ได้กล่าวถึง การพิจารณาที่ไม่ได้มาตรฐานหรือเกิดจากการสมยอม ซึ่งจะแตกต่างกับธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ ที่คำนึงถึงเรื่องดังกล่าวและอนุญาตให้ศาลอาญาระหว่างประเทศ

⁸⁶ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ข้อ 104.

⁸⁷ ปกป้อง ศรีสนิท, คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.234.

มีอำนาจในการดำเนินคดีซ้ำได้หากรัฐภาคีได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบไม่ได้มาตรฐานหรือเกิดจากการสมยอม

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาฎีกาที่ 6446/2547 ได้มีคำวินิจฉัยในเรื่องของคดีอาญาระงับ เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องหรือการห้ามฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 ว่า หากมีการสมยอมหรือทำการกลั่นแกล้งกันขึ้น จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษายกฟ้องเพราะพยานไม่มีน้ำหนัก สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องก็หระงับไม่ ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นของหลักการดำเนินคดีซ้ำ แต่คำพิพากษาดังกล่าวมิใช่กฎหมายที่จะสามารถใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป เนื่องจากคำพิพากษาของศาลผูกพันเฉพาะคู่ความและศาลเท่านั้น รวมตลอดถึง คำพิพากษาดังกล่าวก็ได้วินิจฉัยในประเด็นของเรื่องคดีอาญาระงับในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ไม่ได้วินิจฉัยถึง เรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว

2.4.2 การดำเนินคดีซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค

กฎหมายระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค เป็นการรวมกลุ่มของประเทศหลายประเทศที่มีแนวคิดตรงกัน และต้องการแสดงออกในทางกฎหมายร่วมกัน ซึ่งหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศในรูปแบบนี้อยู่ในหลายภูมิภาค ทั้งในระดับทวีป รวมทั้งกลุ่มประเทศต่างๆ ดังนี้

2.4.2.1 สนธิสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1959

หลังจากสหประชาชาติได้มีแนวคิดในการยอมรับและการปกป้องคุณค่าของสิทธิมนุษยชนจนถึงขั้นผลักดันออกมาเป็นปฏิญญา ข้อตกลง สนธิสัญญา หรือกฎหมาย โดยแสดงผ่านปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อันเป็นการสร้างระบบและกลไกในระดับโลกโดยไม่มีข้อจำกัดพรมแดนและวัฒนธรรม แต่ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มประเทศมีความแตกต่างกันออกไป และในบางกลุ่มประเทศมีความตื่นตัวในผลประโยชน์ร่วมกันและเพื่อให้การยอมรับ มีความชัดเจนและอยู่ในขอบเขตที่สามารถครอบคลุมดูแลได้นักกฎหมายกลุ่มหนึ่ง จึงเชื่อมั่นว่าระบบกลไกสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาคจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบสิทธิมนุษยชนระดับโลก ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ระดับภูมิภาคในรูปแบบอนุสัญญา กฎบัตร องค์กรตุลาการ ศาลสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีมาตรการลงโทษที่ชัดเจน และบางภูมิภาคมีองค์กรการบังคับตามคำพิพากษา

ในส่วนของกลุ่มประเทศสมาชิกยุโรปก็ได้มีความเห็นร่วมกันในการจัดตั้งสหภาพยุโรปขึ้น เพื่อทำงานร่วมกัน ในการสร้างความเจริญรุ่งเรือง สร้างเสถียรภาพประชาธิปไตย

ในทวีปยุโรป และได้มีการตกลงทำสนธิสัญญาอยู่หลายฉบับ หนึ่งในสนธิสัญญาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนคือ สนธิสัญญาสหภาพยุโรป โดยข้อหนึ่งในสนธิสัญญาได้ระบุว่า สหภาพยุโรปตั้งอยู่บนพื้นฐานของค่านิยมที่ให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ ประชาธิปไตย ความเสมอภาค หลักนิติธรรม และการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนโดยประเทศสมาชิกต้องยึดมั่นในหลักการนี้เสมอ

เพื่อความเป็นรูปธรรมและให้สอดคล้องกับข้อตกลงในสนธิสัญญาดังกล่าว สหภาพยุโรปจึงได้สร้างระบบคุ้มครองปัจเจกชนในฐานะผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพสหภาพยุโรปจึงได้จัดทำอนุสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1959 (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1959) ซึ่งเนื้อหาของอนุสัญญานี้ได้กำหนดหลักการที่สำคัญใน สิทธิการดำรงชีวิต สิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา เสรีภาพในการแสดงความเห็น และความคิดศาสนา

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้มีมติเพิ่มเติมเป็นพิธีสารออกมาอีกจำนวนหลายฉบับ เช่น การยกเลิกโทษประหารชีวิต สิทธิการอุทธรณ์ในเรื่องความผิดอาญา และในส่วนของ การดำเนินคดีซ้ำได้ถูกกำหนดไว้ในพิธีสารลำดับที่ 7 ข้อ 4 ของอนุสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดว่า จะต้องไม่มีบุคคลใดถูกดำเนินคดีอาญาหรือลงโทษซ้ำในคดีอาญาภายใต้กฎหมายของรัฐเดียวกันสำหรับความผิดที่ได้มีการพิจารณาถึงที่สุดแล้วให้ยกฟ้องหรือลงโทษตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐนั้น⁸⁸

อนึ่ง อนุสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานยังกำหนดให้มีการคุ้มครองปัจเจกชนในฐานะผู้เสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองโดยนักกฎหมายในกลุ่มสหภาพยุโรปมีแนวคิดว่าการมีแต่กฎหมายสารบัญญัติในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพียงอย่างเดียว อาจไม่สามารถทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ผู้เสียหายเกิดผลได้จริง ดังนั้นเพื่อให้สิทธิของปัจเจกชนในฐานะผู้เสียหายจะเกิดผลในทางปฏิบัติต้องมีกลไกหรือสถาบันที่ทำการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว อนุสัญญาดังกล่าวจึงได้มีเนื้อหาในการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป

⁸⁸ Protocol No.7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Article 4 The right not to be tried or punished in criminal proceedings for an offence for which one has already been acquitted or convicted.

โดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีอำนาจในการรับพิจารณาคดีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของภูมิภาคในสหภาพยุโรป ซึ่งการฟ้องร้องจะกระทำได้เฉพาะต่อรัฐสมาชิกเท่านั้น ไม่สามารถฟ้องร้องต่อบุคคลหรือรัฐอื่นที่มีได้เป็นสมาชิกอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้ แต่อย่างไรก็ตามคนที่ไม่มีสัญชาติของรัฐสมาชิกถ้าถูกละเมิดสิทธิ โดยประเทศสมาชิกก็สามารถที่จะนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ เช่น คนไทยในยุโรป หากถูกละเมิดสิทธิตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ก็สามารถดำเนินการตามขั้นตอนต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ โดยศาลจะพิจารณาเบื้องต้นว่าการกระทำของรัฐเข้าข่ายการละเมิดตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาหรือไม่ ซึ่งผู้ร้องที่ถูกละเมิดสิทธิจะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในประเทศที่ตนถูกละเมิดให้เสร็จก่อน และหากไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงมายื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปและเมื่อศาลมีคำพิพากษาผลคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะผูกพันรัฐสมาชิก โดยมีการบังคับตามคำพิพากษา 2 ประการ คือ⁸⁹

ประการแรก เป็นมาตรการของปัจเจกชน คือ มาตรการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย

ประการที่สอง เป็นมาตรการที่มีวัตถุประสงค์ในการปราบปรามสำหรับการละเมิดอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานมิให้เกิดขึ้นอีก ซึ่งอาจทำโดยการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกฎหมายของรัฐที่เป็นจำเลยในคดี

ในประเด็นเรื่องคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ผู้เขียนจะวิเคราะห์ในเรื่องของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในส่วนของผลคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อกรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีคู่ความนำคดีขึ้นสู่ศาล เพื่อการปรับปรุงแก้ไขคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป คู่ความสามารถกระทำได้โดยการร้องขอต่อศาลภายใน 6 เดือน หลังจากที่คุณคู่ความในคดีได้รู้ข้อเท็จจริงโดยอาจเป็นการค้นพบข้อเท็จจริงใหม่ที่อาจเปลี่ยนแปลงคำพิพากษา⁹⁰ ดังนั้น

⁸⁹ Clare Ovey and Robin C.A. White, Supra note 23, p.425-426.

⁹⁰ Rules of Court ข้อ 80 Request for revision of a judgment

1. A party may, in the event of the discovery of a fact which might by its nature have a decisive influence and which, when a judgment was delivered, was unknown to the Court and could not reasonably have been known to that party, request the Court, within a period of six months after that party acquired knowledge of the fact, to revise that judgment.

2. The request shall mention the judgment of which revision is requested and shall contain the information necessary to show that the conditions

แม้ในศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะไม่มีกฎหมายในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำแต่ก็พอเทียบเคียงได้ว่าศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะไม่ดำเนินคดีซ้ำอีกเพราะศาลจะปรับปรุงคำพิพากษาได้ก็ต่อเมื่อมีข้อเท็จจริงใหม่ที่ไม่เคยทราบมาก่อนเท่านั้น

2. กรณีรัฐภาคี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะรับคำร้องไว้พิจารณาก็ต่อเมื่อผู้ร้องต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในประเทศที่ตนถูกละเมิดให้เสร็จก่อน และหากไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงมายื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป⁹¹ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาผลคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนจะไม่มีผลลบล้างคำพิพากษาของศาลภายในซึ่งได้มีการตัดสินคดีแล้ว ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะไม่ก้าวล่วงไปถึงการแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาของศาลภายในรัฐสมาชิกได้ แต่จะกระทำได้แต่เพียงให้รัฐสมาชิกรับผลการวินิจฉัยไปพิจารณาทบทวนแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนภายในรัฐของตนให้มีผลคุ้มครองเทียบเท่าหรือดีกว่าอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งกรณีผลคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อกฎหมายภายในของรัฐสมาชิกที่มีผลในการนำไปปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายภายในรัฐ เช่น⁹² การปรับปรุงกฎหมาย

laid down in paragraph 1 of this Rule have been complied with. It shall be accompanied by a copy of all supporting documents. The request and supporting documents shall be filed with the Registry.

3. The original Chamber may decide of its own motion to refuse the request on the ground that there is no reason to warrant considering it. Where it is not possible to constitute the original Chamber, the President of the Court shall complete or compose the Chamber by drawing lots.

4. If the Chamber does not refuse the request, the Registrar shall communicate it to the other party or parties and shall invite them to submit any written comments within a time-limit laid down by the President of the Chamber. The President of the Chamber shall also fix the date of the hearing should the Chamber decide to hold one. The Chamber shall decide by means of a judgment.

⁹¹ คดีหนังสือพิมพ์ชันเดย์ทาร์มถูกสั่งห้ามไม่ให้ลงบทความวิจารณ์ยาไลโดไมด์ “คดีหนังสือพิมพ์ชันเดย์ทาร์มในประเทศอังกฤษได้รายงานเรื่องเด็กผิดปกติเนื่องจากแม่ทานยาไลโดไมด์ของบริษัท Distillers ในขณะที่ตั้งครุฑ บทความวิจารณ์การกระทำของบริษัทและกฎหมายอังกฤษหลายประเด็น ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างหนังสือพิมพ์ชันเดย์ทาร์ม และบริษัท Distillers ศาลฎีกาในประเทศอังกฤษให้หนังสือพิมพ์ชันเดย์ทาร์มยุติการเผยแพร่ข่าวต่อมาหนังสือพิมพ์ชันเดย์ทาร์มยื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปว่าไม่เห็นควรกับคำตัดสินของศาล”

⁹² W.J.Ganshof Van Der Meersch, Supra note 30, p.205.

เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจำคุกของประเทศอังกฤษ การจัดตั้งสถาบันการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในไอร์แลนด์

จะเห็นว่าแม้ประเทศในรัฐภาคีจะมีการดำเนินคดีไปแล้วแต่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปก็มีอำนาจในการดำเนินคดีซ้ำได้แต่ต้องเป็นกรณีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการดำเนินการภายในรัฐ ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นของการดำเนินคดีซ้ำอันเป็นการทั่วไปดังเช่นบัญญัติไว้ในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำของศาลอาญาระหว่างประเทศ หรือในอนุสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในส่วนการนำคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปไปปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในรัฐภาคนั้นถ้าพิจารณาให้ท้องแท้แล้วจะพบว่าจะไม่มีการดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดิมในศาลภายในอีกเพราะกฎหมายเดิมได้ถูกยกเลิกโดยผลของคำวินิจฉัยไปแล้ว

3. การห้ามดำเนินคดีซ้ำในส่วนของผลคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อประเทศไทย

สำหรับในประเด็นนี้ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีอำนาจพิจารณาถึงคนที่ไม่ใช่สัญชาติของรัฐสมาชิกได้ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าคนไม่มีสัญชาติของรัฐสมาชิกและถูกละเมิดสิทธิโดยประเทศสมาชิก เช่น คนไทยในยุโรปหากถูกละเมิดสิทธิตามอนุสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานก็สามารถดำเนินการตามขั้นตอนต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ ทั้งนี้ผู้เขียนจะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ผลของคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อประเทศไทยในประเด็นการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และผลของคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อประเทศไทยในประเด็นของการชดใช้หรือการเยียวยา

ประเด็นแรก ผลคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อประเทศไทยต่อการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับตามคำพิพากษาเป็นมาตรการที่มีให้มีการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธินั้นเกิดขึ้นอีก โดยปกติอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาจะผูกพันเฉพาะรัฐภาคีเพราะฉะนั้นเมื่อประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีย่อมไม่มีพันธกรณีใดๆในการที่จะต้องเข้าผูกพันตามสัญญา ดังนั้นประเทศไทยไม่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว ดังนั้นเมื่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีคำวินิจฉัยเป็นประการใดประเทศไทยในฐานะที่ไม่ได้เป็นภาคีก็ไม่มีพันธกรณีที่ต้องทำตามคำพิพากษาในการที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย

ประเด็นที่สอง ผลของคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อประเทศไทยในเชิงการห้ามดำเนินคดีซ้ำในส่วนของการชดใช้หรือการเยียวยาหากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าการชดใช้ค่าเสียหายเป็นบทลงโทษทางแพ่งไม่ใช่ทางอาญาหากศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีคำพิพากษาให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่คู่กรณีที่เป็นคนไทยในเชิงของการละเมิดและมีจุดเกาะเกี่ยวกันทางอาญา และเมื่อคู่กรณีเดินทางเข้าในประเทศไทยศาลไทยได้ก็มีอำนาจพิจารณาคดีได้อีกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 8 ประกอบกับมาตรา 10 กล่าวคือ คู่กรณีไม่สามารถนำหลักการดำเนินคดีซ้ำมาใช้กับกรณีนี้ได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในประเด็นการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาคดีแพ่งถ้าปรากฏว่าข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่กำลังวินิจฉัยคดีมีศาลแพ่งเคยวินิจฉัยเอาไว้แล้ว คดีอาญาของประเทศไทยก็ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดให้ศาลอาญาต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาลคดีแพ่งเพราะในเรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งเป็นเรื่องของการนำสืบน้ำหนักคำพยานที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งเป็นมาตรฐานในระดับที่ต่ำกว่าคดีอาญาที่เป็นการพิสูจน์ปราศจากข้อสงสัย

2.4.2.2 การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของประเทศในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (ความตกลงเชงเกน)

การให้ความร่วมมือทางอาญาในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว เนื่องจากความต้องการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป โดยกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด สนธิสัญญา อนุสัญญา คำแนะนำในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของกลุ่มประเทศยุโรปออกมาหลายฉบับ เช่น อนุสัญญา Treaty of Maastricht หรือ ความร่วมมือในด้านกฎหมายอาญา Criminal Law Co-operation และอนุสัญญาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาญาในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (The Council of Euro Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters) นอกจากนี้ กลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้สร้างมาตรการความร่วมมือระหว่างอาญาให้มีทิศทางเดียวกันโดยกำหนดให้มีคณะทำงาน และบัญญัติข้อตกลงที่เรียกว่า Schengen Implementation Agreement หรือ Schengen Convention โดยมีเป้าหมายในการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นภายหลังสหภาพยุโรปเปิดพรมแดนให้มีการผ่านเข้าออกอย่างเสรี (single external border) ซึ่งเป็นการให้ความร่วมมือด้านตำรวจและการศาลเช่น การให้ความช่วยเหลือทางอาญาการดำเนินงานของฝ่ายบริหารที่อาจเกี่ยวข้อง กับกระบวนการขึ้นศาล⁹³ และการส่งผู้ร้ายข้ามแดน⁹⁴

การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางอาญาของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีซ้ำไว้ในข้อตกลงเชงเกน และอนุสัญญาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาญาในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป โดยมีที่มาและรายละเอียด ดังนี้

1. หากศาลมีอำนาจในการพิจารณา พิพากษาคดีอาญาหลายครั้งจะเป็นการบ่อนทำลายความชอบธรรมและเพิ่มความเสี่ยงในการลงโทษจำเลยอย่างไม่เป็นธรรม

⁹³ Mutual Assistance in Criminal Matters Article 48.

⁹⁴ Mutual Assistance in Criminal Matters Article 59.

2. หลักการห้ามฟ้องซ้ำในคดีอาญามีบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของทุกประเทศ ซึ่งมีหลักการที่ตรงกันคือ เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นครั้งที่สองในการกระทำความผิดครั้งเดียว

3. ผู้พิพากษาศาลประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศกรีซได้แสดงความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการใช้หลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญากับกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป โดยให้ยึดหลักสิทธิมนุษยชน โดยห้ามมิให้มีการดำเนินคดีซ้ำเพราะเป็นการกระทบกระเทือนเสรีภาพของจำเลยมากเกินไป

4. กลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปได้บัญญัติหลักการไว้ในกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป ประกาศ ณ วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.2000 โดยมีหลักว่า คดีที่เกิดในประเทศกลุ่มสมาชิกสหภาพยุโรปที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างสองประเทศสมาชิกขึ้นไปและอยู่ในการตัดสินของศาลในหลายประเทศสมาชิก จะไม่มีผู้ใดต้องระวางโทษอีกครั้งในการดำเนินคดีอาญากับความผิดที่เขาได้รับการลงโทษหรือปล่อยตัว เว้นแต่เป็นคดีความมั่นคงของชาติ

ข้อตกลงเชงเกนมีหลักการดำเนินคดีซ้ำอยู่ในหมวดการกระชับความร่วมมือในการศาลเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งบัญญัติว่า บุคคลที่ได้รับการตัดสินโดยคำพิพากษาถึงที่สุดโดยรัฐภาคีจะไม่ถูกดำเนินคดีอีกในรัฐภาคีอื่นในความผิดเดียวกัน⁹⁵ เว้นแต่เป็นเรื่องของความมั่นคงหรือมีการพิจารณาคดีแบบสมยอม กล่าวคือ หากศาลประเทศหนึ่งประเทศใดในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปมีคำพิพากษากับจำเลยมาแล้ว อีกประเทศหนึ่งที่อยู่ในประเทศสหภาพยุโรปก็ไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีหลังอีก ตัวอย่าง คดีที่ศาลเคยตัดสินให้คดีอาญาระงับเนื่องจากการดำเนินคดีซ้ำเป็นกรณีของคนสัญชาติชาติสเปนได้ขนน้ำมันเถื่อน และทำใบแจ้งหนี้แสดงต่อเจ้าพนักงานอันเป็นเท็จจากประเทศสเปนไปยังประเทศโปรตุเกส ซึ่งศาลประเทศสเปนได้พิจารณาคดีและทำการพิพากษาแล้ว ต่อมาโจทก์ได้ฟ้องจำเลยอีกในเรื่องเดียวกันที่ศาลโปรตุเกสจำเลยให้การต่อสู้ว่าได้ถูกศาลประเทศสเปนพิพากษาแล้วศาลโปรตุเกสพิพากษายกฟ้อง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าข้อตกลงเชงเกนที่กำหนดว่า รัฐภาคีจะไม่ถูกดำเนินคดีอีกในรัฐภาคีอื่นในความผิดเดียวกันนั้นเป็นการยอมรับคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปด้วยกันเองกล่าวคือการห้ามดำเนินคดีซ้ำในลักษณะนี้เป็นการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย

⁹⁵ CHAPTER 3 Application of the Non bis in idem principle

Article 54 A person who has been finally judged by a Contracting Party may not be prosecuted by another Contracting Party for the same offences provided that, where he is sentenced, the sentence has been served or is currently being served or can no longer be carried out under the sentencing laws of the Contracting Party

ทางการศาลผ่านรูปแบบของสนธิสัญญา⁹⁶ ซึ่งเป็นบ่อเกิดอย่างหนึ่งในกฎหมายระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยและหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ส่วนอนุสัญญาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาญาในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปที่กำหนดให้รัฐสมาชิกอาจปฏิเสธคำร้องซึ่งกระทบกระเทือนผลประโยชน์และความมั่นคงของประเทศเกี่ยวกับความผิดทางการเมืองในคำร้องขอให้ยึดและอายัดทรัพย์สินบนพื้นฐานคือ การห้ามดำเนินคดีซ้ำ ถือเป็นการข้อยกเว้นทั่วไปในการที่จะปฏิเสธการให้ความร่วมมือในเรื่องของความผิดทางการเมืองเนื่องจากความผิดฐานนี้ ตามแนวคิดทั่วไปของนักกฎหมายเห็นว่าเป็นความผิดที่พลเมืองในรัฐมีความเห็นที่แตกต่างในอุดมคติเท่านั้น

ในส่วนของการดำเนินคดีซ้ำ ผลคำพิพากษาของประเทศในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปต่อประเทศไทยนั้น ต้องพิจารณาในเรื่องเขตอำนาจศาลและหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ดังนี้

1. ในเรื่องของเขตอำนาจศาล ศาลไทยและศาลของประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปอาจมีเขตอำนาจร่วมกันในกรณีที่

1.1 คนไทยไปกระทำความผิดอาญาในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปไม่ว่าจะเป็นความผิดที่เกิดขึ้นในประเทศใดประเทศหนึ่งหรือมีความเกี่ยวข้องกับหลายประเทศในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป กรณีดังกล่าวศาลของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปจะมีอำนาจพิจารณาคดีของคนไทยตามหลักดินแดน และศาลไทยจะมีอำนาจพิจารณาคดีตามหลักอำนาจลงโทษสากลหรือหลักสัญชาติ

1.2 คนสัญชาติในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปมากระทำความผิดในประเทศไทยและกลับไปขึ้นศาลในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป กรณีดังกล่าวศาลของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปจะมีอำนาจพิจารณาคดีของคนสัญชาติตามหลักสัญชาติหรือหลักอำนาจลงโทษสากล และศาลไทยจะมีอำนาจพิจารณาคดีตามหลักดินแดน

2. ในส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการดำเนินคดีอาญาซ้ำ จะต้องพิจารณาตามหลักสากลทั่วไปคือจำเลยต้องเป็นคนเดียวกันกับในคดีแรก เป็นการกระทำเดียวกัน และศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

2.1 กรณี จำเลยต้องเป็นคนเดียวกันกับในคดีแรก หากคนไทยหรือคนสัญชาติยุโรป ขึ้นศาลในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปซึ่งในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปจะไม่มีโทษประหารชีวิตเนื่องจากอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐาน ค.ศ.1950 กำหนดให้ยกเลิก

⁹⁶ ฟิรพงส์ เกิดมงคล, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องอาญาในอาเซียน,” (หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2556) น. 9

โทษประหารชีวิต ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าถ้าผู้กระทำความผิดยังไม่เสียชีวิตคดีอาญาก็ไม่ระงับ หากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยก็สามารถทำการพิพากษาได้อีกครั้งหนึ่ง

2.2 กรณี การกระทำเดียวกัน กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปมีการกระทำที่บัญญัติถึงความผิดที่เหมือนกันทั้งเป็นความผิดประเภทความผิดในตัวเองหรือประเภทความผิดทางกฎหมายเทคนิค

2.3 กรณี ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด สามารถนำเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในมาตรา 10 และมาตรา 11 ประมวลกฎหมายอาญามาปรับใช้ได้ ผลคือ ศาลไทยจะไม่มีอำนาจลงโทษได้อีก หากศาลในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปมีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษหรือยกฟ้องที่ไม่ใช้กรณีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงในราชอาณาจักร ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร และความผิดที่เกิดในราชอาณาจักรไทยหรือประมวลกฎหมายอาญาให้ถือว่าเกิดในราชอาณาจักรไทย

2.4.2.3 สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004

ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมแบบโลกาภิวัตน์ผู้คนได้มีการติดต่อการค้าหรือผูกพันสัมพันธ์กันในด้านต่างๆ อย่างไร้พรมแดนมากขึ้น รวมทั้งประเทศในภูมิภาคต่างๆ ของโลกได้รวมตัวกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และการเมือง ในปี พ.ศ.2558 ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน ได้แก่ เนกาบรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา ประเทศอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ประเทศไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีเสถียรภาพด้านความมั่นคงของภูมิภาค ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้การรวมตัวของภูมิภาคต่างๆ จะทำให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี แต่ในทางตรงกันข้ามอาชญากรรมก็ได้วิวัฒนาการตามเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมข้ามชาติ ที่มีการกระทำความผิดมากกว่าหนึ่งรัฐหรือความผิดที่กระทำลงในรัฐหนึ่งแต่มีการเตรียมการในอีกรัฐหนึ่ง ตลอดจนความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่งแต่ผลของการกระทำเกิดในอีกรัฐหนึ่ง⁹⁷ เช่น การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด การค้ามนุษย์ การค้าประเวณี อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ การปลอมแปลงเอกสาร ปลอมแปลงเงินตรา ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อก่อให้เกิดความเสียหายอย่างกว้างขวาง

ในอดีตที่ผ่านมาภูมิภาคอาเซียนไม่สามารถจัดการกับปัญหาอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีแนวคิดในเรื่องของอำนาจอธิปไตยภายในรัฐของตนโดยเฉพาะ

⁹⁷ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, อาชญากรรมข้ามชาติภัยคุกคามไทยและอาเซียน, หน้า 231.

อำนาจอธิปไตยเรื่องหลักดินแดน กล่าวคือหากมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะข้ามพรมแดนมากกว่าสองรัฐ ผลของอำนาจอธิปไตยดังกล่าวจะทำให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมของแต่ละประเทศหมดอำนาจลงเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นพรมแดนของประเทศตน⁹⁸ และจากข้อจำกัดนี้เองทำให้อาชญากรรมข้ามพรมแดนเติบโตขึ้นจนกลายเป็นปัญหาความมั่นคงและปัญหาเศรษฐกิจ⁹⁹

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียนจึงเริ่มมีแนวคิดที่จะปราบปรามผู้กระทำความผิด โดยการยกระดับความร่วมมือระหว่างกันเพื่อร่วมกันจัดการปัญหาอาชญากรรม ข้ามพรมแดนและปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมของแต่ละประเทศ¹⁰⁰ โดยเริ่มจาก ASEAN Declaration on Transnational Crime และได้จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ¹⁰¹ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมมือกันในช่วงตอนการสอบสวน ฟ้องร้อง และพิพากษาคดี พัฒนาร่วมมือด้านกฎหมายและความตกลงในภูมิภาคอาเซียนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ภูมิภาคอาเซียนก็ยังประสบปัญหาในเรื่องความแตกต่างของระบบกฎหมายที่ใช้บังคับในแต่ละประเทศที่บางประเทศใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร บางประเทศใช้กฎหมายจารีตประเพณี เช่น กฎหมายของอินโดนีเซียมีรากเหง้าจากกฎหมายอิสลาม และจารีตประเพณีกฎหมายมาเลเซียได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม ประเทศสิงคโปร์ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) ของสหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์เป็นกฎหมายโรมันคาทอลิกตาม

⁹⁸ พิชรา สีนลอยมา, การศึกษาทบทวนกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และความร่วมมือในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน, วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 32, ฉบับที่ 2, น.66 (กันยายน 2557).

⁹⁹ แนวคิดแบบ Realism มองว่ารัฐและกลไกของรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย โดยมีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ร่วมของสังคม โดยรัฐมีหน้าที่ต่อลงโทษผู้กระทำความผิดและรักษาสถานภาพปัจจุบันของสังคม ซึ่งมีโครงสร้างเป็นลำดับขั้น ส่วนระบบโลกเป็นสภาพกึ่งอนาธิปไตยที่ประเทศต่างๆ แก่งแย่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกันทำให้รัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนองค์กรนอกรัฐไม่มีขีดความสามารถทำลายอำนาจรัฐ อาชญากรรมข้ามชาติหรืออาชญากรรมข้ามพรมแดนเป็นภัยคุกคามเล็กน้อยต่อระบบความมั่นคงระหว่างประเทศ กล่าวคือระบบโลกไม่ได้ครอบงำรัฐ

¹⁰⁰ สักกรินทร์ นิยมศิลป์, อาชญากรรมข้ามชาติภัยคุกคามไทยและอาเซียน, หน้า 239.

¹⁰¹ ความร่วมมือของประเทศสมาชิกอาเซียนในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม, กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean>

ระบบประมวลกฎหมาย¹⁰² ส่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกจากจะทำหน้าที่ในการสอบสวนแล้วยังทำหน้าที่เป็นพนักงานราชทัณฑ์ด้วย

ด้วยเหตุนี้เองประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจึงหาทางออก โดยการตกลงที่จะสละอำนาจอธิปไตยบางส่วนและสร้างระบบกฎหมายของภูมิภาคอาเซียน โดยประเทศในภูมิภาคอาเซียนได้กำหนดให้มีธรรมนูญของประชาคมอาเซียนหรือเรียกว่ากฎบัตรอาเซียน ASEAN Charter ที่เป็นการอบทางกฎหมายซึ่งทำหน้าที่เป็นกฎหมายสูงสุดของอาเซียน โดยหนึ่งในวัตถุประสงค์ของกฎบัตร คือ การให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การพัฒนาหลักนิติธรรม และความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้ สนธิสัญญาหรืออนุสัญญาต่างๆ ที่ประเทศในภูมิภาคอาเซียนได้ตกลงกันภายหลังจะไม่สามารถบังคับใช้ได้ถ้าขัดหรือแย้งกับกฎบัตรอาเซียน รวมถึงการตีความสนธิสัญญาต้องตีความไปในลักษณะสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานตามกฎบัตรอาเซียน¹⁰³

นอกจากกฎบัตรอาเซียนแล้ว ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนยังได้มีความร่วมมือด้านการต่อต้านการก่อการร้ายภายใต้แผนปฏิบัติการอาเซียนเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งครอบคลุมอาชญากรรม 8 ประเภท คือ ยาเสพติดการค้าสตรีหรือเด็ก โจรสลัด ลักลอบค้าอาวุธ ฟอกเงิน การก่อการร้าย อาชญากรรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ และมีความตกลงในเรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐ การโอนตัวนักโทษ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องอาญา รวมถึง สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004

โดยสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004 มีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุมอาเซียน ณ กรุงเทพมหานคร โดยประเทศสมาชิกอาเซียนมีความเห็นตรงกันว่าอาชญากรรมข้ามชาติเป็นปัญหาร้ายแรงส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไป ในภูมิภาคนี้ จึงตกลงให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาในภูมิภาคอาเซียน ต่อมาประเทศมาเลเซียได้เป็นเจ้าภาพในการจัดประชุม 3 ครั้ง เพื่อดำเนินการจัดทำสนธิสัญญาดังกล่าว ซึ่งการประชุมครั้งสุดท้ายมีประเทศที่ลงนามในสนธิสัญญานี้ รวม 8 ประเทศ ได้แก่ เนกาบรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา ประเทศอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ต่อมาประเทศไทยได้ลงนาม เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2549 และในปัจจุบันประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนแล้ว

¹⁰² วิจิต มันทาภรณ์, “ความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมายของประเทศอาเซียน,” วารสารอาเซียนการเมืองโลก, น.170.

¹⁰³ อัครวัฒน์ เลาว์ณศิริ, “ลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายอาเซียน,” วารสารกฎหมาย, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 32, ฉบับที่ 2, น.53 (กันยายน 2557).

ซึ่งหลักการและขอบเขตการให้ความช่วยเหลือของสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน มีหลักการสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การเคารพตามสนธิสัญญา และการเคารพต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ กล่าวคือ ภายใต้บังคับของสนธิสัญญาประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา และต้องการเคารพต่อหลักอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยการให้ความช่วยเหลือต้องเป็นไปตามกฎหมายภายใน¹⁰⁴ ของประเทศผู้รับคำร้องขอ

สำหรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาพหุภาคีจากการศึกษาพบว่า สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนได้บัญญัติหลักการดำเนินคดีซ้ำไว้ในส่วนของข้อจำกัดความช่วยเหลือ โดยบัญญัติว่า ประเทศผู้รับคำร้องขอจะไม่ให้ความช่วยเหลือถ้าเห็นว่าการฟ้องคดีหรือการลงโทษบุคคลสำหรับความผิดในคดีที่บุคคลนั้นถูกตัดสินปล่อยตัวหรือลงโทษหรือได้รับการอภัยโทษ โดยศาลที่มีเขตอำนาจในประเทศผู้ร้องขอแล้ว¹⁰⁵ กล่าวคือ เมื่อประเทศใดประเทศหนึ่งในภูมิภาคอาเซียนที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาได้มีคำพิพากษาหรือตัดสินบุคคลใดแล้ว ประเทศนั้นจะมาร้องขอให้อีกประเทศหนึ่งที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาฟ้องคดีอีกไม่ได้

นอกจากนี้ หลักการดำเนินคดีซ้ำ Non bis in idem ได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

1. สาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้บัญญัติเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ในรัฐธรรมนูญ ในหมวดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล มาตรา 239¹⁰⁶ รวมถึงมีแนวคิดเริ่มต้นจากการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่ควบคู่กับการให้สิทธิและเสรีภาพของจำเลยหรือผู้ต้องหา โดยพนักงานอัยการของประเทศสิงคโปร์ได้เสนอให้มีการออกกฎหมายในการพิจารณาคดีที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไป โดยในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศสิงคโปร์ มาตรา 37 (2)

¹⁰⁴ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ข้อ 1.

¹⁰⁵ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ข้อ 3.

¹⁰⁶ A person who has once been tried by a court of competent jurisdiction for an offence and convicted or acquitted of that offence shall, while the conviction or acquittal remains in force, not be liable to be tried again for the same offence nor on the same facts for any other offence for which a different charge from the one made against him might have been made under section 172 or for which he might have been convicted under section 173 or 174.

ได้ระบุว่า หากจำเลยถูกศาลประเทศสิงคโปร์พิจารณาพิพากษาแล้ว จะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้ชาติอื่นหากชาตินั้นจะมีกฎหมายให้สามารถฟ้องจำเลยได้

2. ประเทศมาเลเซีย มีแนวคิดสืบทอดมาจากทฤษฎีการให้ความเชื่อมั่น คำพิพากษาของศาลว่า คำพิพากษาของศาลเป็นที่มั่นคงแน่นอน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการรื้อรองฟ้องคดีกันอีก คำพิพากษาของศาลย่อมเด็ดขาดและเป็นที่สุด โดยทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกนำมาถ่ายทอดไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศมาเลเซีย มาตรา 7 (2) วางหลักว่า ผู้ที่ได้รับการพิพากษาว่าพ้นโทษหรือถูกตัดสินว่ามีความผิดมาแล้วจะไม่มีการพิจารณาคดีเดียวกันอีกครั้ง

3. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีหลักการที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ในกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา มาตรา 91 โดยระบุว่า คำตัดสินของศาลที่สูงที่สุดอาจจะถูกรื้อฟื้นได้ในกรณีมีพยานหลักฐานในคดีนั้นเป็นเท็จ ผู้พิพากษา อัยการ หรือพนักงานสอบสวนได้ทำการทุจริตในหน้าที่

อนึ่ง นอกจากการดำเนินคดีซ้ำที่เป็นกระบวนการพิจารณาภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาซึ่งถือเป็นการยอมรับคำพิพากษาซึ่งกันและกัน ศาลในต่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนแล้ว สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนยังขยายไปถึงการยอมรับคำพิพากษาซึ่งกันและกันในเรื่องการบังคับคำพิพากษาศาลต่างประเทศเกี่ยวกับการรับทรัพย์¹⁰⁷ อีกด้วย ซึ่งหมายถึงสนธิสัญญานับนี้ยอมให้มีการนำผลคำพิพากษาของประเทศหนึ่งไปใช้ในอีกประเทศหนึ่งนั่นเอง

สำหรับในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงการดำเนินคดีซ้ำผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนที่มีต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย ในบริบทของสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะพิจารณาจากเขตอำนาจศาลและหลักการดำเนินคดีซ้ำ

ในเรื่องเขตอำนาจศาลตามกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึง เขตอำนาจในการพิจารณาคดี โดยผู้กระทำความผิดจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทางระหว่างประเทศ¹⁰⁸ กล่าวคือ ศาลประเทศหนึ่งประเทศใดจะมีอำนาจพิจารณาคดีได้นั้น ต้องมีจุดเกาะเกี่ยวในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ซึ่งโดยหลักทั่วไปแล้วเขตอำนาจศาลในทางกฎหมายอาญาจะพิจารณาจากหลักดินแดน หรือหลักสัญชาติ รวมทั้งหลักอำนาจลงโทษสากล ทั้งนี้ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือ

¹⁰⁷ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ข้อ 22.

¹⁰⁸ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิชย์, “การรับรองและการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประเทศไทย,” เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศ, 2548.

ซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนให้มีความสำคัญในเรื่องเขตอำนาจศาลว่าการจะห้ามมิให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้นั้นต้องเป็นการตัดสินโดยศาลที่มีเขตอำนาจหากศาลประเทศใดที่ไม่ได้มีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีได้ดำเนินการพิจารณาคดีก็จะเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีชอบ อันมีผลให้ศาลในประเทศที่มีเขตอำนาจสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดใหม่ได้¹⁰⁹ เช่น นายเอ คนสัญชาติไทยไปกระทำความผิดที่มีใช้ความผิดตามหลักกฎหมายสากลที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้วหลบหนีไปยังประเทศกัมพูชา หากศาลกัมพูชามีคำพิพากษาต่อมานายเอ เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ดังนั้น หากพิจารณาตามสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ประเทศไทยยังคงมีอำนาจพิจารณาลงโทษนายเออีกครั้ง เพราะศาลกัมพูชามิได้เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณา

การดำเนินคดีซ้ำเริ่มจากการพิจารณาในเรื่องที่จำเลยต้องเป็นจำเลยคนเดียวกับในคดีอาญาคดีแรก มีการกระทำความผิดเดียวกันกับคดีอาญาในคดีแรก และศาลในคดีแรกต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด

สำหรับการพิจารณาในเรื่องที่จำเลยต้องเป็นจำเลยคนเดียวกับในคดีอาญาคดีแรกสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนระบุว่า หากมีการตัดสินบุคคลไม่ว่าจะมีความผิด หรือถูกตัดสินให้ปล่อยตัว ในประเทศผู้ร้องแล้ว ประเทศผู้ร้องขอจะขอให้ประเทศผู้รับคำร้องขอฟ้องคดีอีกไม่ได้ จากข้อดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า บุคคลในคดีแรกและบุคคลในคดีหลังต้องเป็นบุคคล คนเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

มีการกระทำความผิดกรรมเดียวกันกับในคดีแรก ในเรื่องนี้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนระบุว่า การฟ้องคดีสำหรับความผิดและถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือถูกตัดสินให้ปล่อยชั่วคราว ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องปฏิเสธไม่รับฟ้องคดีอีก ซึ่งในเรื่องนี้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนไม่ได้บัญญัติถึงรายละเอียดในเรื่องการกระทำความผิดกรรมเดียวกันกับคดีอาญาในเรื่องก่อนไว้มากนักผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าในกรณีต้องนำหลัก Double Criminality มาใช้ กล่าวคือ ความผิดอาญาที่จะไม่สามารถดำเนินคดีซ้ำได้จะต้องถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศผู้ร้องขอและประเทศผู้รับคำร้องขอ เพราะไม่มีทางที่จะเป็นไปได้หากประเทศผู้ร้องขอหรือประเทศผู้รับคำร้องขอจะพิจารณาความผิดในประเทศตนเองโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติเอาไว้ซึ่งขัดกับหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย *nulla poena sine lege*¹¹⁰

¹⁰⁹ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ข้อ 3.

¹¹⁰ อภิญา เลื่อนฉวี, “การใช้เขตอำนาจของรัฐต่อผู้กระทำความผิด โดยวิธีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน,” *วารสารสุทธิปริทัศน์*, ปีที่ 24, ฉบับที่ 74, น.134 (กันยายน - ธันวาคม 2553).

ในเรื่องการกระทำความผิดกรรมเดียวกันกับในคดีแรกยังคงมีประเด็นที่มีปัญหาเกี่ยวกับประมวลกฎหมายอาญาของไทยในเรื่องของยกเว้นให้ดำเนินคดีซ้ำ กล่าวคือ ในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ไม่ได้ระบุถึงข้อยกเว้นในการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ซึ่งจะแตกต่างกับประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยที่กำหนดให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ในกรณีที่เป็นการผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7 (1) (1/1) (2ทวิ) ดังนั้นหากนายเอไปกระทำความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงในราชอาณาจักรไทย ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และศาลในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีคำตัดสินแล้ว และนายเอเดินทางเข้ามาในประเทศไทยจะมีปัญหาว่าศาลไทยมีอำนาจลงโทษนายเอได้อีกหรือไม่ เพราะอาจจะเป็นการขัดแย้งกันระหว่างสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนและประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้ในหัวข้อที่ 4.3.2

ส่วนศาลในคดีแรกต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดไม่ว่าจะเป็นการลงโทษหรือยกฟ้อง ซึ่งผลของคำพิพากษานี้จะทำให้จำเลยไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนได้ระบุให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องไม่ให้ความช่วยเหลือถ้าบุคคลนั้นถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือถูกปล่อยตัว ซึ่งจะเห็นได้ว่า สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนใช้คำว่า ถูกตัดสิน has been convicted by a competent court ไม่ได้ใช้คำว่า คำพิพากษา judgment และไม่ได้ใช้คำว่า คำพิพากษาหรือคำตัดสินถึงที่สุด final judgment ซึ่งแตกต่างกับประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์และเปรียบเทียบเป็น 2 ประเด็น คือ (1) คำว่า คำตัดสิน และคำว่า คำพิพากษา (2) คำว่า คำตัดสิน กับคำพิพากษาถึงที่สุด

ประเด็นแรก หากนำคำว่า คำตัดสิน กับคำพิพากษา มาเปรียบเทียบในประเทศภูมิภาคอาเซียน จะเห็นว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อศาลมีคำชี้ขาดว่า จำเลยผิดหรือบริสุทธิ์ กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีอาญามาตรา 65 ใช้คำว่า คำตัดสิน¹¹¹ ดังนั้นในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน จะใช้ว่า คำตัดสิน ก็มีความหมายเหมือนกับคำพิพากษา เพราะโดยเนื้อหาแล้วเป็นการเป็นตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยผิดหรือบริสุทธิ์

ประเด็นที่สอง สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ไม่ใช้คำว่า คำตัดสินถึงที่สุดเพียงแต่ใช้คำว่า คำตัดสินเท่านั้น ซึ่งในประเด็นนี้

¹¹¹ คำชาย จิตรกร, อำนาจหน้าที่ของอัยการลาวตามกฎหมายว่าด้วยการอัยการ และกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา, น.153.

อาจทำให้มีปัญหาในการตีความ การปรับใช้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนกับประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้ เพราะในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยที่ระบุไว้ใน มาตรา 10 และมาตรา 11 กำหนดว่าห้ามมิให้ลงโทษบุคคลในราชอาณาจักรไทยอีกถ้าบุคคลนั้นได้ถูกคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น กล่าวคือ หากนายเอ คนสัญชาติไทย ไปกระทำความผิดที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และศาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีคำตัดสิน โดยศาลชั้นต้นให้ยกฟ้อง หรือจำคุก แต่โจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์คำตัดสินของศาลชั้นต้นไปยังศาลอุทธรณ์ และระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์ นายเอ เดินทางเข้ามาประเทศไทย ดังนี้ ศาลไทยก็มีอำนาจลงโทษนายเอได้อีก เพราะคำตัดสินของศาลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไม่ใช่คำตัดสินถึงที่สุด ซึ่งจะทำให้จำเลยถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำความผิดเดียวกันอันเป็นการขัดกับหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ และหากมองปัญหาในเรื่องนี้ต่อไป หากศาลในประเทศไทยมีคำพิพากษาลงโทษ แต่ศาลอุทธรณ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีคำพิพากษายกฟ้อง ก็จะเป็นคำตัดสินและคำพิพากษาที่ขัดแย้งกัน

อนึ่ง ในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนและประมวลกฎหมายอาญาของไทยในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาไม่ได้รับบุถึงข้อยกเว้นการดำเนินคดีซ้ำในเรื่องการพิจารณาคดีโดยการสมยอมไว้เหมือนกับศาลอาญาระหว่างประเทศ หรือสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของสหภาพยุโรประบุให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้หากเป็นกรณีที่มีการสมยอมในการพิจารณาเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง ดังนี้ หากนายเอคนไทย กระทำความผิดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และฝ่ายโจทก์ไม่สละสิทธิ์การสมยอมกันในการพิจารณาคดีเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง และหากศาลมีคำตัดสินยกฟ้องนายเอเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยก็จะมีอำนาจลงโทษอีก

2.4.3 การดำเนินคดีอาญาซ้ำในกฎหมายระหว่างประเทศ ระดับทวิภาคี

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนอกจากจะถูกกำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศระดับภูมิภาคแล้ว ยังถูกนำมากำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศระดับทวิภาคีอยู่อีกหลายฉบับ ดังนี้

2.4.3.1 สนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นการได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนับเป็นเรื่องที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมเพราะเป็นเงื่อนไขของการฟ้องร้องคดีอาญาอย่างหนึ่งตามหลักการพิจารณาคดีที่ต้องทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลย แต่ด้วยลักษณะของอาชญากรในปัจจุบันที่มีความรู้ทางกฎหมายมากขึ้นจึงได้อาศัยช่องว่างของหลักการนี้เพื่อหลบหนีการกระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดในประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วผู้กระทำความผิดจะ

หลบหนีไปซ่อนในอีกประเทศหนึ่ง¹¹² ทำให้ประเทศที่ได้รับความเสียหายไม่สามารถที่จะดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าวได้ เนื่องจากการที่ประเทศที่เสียหายจะเข้าไปติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดใน ประเทศอื่นๆ เพื่อนำมาดำเนินคดีในประเทศตนเองจะเป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศอื่นๆ¹¹³ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการพิจารณาคดีจากศาลของประเทศที่ตนก่ออาชญากรรม ทั้งนี้ ถือเป็นปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษด้วย

ดังนั้น เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดลอยนวลและให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้นนานาประเทศจึงได้หันมาทำความตกลงร่วมกันโดยมีปรัชญาและแนวคิดที่ว่ารัฐทุกรัฐมีหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ถ้าปรากฏว่าผู้กระทำความผิดอยู่นอกดินแดนอาณาเขตของรัฐที่ลงมือกระทำความผิด ก็จะไม่มียุติธรรมที่จะเป็นที่ยุติอาศัยหรือหลบซ่อนตัวของอาชญากรเพื่อหลบหนีการดำเนินคดีและการลงโทษ¹¹⁴ จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศทางอาญาซึ่งกันและกัน โดยที่มีลักษณะเป็นการส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาในประเทศให้กลับไปรับการพิจารณาคดีในศาลของประเทศที่มีความผิดเกิดซึ่งความร่วมมือเรียกว่า การส่งผู้ร้ายข้ามแดน¹¹⁵

การส่งผู้ร้ายข้ามแดนหมายถึงกระบวนการที่รัฐหนึ่งร้องขอไปยังอีกรัฐหนึ่งให้ดำเนินการจับกุมตัวบุคคลที่ต้องหาว่ากระทำความผิดหรือต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดทางอาญาภายในเขตอำนาจศาลของอีกรัฐหนึ่งและพบตัวอยู่ในเขตอำนาจของอีกรัฐนั้นเพื่อส่งตัวบุคคลดังกล่าวมาดำเนินการพิจารณาพิพากษาลงโทษตามกฎหมายต่อไป ซึ่งการส่งผู้ร้ายข้ามแดนอาจกล่าวได้ว่าเป็นความร่วมมือทางอาญาประเภทแรกของมวลมนุษยชาติ¹¹⁶ โดยราชอาณาจักรเบลเยียมเป็นประเทศแรกที่ได้บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนขึ้นมา และต่อมาประเทศอังกฤษได้

¹¹² สมบูรณ์ เสงี่ยมบุตร, พรชัย ด่านวิวัฒน์, กฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555). น.75.

¹¹³ เฉลิม นพแก้ว, “การส่งผู้ร้ายข้ามแดนในกรณีความผิดเกี่ยวกับอากาศยาน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), น.5.

¹¹⁴ ตะวัน พึ่งพุทธารักษ์, ปัญหาการส่งผู้ร้ายข้ามแดนในคดีอาชญากรรมคอมพิวเตอร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546)

¹¹⁵ โชติช่วง ทัพวงศ์, การส่งผู้ร้ายข้ามแดน ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ศาลอุทธรณ์, 2548), น.1.

¹¹⁶ อำนาจ เนตยสุภา, “สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน,” บทบัณฑิต, น.113

บัญญัติกฎหมายการส่งผู้ร้ายข้ามแดน¹¹⁷ และการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ถูกบัญญัติไว้ในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ค.ศ.1957 และองค์การสหประชาชาติจึงได้ทำสนธิสัญญาดังนั้นแบบของสหประชาชาติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ค.ศ.1990 เพื่อเป็นต้นแบบให้นานาอารยประเทศได้จัดทำเป็นกฎหมายภายใน และสนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้เป็นไปตามทิศทางเดียวกัน¹¹⁸

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการส่งผู้ร้ายข้ามแดนนั้นเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศซึ่งแต่ละประเทศไม่มีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนให้แก่ประเทศอื่นดังนั้นการที่ประเทศหนึ่งจะส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้แก่ต่างประเทศหนึ่งจึงต้องมีการตกลงกันในรูปแบบของสนธิสัญญา คือ เป็นการที่สองประเทศจะมาตกลงกันว่าต่างฝ่ายต่างจะส่งผู้ร้ายข้ามแดน ทั้งนี้ แม้จะมีสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างกันก็ได้หมายความว่าประเทศที่ได้รับคำร้องขอจะต้องส่งผู้ร้ายข้ามแดนตามคำร้องขอเสมอ โดยปกติแล้วตามสนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนหรือกฎหมายภายในจะระบุเงื่อนไขหรือข้อยกเว้นเกี่ยวกับการส่งผู้ร้ายข้ามแดนเช่น ต้องเป็นความผิดที่สามารถลงโทษได้ทั้งตามกฎหมายของรัฐผู้ร้องขอ และรัฐผู้รับคำขอ Double Criminality กล่าวคือ ความผิดอาญาที่รัฐผู้รับคำร้องขอจะดำเนินการส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้จะเป็นกรณีความผิดอาญาที่ปรากฏในกฎหมายของประเทศผู้ร้องขอและประเทศผู้ส่งตัว ซึ่งตรงกับภาษิตกฎหมายที่ว่า ไม่มีความผิด ถ้าไม่มีกฎหมาย Nulla poena sine lege เนื่องจากการดำเนินการในทางอาญาเป็นเรื่องที่กระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น ส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ จึงต้องเป็นมูลความผิดตามกฎหมายทั้งประเทศผู้ร้องขอและประเทศผู้รับคำร้องขอเช่นเดียวกัน

ส่วนการไม่ลงโทษซ้ำในความผิดเดียวกัน Double Jeopardy หมายความว่า จะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนถ้าบุคคลที่ถูกส่งตัวได้รับการพิจารณาและถูกพิพากษาลงโทษหรือถูกปล่อยตัวในประเทศที่รับคำร้องขอแล้ว ซึ่งเป็นความผิดเดียวกันกับความผิดที่ขอส่งผู้ร้ายข้ามแดน หรือจะไม่มี การส่งผู้ร้ายข้ามแดนถ้าบุคคลที่ถูกส่งตัวได้รับการพิจารณาและถูกพิพากษาลงโทษหรือถูกปล่อยตัวในประเทศที่รับคำร้องขอแล้วและประเทศผู้รับตัวนั้นกฎหมายที่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ ทั้งนี้ บางสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนอาจรวมไปถึงการที่บุคคลที่ถูกขอให้ส่งตัวกำลังถูกดำเนินคดีในประเทศที่ได้รับการร้องขอสำหรับความผิดที่ขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดนด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า หลักการดังกล่าวเป็นเงื่อนไขของประเทศผู้ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนไม่ใช่เงื่อนไขของ

¹¹⁷ อภิญา เลื่อนฉวี, “การใช้เขตอำนาจของรัฐต่อผู้กระทำความผิด โดยวิธีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน,” วารสารสิทธิปริทัศน์, ปีที่ 24, ฉบับที่ 74, น.132 (กันยายน - ธันวาคม 2553).

¹¹⁸ บุญทิวา ลิ่มศิริลักษณ์, “การคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ร้องขอในการส่งผู้ร้ายข้ามแดนแบบย่อ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.5.

ประเทศผู้ขอให้ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ดังนั้น ถ้าผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศผู้ร้องขอให้ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน และหากประเทศนั้นมีกฎหมายอนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ ผู้กระทำความผิดก็จะถูกดำเนินคดีซ้ำเป็นครั้งที่สอง

2.4.3.2 สนธิสัญญาความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยการโอนตัวนักโทษ

การลงโทษจำคุก เป็นมาตรการควบคุมบุคคลไว้ในเรือนจำหรือสถานที่ควบคุมเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพและความเป็นอิสระของบุคคลและเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แต่วันหนึ่งบุคคลเหล่านั้นก็จะได้รับการปลดปล่อยให้กลับเข้าสู่สังคม ดังนั้น เพื่อให้ นักโทษมีความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมและไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ ประเทศต่างๆ จึงได้คิดวิธีปฏิบัติในแบบต่างๆ ในระหว่างที่นักโทษกำลังรับโทษอยู่ในเรือนจำ เช่น การฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษาตามแนวความคิดการแก้ไขผู้กระทำความผิด กล่าวคือ การลงโทษควรคำนึงถึงศีลธรรมโดยการลงโทษเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีได้ แต่ในบางครั้งกลับเป็นการเสริมสร้างความหยาบกระด้างยิ่งขึ้น ซึ่งองค์กรสหประชาชาติเองก็ได้ตระหนักถึงเรื่องดังกล่าว จึงได้ระบุเรื่องการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1947¹¹⁹

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติดังกล่าวก็ยังมีปัญหาในกรณีที่มีนักโทษถูกจำคุกในต่างประเทศ อันทำให้นักโทษอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น ไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกันระหว่างนักโทษ ตลอดจนสามารถให้ญาติมาเยี่ยมได้โดยสะดวก เกิดความวุ่นวาย¹²⁰ อันทำให้แนวคิดดังกล่าวไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริงนักกฎหมายจึงได้พัฒนาแนวคิดเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดให้นักโทษในประเทศหนึ่งสามารถย้ายไปรับโทษจำคุกในประเทศที่ตนมีสัญชาติได้ หรือที่เรียกกันว่าการโอนตัวนักโทษ¹²¹ ซึ่งมีพื้นฐานทางความคิดจากประเทศแต่ละประเทศต่างมี

¹¹⁹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1947 มาตรา 5

¹²⁰ วิฑูตย์ สัตยเทวา, “ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา กรณีสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญา”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น.32.

¹²¹ การโอนตัวนักโทษ คือ การที่นักโทษในประเทศหนึ่งถูกย้ายไปรับโทษจำคุกในประเทศที่ตนมีสัญชาติ โดยการโอนตัวนักโทษมิได้เป็นการโอนอำนาจอธิปไตยเหนือบุคคลนั้นให้แก่รัฐที่รับตัวบุคคลนั้น ทั้งนี้ รัฐที่รับตัวบุคคลที่โอนไปจะต้องไม่ดำเนินการทางกฎหมายใดๆ แก่บุคคลนั้นโดยอาศัยเหตุจากการกระทำใดๆ ที่เกิดขึ้นก่อนที่บุคคลนั้นจะเดินทางออกจากรัฐผู้รับรอง

ผลประโยชน์ส่วนได้เสียในการดูแลประชาชนของตนที่อยู่ในต่างประเทศ และกำหนดพฤติกรรมในอนาคตของประชาชนของตน การที่ประชาชนต้องถูกจำคุกในต่างประเทศทำให้บุคคลนั้นได้รับความเดือนร้อน โดยมนุษยธรรมสมควรที่ประเทศผู้เป็นเจ้าของสัญชาติจะต้องดำเนินการช่วยเหลือเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจิตใจของผู้กระทำความผิดที่กำลังรับโทษอยู่ ให้กลับมาเป็นพลเมืองดี และกลับเข้าสู่สังคมเมื่อพ้นโทษแล้ว

หลักเกณฑ์และผลของการโอนตัวนักโทษ การโอนตัวนักโทษจะกระทำได้ต่อเมื่อมีสนธิสัญญาการโอนตัวนักโทษต่อกันเพื่อเป็นข้อผูกพันระหว่างประเทศที่จะบังคับให้ประเทศที่รับตัวนักโทษไปแล้วต้องดำเนินการลงโทษจำคุกต่อ มิใช่รับตัวนักโทษไปแล้วปล่อยตัว หรืออ้างว่าไม่มีสนธิสัญญาที่จะทำการลงโทษต่อ โดยสนธิสัญญาการโอนตัวนักโทษมีข้อพิจารณาที่สำคัญ คือ

1. นักโทษต่างชาติที่จะขอโอนตัวไปรับโทษจำคุกต่อในประเทศของเขาจะต้องเป็นนักโทษที่มีสัญชาติของประเทศที่มีสนธิสัญญา เพื่อเป็นข้อผูกพันระหว่างประเทศและต้องได้รับความยินยอมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความเห็นชอบด้วยกันระหว่างนักโทษ ประเทศที่โอนและประเทศที่รับโอนตัวนักโทษ

2. ความผิดที่นักโทษในประเทศผู้โอนและประเทศผู้รับโอนได้รับโทษอยู่ต้องเป็นความผิดที่มีโทษฐานหนึ่งฐานใดตามกฎหมายของประเทศผู้รับโอน ตามหลัก Double criminality เว้นแต่มีสนธิสัญญากำหนดข้อยกเว้นเอาไว้

3. การห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาโดยประเทศผู้รับโอน คำพิพากษาที่ตัดสินลงโทษนักโทษที่โอนตัวไปรับต่อในอีกประเทศหนึ่งจะต้องไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขภายหลังการโอนตัวโดยประเทศผู้รับโอน กล่าวคือ การนำตัวนักโทษมารับโทษต่อในประเทศผู้รับโอนถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของศาลต่างประเทศเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของประเทศผู้รับโอน ประเทศผู้รับโอนจะไม่สามารถโต้แย้งข้อบกพร่องของคำพิพากษาได้ เพราะทุกประเทศถือว่าการมีสนธิสัญญาโอนตัวนักโทษต่อกันมีมาตรฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่าเทียมกันในอันที่จะให้สิทธิแก่นักโทษในกาต่อสู้คดีอย่างสมบูรณ์แล้วส่วนศาลของประเทศที่โอนตัวนักโทษให้ยังคงมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือยกเลิกคำพิพากษาของตนได้ นอกจากนี้ หากกฎหมายประเทศผู้โอนยกเลิกความผิดที่นักโทษถูกลงโทษ นักโทษผู้นั้นจะไม่ต้องรับโทษต่อไปหรือกฎหมายของประเทศผู้โอนให้คุณแก่นักโทษที่โอนตัวไป นักโทษนั้นก็จะได้รับประโยชน์จากการแก้ไขกฎหมายนั้นด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักการยอมรับคำพิพากษาของประเทศผู้โอนโดยประเทศผู้รับโอนมีหน้าที่เพียงแต่ลงโทษนักโทษที่โอนตัวตามคำพิพากษาเดิมโดยไม่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือยกเลิกคำพิพากษาเดิม

อนึ่ง หากพิจารณาในเรื่องการดำเนินคดีซ้ำกับการโอนตัวโทษ จะเห็นว่าในสนธิสัญญาการโอนตัวนักโทษไม่ได้ระบุถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้อย่างชัดเจนเหมือนกับธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 เพียงแต่ระบุว่า ให้ถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ลงโทษของศาลต่างประเทศเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของประเทศผู้รับโอน ในประการนี้เอง หากประเทศผู้รับโอนมีกฎหมายภายในที่กำหนดถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดที่ได้ฟ้อง ประเทศผู้รับโอนก็จะไม่สามารถดำเนินคดีซ้ำกับตัวนักโทษคนนั้นได้อีกเพราะถือนักโทษนั้นถูกดำเนินคดีตามคำพิพากษาของประเทศผู้รับโอนแล้ว



บทที่ 3

การดำเนินคดีข้ามประเทศ

หลักการห้ามดำเนินคดีข้ามประเทศจะนำมาใช้ในรูปแบบของกฎหมายภายในของประเทศต่างๆ แล้ว ยังนำไปใช้ในรูปแบบของการคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศด้วย และขยายไปถึงการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นในต่างประเทศด้วย ดังนั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงการดำเนินคดีข้ามกฎหมายของต่างประเทศ การคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ และการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นในต่างประเทศ

3.1 แนวคิดการดำเนินคดีข้ามประเทศ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงหลักแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังของหลักการห้ามดำเนินคดีข้ามกฎหมายภายในในประเทศต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) และกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) ว่ามีวิวัฒนาการความเป็นมาของการหลักการนี้อย่างไร

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มก่อตั้งจากผู้คนบางส่วนที่อพยพมาจากอังกฤษและยุโรป สืบเนื่องจากความคับแค้นที่ถูกกดขี่จากผู้ปกครอง เช่น การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา และการละเมิดสิทธิของบุคคลในด้านต่างๆ เพื่ออิสรภาพกลุ่มคนเหล่านี้จึงพยายามที่จะหาดินแดนใหม่และประกาศอิสรภาพ โดยไม่ขึ้นต่อประเทศอังกฤษ ซึ่งการถูกกดขี่ข่มเหงนี้จึงทำให้แนวคิดในการออกกฎหมายเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเรื่องสิทธิเสรีภาพมีความสำคัญและถือเป็นสิ่งที่มีค่าต้องได้รับการเคารพ และยอมรับในสิทธิเสรีภาพต่างๆ การตัดทอนสิทธิเสรีภาพต้องเป็นไปด้วยความชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น การดำเนินการด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องกระทำด้วยความเป็นธรรมบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากมีการกระทำของเจ้าหน้าที่อันเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็จะมีการหยิบยกประเด็นดังกล่าวขึ้นเพื่อให้ศาลวินิจฉัย

ประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งการปกครองในรูปแบบของสหพันธรัฐ ประกอบด้วย 50 รัฐ และ 1 เขตการปกครอง คือ Washington D.C. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นระบบปฏิปักษ์ Adversary system โจทก์และจำเลยมีสิทธิเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐบาลกลางและของรัฐบาลมลรัฐ โดยรัฐบาลมลรัฐมักจะยึดตาม U.S. Criminal Procedure และทุกมลรัฐได้ให้สัตยาบันรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า Bill of Rights โดยมีการกล่าว

รับรองสิทธิของประชาชนที่จะไม่ถูกค้นหรือถูกจับโดยไม่มีเหตุผล และยังบัญญัติว่าคดีอาญาห้ามพิจารณาผู้กระทำความผิดซ้ำกันสองครั้ง นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ มากมายในการฟ้องร้องคดีอาญา เช่น ผู้ต้องหาต้องได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็วและเป็นธรรม การพิจารณาโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลย สิทธิในการมีทนายความ การพิจารณากรณีจำเลยให้การรับสารภาพ และการสืบพยานของเด็ก

สำหรับหลักกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการดำเนินคดีซ้ำในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายกรีกและโรมันอันมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งหลักดังกล่าวเรียกว่า บุคคลใด จะไม่ถูกนำไปสู่ถ้อยคำในชีวิตร่างกาย หลายครั้งสำหรับการกระทำความผิดครั้งเดียว One and same offence ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกหลักการนี้ว่า การห้ามดำเนินคดีซ้ำ Double Jeopardy กล่าวคือ ถ้าจำเลยถูกดำเนินคดีไปถึงขั้นตอนที่เรียกว่า Jeopardy Attached แล้ว ห้ามฟ้องจำเลยหรือนำตัวจำเลยมาพิจารณาพิพากษาในความผิดนั้นอีก โดยหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ศาลสูงสหรัฐอเมริกามีแนวคิดมาจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหลักอำนาจรัฐมาจาก อำนาจเดียวกัน หรือเรียกว่าการมีอำนาจก่อนของศาล โดยเป็นการถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติระหว่างศาล ด้วยกันถือเป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติตาม เพื่อป้องกันมิให้มีความขัดแย้งและความสับสนในเขตอำนาจศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อป้องกันมิให้บุคคลคนเดียวจะต้องตกอยู่ใน การพิจารณาคดีเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้งหรือมากกว่าหนึ่งศาล¹ ทั้งนี้ หลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญา เสมือนเป็นเครื่องหมายแทนความคิดขั้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ซึ่งนอกจากเป็นการ ห้ามลงโทษจำเลยสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวแล้ว ยังรวมถึงการนำจำเลยมาสู่การ พิจารณาคดีในความผิดเดียวกันเป็นครั้งที่สองอีก ไม่ว่าคดีก่อนจำเลยจะถูกลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม

ปัจจุบันหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 5 The Fifth Amendment of the United State Constitution² เป็นการ

¹ George S. Gulick and Robert T. Kimbrough, American Jurisprudence, 2 nd.ed., 20, p.443.

² The Fifth Amendment of the U.S. Constitution provides, "No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a grand jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the militia, when in actual service in time of war or public danger; nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation."

ป้องกันการนำบุคคลที่ถูกพิพากษาขังหรือลงโทษสำหรับความผิดเดียวกันมาแล้วพิจารณาใหม่ โดยบัญญัติไว้ว่า “บุคคลใดจะไม่ตกอยู่ในกักขังในชีวิตร่างกายถึงสองครั้งสำหรับความผิดเดียวกันนั้น”

วัตถุประสงค์ของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเกิดมาจาก

1. รัฐจะต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมจากจำเลย จนเป็นเหตุให้จำเลย ถูกฟ้องหลายครั้ง กล่าวคือ ในกรณีที่จำเลยถูกศาลพิจารณาและพิพากษาให้ปล่อยตัวไป โดยถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ถ้าเขาถูกฟ้องใหม่อีกครั้ง โอกาสที่เขาจะถูกศาลพิพากษาลงโทษย่อมเป็นไปได้มากกว่าที่จะถูกยกฟ้อง โดยพนักงานอัยการอาจอาศัยโอกาสในการพิจารณาครั้งแรกเพื่อวิเคราะห์ข้อโต้แย้งของจำเลยให้ละเอียดถี่ถ้วน และเตรียมนำสืบหักล้างในการพิจารณาครั้งที่สองได้หรือพยายามที่จะหาโอกาสให้ศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและพยายามเสนอหลักฐานเพิ่มเติมให้ได้มากกว่าคดีก่อน

2. รัฐจะต้องไม่ทำให้จำเลยได้รับความลำบากจากการดำเนินคดีอาญา ที่ทำให้จำเลยต้องพิสูจน์ตัวเองต่อสาธารณะชนเพื่อความบริสุทธิ์ของตัวเองอยู่เป็นนิจ กล่าวคือ การฟ้องซ้ำทำให้จำเลยเกิดความเครียดและความกังวลเป็นอย่างมาก ต้องเสียค่าใช้จ่ายในดำเนินการทางคดีความ การจัดหาพยานหลักฐาน และทนายความ และถ้าหากถูกคุมขังก็น่าจะเสียค่าใช้จ่ายในการประกันตัว นอกจากนี้หากพยานอยู่ไกลต้องเสียเวลาเดินทางและขาดงานการอันมีข้อห้ามดังกล่าว นอกจากจะลดปัญหาความลำบากยุ่งยากของจำเลยดังกล่าวข้างต้นแล้วยังเป็นมาตรการที่ป้องกันมิให้จำเลยถูกลงโทษในรูปแบบที่ไม่เป็นธรรมเป็นไปตามกฎหมายอีกด้วย และเมื่อจำเลยถูกศาลพิพากษาไปอย่างไรแล้ว ก็ควรจะยุติเพื่อให้จำเลยได้วางแผนชีวิตในอนาคตได้

3. ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ คำพิพากษาที่มีความแน่นอน ทำให้ระบบความยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ เพราะจะทำให้เป็นที่น่าเคารพ ถ้ายอมให้มีการพิจารณาคดีซ้ำแล้ว ก็เท่ากับว่าการพิจารณาครั้งแรกเป็นโมฆะและไม่สนใจคำพิพากษาในคดีแรก ทั้งวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามกฎหมายอาญา ในปัจจุบันเน้นการยับยั้ง ป้องกัน และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มากกว่าการแก้แค้นทดแทนหรือการลงโทษ การที่จำเลยถูกฟ้องหรือถูกพิจารณาซ้ำสองหรือหลายครั้งจึงเป็นการแก้แค้นทดแทน ซึ่งจะขัดกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษของกฎหมายอาญา ทั้งการฟ้องคดีหลายครั้งเป็นการทำลายวัตถุประสงค์การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ เพราะเมื่อจำเลยถูกฟ้องหลายครั้ง ก็ไม่อาจทำตามเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ อีกทั้งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดี ซึ่งมีผลกระทบทั้งฝ่ายโจทก์ จำเลย และพยาน และในศาลก็มีปริมาณคดีเพิ่มขึ้นโดยไม่มีเหตุผล ทั้งคดีเหล่านั้นศาลได้พิจารณาและพิพากษาเสร็จไปแล้ว

3.1.2 ประเทศอังกฤษ

ระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษเป็นระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี ไม่มีประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาจะมีการรวบรวมคำพิพากษาแต่ละคดีเป็นกฎหมาย ด้วยเหตุนี้เองประเทศอังกฤษจึงเป็นที่มาของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบลูกขุน การทำหน้าที่ของศาลในประเทศอังกฤษเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อระงับข้อพิพาท และต้องปฏิบัติต่อคู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันภายใต้หลักความเสมอภาค การพิจารณาคดีอาญาใช้ระบบกล่าวหาผู้พิพากษาจะให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่ายซึ่งหน้าที่ของศาล ได้แก่ การพิจารณาหลักประกันในการต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม

กฎหมายอังกฤษยุคโบราณ ไม่มีหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ เจ้าหน้าที่รัฐจึงสามารถฟ้องคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ ซึ่งหลักการนี้แสดงได้จากเรื่องพิพาทระหว่าง St. Thomas Becket กับพระเจ้าเฮนรีที่ 2 ซึ่งเรื่องนี้เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12 โดยจำเลยถูกศาลศาสนจักรลงโทษในความผิดหนึ่งมาแล้ว ต่อมาจำเลยคนเดียวกันก็ถูกศาลอาณาจักรพิพากษาลงโทษอีก จากเรื่องพิพาทในคดีนี้เองทำให้นักกฎหมายเกิดการทบทวนถึงแนวคิดการดำเนินคดีที่ไม่เป็นธรรมและต้องปรับปรุงวิธีพิจารณาความในบางส่วนโดยเน้นถึงสิทธิตามธรรมชาติและการใช้เหตุผล และหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ถูกพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายอังกฤษเรียกว่า หลัก Res judicata³ มีหลักการว่า เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วย่อมเป็นที่ยุติ ผู้หนึ่งผู้ใดจะรื้อเรื่องฟ้องเรื่องอีกไม่ได้ และประเทศอังกฤษได้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์นี้มาโดยตลอด ซึ่งในปัจจุบันประเทศอังกฤษได้วางบรรทัดฐานในหลักนี้ว่า บุคคลจะไม่ตกอยู่ในห้วงภยันตรายในชีวิตของเขาอีกครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว โดยมีการตีความของคำว่าภยันตราย หมายถึง เมื่อจำเลยถูกชี้ขาดว่ามีความผิดหรือยกฟ้องมาแล้วไม่อาจดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดเดียวกันได้อีก

ตัวอย่าง คดีที่เกี่ยวข้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ประเทศอังกฤษนำมาใช้เป็นบรรทัดฐาน คือ คดี R. v. Sheridan 1937⁴ ซึ่งคดีเรื่องนี้จำเลยถูกฟ้องต่อศาลแขวงว่ากระทำความผิดที่มีโทษหนักถึง Indictable offence ปกติศาลแขวงจะไต่สวนมูลฟ้อง ถ้ามีมูลก็จะสั่งว่าคดีมีมูลและให้ส่งตัวไปยังศาลสูงต่อไป หรือ Indictable offence ที่มีโทษต่ำบางอย่างจำเลยอาจเลือกให้ผู้พิพากษาพิจารณาโดยรวบรัดที่ศาลแขวง แทนที่จะให้ส่งตัวไปศาลที่สูงกว่าให้ลูกขุนชี้ขาด ซึ่งในคดีนี้จำเลยเลือกในทางให้ศาลแขวงชี้ขาด ซึ่งศาลแขวงได้พิจารณาคดีนี้และชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิด แต่ศาลแขวง

³ Jams E.king , supra note 2 , p.49.

⁴ R. V. Sheridan 1937 One a magistrate has accepted a plea of quality or has adjudicated and finds a defendant quality or not quality he is factious officio as regard to commission or non commission of the matter.

กลับส่งตัวไปฟ้องยังศาลสูง จำเลยให้การต่อสู้ว่าคดีในศาลสูงเป็นการฟ้องซ้ำ ศาลสูงเห็นด้วยและพิพากษาว่าเป็นฟ้องซ้ำ

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ถูกขยายมาปรับใช้ในชั้นพนักงานอัยการด้วยโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานอัยการของประเทศอังกฤษมีความรับผิดชอบในการฟ้องคดีซึ่งเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ กล่าวคือ พนักงานอัยการจะวินิจฉัยว่าคดีนั้นควรจะดำเนินคดีหรือยุติการดำเนินคดี ทั้งนี้ หากพนักงานอัยการสั่งยุติคดี ผลในทางกฎหมาย คือ ไม่ทำให้คดีนั้นสามารถฟ้องได้อีก⁵ ซึ่งถือเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอย่างหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป เมื่อศาลพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้วผู้ใดจะรื้อฟื้นเรื่องเดิมมาฟ้องร้องกันอีกไม่ได้ กล่าวคือ จะมีบุคคลที่ตกอยู่ในอันตรายในชีวิตของเขา มากกว่าหนึ่งครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวไม่ได้ เมื่อจำเลยถูกชี้ขาดว่ามีความผิดหรือยกฟ้องในความผิดหนึ่งแล้ว ก็ห้ามมิให้นำตัวจำเลยมาพิจารณาพิพากษาในความผิดเดียวกันนั้นอีก อย่างไรก็ตาม ในทางวิธีพิจารณาจำเลยสามารถยื่นคำร้องเพื่อแสดงให้เห็นว่าจำเลยเคยถูกชี้ขาดว่ามีความผิดหรือยกฟ้องมาแล้ว จึงไม่อาจดำเนินคดีกับจำเลยได้อีก และถ้าเป็นจริงศาลจะยกฟ้องทันที ทั้งนี้ จะต้องแยกระหว่างการพิพากษาและการลงโทษด้วย ฉะนั้นแม้แต่เพียงมีคำพิพากษาไม่ถึงกับต้องมีการลงโทษถ้าจำเลยถูกฟ้องอีกจำเลยก็สามารถยกข้อต่อสู้เรื่องฟ้องซ้ำขึ้นมาได้

3.1.3 ประเทศญี่ปุ่น

การที่ประเทศญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาร่างกฎหมายต่างๆ รวมทั้งกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมโดยให้ใช้รูปแบบเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศญี่ปุ่นได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ระบุว่า การฟ้องคดีอาญาซ้ำในการกระทำความผิดเดียวกันจะกระทำมิได้⁶ ซึ่งมีแนวคิดมาจากคดีแต่ละคดีนั้นต้องมีเอกภาพ⁷ และเป็นอันเดียวกัน เพราะหากปล่อยให้มีการดำเนินคดีซ้ำของการกระทำ

⁵ Prosecution of offence Act 1985 section 32 (9)

The discontinuance of any proceedings by virtue of this section shall not prevent the institution of fresh proceedings in respect of the same offence.

⁶ The Constitution Article 39

No person shall be held criminally liable for an act which was lawful at the time it was committed, or of which he has been acquitted, nor shall he be placed in double jeopardy.

⁷ Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure, op.cit., 136

เดียวกันก็จะก่อให้เกิดว่า ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเกิดความหวาดหวั่นจากถูกดำเนินคดีไม่รู้จักจบสิ้น⁸ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติประเทศญี่ปุ่นจะใช้หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอยู่ในเงื่อนไขการฟ้องคดีของพนักงานอัยการด้วย กล่าวคือ ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ คือ พนักงานอัยการ ซึ่งในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขในการฟ้องคดี เช่น เขตอำนาจศาล อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ กฎหมายยกเว้นความผิด จำเลยเสียชีวิต หรือเป็นการฟ้องซ้ำ เป็นต้น

ในเวลาต่อมาประเทศญี่ปุ่นได้ขยายหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำโดยอาศัยแนวคิดพื้นฐานของหลักความเป็นเอกภาพและความเป็นอันเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีสามารถคิดเป็นหน่วยเดียว เป็นหนึ่งเดียวกันในแง่เนื้อหา และข้อเท็จจริงของการกระทำซึ่งถูกฟ้องร้องจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ของกฎหมาย เมื่อมีคดีเกิดขึ้นในลักษณะนี้แล้วผลทางกฎหมาย คือ การสอบสวน ฟ้องร้อง การจับกุม การควบคุม การถอนฟ้อง และการดำเนินการอื่นๆ ทำนองเดียวกัน เมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว จะมีผลครอบคลุมไปถึงทั้งหมดของคดีที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น เช่น เมื่อมีการร้องทุกข์หรือสอบสวนในคดีความผิดเดียวกัน ผลในทางกฎหมายก็ห้ามมิให้มีการร้องทุกข์หรือสอบสวนซ้ำอีก

3.2 จำเลยคนเดียวกัน

กรณีที่จะถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำนั้น จำเลยในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน ดังนั้นหากคดีแรกโจทก์ฟ้องจำเลยคนหนึ่ง คดีหลังโจทก์ฟ้องจำเลยอีกคนหนึ่งแม้จะเป็นเรื่องเดียวกันหรือมูลคดีเดียวกันก็ไม่เป็นฟ้องซ้ำ เช่น โจทก์ฟ้องนายเอ ในการกระทำความผิดฐานฆ่า นายซีตาย ศาลพิพากษายกฟ้อง ต่อมาโจทก์กลับมาฟ้องนายบี ฐานฆ่า นายซีถึงแก่ความตาย กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากจำเลยมิใช่จำเลยคนเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่จำเลยกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งแล้วมีผู้เสียหายหลายคน ซึ่งแต่ละคนก็มีอำนาจในการฟ้องคดี เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดย และรัฐเจ้าพนักงานรัฐเท่านั้นมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ ในบางกรณีพนักงานอัยการอาจจะฟ้องคดีทับซ้อนกันได้ หรือในประเทศอังกฤษใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน คือ ประชาชนเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่⁹ หรือประเทศไทย พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีในความผิดนั้นแล้ว ผู้เสียหายคนอื่นจะมาฟ้องจำเลยคนนั้นอีกไม่ได้เช่นกัน

⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.299.

⁹ คณิต ณ นคร, “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, น.185 (2520).

3.3 การกระทำเดียวกัน

สำหรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำจะต้องมีข้อพิจารณาว่า ข้อหาในคดีแรกเป็นความผิดเดียวกับข้อหาในคดีหลังหรือไม่ หากเป็นความผิดเดียวกันโจทก์ก็จะมีสิทธิในการฟ้องคดีในความผิดนั้นอีก จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า ประเทศต่างๆ จะมีหลักในการวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าว ดังนี้

3.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

รัฐธรรมนูญ แก้ไขครั้งที่ 5 มีหลักการวินิจฉัยความผิดในคดีก่อนและคดีหลังเป็นความผิดเดียวกัน คือ การฟ้องคดีหลังในความผิดทางอาญาจะกระทำต่อเมื่อคดีหลังไม่ใช่เป็นการกระทำความผิดอาญาอันเดียวกันทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นความผิดฐานเดียวกัน เพียงแต่เป็นการเหมือนกันในองค์ประกอบหรือเรื่องราวที่สำคัญก็เพียงพอในการห้ามดำเนินคดีซ้ำแล้ว ทั้งนี้ การพิจารณาในเรื่องความผิดในคดีก่อนและคดีหลังเป็นความผิดเดียวกัน Identity of offenses เรื่องว่า same offenses มี 2 หลักการ คือ same evidence test และ same transaction test¹⁰

1. same evidence test พิจารณาว่า ความผิดในคำฟ้องฉบับแรกกับความผิดในคำฟ้องฉบับหลัง หากเป็นข้อเท็จจริงเดียวกันหรือเหตุการณ์เดียวกัน และใช้พยานหลักฐานอย่างเดียวกัน ถือได้ว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำโดยที่ศาลจะพิจารณาจากสำนวนคดีว่าข้อเท็จจริงใดจะพิสูจน์ความผิดตามฟ้องในคดีหลังนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่ได้ใช้หรือจะพิสูจน์ความผิดในการพิจารณาคดีแรกหรือไม่ เช่น ศาลยกฟ้องคดีฆ่าคนตาย เนื่องจากจำเลยขาดเจตนา ต่อมาโจทก์มาฟ้องเป็นคดีใหม่ว่า จำเลยมีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย เช่นนี้ถือว่าฟ้องใหม่ไม่ได้ โดยศาลได้แสดงความเห็นว่า จำเลยถูกลงโทษในความผิดครั้งที่สองโดยอาศัยพยานหลักฐานที่เสนอมาแล้วในการพิจารณาคดีครั้งแรก ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากสำนวนคดีว่า ข้อเท็จจริงใดจะพิสูจน์ความผิดตามฟ้องในคดีหลังนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่ได้ใช้หรือจะใช้พิสูจน์ความผิดในการพิจารณาคดีแรกหรือไม่ ถ้าเป็นเช่นนั้นก็เป็นการกระทำความผิดอันเดียวกัน

2. same transaction test พิจารณาจากความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหาอันนั้นเกิดจากการกระทำในทางอาญาอันใดอันหนึ่ง จำเลยต้องถูกฟ้องไปในคดีเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำซ้ำในความผิดเดียวกันหรือเป็นความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยในตัวของมันเองเป็นสำคัญ หรือเป็นความผิดที่แยกออกจากกันได้ กล่าวคือ วิธีนี้จะพิจารณาเจตนาเป็นสำคัญ ถ้าเจตนาเดียวกันก็ห้ามฟ้องหรือพิจารณาซ้ำ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์กับย่องเบา หรือฟ้องว่าเบิกความเท็จตามพยานหลักฐานชั้นหนึ่ง จะมาฟ้องจำเลยว่าเบิกความเท็จตามพยานหลักฐานชั้นอื่นอีกไม่ได้ รวมทั้งความผิดฐานทำร้ายร่างกายซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความผิดฐานชิงทรัพย์ซึ่งมีโทษหนักกว่า เป็นต้น

¹⁰ Celia Hampton, Criminal Procedure, 2 nded., (London : Sweet Maxwell, 1977), p.965-967.

ถ้าถูกฟ้องในเหตุการณ์เดียวกันถือเป็นความผิดเดียวกันหรือในกรณีความผิดต่อเนื่องนั้น มีหลักพิจารณาโดยทั่วไปว่าความผิดต่อเนื่องอาจถูกฟ้องได้เพียงครั้งเดียว เช่น การมีอาวุธปืนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตอยู่เป็นเวลานาน อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งหากเป็นเรื่องเจตนาเดียวกัน แต่เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่เหมือนกัน ดังนี้ ก็ถือว่าเป็นความผิดต่างกรรมกัน เช่น ความผิดฐาน “นำเข้า” “จำหน่ายและครอบครองโดยมีเจตนาจำหน่าย” ซึ่งยาเสพติด ถือเป็นความผิดต่างกรรมกัน

อนึ่ง ในกรณีที่ความผิดนั้นเป็นความผิดที่มีโทษบทหนักและบทเบา รวมอยู่ ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาหลักการว่า การยกฟ้องหรือลงโทษจำเลยในความผิดที่มีโทษหนักกว่า ย่อมห้ามฟ้องจำเลยเป็นคดีที่มีโทษเบากว่าในความผิดเดียวกันอีก แต่ในกรณีที่จำเลยถูกลงโทษบทเบาแล้วจะสามารถฟ้องจำเลยในการกระทำเดียวกันที่เป็นบทหนักได้อีกหรือไม่นั้น ในประเด็นนี้นักกฎหมายมีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกเห็นว่า เมื่อจำเลยถูกลงโทษในความผิดกรรมเดียวกันที่มีโทษเบากว่าแล้วจะฟ้องจำเลยเป็นคดีในความผิดที่มีโทษหนักกว่าไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า การลงโทษจำเลยในความผิดที่มีโทษเบากว่าไม่ห้ามฟ้องคดีในความผิดที่มีโทษหนักกว่า

ศาลสูงสุดของสหรัฐวินิจฉัยว่าความผิดทั้งที่มีโทษหนักกว่านั้นเป็นความผิดเดียวกัน กล่าวคือ ในกรณีที่มีความผิดบทหนักบทเบา รวมอยู่ในตัวเองเพราะองค์ประกอบความผิดที่มีโทษเบากว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่มีโทษหนักกว่า ดังนั้นเมื่อจำเลยถูกลงโทษในความผิดที่มีโทษเบากว่า จะฟ้องจำเลยเป็นคดีที่มีโทษหนักกว่าไม่ได้ เช่น หรือการดำเนินคดีฐานเบิกความเท็จด้วยหลักฐานขึ้นเดียวจะดำเนินคดีว่าเบิกความเท็จด้วยหลักฐานขึ้นอื่นอีกไม่ได้ หรือการลงโทษจำเลยฐานพยายามกระทำความผิดมีผลเท่ากับยกฟ้องในความผิดที่สำเร็จบริบูรณ์พิจารณาในข้อหาชิงทรัพย์ การทำร้ายร่างกายย่อมเป็นการกระทำส่วนหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบความผิดฐานชิงทรัพย์ ซึ่งมีโทษเบากว่า การกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ ดังนั้นหากจำเลยถูกฟ้องในข้อหาทำร้ายร่างกาย ศาลจะพิจารณาเจตนาเป็นสำคัญ ถ้าเป็นเจตนาเดียวกัน และศาลมีคำพิพากษาในคดีทำร้ายร่างกาย โจทก์ก็ห้ามฟ้องซ้ำอีก

3.3.2 ประเทศอังกฤษ

สำหรับประเทศอังกฤษมีข้อพิจารณาในประเด็นความผิดในสำนวนคดีแรกกับสำนวนในคดีหลังไม่จำเป็นจะต้องมีข้อหาเหมือนกันแต่อาจมีเนื้อหาสาระเหมือนกัน หรืออาจมีความเกี่ยวข้องในการกระทำเดียวกันก็เพียงพอที่จะเป็นความผิดเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายหลายบทเมื่อศาลมีคำพิพากษาการกระทำในเรื่องนั้นแล้วโจทก์ไม่สามารถนำมาฟ้องซ้ำได้อีก ส่วนการกระทำที่เป็นความผิดหลายกรรมต่างหากก็ให้ศาลลงโทษได้ทุกกรรมไม่เป็นการฟ้องซ้ำ ซึ่งหลักกฎหมายนี้มีแนวบรรทัดฐานมาจากคดีต่างๆหลายคดี เช่น

Connelly v. D.P.P (1964)¹¹ ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า มีคนร้าย 4 คน ใช้อาวุธบุกปล้นร้านสหกรณ์ เป็นเหตุให้ชายคนหนึ่งถูกยิงตาย พนักงานอัยการจึงฟ้อง Connelly ในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนา ระหว่างพิจารณาจำเลยได้ยกข้อต่อสู้เรื่องฐานที่อยู่ โดยอ้างว่าพยานหลักฐานในการชี้ตัวจำเลยนั้นผิดพลาด เพราะไม่ได้ระบุว่าจำเลยเป็นคนร้าย ต่อมาศาลสูงยกคำพิพากษาของศาลล่าง ด้วยเหตุผลว่า ผู้พิพากษาได้แนะนำลูกขุนไปในทางที่มีขอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการจึงฟ้องจำเลยเป็นอีกสำนวนหนึ่ง ในข้อหาปล้นทรัพย์ระหว่างที่มีการฆ่าคนตายโดยเจตนา จำเลยยื่น Plea of acquit ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีสั่งยกคำร้อง โดยให้เหตุผลว่าเป็นการกระทำหลายกรรมต่างกัน

คดี R.v. Giffin (1974) จำเลยเข้าไปในห้องผู้เสียหายแล้วทำการข่มขืนโดยใช้มือบีบบริเวณลำคอในขณะที่ต่อสู้กัน แต่จำเลยกระทำการไม่สำเร็จจึงออกจากบ้านผู้เสียหายไป ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานกระทำอนาจารและทำร้ายร่างกายเป็นกรรมเดียว

คดี R.v.Lweis (1972) ความผิดฐานกระทำอนาจารต่อผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เยาว์กับการกระทำความผิดการร่วมประเวณีทางทวารหนัก ซึ่งกระทำต่อผู้เสียหายคนเดียวกันหลายครั้งในหลายเดือน ถือเป็นการกระทำเดียวกัน

คดี R.v. Bunch November (1971) จำเลยบุกเข้าไปในบ้านของผู้เสียหายและทำการลักทรัพย์ ประกอบด้วยเครื่องเงินและเพชร ต่อมาได้พบกับผู้เสียหายจึงได้ทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกฐานลักทรัพย์ เป็นเวลา 5 ปี และทำร้ายร่างกายเป็นเวลา 12 เดือน โดยให้นับโทษต่อกัน

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า ประเทศอังกฤษได้แยกการกระทำความผิดผิดกฎหมายหลายบท ซึ่งจะทำให้การฟ้องในสำนวนคดีหลังเป็นการดำเนินคดีซ้ำ ดังนี้

1. การพิจารณาคดีสำนวนหลังถูกห้ามเพราะเป็นฐานความผิดเดียวกันกับในความผิดที่ได้พิจารณาในสำนวนคดีสำนวนแรก เช่น จำเลยถูกฟ้องในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและ

¹¹ Connelly v. DPP 1964 was a landmark trial in the United Kingdom where the House of Lords passed a ruling regarding double jeopardy in British law.^[1] It was ruled that criminal proceedings could be stayed if an "abuse of process" violated the "standards of fairness" and hampered the rights of the defendant.^[2] Connelly had been tried for murder while in the commission of a robbery, and was found guilty despite a defense revolving around a lack of intent for murder. Connelly's case was then heard at the Court of Appeal, where his conviction was overturned and Connelly was acquitted of murder and instead indicted for robbery. Connelly pleaded *autrefois acquit*, or *double jeopardy*, however it was rejected and he was convicted.^[1] It was ruled that the offences of murder while committing robbery, and robbery, differed enough "in fact and in law" for *double jeopardy* to not apply.

ศาลยกฟ้องเพราะเห็นว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะมาฟ้องจำเลยในความผิดนั้นอีกไม่ได้ ไม่ว่าจะตั้งเป็นข้อหาอื่นๆ หรือข้อหาว่าพยายามกระทำความผิดในฐานเดิม

2. ความผิดที่ถูกกล่าวหาในสำนวนคดีหลังจะต้องมีเนื้อหาสาระเป็นอย่างเดียวกันกับคดีสำนวนแรก เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาทที่แสดงออกมาโดยสิ่งพิมพ์ ความผิดเกิดขึ้นทุกครั้งที่ผู้อ่านแต่ละคนได้อ่านข้อความ ดังนั้น ในกรณีที่มีเอกสารเผยแพร่ จำนวน 2,000,000 ฉบับ เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยในการกระทำความผิดเนื่องจากการอ่านของผู้อ่านคนหนึ่งแล้ว ก็อาจฟ้องจำเลยในการกระทำความผิดเนื่องจากการอ่านของผู้อ่านอีกคนได้

3. Lord Hudson ได้อธิบายว่า ในกรณีที่จำเลยถูกกล่าวหาและศาลยกฟ้องในความผิดบทยกฟ้องหรือยกฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำร้ายร่างกายแล้วศาลได้มีคำพิพากษาไม่ว่าจะยกฟ้องหรือลงจำเลยในความผิดนั้นแล้ว ต่อมาหากผู้เสียหายถึงแก่ความตายจะพิจารณาว่าจำเลยมีความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายไม่ได้แล้ว ดังนั้น หากจำเลยจะถูกยกฟ้องในคดีสำนวนแรกด้วยความผิดที่มีโทษเบากว่าจำเลยไม่ต้องถูกพิจารณาในความผิดที่มีโทษหนักกว่าอีก ส่วนการกระทำอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันซึ่งจะทำให้การฟ้องในสำนวนคดีหลังไม่เป็นการดำเนินคดีซ้ำสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

1. ถ้าในคดีสำนวนแรกจำเลยถูกฟ้องในความผิดที่ไม่สำเร็จบริบูรณ์แล้วถูกขุนชี้ขาดว่ามีความผิดหรือยกฟ้องจำเลยก็ตาม จำเลยก็อาจถูกฟ้องเป็นคดีในส่วนที่เป็นความผิดสำเร็จได้อีก เช่น จำเลยถูกฟ้องและลงโทษในข้อหาทำร้ายร่างกายโดยมีเจตนาฆ่า ต่อมาผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายเนื่องจากบาดแผลที่ถูกทำร้ายนั้น ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากที่จำเลยถูกลงโทษแล้วยังไม่ถึง 1 ปี เมื่อจำเลยถูกฟ้องในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนา เป็นอีกคดีหนึ่ง จำเลยไม่อาจยื่นว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำได้ หรือการที่ศาลลงโทษในความผิดข้อหาละทิ้งเด็ก ถ้าปรากฏว่าเด็กนั้นถึงแก่ความตายและจำเลยถูกฟ้องฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา จำเลยก็ยื่นคำร้องว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำไม่ได้ หรือแม้กระทั่งการที่ศาลยกฟ้องเพราะข้อบกพร่องในประการที่น่าจะเกิดอันตราย และต่อมาปรากฏว่าผู้ที่ถูกรถของจำเลยถึงแก่ความตายจำเลยถูกฟ้องเป็นอีกคดีหนึ่งในข้อหาขับรถอันตรายเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายแล้ว จำเลยก็ไม่อาจยื่นคำร้องว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำได้

2. ถ้าจำเลยถูกกล่าวหาและศาลมีคำพิพากษายกฟ้องในความผิดที่มีโทษหนักกว่าแล้วเมื่อจำเลยถูกฟ้องใหม่ในความผิดบทยกฟ้องหรือยกฟ้องจำเลยก็อาจยื่นร้องขอตัดฟ้องว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว เพราะถือว่าความผิดที่มีบทลงโทษที่เบากว่านั้น อาจถูกพิจารณาและพิพากษาในสำนวนคดีแรกได้แล้ว เช่น ศาลลงโทษข้อหาบริโภคสินเชื่อโดยการฉ้อฉลของจำเลยที่ยื่นในคดีที่ถูกฟ้องในข้อหาลักทรัพย์สินค้าที่รับไว้ เช่นนี้ไม่เป็นการฟ้องซ้ำเพราะถือว่าไม่เป็นความผิดประเภทเดียวกัน หรือศาลยกฟ้องข้อหาลักทรัพย์ โดยทำอันตรายสิ่งกีดกันและเข้าไปลักทรัพย์ในเคหสถานของผู้อื่น ขอตัดฟ้องในการห้ามดำเนินคดีซ้ำเกี่ยวกับข้อหาเข้าไปลักทรัพย์ในเคหสถานของผู้อื่น และ

บุกรุกเข้าไปในเคหสถานย่อมรับฟังไม่ได้ หรือศาลยกฟ้องข้อหาข่มขืนกระทำชำเราได้ก็หญิงโดยไม่ยินยอม การยื่นขอตัดฟ้องในการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่าลัทธิพยานในเคหสถานและข่มขืนกระทำชำเรา รับฟังไม่ได้ เพราะเป็นการกระทำความผิดที่ต่างกรรมกัน หรือศาลยกฟ้องในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนาระหว่างที่มีการลักทรัพย์ การยื่นขอตัดฟ้องในการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่า มีเจตนาลักทรัพย์ไม่ได้ ศาลยกฟ้องฐานทำอนาจารหญิงอายุต่ำกว่า 13 ปี การยื่นขอตัดฟ้องในการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่า ทำร้ายร่างกายรับฟังไม่ได้ เพราะเป็นความผิดต่างกรรมกัน

3.3.3 ประเทศญี่ปุ่น

ในประเด็นความผิดในสำนวนคดีแรกกับสำนวนในคดีหลังเป็นการกระทำความผิดเดียวกันหรือไม่ประเทศญี่ปุ่นพิจารณาจากการกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกระทง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นข้อหาเดียวกัน และเกิดในช่วงเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ผลทางกฎหมายในการตัดสินคดียังขยายตลอดจนทั่วไปทั้งหมดของคดีนั้นๆ ด้วยแม้ว่าคำพิพากษาจะครอบคลุมเพียงส่วนใดโดยเฉพาะของคดีนั้นก็ตาม ก็จะไม่อนุญาตให้มีการพิจารณาใดๆ ตามมาในส่วนที่เหลือของคดีอีกหลังจากที่คำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคดีนั้นจะต้องมีลักษณะของความเป็นหนึ่งเดียวของบุคคล และความเป็นหนึ่งเดียวของข้อเท็จจริงที่ประกอบเป็นความผิด ซึ่งจะพิจารณาจาก ข้อเท็จจริงจากความสัมพันธ์พื้นฐานไม่จำเป็นต้องเหมือนกันในรายละเอียด¹² โดยข้อเท็จจริงนั้นขอให้เป็นส่วนหนึ่งในคดีแรก เว้นแต่มีเหตุการณ์ใหม่เข้ามาเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของผู้พิพากษาที่ได้ตัดสินลงโทษหรือยกฟ้องไปแล้ว¹³

3.4 คำพิพากษาถึงที่สุด

การห้ามดำเนินคดีซ้ำจะต้องมีขอบเขตในการดำเนินคดีว่าเมื่อคดีเดินทางมาถึงขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมที่จะถือว่าในจุดนั้นจะไม่สามารถดำเนินคดีซ้ำได้อีกซึ่งนอกจากประเทศต่างๆ จะใช้หลักคำพิพากษาถึงที่สุด แล้วบางประเทศก็ใช้หลัก Principle of Priority ดังนั้น ในประเด็นนี้เป็นการศึกษาถึงคำพิพากษาถึงที่สุดหรือหลัก Principle of Priority ของศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่าประเทศต่างๆ มีหลักเกณฑ์อย่างไร

¹² Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure, OP.cit., footnote 17, p.135.

¹³ Kawaide Toshihiro, Japan, concurrent national and international criminal jurisdiction and the principle “ne bis in idem”, *Revue internationale de droit pénal* 3/2002 (Vol. 73), p.1031-1035.

3.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาได้แยกการพิจารณาคำพิพากษาถึงที่สุดออกเป็น 3 กรณี ดังนี้
กรณีแรก เป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว กล่าวคือ ถ้าศาลชั้นต้นยกฟ้องหรือพนักงานอัยการเป็นฝ่ายแพ้คดี จะไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาเพราะเป็นการขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ Double Jeopardy ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในทางกลับกันหากศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด จำเลยยังคงมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นเฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น¹⁴ แต่ถ้าตัดสินว่าจำเลยมีความผิดศาลก็จะใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ และเมื่อมีคำพิพากษาแล้วกฎหมายจะไม่อนุญาตให้มีการฟ้องซ้ำ

กรณีที่สอง เป็นกรณีที่จำเลยอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดี กล่าวคือ นอกจากเป็นการห้ามการลงโทษจำเลยสองครั้งแล้ว ยังห้ามไปถึงการนำจำเลยสู่การพิจารณาคดีในความผิดเดียวกันเป็นครั้งที่สองอีก ซึ่งในกรณีนี้จะไม่พิจารณาว่าคดีก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วหรือไม่ แต่เป็นการพิจารณาจากหลัก Jeopardy Attached ซึ่งคดีแรกต้องปรากฏว่าจำเลยอยู่ในภยันตรายแล้ว โจทก์จะมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่ไม่ได้ และหลักในการพิจารณาว่าจำเลยตกอยู่ในภยันตรายหรือไม่สามารถพิจารณาได้อยู่ 2 กรณี

1. ในคดีที่ศาลพิจารณาโดยไม่ใช้ลูกขุน ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาวางหลักไว้ว่า จำเลยจะตกอยู่ในภยันตรายเมื่อศาลเริ่มรับฟังพยานหลักฐาน กล่าวคือ คดีนี้เป็นเรื่องที่พนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยในข้อหาหลักทรัพย์ จากนั้นก็พบว่ามีคดีอย่างเดียวกันนั้นกำลังถูกพิจารณาอยู่ในศาลอุทธรณ์ ศาลจึงมีคำสั่งยกคำฟ้องและให้เหตุผลว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำ¹⁵

2. ในคดีที่ศาลพิจารณาโดยลูกขุน ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกาวางหลักไว้ว่า จำเลยจะตกอยู่ในภยันตรายเมื่อลูกขุนทั้งหมดที่ถูกเรียกเข้ามาทำหน้าที่และได้สาบานตัวเข้าทำหน้าที่แล้ว ถ้าลูกขุนที่ถูกเรียกให้เข้ามาทำหน้าที่นั้นสาบานตัวไม่ครบทุกคน ก็ยังไม่ถือว่าจำเลยตกอยู่

¹⁴ No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.

¹⁵ คดีที่วางหลักไว้ คือ Lee v. United States, 432 U.S. 23 (1977)

ในห้วงย่นตราย แต่กระบวนการพิจารณาที่เกิดขึ้นก่อนการพิจารณาคดี เช่น การไต่สวนมูลฟ้อง แม้จะมีการสืบพยานด้วยก็ไม่ถือว่าจำเลยตกอยู่ในห้วงอันตราย¹⁶

กรณีที่สาม เป็นกรณีก่อนขึ้นพิจารณา กล่าวคือ นอกจากหลักดังกล่าวที่เป็นการห้ามลงโทษจำเลยสองครั้งแล้ว ยังห้ามไปถึงการกระทำใดๆ ซึ่งนำจำเลยมาสู่การพิจารณาคดีในความผิดเดียวกันซ้ำอีก ไม่ว่าคดีก่อนจำเลยจะถูกลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม ซึ่งเรียกว่าหลัก Priority Principle¹⁷ มีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้บุคคลเดียวกันต้องตกอยู่ในการพิจารณาคดีเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง โดยการสอบสวนฟ้องร้องคดีในเรื่องเดียวกันในศาลหลายศาลภายในมลรัฐเดียวกันเป็นการที่ผู้กระทำความผิดต้องได้รับความเดือดร้อนมากกว่าหนึ่งครั้ง ซึ่งเป็นเรื่องต้องห้าม¹⁸ ในกรณีที่ศาลหลายศาลมีเขตอำนาจทับซ้อนกันอยู่ในคดีเดียวกันแล้ว ศาลที่เข้าปฏิบัติการดำเนินคดีเป็นอันดับแรกจะมีเขตอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปในคดีนั้น และศาลอื่นซึ่งมีเขตอำนาจทับซ้อนกันในคดีนั้นก็ไม่ว่าจะเข้าไปแทรกแซงกระบวนการพิจารณาที่ค้างได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้อยู่ภายใต้หลักการมีอำนาจก่อนศาล โดยถือว่าเป็นหลักทั่วไปและเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเดือดร้อนหลายครั้งจากการใช้อำนาจในชั้นก่อนฟ้องของเจ้าพนักงาน การร้องทุกข์ก็สามารถทำได้ครั้งเดียว หากมีการร้องทุกข์ไว้และมีการร้องทุกข์ภายหลังอีก การร้องทุกข์ภายในภายหลังนั้นจะต้องถูกลบล้างออกจากบันทึกไปทำให้มีการดำเนินคดีโดยหน่วยงานที่มีอำนาจเพียงหน่วยงานเดียวปัญหาการดำเนินการซ้ำซ้อนจึงไม่เกิดขึ้น ซึ่งหลักการนี้สามารถใช้ได้อย่างเต็มที่ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของรัฐต่างๆ ได้ ซึ่งรัฐทุกรัฐในปัจจุบันได้นำรูปแบบของหลักกฎหมายเรื่องฟ้องซ้ำมาบรรจุไว้ในกฎหมายของตน และการบัญญัติกฎหมายใดๆ ขึ้นมาใหม่ ก็ไม่ว่าจะทำลายสิทธิพลเมืองที่จะไม่ถูกฟ้องซ้ำได้

ประเทศสหรัฐที่มีการปกครองในรูปแบบสหรัฐ ที่จะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจว่าอำนาจใดเป็นอำนาจของรัฐบาลกลางและอำนาจใดเป็นอำนาจของมลรัฐ โดยรัฐธรรมนูญกำหนดว่ารัฐบาลกลางมีอำนาจเพียงเท่าที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ อำนาจอื่นนั้นถือว่าเป็นของมลรัฐและประชาชน ดังนั้น ในปัญหาเรื่องเขตอำนาจของศาลสหรัฐและศาลมลรัฐก็พิจารณาจากหลักการนี้

อย่างไรก็ตาม สำหรับศาลมลรัฐนั้นมีเขตอำนาจแตกต่างไปจากศาลสหรัฐ กล่าวคือ ศาลมลรัฐมีเขตอำนาจรับพิจารณาได้ทุกคดี ยกเว้นคดีประเภทใดที่มีประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายระดับมลรัฐและรัฐสภาได้ตรากฎหมายห้ามมิให้ศาลมลรัฐรับคดีไว้พิจารณาโดยชัดแจ้ง ดังนั้น เมื่อศาลมลรัฐ

¹⁶ คดีที่วางหลักไว้ คือ Collins v. Loisel, 262

¹⁷ George S. Gulick and Robert T. Kimbrough, American Jurisprudence, 2 nd.ed.,20:481

¹⁸ สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), น.62.

มีอำนาจรับพิจารณาคดีได้กว้าง จึงทำให้คดีพิพาทเรื่องหนึ่งอาจตกอยู่ในเขตอำนาจทั้งศาลสหรัฐและศาลมลรัฐได้

ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีรูปแบบการปกครองแบบรัฐบาลกลาง Federation และระดับมลรัฐ State กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะเฉพาะ คือ ระบบ Dual Sovereignty กล่าวคือ มีการแยกอำนาจในการดำเนินคดีระหว่างรัฐบาลกลาง Federal System และมลรัฐ State System ออกจากกันอย่างชัดเจน ทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐมีอำนาจในการพิจารณา หากในการดำเนินคดีพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดเดียวกัน ซึ่งการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐในคราวเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าความผิดนั้นเป็นความผิดทั้งกฎหมายมลรัฐและรัฐบาลกลาง ผู้กระทำความผิดอาจถูกพิจารณาคดีในศาลใดศาลหนึ่งหรือทั้งสองศาล¹⁹ การฝ่าฝืนกฎหมายรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐเป็นความผิดต่างกัน และจะไม่ใช่การพิจารณาคดีสองครั้งในการกระทำความผิดในครั้งเดียวเป็น ดังนั้นจึงไม่ใช่การดำเนินคดีซ้ำ Double jeopardy ซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติจำเลยจะถูกพิจารณาศาลใดศาลหนึ่งเท่านั้น

3.4.2 ประเทศอังกฤษ

จำเลยตกอยู่ในภัยอันตรายของหลัก Jeopardy ในคดีแรกแล้วหรือไม่ พิจารณาได้ ดังนี้²⁰

1. คดีที่ต้องใช้ลูกขุน จำเลยจะตกอยู่ในห้วงภัยอันตรายต่อเมื่อลูกขุนได้สาบานตัวเข้าทำหน้าที่แล้ว²¹ อย่างไรก็ตาม หากผู้พิพากษาสั่งปลดลูกขุนออกจากการพิจารณาเนื่องจากสาเหตุด้วยความประพฤติของลูกขุนที่ไม่เหมาะสม ลูกขุนคนใดรู้เห็นพฤติกรรมของจำเลยหรือลูกขุนตาย ศาลจะออกคำสั่งเรียกว่า Venire de novo หรือหากศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดในกรณีเช่นนี้ จำเลยไม่สามารถยื่น plea of autrefois acquit ในคดีหลังได้

2. ส่วนในคดีที่ไม่ใช้ลูกขุน จำเลยจะตกอยู่ในห้วงภัยอันตรายเมื่อศาลเริ่มฟังพยานโจทก์แล้ว

¹⁹ Heath v. Alabama, 474 U.S. 82 (1985), The United States Supreme Court ruled that the double jeopardy clause of the Fifth Amendment to the Constitution does not prohibit one state from prosecuting and punishing person for an act of which he had already been convicted of and sentenced for in another state due to the doctrine of "dual sovereignty" (the concept that the United States and each state possess sovereignty – a consequence of federalism).

²⁰ กิตติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.19.

²¹ Calia Hampton, Criminal Procedure, 2nd ed., (London : Sweet Maxwell, 1977), p.163-164.

3.4.3 ประเทศญี่ปุ่น

เมื่อพิจารณาจากหลักในมาตรา 39 ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติรับรองบุคคลจะได้รับความเดือดร้อน เมื่อมีคำพิพากษา อย่างไรก็ตามนักกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นก็ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ในการดำเนินคดีอาญานั้นมีข้อห้ามทั้งก่อนและหลังมีคำพิพากษา หมายความว่า ควรจะมีผลขยายไปถึงการสอบสวนและฟ้องร้องด้วย เนื่องจากการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน²²

3.5 ข้อยกเว้น

โดยหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นหลักการที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ซึ่งทั้งสองหลักนี้ต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาที่ดีที่ชอบด้วยกฎหมาย มีความยุติธรรม ดังนั้น หากการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่มีความยุติธรรมเกิดขึ้น กฎหมายก็จะเปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีกระบวนการพิจารณาอีกครั้งได้ ซึ่งประเทศต่างๆ ได้กำหนดข้อยกเว้นของการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ ดังนี้

3.5.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อยกเว้นของหลัก Double jeopardy²³

1. ใช้เฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น และไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาโดยลูกขุนหรือโดยผู้พิพากษาก็ตาม หลักกฎหมายนี้จะไม่ใช้กับคดีประเภทอื่นที่มีสภาพบังคับทำนองเดียวกับโทษ เพราะความมุ่งหมายในเรื่องนี้มุ่งการลงโทษเป็นสำคัญซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอันตรายของการลงโทษที่จะเกิดขึ้นกับจำเลย เมื่อเขาถูกนำตัวเข้ารับการพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี ดังนั้น คดีต่างๆ ที่ไม่ใช่คดีอาญา เช่น คดีทางปกครอง หน่วยงานด้านบริหารของรัฐมีคำสั่งยกเลิกใบอนุญาตประกอบธุรกิจของบุคคลที่ถูกฟ้องนั้นด้วย จึงไม่ถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำ

2. ไม่ใช้บังคับกับการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับระเบียบข้อบังคับของศาล เช่น เรื่องละเมิดอำนาจศาล เป็นต้น การที่จำเลยถูกลงโทษตามระเบียบของฝ่ายราชทัณฑ์หลบหนีการคุมขัง

²² Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure, OP.cit., footnote 17 p.240.

²³ คดีที่เป็นบรรทัดฐาน คือ United State v. Ball, 163 U.S.662 (1896) in 21 Am Jur 2d, p.450 In 1898, defendants Millard Fillmore Ball, John C. Ball, and Robert E. Boutwell were indicted for the murder of William T. Box. The jury acquitted Millard Fillmore Ball and convicted John C. Ball and Robert E. Boutwell. The convicted defendants appealed to the Supreme Court, which reversed their convictions in 1891, holding that the indictment was insufficient.[1] All three were indicted for the murder a second.

ก็ไม่ห้ามที่จะนำตัวมารับการพิจารณาในศาลในข้อหาหลบหนีที่คุมขังตามกฎหมายอาญาก็ และการที่จำเลยถูกยกเลิกการคุมประพฤติเพราะเหตุจำเลยฝ่าฝืนข้อกำหนด ก็ถือเป็นเรื่องทางปกครอง ไม่ใช่เรื่องการกระทำความผิดอาญา

3. กรณีที่จำเลยถูกนำตัวมาพิจารณาเพื่อยกเลิกการคุมประพฤติเพราะเหตุที่จำเลยฝ่าฝืนข้อกำหนดหรือเงื่อนไขการคุมประพฤติ กฎหมายสหรัฐอเมริกาถือเป็นการลงโทษทางปกครอง ไม่ใช่เรื่องพิจารณาเกี่ยวกับความผิดอาญา และไม่ใช้การลงโทษหรือยกฟ้องในคดีอาญาแต่อย่างใด

4. กระบวนพิจารณาในศาลคดีเด็กและเยาวชนกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ถือว่าเป็นกระบวนพิจารณาคดีอาญา กล่าวคือ สิ่งที่ใช้บังคับกับเด็กและเยาวชนไม่ใช่โทษทางอาญา

5. การที่จำเลยถูกฟ้องเป็นคดีอาญาแล้ว ต่อมาผู้เสียหายมาฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหาย หรือองค์กรของรัฐมาฟ้องเรียกค่าปรับตามกฎหมายพิเศษ เช่น การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าปรับในการหลีกเลี่ยงภาษีอากร กล่าวคือ ในกรณีที่ศาลยกฟ้องไม่ผูกพันศาลในคดีแพ่งที่จะต้องรับฟังเพื่อประกอบการพิพากษาคดี แม้ว่าข้อเท็จจริงจะเป็นพฤติการณ์เดียวกันก็ตาม

6. ในกรณีที่ศาลพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่มีอำนาจพิจารณาคดี แม้ศาลจะได้พิจารณาพิพากษาคดี จนเสร็จแล้วก็ตาม คำพิพากษาในคดีนั้นก็จะไม่เป็นโมฆะ ซึ่งโจทก์สามารถฟ้องจำเลยในความผิดต่อศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีได้อีก รวมทั้งการที่จำเลยไม่ยกข้อต่อสู้เรื่องเขตอำนาจศาลหรือยินยอมให้ศาลดังกล่าวพิจารณาพิพากษาคดี ก็ไม่ทำให้ผลของคำพิพากษาที่เป็นโมฆะกลับมาสมบูรณ์ได้อีก ตัวอย่างเช่น จำเลย Millard Fillmore Ball ในปี ค.ศ.1898 ถูกฟ้องในข้อหาฆาตกรรมนายวิลเลียมตัน คณะลูกขุนตัดสินให้ ยกฟ้องจำเลย เพราะว่าคำฟ้องโจทก์ไม่เพียงพอหรือฟ้องผิดศาล แต่ทั้งสามถูกฟ้องในข้อหาฆาตกรรมครั้งที่สอง ศาลปฏิเสธคำร้องทั้งสามว่าเคยถูกพิจารณาคดีมาแล้วครั้งหนึ่ง และทั้งสามถูกตัดสินครั้งที่สอง หรือคดีที่เป็นความผิดซึ่งอยู่ในอำนาจทั้งศาลพลเรือนและศาลทหาร หากจำเลยถูกฟ้องต่อศาลหนึ่งแล้ว จะฟ้องจำเลยคนนั้นในศาลอีกศาลหนึ่งไม่ได้ อนึ่งคดีที่เป็นความผิดทั้งกฎหมายของมลรัฐและกฎหมายของสหรัฐศาลมีแนวคิดว่าการลงโทษหรือยกฟ้องจำเลยในเขตอำนาจศาลหนึ่งจะไม่ห้ามการฟ้องจำเลยต่อศาลในอีกเขตอำนาจหนึ่ง อย่างไรก็ตาม สภาkongเกรสกำหนดให้คดีที่มีผลกระทบต่อประเทศชาติอยู่ในอำนาจของสหรัฐ แต่เพียงศาลเดียว ศาลของมลรัฐไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเรื่องนั้นๆ

7. กระบวนพิจารณาในคดีก่อนไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ กระบวนพิจารณาในคดีก่อนที่จะห้ามฟ้องคดีนั้น จะต้องปรากฏว่าภัยอันตรายมาถึงตัวจำเลยแล้ว ถ้าปรากฏว่าผู้พิพากษาพนักงานอัยการ หรือจำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดความผิดพลาดขึ้น ก็หาไม่ผลกระทบต่อกระบวนพิจารณาที่ต้องยุติลงโดยคำสั่งของศาลที่สั่งว่ากระบวนพิจารณาไม่ชอบด้วยกฎหมาย และทำให้การดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป รัฐต่างๆ อาจจะมีบทบัญญัติให้อำนาจรัฐดำเนินการพิจารณาคดีเป็นครั้งที่สองได้โดยไม่ขัดกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 จึงเป็นข้อยกเว้นที่จำเลยอาจต้องถูกฟ้อง

หรือพิจารณาพิพากษาซ้ำ เช่น คำฟ้องในคดีก่อนมีข้อบกพร่องและมีผลเป็นโมฆะแล้ว ยังสามารถมีการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้ แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพก็ไม่ถือว่าคดีนั้นมีผลสมบูรณ์ อันจะมีผลเป็นการห้ามโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดนั้นได้ใหม่

8. มีการปลดหรือเปลี่ยนตัวลูกขุน ในปัจจุบันได้มีการยอมรับให้ศาลปลดลูกขุนเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมอันเป็นการใช้ดุลพินิจที่มีเหตุผลสมควรในกระบวนการพิจารณาของศาล โดยต้องมีเหตุอันน่าเชื่อถือการปลดลูกขุน ในเรื่องหนึ่งจำเลยถูกกล่าวหาว่าได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด และก่อนการพิจารณาคดีเพียง 5 วัน ทนายความจำเลยไม่ได้รับการยอมรับที่จะทำหน้าที่ในศาลและลูกขุน ทำตัวไม่เหมาะสม พนักงานอัยการจึงได้คัดค้านการทำหน้าที่ของลูกขุนและศาลได้ตัดเตือนด้วย ซึ่งการทำตัวไม่เหมาะสมนี้ทำให้ศาลสามารถขอให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ได้ และไม่ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ

8.1. การที่คณะลูกขุนไม่สามารถลงมติชี้ขาดได้หลังจากที่ได้ประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเนื่องจากลูกขุนบางคนขาดคุณสมบัติ ประพฤติตัวไม่เหมาะสม มีอคติ ผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับจำเลยหรือมีเหตุอื่นๆ ที่คล้ายกัน เป็นต้น

8.2. จำเลยยินยอมด้วยตนเองให้มีการปลดลูกขุน และกรณีนี้จำเลยอาจยื่นคำร้องขอว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และต้องมีการพิจารณาคดีใหม่ ก็มีผลเหมือนว่าจำเลยสละข้อเรียกร้องในการพิจารณานั้น

8.3. จำเลยสละสิทธิตามรัฐธรรมนูญโดยยอมตกอยู่ในหลัก Double jeopardy ตามปกติแล้ว ถ้าจำเลยตกอยู่ภายใต้อันตรายแล้ว จำเลยมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญจะได้แย้งและคัดค้านเนื่องจากการละเมิดสิทธิของจำเลยตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ถูกดำเนินคดีเป็นครั้งที่สอง แต่หากจำเลยสละสิทธินี้ ซึ่งสามารถทำได้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย และศาลสามารถดำเนินคดีซ้ำได้

3.5.2 ประเทศอังกฤษ

ข้อยกเว้นของการห้ามฟ้องซ้ำ

1. คำวินิจฉัยขององค์กรต่างๆ ที่ไม่ใช่ศาล เช่น ในคดี Lewis v. Morgan 1943 นายเรือไต้สวนความผิดลูกเรือและปรับลูกเรือ เช่นนี้ไม่ต้องห้ามที่จะฟ้องจำเลยต่อศาลอีก หรือในคดี R.v.Hogan 1960 ผู้พิพากษามีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะจำเลยหลบหนีที่คุมขังอันเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับภายในราชทัณฑ์ ต่อมาจำเลยถูกฟ้องอีกเป็นความผิดในข้อหาหลบหนีโดยทำลายสิ่งกีดขวาง ก็ไม่ต้องห้ามที่จะฟ้องจำเลยต่อศาลอีก

2. ในกรณีที่มีคำชี้ขาดว่าจำเลยไม่มีความผิดและยกฟ้องจำเลยถือว่าคำชี้ขาดเป็นที่สุดแล้ว เช่น การที่ศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ลงโทษ หรือยกฟ้องเพราะคำฟ้องไม่สมบูรณ์ในเนื้อหา หรือยกฟ้องเพราะไม่มีพยานมาสืบ หรือลูกขุนชี้ขาดว่าจำเลยไม่มีความผิด ข้อยกเว้นการห้ามดำเนินคดีซ้ำในกรณีที่ศาลยกฟ้อง ผู้พิพากษายกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้อง การถอน

ข้อหาหรือคำร้องในศาลแขวงโดยไม่ได้มีการพิจารณาเนื้อหาในความผิด การยกฟ้องเพราะฟ้องผิดศาล คำพิพากษาคดีก่อนไม่สมบูรณ์ อัยการมีความเห็นว่าสั่งไม่ฟ้อง มีการปลดลูกขุนในเวลาใดๆ ระหว่างพิจารณา และการอุทธรณ์ กรณีเช่นนี้โจทก์ฟ้องใหม่ได้²⁴

3.6 วิธีพิจารณาในการอ้างข้อต่อสู้

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการใช้หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำภายใต้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษว่ามีวิธีการนำมาใช้อย่างไร

3.6.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

หากจำเลยถูกฟ้องหรือถูกพิจารณาซ้ำ จำเลยจะต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งว่าคดีหลังเป็นฟ้องซ้ำหรือการพิจารณาซ้ำในคดีก่อน คำร้องนี้ไม่ใช่คำร้องเกี่ยวกับเนื้อหาในคำฟ้อง และไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนว่าจำเลยได้กระทำความผิดนั้นจริงหรือไม่ เนื่องจากมิใช่เรื่องความรับผิดชอบทางอาญา ดังนั้นเป็นลักษณะความผิดเดียวกันศาลจะพิจารณาจากคำร้อง และดูจากคำฟ้องในคดีก่อน และพิจารณาจากข้อเท็จจริงว่าความผิดทั้งสองคดีหรือไม่ หรือพิจารณาว่าจำเลยเป็นบุคคลที่มีชื่ออยู่ในคำฟ้องเดิมหรือไม่ การเสนอคำร้องเช่นนี้นับว่าบางรัฐสามารถทำได้วลาจา บางรัฐต้องทำเป็นหนังสือหรือบางรัฐต้องทำเป็นหนังสือแล้วสาบานตัวด้วย ซึ่งคำร้องต้องแสดงถึงรายละเอียดการพิจารณาคดีครั้งที่สองว่าเป็นความผิดเดียวกับการพิจารณาในความผิดครั้งแรก ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ที่แสดงว่าจำเลยเป็นบุคคลคนเดียวกันกับจำเลยในคดีก่อน และต้องแสดงให้เห็นว่าจำเลยตกอยู่ในภัยอันตรายในคดีก่อนอย่างไร แต่ไม่จำเป็นต้องบรรยายว่าผู้เสียหายเป็นบุคคลคนเดียวกันหรือไม่ และต้องยื่นในครั้งแรกนับรู้หรืออย่างช้าก่อนการพิจารณาคดี แต่การพิจารณาคำร้องนั้นมีถ้าทำให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์อยู่ด้วย ศาลก็ต้องพิจารณาไปพร้อมคำร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นฟังไม่ขึ้นหรือไม่มีความเหตุที่จะสั่งให้เป็นไปตามคำขอในคำร้องนั้นก็ให้ยกคำร้องและดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ ภาระการพิสูจน์ตามคำร้องดังกล่าวจึงตกแก่จำเลย ซึ่งจำเลยต้องมีหน้าที่ในการนำสืบพิสูจน์ถึงอันตรายที่จำเลยได้รับมาในคดีก่อน และต้องนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าความผิดในคดีก่อนกับความผิดในคดีหลังนี้เป็นความผิดเดียวกัน รวมทั้งศาลในคดีก่อนมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษา จะเห็นว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นเรื่องที่สำคัญถึงได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยเน้นในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก

²⁴ Calia Hampton, Criminal Procedure, 2nd ed., (London : Sweet Maxwell, 1977). p.164.

3.6.2 ประเทศอังกฤษ

กระบวนการพิจารณาในการอ้างข้อต่อสู้ว่าเป็นฟ้องซ้ำหรือการพิจารณาซ้ำ ในชั้นนี้จำเลย จะให้การรับสารภาพ โดยยื่นเป็น Plea of quality หรือให้การปฏิเสธโดยยื่นเป็น Plea of quality สำหรับข้อตัดฟ้องที่เรียกว่า Plea of convict หรือ Plea of acquit นั้น คือ ข้อตัดฟ้องว่า จำเลยเคยถูกชี้ว่ามีความผิดหรือชี้ขาดให้ยกฟ้องมาแล้ว ไม่อาจดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดเดียวกัน อีกได้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจำเลยอาจยื่นด้วยวาจาแต่ ศาลอาจใช้ดุลพินิจสั่งให้ต้องทำเป็นหนังสือตาม แบบที่กำหนด เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้วศาลจะออกหมายเรียกลูกขุนมาพิจารณาคำร้องดังกล่าว ในการพิจารณามีประเด็นข้อกฎหมายเพียงประการเดียวว่า ความผิดที่ถูกยกฟ้องหรือพิพากษาว่ามีความผิดในคดีก่อนเป็นความผิดเดียวกับความผิดในคดีหลังนี้หรือไม่ ส่วนประเด็นข้อเท็จจริงนั้น จำเลยมีภาระการพิสูจน์ถึงคำชี้ขาดให้ยกฟ้องหรือชี้ขาดว่ามีความผิด ซึ่งอาจทำได้โดยการเสนอสำเนา บันทึกรายงานกระบวนการพิจารณาที่เจ้าหน้าที่ของศาลรับรองสำเนาถูกต้องแล้วให้ลูกขุนพิจารณาก็เพียงพอแล้ว

3.7 การคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในศาลต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการกล่าวถึงองค์ประกอบและ หลักเกณฑ์ในการใช้หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ในมิติของการดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศ ญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยจะเริ่มต้นจากการพิจารณาในเรื่องของเขตอำนาจศาล และของเขตในของการดำเนินคดีซ้ำ

3.7.1 เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาล คือ พื้นที่ที่ศาลใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ทั้งนี้ ต้องเกิดจากกฎหมายได้ให้อำนาจด้วย ซึ่งการคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่เริ่มต้นจากเขตอำนาจศาลระหว่างรัฐมีความคาบเกี่ยวหรือทับซ้อนกันเป็นลำดับ หลังจากนั้นจึงจะมาพิจารณาในเรื่องของการคำนึงถึงผลของคำพิพากษา ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงเขตอำนาจศาลของประเทศต่างๆ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

3.7.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักไว้ในคำพิพากษาหลายๆ คดีว่า คนสัญชาติอเมริกันมีหน้าที่ที่จะต้องจงรักภักดีต่อประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอก ประเทศสหรัฐอเมริกาและคนสัญชาติอเมริกันยังคงต้องถูกลงโทษตามกฎหมายอเมริกัน หากว่าเขากระทำความผิดตามกฎหมายอเมริกัน แม้ว่าความผิดนั้นจะได้กระทำความผิดนอกประเทศก็ตาม และจาก

คำพิพากษาในกลุ่มนี้ทำให้เกิดการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรออกมาใน United States Code Title 18 (18 U.S.C.) มีหลักการสำคัญว่า คนสัญชาติอเมริกัน หากไปกระทำความผิดอาญาอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ใน 18 U.S.C. นี้แล้ว จะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอเมริกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลักการดังกล่าวข้างต้นมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับหลักบุคคล ที่เป็นที่ยอมรับกันในทุกๆ ประเทศว่าเป็นหลักการที่มารองรับอำนาจในการบัญญัติกฎหมายของรัฐในอันที่จะกำหนดขอบเขตในการใช้กฎหมายอาญาบังคับเพื่อลงโทษคนสัญชาติของรัฐที่ไปกระทำความผิดอาญานอกประเทศ ซึ่งก็มีตัวอย่างของกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่รองรับหลักบุคคลไว้ใน 18 U.S.C. ดังนี้ (1) ความผิดเกี่ยวกับการฆาตกรรม (2) ความผิดเกี่ยวกับการลักพาตัว (3) ความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกาย (4) ความผิดเกี่ยวกับการทำลายทรัพย์สิน (5) ความผิดเกี่ยวกับการข่มขู่ ขู่เข็ญ (6) ความผิดเกี่ยวกับเอกสารปลอมหรือเท็จ (7) ความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเงินตรา (8) ความผิดตามกฎหมายอื่นๆ โดยความผิดแต่ละกลุ่มจะมีบทบัญญัติจำแนกเป็นพิเศษออกไปอีกเช่น ความผิดเกี่ยวกับการทำลายหรือการทำให้เกิดความเสียหายแก่อากาศยาน ไม่ว่าอากาศยานนั้นจะได้จดทะเบียนในประเทศใด เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย 18 U.S.C. § 32²⁵ ความผิดเกี่ยวกับการทำลายหรือการทำให้เกิดความเสียหายแก่สนามบินนานาชาติทั้งที่ตั้งอยู่ในและนอกประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความผิดตาย 18 U.S.C. § 37²⁶ ความผิดฐานข่มขู่ว่าจะฆ่าหรือจะทำร้ายตัวประกัน ในเหตุที่มีการจับบุคคลเป็นตัวประกัน 18 U.S.C. § 1203²⁷ เป็นต้น

นอกจากนี้ เกี่ยวกับขอบเขตของการใช้กฎหมายอาญาบังคับแก่บุคคลที่กระทำความผิดนอกอาณาเขตของการใช้กฎหมายอาญาบังคับที่กระทำความผิดนอกอาณาเขตของรัฐตามหลักอำนาจลงโทษสากล พบว่า มีฐานความผิดที่บัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ 18 U.S.C. ซึ่งกำหนดให้เป็นความผิดซึ่งศาลอเมริกามีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ตามหลักอำนาจลงโทษสากล ดังนี้ (1) ความผิดเกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์²⁸ (2) ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมสงคราม²⁹ (3) ความผิดฐานโจรสลัด³⁰ (4) ความผิดเกี่ยวกับการกระทำทรมาน³¹ (5) ความผิดเกี่ยวกับการค้าทาส³² (6) ความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณีเด็ก³³

²⁵ 18 U.S.C.*32 Destruction of aircraft or aircraft facilities.

²⁶ 18 U.S.C.*37 Violence at international airports

²⁷ 18 U.S.C.*1203 Hostage taking.

²⁸ 18 U.S.C.*1091 Genocide.

²⁹ 18 U.S.C.*2441 War Crimes.

3.7.1.2 ประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษากฎหมายว่าด้วยการใช้กฎหมายอาญาบังคับแก่บุคคลที่กระทำความผิดนอกอาณาเขตของรัฐที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น พบว่า มีบทบัญญัติที่กำหนดขอบเขตของการใช้กฎหมายอาญาที่บังคับแก่ผู้กระทำความผิดอาญาอยู่ตามหลักบุคคล และหลักอำนาจลงโทษสากล

สำหรับหลักบุคคล เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้การกระทำความผิดอาญาของ คนสัญชาติญี่ปุ่นที่กระทำความผิดนอกประเทศ ในบางฐานความผิดตามที่ระบุไว้ในบทบัญญัตินี้เป็นความผิด ที่ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายอาญาญี่ปุ่น (1) ความผิดฐานลอบวางเพลิงอาคารที่คนอยู่อาศัย³⁴ (2) ความผิดฐานกระทำความผิดด้วยประการใดๆ เพื่อให้เกิดอุทกภัยอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย แก่อาคารที่คนอยู่อาศัย³⁵ (3) ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ได้แก่ ความผิดฐานปลอมเอกสาร การทำคำรับรอง อันเป็นเท็จ และการใช้หรืออ้างเอกสารปลอมหรือคำรับรองเท็จ³⁶ (4) ความผิดฐานปลอมแปลงดวงตรา ประทับของผู้อื่นหรือการใช้ดวงตราประทับของผู้อื่นโดยไม่มีอำนาจ³⁷ (5) ความผิดฐานข่มขืนกระทำ ข้ำเราหรือกระทำอนาจารผู้อื่น³⁸ (6) ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตาม³⁹ (7) ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นเป็นเหตุ ให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ⁴⁰ (8) ความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยผู้มิวิชาชีพแพทย์ พยาบาลผดุงครรภ์ เกสซักร โดยการร้องขอของหญิงหรือโดยหญิงนั้นยินยอมและการทำให้หญิงแท้งลูก โดยผู้มิวิชาชีพแพทย์ พยาบาลผดุงครรภ์ เกสซักร โดยการร้องขอของหญิงหรือโดยหญิงนั้นยินยอม เป็นเหตุให้หญิงถึงแก่ความตายหรือได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูก

³⁰ 18 U.S.C. * 1651-1653 Piracy under Law of Nations, Citizens as Pirates, Alien as Lori Fisler Damrosch and Others, International Law Case and Material, Fifth Edition, (St. Paul : West Publishing Co.), 2001, p.804.

³¹ 18 U.S.C.*2340A Torture.

³² 18 U.S.C.*1590 Trafficking with respect to peonage, slavery, involuntary servitude, or forced labor.

³³ 18 U.S.C. *1591 Sex trafficking of children or by force, fraud, or coercion.

³⁴ Article 108 Arson of Inhabited Buildings

³⁵ Article 109 (1) Arson of Uninhabited Buildings

³⁶ Article 159 Counterfeiting of Private Documents

³⁷ Article 167 Counterfeiting or Unauthorized use of Private Seals

³⁸ Article 176-184 Forcible Indecency

³⁹ Article 199 Homicide

⁴⁰ Article 205 Injury Causing Death

โดยหญิงนั้นไม่ยินยอมและการพยายามกระทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอมตาม และความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอมเป็นเหตุให้หญิงถึงแก่ความตายหรือได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ⁴¹ (9) ความผิดฐานทอดทิ้งบุคคลซึ่งตนมีหน้าที่ต้องปกป้องดูแล⁴² (10) ความผิดฐานจับกุมและหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตาย⁴³ (11) ความผิดฐานลักพาตัวเด็ก ความผิดฐานจับตัวบุคคลไปเพื่อแสวงหาประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ความผิดฐานลักพาตัวบุคคลเพื่อส่งออกไปนอกประเทศ ความผิดฐานขายหรือซื้อมนุษย์ ความผิดฐานขนส่งคนร้าย คนที่ถูกลักพาตัวออกไปนอกประเทศ ความผิดฐานส่งต่อคนที่ถูกลักพาตัวออกไปนอกประเทศ⁴⁴ (12) ความผิดฐานหมิ่นประมาท⁴⁵ (13) ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานปล้นทรัพย์⁴⁶ ความผิดฐานชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ (14) ความผิดฐานฉ้อโกงและความผิดฐานกรรโชก⁴⁷ (15) ความผิดฐานเบียดบังทรัพย์สินของทางราชการเป็นของตนเอง⁴⁸ (16) ความผิดฐานการช่วยจำหน่าย ช่วยพาเอาไปเสีย ช่วยซ่อนเร้นหรือรับไว้เป็นค่าตอบแทนซึ่งทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำ ความผิด⁴⁹

ประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มาตรา 2 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้การกระทำ ความผิดที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศญี่ปุ่นตามที่ระบุไว้ในมาตรานี้เป็นความผิดที่ผู้กระทำ จะต้องถูกบังคับตามกฎหมายอาญาญี่ปุ่น โดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นคนสัญชาติใดและไม่คำนึงว่าความผิดนั้นจะได้กระทำความผิด ณ ที่ใด

ส่วนหลักอำนาจลงโทษสากลประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดให้ผู้ใดก็ตามที่กระทำความผิดดังต่อไปนี้ต้องรับโทษในประเทศญี่ปุ่น⁵⁰ ความผิดฐานก่อการกบฏ ความผิดฐานคบคิดกับ

⁴¹ Article 214 Abortion through Professional Conduct; Causing Death or Injury

⁴² Article 218 Abandonment by a Person Responsible for Protection

⁴³ Article 220 Unlawful Capture and Confinement

⁴⁴ Article 224 Kidnapping of Minors

⁴⁵ Article 230 Defamation

⁴⁶ Article 235 Theft Article 235-2 Taking Unlawful Possession of Real Estate Article 236 Robbery Article 238 Constructive Robbery Article 239 Robbery by Causing Unconsciousness Article 240 Robbery Causing Death or Injury

⁴⁷ Article 246 Fraud

⁴⁸ Article 253 Embezzlement in the Pursuit of Social Activities

⁴⁹ Article 256 (2) Acceptance of Stolen Property

⁵⁰ Articles 2 This Code shall apply to anyone who commits one of the following crimes outside the territory of Japan ;

บุคคลที่กระทำการเพื่อประโยชน์ของรัฐต่างประเทศ ด้วยความประสงค์ที่จะก่อการรุกรานประเทศญี่ปุ่น ความผิดฐานการกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการช่วยเหลือชาติศัตรูให้ทำการรบกับประเทศญี่ปุ่น ความผิดฐานพยายามกระทำความผิด ความผิดฐานปลอมแปลงสาสน์ของพระจักรพรรดิหรือเอกสารของรัฐบาล ความผิดฐานปลอมแปลงเอกสารราชการความผิดฐานแจ้งให้เจ้าพนักงานโนตารีจตข้อความ อันเป็นเท็จลงในเอกสาร ความผิดฐานใช้หรืออ้างเอกสารราชการปลอม และความผิดเกี่ยวกับการบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการทางแม่เหล็กไฟฟ้าโดยไม่มีอำนาจ เนื่องจากการกระทำความผิดจะต้องกระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐบาลหรือโดยหน่วยงานราชการที่มีอำนาจ ความผิดเกี่ยวกับการปลอมบัตรจ่ายเงินหรือทำบัตรจ่ายเงินโดยไม่มีอำนาจความผิดเกี่ยวกับการมีไว้ในครอบครองซึ่งบัตรจ่ายเงินปลอมหรือที่สร้างขึ้นโดยไม่มีอำนาจการเตรียมเพื่อทำบัตรจ่ายเงินปลอมหรือบัตรจ่ายเงินที่สร้างขึ้น

(i) Deleted;

(ii) The crimes prescribed under Article 77 through 79 (Insurrection; Preparation; Plots ; Accessory ship to Insurrection);

(iii) The crimes prescribed under Articles 81 (Instigation of Foreign Aggression), 82 (Assistance to the Enemy), 87 (Attempts) and 88 (Preparation ; Plots) ;

(iv) The crime prescribed under Articles 148 (Counterfeiting of Currency and Uttering of Counterfeit Currency) as well as an attempt thereof ;

(v) The crimes prescribed under Articles 154 (Counterfeiting of Imperial or State Documents), 155 (Counterfeiting of Official Documents), 157 (False Entries in the Original of Notarized Deeds) and 158 (Uttering of Counterfeit Official Documents), and the crime concerning and electromagnetic records Which should be created by public office or a public official in Article 161-2 (Unauthorized Creation of Electromagnetic records) ;

(vi) The crimes prescribed under Articles 162 (Counterfeiting of Securities) and 163 (Uttering of Counterfeit Securities);

(vii) The crimes prescribed under Articles 163-2 through 163-5 (Unauthorized Creation of Payment Cards with and Electromagnetic records; Possession of Payment Cards with an Unauthorized Electromagnetic records; Preparation for Unauthorized Creation of Payment Cards with and Electromagnetic records; Attempts) ;

(viii) The crimes prescribed under Articles 164 through 166 (Counterfeiting or Unauthorized Use of The Imperial Seal; Counterfeiting or Unauthorized Use of Official Seals; Counterfeiting or Unauthorized Use of Official Marks) as well as an attempt of the crimes prescribed under paragraph (2) of Article 164, paragraph (2) of Article 165, and paragraph (2) of Article 166.

โดยไม่มีอำนาจและการพยายามกระทำความผิด ความผิดฐานปลอมแปลงดวงตราหรือรอยตราของ พระจักรพรรดิหรือดวงตราหรือรอยตราปลอมนั้น ความผิดฐานปลอมแปลงดวงตราหรือรอยตราของ หน่วยงานราชการหรือใช้ดวงตราหรือรอยตราปลอมนั้นและความผิดฐานปลอมแปลงเครื่องหมายของ หน่วยงานราชการหรือใช้เครื่องหมายของหน่วยงานราชการปลอม

3.7.2 คำพิพากษาถึงที่สุด

3.7.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกามีศาลอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ คือ ศาลรัฐบาลกลาง และศาลมลรัฐ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละมลรัฐอาจมีศาลสูงมลรัฐของตนเองแยกออกไปจากศาลสูง รัฐบาลกลางก็ได้ ดังนั้นในการพิจารณา เรื่องหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลมีคำพิพากษามาแล้ว ผู้เขียนจะแบ่งการพิจารณาออกเป็น 3 กรณี กรณีแรก เป็นเรื่องที่ศาลในมลรัฐหนึ่งมีคำพิพากษาในคดี แรกแล้ว ศาลในอีกมลรัฐหนึ่งจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของอีกมลรัฐหนึ่งแค่ไหนเพียงใด กรณีที่สอง เป็นเรื่องที่ศาลของรัฐบาลกลางมีคำพิพากษาในคดีแรกแล้ว ศาลในมลรัฐจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษา ของศาลรัฐบาลกลางแค่ไหนเพียงใด และกรณีที่สาม เป็นเรื่องที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาในคดี แรกแล้ว ศาลรัฐบาลกลางจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลรัฐบาลกลางแค่ไหนเพียงใด

กรณีแรก เป็นเรื่องที่ศาลในมลรัฐหนึ่งมีคำพิพากษาในคดีแรก แล้วศาลในอีก มลรัฐหนึ่งจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของอีกมลรัฐหนึ่งแค่ไหนเพียงใด

สำหรับศาลมลรัฐจะมีอำนาจในการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นภายในมลรัฐที่ไม่เกี่ยวกับ มลรัฐอื่น มลรัฐต่างๆ ก็จะมีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ซึ่งความผิดอาญานั้นอาจเป็นความผิด ของมลรัฐหนึ่งแต่ไม่ผิดต่อมลรัฐอื่นก็ได้ ดังนั้น การพิจารณาคดีซ้ำในกรณีเช่นนี้จึงไม่เคยเกิดขึ้น

กรณีที่สอง เป็นเรื่องที่ศาลของรัฐบาลกลางมีคำพิพากษาในคดีแรกแล้ว ศาลในมลรัฐจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลรัฐบาลกลางแค่ไหนเพียงใด

ศาลรัฐบาลกลางมีอำนาจในการพิจารณาคดีระหว่างประเทศระหว่าง ประเทศสหรัฐอเมริกาประเทศอื่นๆ รวมทั้งการพิจารณาในกรณีที่คู่ความเป็นพลเมืองต่างมลรัฐกัน อย่างไรก็ตาม เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลรัฐบาลกลางก็อาจทับซ้อนกับศาลมลรัฐได้ ซึ่งเรียกว่า Dual Sovereignty และนำมาสู่การพิจารณาเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

โดยแนวคิดในสมัยเดิม ศาลรัฐบาลกลาง และศาลมลรัฐจะไม่คำนึงถึงคำพิพากษา ของกันและกัน เนื่องจากหลักการปกครองที่ให้อำนาจอธิปไตยแก่มลรัฐต่างๆ ในการปกครองตนเอง แต่ละมลรัฐมีอิสระในการใช้อำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ในการนี้ผู้เขียนขอยกตัวคดี ระหว่าง Bartkus v. Illinois โดย นาย Bartkus ได้ไปกระทำความผิดฐานปล้นทรัพย์ และถูกศาลรัฐบาลกลาง ยกฟ้อง ยกฟ้องต่อมา นาย Bartkus ได้ถูกฟ้องต่อศาลมลรัฐ Illinois นาย Bartkus ได้ให้การต่อสู้ว่า

การพิจารณาคดีของศาล มลรัฐ Illinois เป็นการดำเนินคดีซ้ำ อย่างไรก็ตาม ศาลมลรัฐ Illinois พิพากษาลงโทษนาย Bartkus โดยให้เหตุผลว่าศาลมลรัฐไม่มีหน้าที่จะต้องพิจารณาถึงคำพิพากษาของศาลรัฐบาลกลาง⁵¹ ต่อมาก็มีคดีทำนองเดียวกันเกิดขึ้นอีก คือคดี Abbate v. United State ซึ่งในคดีนี้ผู้พิพากษาให้ความเห็นว่า การจะพิจารณาคดีซ้ำกันอีกหรือไม่นั้น ควรเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาถึงอำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นสิทธิในการบังคับใช้กฎหมายภายในของตน อย่างไรก็ตาม หากการพิจารณานั้นเกิดจากการสมยอม ศาลก็สามารถดำเนินคดีซ้ำได้โดยไม่ต้องใช้ดุลพินิจ⁵²

กรณีที่สาม เป็นเรื่องที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาในคดีแรกแล้ว ศาลรัฐบาลกลางจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลรัฐบาลกลางแค่ไหนเพียงใด

สำหรับในประเด็นนี้ศาลสหรัฐอเมริกาได้เคยมีคำพิพากษาในคดี United State v. Lanza และ คดี United State v. Furlong ว่าหากมีการกระทำความผิดที่เป็นความผิดสากลที่ศาลสหรัฐมีอำนาจในการพิจารณาเกิดขึ้น และศาลต่างประเทศได้มีคำพิพากษาแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยศาลรัฐบาลกลางจะไม่มีอำนาจในการพิจารณาคดีนั้นอีก⁵³ นอกจากนี้ คดี Rose v. Himeley โดยผู้พิพากษา MARSHALL ได้ให้ความเห็นว่า ผู้พิพากษาจะต้องปฏิเสธสำหรับผลกระทบใดๆ ที่จะมีการฟ้องร้องคดีใหม่อีกครั้ง เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล⁵⁴

ในยุคสมัยใหม่ แนวทางของอำนาจอธิปไตยแบบเดิมที่อธิบายถึงสิทธิเด็ดขาดในรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้นเป็นเรื่องที่ล้าสมัย เนื่องจากทุกวันนี้เราควรที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล มากกว่าการปกป้องอำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงไม่ควรที่จะดำเนินคดีซ้ำหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว

⁵¹ Bartkus v. Illinois

⁵² Abbate v. United State

⁵³ United State v. Lanza และคดี United State v. Furlong

⁵⁴ Rose v. Himeley

3.7.2.2 ประเทศญี่ปุ่น⁵⁵

เมื่อมีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในความผิดที่เป็นการกระทำความผิดเดียวกันแล้ว ก็ไม่ห้ามที่ศาลญี่ปุ่นจะพิจารณา พิพากษาอีกครั้ง แต่ต้องคำนึงถึง โทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับมาแล้ว ซึ่งศาลญี่ปุ่นจะลดโทษหรือไม่ลงโทษเลยก็ได้

3.7.2.3 สาธารณรัฐเยอรมัน⁵⁶

เมื่อมีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในความผิดที่เป็นการกระทำความผิดเดียวกันแล้ว ก็เป็นดุลพินิจของศาลในการที่จะพิจารณาคดีนั้นอีก แต่ต้องคำนึงถึงโทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับมาแล้ว โดยการลงโทษนั้นอาจพิจารณาได้ในลักษณะเดียวกัน

3.8 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นในต่างประเทศ

เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในคราวเดียวกันอาจมีได้ก่อให้เกิดคดีความเพียงหนึ่งคดีเท่านั้น จึงเป็นไปได้ว่าข้อเท็จจริงของคดีหนึ่งหรือพยานหลักฐานของคดีหนึ่งจะไปเกี่ยวพันกับข้อเท็จจริงในอีกคดีหนึ่งหรือพยานหลักฐานคดีหนึ่งได้ กล่าวคือ ถ้าหากข้อเท็จจริงที่ศาลกำลังจะวินิจฉัยนั้น ได้เคยมีคำพิพากษาของศาลในคดีอื่นวินิจฉัยข้อเท็จจริงเดียวกันถึงที่สุด ย่อมมีประเด็นว่าศาลในคดีหลังต้องถือข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาในคดีแรกหรือไม่ ในประเด็นนี้มีจุดที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน กล่าวคือ ถ้าหากข้อเท็จจริงที่ศาลไทยกำลังวินิจฉัยนั้นได้เคยมีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศวินิจฉัยข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันถึงที่สุดไว้ก่อนแล้ว ย่อมเกิดปัญหาว่าศาลไทยที่กำลังวินิจฉัยจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นที่ยึดตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ได้เคยวินิจฉัยไว้แล้วมากน้อยเพียงใด เพราะหากศาลไทยยอมรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีก่อนก็เท่ากับเป็นการยอมรับคำพิพากษาบางส่วน และไม่เป็นการดำเนินคดีซ้ำ

⁵⁵ Article 5 (Effect of Foreign Judgments) Even when a final and binding decision has been rendered by a foreign judiciary against the criminal act of a person, it shall not preclude further punishment in Japan with regard to the same act; provided, however, that when the person has already served either the whole or part of the punishment abroad, execution of the punishment shall be mitigated or remitted.

⁵⁶ Section 51 (3) If a convicted person has already been sentenced abroad for the same offence, the foreign sentence to the extent it has been served, shall be credited toward the new sentence. Subsection (1) above shall apply mutatis mutandis to any other detention suffered abroad.

ตามหลักกฎหมายลักษณะพยานที่เป็นสากลทั้งในประเทศที่เป็นระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้มีแนวทางสำหรับเรื่องนี้อยู่ 2 แนวทาง คือ ศาลที่กำลังจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติตามที่ศาลอื่นได้เคยวินิจฉัยเอาไว้แล้ว หรือศาลสามารถใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงเป็นอย่างอื่นโดยถือเอาคำพิพากษาคดีอื่นเป็นเพียงพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งเท่านั้น โดยวิวัฒนาการของหลักการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นได้เกิดขึ้นในราวศตวรรษที่ 15 ศาลในคดี Hynde's Case ซึ่งตัดสินในปี ค.ศ.1591 ได้ให้เหตุผลต่อหลักความเป็นเด็ดขาดของคำพิพากษาว่า หลักความเป็นเด็ดขาดของคำพิพากษามีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการไม่มีที่สิ้นสุดของข้อโต้แย้ง และถือเป็นประโยชน์ของสาธารณะและขณะเดียวกันการพิจารณาคดีต่อบุคคลก็ไม่ควรกระทำถึงสองครั้งในเหตุการณ์เดียวกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาออกมาโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมเป็นที่ยุติ การนำเอาพยานหลักฐานอื่นเข้าสืบเพื่อโต้แย้งความถูกต้องของคำพิพากษาไม่สามารถทำได้

อนึ่ง การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นในระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ Common law เรียกว่า หลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี ที่ถูกจัดเป็นสาขาหนึ่งของหลักกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา โดยหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดีถือเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่น กล่าวคือ แม้คดีก่อนหน้าและคดีที่กำลังพิจารณาจะมีมูลแห่งคดีที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ถ้าหากคดีทั้งสองมีประเด็นแห่งคดีที่ต้องพิจารณาแม้เพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่เหมือนกันและคู่ความเดียวกัน ศาลที่กำลังพิจารณาอยู่ในภายหลังจำเป็นต้องถือตามข้อเท็จจริงจำเป็นจะต้องถือข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติตามที่ศาลในคดีแรกได้วินิจฉัยไว้เป็นที่ยุติแล้วเท่านั้น ศาลจะรับฟังหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานอื่นเข้าสืบเพื่อรับฟังข้อเท็จจริงเป็นประการอื่นนอกเหนือจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีแรกไม่ได้เด็ดขาด เพราะหากศาลปล่อยให้มีการดำเนินคดีซ้ำสองในข้อเท็จจริงเดียวกัน โดยที่คู่ความต่างฝ่ายต่างมีโอกาสต่อสู้คดีและนำเสนอพยานหลักฐานกันอย่างเต็มที่ ในคดีแรกแล้วย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง อีกทั้งยังอาจนำมาซึ่งการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลทั้งสองคดีที่ขัดแย้งกันได้

จะเห็นได้ว่าหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดีจะมีลักษณะกว้างกว่าหลักกฎหมายปิดปากโดยเหตุแห่งการฟ้องคดี เพราะหลักกฎหมายปิดปากโดยเหตุแห่งการฟ้องคดีจะห้ามนำคดีมาฟ้องศาลเฉพาะกรณีที่มีมูลแห่งคดีของทั้งสองคดีเหมือนกันเท่านั้น ในขณะที่หลักกฎหมายปิดปากประเด็นแห่งคดีมุ่งพิจารณาถึงประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีเป็นสำคัญ แม้เหตุแห่งการฟ้องร้องจะเป็นคนละเหตุ อันทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้องเพราะหลุดพ้นจากข้อจำกัดเรื่องการฟ้องซ้ำแต่กรณีก็ต้องด้วยบทตัดพยานโดยประเด็นแห่งคดีอยู่นั่นเอง ทำให้ศาลที่พิจารณาคดีไม่สามารถรับฟังข้อเท็จจริงเป็นประการอื่นได้ เพราะจะต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีก่อนหน้าที่เคยได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกันเอาไว้แล้วเท่านั้น

3.8.1 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถอ้างอิงได้จากหลักกฎหมายพยานหลักฐาน กล่าวคือ ถ้าหากข้อเท็จจริงที่ศาลกำลังวินิจฉัย ได้เคยมีคำพิพากษาของศาลอื่นวินิจฉัยในข้อเท็จจริงเดียวกัน ถึงที่สุดเอาไว้ก่อนแล้ว ย่อมมีข้อพิจารณาว่าศาลที่กำลังจะทำคำพิพากษาจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริง เป็นที่ยึดตามที่ศาลอื่นได้เคยวินิจฉัยเอาไว้แล้ว หรือศาลในคดีอาญาไม่ผูกมัดที่จะต้องรับฟังข้อเท็จจริง ตามที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลในคดีอื่นไม่ว่าจะเป็นศาลแพ่งหรือศาลอาญา โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานเป็นพยานขึ้นหนึ่งในคดีเท่านั้น

การนำหลักกฎหมายปิดปากในประเด็นแห่งคดี (Collateral Estoppels) มาใช้ใน คดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาหรือการนำข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีอาญาก่อนหน้ามาใช้ ผูกพันข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่กำลังพิจารณานั้นสามารถพิจารณาได้ 2 รูปแบบ คือ นำข้อเท็จจริง ตามคำพิพากษาคดีอาญาก่อนหน้ามาใช้ในลักษณะที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญาที่กำลังพิจารณา Offensive Collateral Estoppels หรืออาจเป็นกรณีที่น่าข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาก่อนหน้า มาใช้ในลักษณะที่เป็นคุณแก่จำเลยในคดีอาญาที่กำลังพิจารณา (Defensive Collateral Estoppels)⁵⁷ ในการพิจารณาคดีอาญาหากปรากฏว่า ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีที่กำลังพิจารณาอยู่ ได้เคยมี คำพิพากษาของศาลอาญาในคดีก่อนหน้าวินิจฉัยเอาไว้แล้วว่า จำเลยได้เคยกระทำความผิดจริง โจทก์ จะร้องขอต่อศาลให้วินิจฉัยข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีก่อนหน้า ตามหลักกฎหมายปิดปาก โดยคำพิพากษาเพื่อบรรเทาภาระในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของตน ซึ่งนักนิติศาสตร์ของประเทศ สหรัฐอเมริกาเห็นว่า ศาลที่พิจารณาคดีอาญาไม่ควรนำเอาข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของคดีอาญา ก่อนหน้ามาใช้ในลักษณะที่เป็นโทษกับจำเลย เพราะจำเลยควรต้องได้รับสิทธิในการพิจารณาอีกครั้ง ซึ่งเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรองไว้ในการแก้ไขครั้งที่ 6 The six Amendment⁵⁸ หากมีการถือข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาที่ลงโทษจำเลยในคดีก่อนหน้าย่อมเป็นการปิดกั้นไม่ให้โอกาส ลูกขุนใช้ดุลพินิจพิจารณาคดีดังที่ควรจะเป็น

⁵⁷ Ray B. Schlegel, Zinger V. Terrel The Collateral Effect of Criminal Judgment in Subsequent Civil Litigation : New Law in Arkansas and the Question Unanswered, Arkansas Law Review 2001 : 3.

⁵⁸ The six Amendment : In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defense.

ในคดี *State v. Scarbrough* 2005⁵⁹ โดยศาลได้สรุปว่า ถึงแม้การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีก่อนหน้านี้จะเป็นการป้องกันการดำเนินคดีซ้ำ และป้องกันการสืบเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ แต่กรณีที่เป็นคดีอาญาสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยลูกขุน ซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ จำเป็นจะต้องถูกนำมาซึ่งน้ำหนักเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมด้วย ดังนั้น ศาลในคดีอาญาจะต้องเปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ว่าตนไม่ได้กระทำความผิด ถึงแม้ศาลในคดีอาญาก่อนหน้านี้จะได้เคยวินิจฉัยเอาไว้ว่าจำเลยกระทำทำความผิดก็ตาม⁶⁰

คดี *Pena-Cabanillas V. United State* 1968⁶¹ ตัดสินว่าให้น้ำข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาก่อนหน้าที่ตัดสินว่าจำเลยหลบหนีเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย มาใช้ในการ

⁵⁹ *State v. Scarbrough* : The right to a jury in a criminal case ordinarily includes the right to have the same trier of fact decide all of the elements of the charged offense. Unless the same jury is permitted to deliberate meaningfully upon all of the issues that are crucial to a verdict of guilt or innocence of the particular crime charged, a defendant will not have secured the jury right contemplated by the Constitution.

⁶⁰ ไกรพล อรัญรัตน์, “การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นตามหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี,” *ดุลพินิจ*, เล่ม 1, ปีที่ 61, น.90-91 (มกราคม – เมษายน 2557).

⁶¹ *Pena-Cabanillas V. United State*: the issue of alienage were to be tried each time a defendant makes an entry into the United States, after once having been found by judicial determination to be an alien, there would be less to deter future entries than at the present. Even though the present risk of prosecution for illegal entry would remain under 8 U.S.C. § 1326, a defendant would have an added incentive to enter again and again, knowing that a trial de novo on the issue of alienage would be forthcoming and that such trial might, on one occasion, result in a favorable verdict and accomplishment of the objectives of the immigration laws to discourage and effectively control the already difficult problem of illegal entries into this country would be weakened Of course the defendant is entitled to have tried anew each time the facts as to his entry and its justification on other grounds (see 8 U.S.C.A. § 1326) as well as any change of nationality status since the prior adjudication. And it is equally beyond question that the accused is always entitled to have any prior proceedings carefully examined in order to determine surely whether a prior adjudication of alienage was made after a full and adequate hearing, and was essential to a determination of the case."

พิจารณาคดีอาญาภายหลังด้วย ถ้าหากคดีมีประเด็นเดียวกันและคู่ความเดียวกัน กล่าวคือ มีการหลบหนีเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อศาลพิพากษาลงโทษและขับไล่ออกนอกประเทศแล้ว จำเลยมักจะหนีกลับเข้ามาโดยไม่ชอบอีกหลายครั้ง ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการปราบปรามและการควบคุมการหลบหนีเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจึงนำข้อเท็จจริงที่ตัดสินในคดีก่อน มาใช้ผูกมัดจำเลยคนเดิมไม่ให้โต้แย้งข้อเท็จจริงเป็นประการอื่น

คดี *Ashe v. Swenson* เมื่อศาลในคดีแรกได้วินิจฉัยเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิดอาญา รัฐย่อมไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงในประเด็นดังกล่าวอีกครั้งด้วยการดำเนินคดีอาญาภายหลังเป็นอีกคดีหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะประเด็นที่ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ เมื่อศาลในคดีแรกรัฐได้รับโอกาสอย่างเต็มที่และเป็นธรรมในการนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์ความผิดของจำเลยแล้ว ถ้ายอมให้มีการพิสูจน์ความผิดกันอีกครั้งหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาภายหลัง ย่อมเป็นการขัดต่อสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะไม่ถูกดำเนินคดีสองครั้งในเรื่องเดียวกัน Double Jeopardy ที่ปรากฏในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 5⁶² และครั้งที่ 14⁶³ The Fifth and Fourteenth Amendment อย่างชัดเจน

⁶² The Fifth Amendment of the U.S. Constitution provides, "No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a grand jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the militia, when in actual service in time of war or public danger; nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation."

⁶³ The Fourteenth Amendment of the U.S. Constitution provides, All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

3.8.2 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นของประเทศอังกฤษ

การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลอื่นเป็นหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี (Issue Estoppels) ที่ถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของหลักกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา (Estoppels by Judgment) หรือความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ซึ่งประเทศอังกฤษถือว่าถ้อยคำและข้อความในคำพิพากษาของศาลกษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนจะต้องให้การยอมรับเป็นที่ยึดตามข้อความที่ปรากฏในคำพิพากษานั้น บุคคลใดจะกล่าวอ้างว่าคำพิพากษานั้นไม่ถูกต้องหรือขอพิสูจน์เพื่อเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาลกษัตริย์เป็นอย่างอื่นไม่สามารถทำได้โดยเด็ดขาด หากหมายความว่าถึงเฉพาะคำพิพากษานั้น แต่ยักรวมถึงข้อความทุกตัวอักษร ที่มีการกล่าวอ้างในคำพิพากษานั้นด้วย ที่ทุกคนต้องให้การยอมรับและห้ามปฏิเสธ⁶⁴ โดยเหตุผลสำคัญที่ถือแนวคิดเบื้องหลัง คือ การดำเนินคดีที่มีจุดสิ้นสุดถือเป็นประโยชน์สาธารณะและขณะเดียวกันการพิจารณาคดีต่อบุคคลก็ไม่ควรกระทำสองครั้งในเหตุการณ์เดียวกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาออกมาโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว คำพิพากษาดังกล่าวย่อมเป็นที่ยุติ การนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อโต้แย้งความถูกต้องของคำพิพากษาไม่สามารถทำได้⁶⁵

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นในคดี เคยมีการหยิบยกขึ้นพิจารณาในชั้นศาล กล่าวคือ ศาลอังกฤษ

ในคดี R.V Hogan ตัดสินว่า จำเลยถูกฟ้องฐานทำร้ายร่างกายผู้เสียหายจนบาดเจ็บสาหัสและศาลในคดีนั้นได้พิพากษาลงโทษจำเลย ต่อมาผู้เสียหายถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการถูกทำร้าย โจทก์จึงนำคดีมาฟ้องจำเลยในฐานะฆ่าคนตายเป็นอีกคดีหนึ่ง ดังนั้น จำเลยย่อมถูกกฎหมายปิดปากห้ามไม่ให้ปฏิเสธในคดีแรกที่ว่าจำเลยเป็นผู้ทำร้ายร่างกายผู้เสียหายจนได้รับบาดเจ็บสาหัส ซึ่งคำพิพากษาในคดีนี้แสดงให้เห็นว่าในอดีตศาลอังกฤษยอมรับว่าหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้

⁶⁴ กิติพงษ์ จิตสว่างโสภิต, “ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น.11.

⁶⁵ Rupert Cross and Colin Tapper , Cross on Evidence 7 ed (London : Butterworth, 1990), p.74.

3.9 หลักการดำเนินคดีอาญากับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

หากจะวิเคราะห์ถึงการดำเนินคดีซ้ำในส่วนคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มีต่อการฟ้องคดีในประเทศไทยสิ่งหนึ่งที่เราจะต้องคำนึงถึง คือ การยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ จากการศึกษาในบทที่ผ่านมาการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศของประเทศไทยนั้นได้ผูกพันในรูปแบบของสนธิสัญญา แต่หากไม่มีสนธิสัญญาประเทศไทยก็จะพิจารณาถึงเรื่องการใช้กฎหมายอาญาในส่วนของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ⁶⁶ ซึ่งมีทั้งการอนุญาตให้ศาลสามารถลงโทษซ้ำได้และไม่สามารถลงโทษซ้ำได้ ผู้เขียนเห็นว่า สิ่งที่อยู่เบื้องหลังคำพิพากษาก็คือ การพิจารณาคดีที่เป็นขั้นตอนในการนำไปสู่คำพิพากษา หากการพิจารณาคดีนั้นมีขั้นตอนที่ดีมีมาตรฐานไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ก็จะไม่มีปัญหาใดที่ประเทศไทยจะต้องลงโทษจำเลยซ้ำอีก

การดำเนินคดีอาญาที่ตინตึงต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจอัยการไทย ดังนั้น การใช้มาตรการต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญาต้องคำนึงถึงหลักนิติรัฐมีความเป็นเสรีนิยม⁶⁷ และคำนึงถึงหลักอำนาจอัยการไทย และต้องประกอบไปด้วยหลักการ ดังนี้

3.9.1 หลักการค้นหาความจริง

หลักการค้นหาความจริงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การดำเนินคดีอาญามีความถูกต้องและเป็นธรรม กล่าวคือ เป็นหลักการที่คู่กรณีทุกฝ่ายมีโอกาสดำเนินคดีได้อย่างเต็มที่ และจำเลยต้องไม่ถูกมองว่าเป็นวัตถุในการดำเนินคดี ทุกองค์การในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง และการพิจารณาคดี ต้องไม่วางตัวนิ่งเฉยและพยายามทำให้เกิดความเท่าเทียมกันของคู่ความ ซึ่งหากประเทศใดใช้หลักการค้นหาความจริงประกอบการพิจารณาคดี

ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) มีวิธีการค้นหาความจริงโดยใช้ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ ส่วนสืบพยานในศาลนั้นศาลจะวางตัวเป็นกลาง ทำหน้าที่เพียงควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม วิธีการค้นหาความจริงในระบบกฎหมายนี้จะมีการบัญญัติกฎหมายที่เป็นธรรมและคุ้มครองจำเลย รัฐไม่สามารถจะกระทำทุกวิถีทางให้ได้มาซึ่งความจริงโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคมโดยต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการที่จะได้รับความสมดุลบนความถูกต้อง เป็นธรรม และเสมอภาค

⁶⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11

⁶⁷ คณิต ญ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.38.

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงมีหลักการค้นหาความจริงโดยการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ ข้อสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัย การมีทนายความคอยช่วยเหลือ จำเลย และการสืบพยานต้องทำอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) คือ ระบบการค้นหาความจริงนั้น ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานด้วยตนเอง การพิจารณาเป็นการต่อสู้ระหว่างจำเลยกับรัฐ และมักจะให้พยานเบิกความโดยการเล่าเรื่องได้อย่างกว้างขวาง ผู้พิพากษาจะถามพยานเพิ่มเติมในภายหลัง และเพื่อให้ศาลทำหน้าที่ได้อย่างคล่องตัว กฎเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคดีและการสืบพยาน จะไม่เข้มงวดอย่างระบบกล่าวหา ซึ่งระบบนี้ไม่ได้เน้นความเท่าเทียมกันของคู่ความ การพิจารณา หลังจำเลยสามารถทำได้ ระบบการสืบพยานเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลโดยไม่ จำกัดกำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อยมาก ไม่เป็นสาระสำคัญ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง⁶⁸

สำหรับการดำเนินคดีอาญาในส่วนของกระบวนการค้นหาความจริงของประเทศไทย ได้ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) แต่ในทางปฏิบัติกลับใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) กล่าวคือ ศาลวางตัวเป็นกลางในการสืบพยาน โดยเป็นหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่าย ที่ต้องหาพยานหลักฐานมานำสืบเพื่อให้ศาลเชื่อ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองจำเลย และให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงเหมือนในระบบไต่สวนอยู่ เช่น ข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ที่เป็นคุณกับจำเลย การมีทนายความในการพิจารณาคดี การเรียกสำนวนการสอบสวนหรือพนักงาน อัยการมาเพิ่มเติม และการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ ประเทศไทยเชื่อมั่นของ หลักการค้นหาความจริงภายใต้กฎหมายของตนเองถึงขั้นบัญญัติหลักการในเรื่องการพิจารณาลับหลัง จำเลย และศาลสามารถลงโทษโดยอาศัยคำรับสารภาพของจำเลยได้

3.9.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักฟังความทุกฝ่ายเป็นหลักที่คำนึงถึงความเสมอภาคของบุคคลให้มีความเท่าเทียมกัน ในการดำเนินคดีอาญา มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ตักสินคดี คู่ความ และพยาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวผู้ถูกกล่าวหาอาจเป็นผู้ที่จะต้องได้รับผลร้ายจากคำพิพากษา เพื่อให้เกิดความโปร่งใสเป็นธรรมและ เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายหลักฟังความทุกฝ่ายจึงเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหารับรู้ถึงสิทธิและหน้าที่

⁶⁸ สมยศ ไขประพาย, “บทบาทศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน”, หลักสูตร ผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น.4.

ต่างๆ ในการดำเนินคดีที่จะมีผลต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา โดยผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะทราบข้อหาและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อเตรียมตัวนำพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาเพื่อต่อสู้คดีแก้ข้อกล่าวหา ทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้และเผชิญหน้ากับพยานที่เป็นประจักษ์ของตน ซึ่งอาจส่งผลดีในแง่จิตวิทยาว่าพยานอีกฝ่ายหนึ่งไม่กล้าที่จะเบิกความเป็นประจักษ์ใส่ร้ายกัน และศาลสามารถค้นหาความจริงได้จากการที่มีเผชิญหน้ากันว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีการแสดงออกอย่างไร ในลักษณะที่มีพิรุณหรือเบิกความเท็จหรือไม่⁶⁹ ดังนั้น กฎหมายนานาชาติอารยประเทศไม่ว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส ได้บัญญัติให้ต้องมีตัวจำเลยมาอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีตลอดจนได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย⁷⁰ โดยมีบทบังคับ คือ ถ้าจำเลยไม่มาในวันสืบพยานโดยไม่มีข้อยกเว้นตามกฎหมาย การพิจารณาคดีต้องยุติลงจนกว่าจำเลยจะมาศาล

สำหรับประเทศไทยได้ นำหลักฟังความทุกฝ่ายมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนพิจารณาและชั้นพิจารณา สำหรับชั้นก่อนพิจารณา เช่น การสอบสวนปากคำผู้ต้องหาซึ่งจำเป็นต้องกระทำเมื่อจะฟ้องเท่านั้น เจ้าพนักงานต้องแจ้ง ขอบหาแก่ผู้ต้องหา ต้องแจ้งสิทธิที่จะได้รับการแนะนำและซักถาม และแจ้งสิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ที่ไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำของผู้ต้องหา ต้องแจ้งเรื่องความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาให้ผู้ต้องหาทราบ ต้องแจ้งผู้ถูกจับเมื่อมีการจับ ต้องอ่านบันทึกการค้นและต้องให้ลงชื่อรับทราบ ส่วนในชั้นพิจารณา ศาลต้องอ่านและบรรยายฟ้องให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี กล่าวคือ ต้องบรรยายการกระทำของจำเลยและต่อจากนั้นศาลต้องถามจำเลยเรื่องการกระทำผิด

ทั้งนี้ หากจำเลยกระทำผิดกฎหมายแล้วจำเลยได้หลบหนีไม่เข้าร่วมการพิจารณาหรือจำเลยมีการกระทำอันเป็นการขัดขวางการพิจารณาคดีความวุ่นวาย ส่งเสียงรบกวนการสืบพยานถึงขนาดทำให้การพิจารณาคดีไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งกฎหมายนานาชาติอารยประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประเทศไทยได้คำนึงถึงหลักการพิจารณาคดีโดยความรวดเร็วและเป็นธรรม ควบคู่กันกับหลักฟังความทุกฝ่ายโดยถือว่ากรณีดังกล่าวจำเลยไม่ประสงค์ที่จะใช้สิทธิในการต่อสู้คดี จึงไม่อาจนำสิทธิในการเผชิญหน้ามาใช้บังคับได้ อันเป็นการผ่อนปรนหลักการฟังความทุกฝ่ายและหลักการผ่อนปรนนี้ยังได้ขยายไปถึงกรณีที่จำเลยไม่มาร่วมการพิจารณาการสืบพยานนั้นก็ได้ส่งผลกระทบสิทธิการต่อสู้คดีของจำเลย กล่าวคือ ในการพิจารณาคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพโดยเป็นคดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อยหรือการสืบพยานที่ไม่เกี่ยวกับจำเลยอื่นและ

⁶⁹ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, 2545), น.208.

⁷⁰ คณิต ญ นคร, “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.65.

มีทนายความคอยช่วยเหลือ เพื่อให้มีความคล่องตัวและสอดคล้องกับความเป็นจริงในทางปฏิบัติ จึงอนุญาตให้ศาลใช้ดุลพินิจให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้

อย่างไรก็ตาม การสละสิทธินี้ต้องทำถูกต้องตามกฎหมายด้วย เช่น การทำหนังสือยินยอมไม่เข้าร่วมการพิจารณา ซึ่งในกลุ่มประเทศที่ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศอังกฤษ การพิจารณาคดีสามารถทำลับหลังจำเลยได้ซึ่งเรียกว่า (Pleads guilty by post) โดยผู้กระทำความผิดที่ประสงค์จะรับสารภาพไม่จำเป็นต้องมาศาล และต้องเป็นความผิดเล็กน้อย เช่น คดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือมีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน⁷¹ ในการพิจารณาคดีจะถือเสมือนว่าจำเลยมารับสารภาพในศาลและจำเลยสามารถที่จะส่งคำร้องขอลดหย่อนโทษในกรณีนี้ได้ และหากในเวลาต่อมาศาลมีคำพิพากษา จำเลยได้ขอถอนคำร้องดังกล่าวเป็นหนังสือ ศาลก็จะดำเนินการไปตามปกติ ส่วนกรณีที่จำเลยส่งเสียงในห้องพิจารณาจนทำให้เกิดการรบกวนในการสืบพยาน และการสืบพยานดังกล่าวไม่สามารถกระทำต่อไป และถือว่าเป็นความผิดของจำเลยเองที่กระทำการดังกล่าว เพราะหากจำเลยอยู่ร่วมในห้องพิจารณาต่อไปการดำเนินการสืบพยานก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคดีเกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย คือ

คดี Iowa-State V. Turner ตัดสินและวางหลักว่า นอกจากสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานแล้วที่เป็นประปักษ์และอยู่ร่วมในการพิจารณาแล้ว เป็นสิทธิที่จำเลยสามารถสละสิทธิด้วยความสมัครใจ ซึ่งการที่จำเลยสละสิทธิเกิดจากการที่จำเลยให้การรับสารภาพ⁷² ทั้งจำเลยต้องทำความยินยอมเป็นหนังสือ และศาลอาจสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้⁷³ หลังจากที่ศาลเอาตัวจำเลยออกจากห้องพิจารณาเจ้าหน้าที่ศาลจะต้องอ่านรายงานการพิจารณาคดีให้จำเลยดังกล่าวฟังและมอบสำเนาคำขอให้ลงโทษของพนักงานอัยการและสำเนาคำพิพากษาของศาลให้แก่จำเลยดังกล่าวอีกด้วย⁷⁴ ในส่วนประเทศเยอรมัน กรณีที่จำเลยยื่นคำร้องไม่มาศาล กรณีนี้เป็นเรื่องที่จำเลยมีเหตุจำเป็นหรือมีหน้าที่ที่ไม่อาจมาศาลได้ในวันพิจารณาคดี โดยจำเลยยื่นคำร้องต่อศาลแล้วจำเลยก็ไม่จำเป็นต้องมาศาลในวันพิจารณาคดี ซึ่งต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน⁷⁵ และกรณีส่วนการสืบพยานที่ไม่เกี่ยวกับจำเลยอื่น โดยศาลจะอนุญาตเป็นรายบุคคลไป ในกรณีจำเลยมีทนายความศาลก็อาจให้ทนายความแก้ต่างหรือรักษาสีบทแทนจำเลยได้ โดยศาลจะพิจารณาดูจากคำร้องของจำเลยที่จะไม่เข้าร่วมพิจารณาคดี นอกจากนี้ในกรณีที่การ

⁷¹ David Barnard, The Criminal Court in Action (London : Butterworth Co.Publishers Ltd., 1969), p.88.

⁷² Lawrence J Culligan, op.cit., supra note 20, p.415-417.

⁷³ วิสาร พนธนะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐ,” ตุลพาท, เล่ม 5, ปีที่ 25, น.65, (กันยายน – ตุลาคม 2521),

⁷⁴ Criminal Procedure Code section 322

⁷⁵ Criminal Procedure Code section 233

พิจารณาไม่เกี่ยวกับตนมีและได้มีทนายความหรือทนายความขอแรงหากศาลมีดุลพินิจและมีคำสั่งว่า ทนายไม่ต้องการร่วมการพิจารณาคดี ทนายความคนดังกล่าวก็สามารถที่จะไม่มาศาลในวันที่กระบวนพิจารณาบางส่วนไม่เกี่ยวกับลูกความของตนได้ด้วยเช่นกัน⁷⁶

สำหรับประเทศไทย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติว่าด้วยการพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยตามมาตรา 172 ทวิ เป็นเรื่องการพิจารณาคดีเล็กน้อย และจำเลยมีทนาย ตามมาตรา 180 จำเลยขัดขวางการพิจารณาตามมาตรา 203 การพิจารณาในศาลสูงตามมาตรา 237 ทวิ การสืบพยานไว้ก่อน ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพิจารณาของศาลเสร็จไปด้วยความรวดเร็ว⁷⁷ แต่ยังคงรักษาและคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีด้วย เพราะกฎหมายกำหนดให้จำเลยต้องมี ทนายในการต่อสู้คดีและต้องให้ศาลอนุญาตเสียก่อน ซึ่งหมายความว่าศาลต้องมีการใช้ดุลพินิจว่าจะ พิจารณาลับหลังจำเลยหรือไม่ จะกระทบสิทธิการต่อสู้คดีของจำเลยหรือไม่ เพื่อเป็นการให้ความสะดวก แก่การสืบพยานของโจทก์ในกรณีที่มีจำเลยหลายคนโดยที่หากการสืบพยานไม่ได้เกี่ยวกับจำเลยที่ไม่ มาศาล ศาลก็สามารถพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นได้ ทำให้เป็นการไม่เสียเวลาโจทก์ ในการต้องมารอให้จำเลยจนครบเสียก่อน และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลเป็นไปด้วย ความสงบเรียบร้อยในกรณีที่จำเลยขัดขวางการพิจารณาของศาล

3.9.3 หลักวาจา

หลักวาจา หมายความว่า ในการดำเนินคดีในศาลจะต้องมีการสอบหาความจริงด้วย วาจาในทุกๆ เรื่อง แม้จำเลยจะให้การเป็นหนังสือได้แต่ก็ต้องมีการสอบวาจากันอีกครั้ง โดยให้โอกาส จำเลยในการที่จะบอกเล่าเรื่องราวข้อเท็จจริงในส่วนของจำเลยในส่วนของตัวเอง พยานที่นำมาสืบ ในศาลต้องมาเบิกความต่อศาลในข้อเท็จจริงบางอย่างที่มีอยู่ ซึ่งการสืบพยานก็ต้องทำด้วยวาจาเท่านั้น และเอกสารก็ต้องนำมาแถลงด้วยวาจาด้วยจึงจะนำมาเป็นข้อวินิจฉัยได้ แต่ทั้งนี้กฎหมายก็ได้กำหนด กรอบการให้การด้วยวาจาต้องให้การตามข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับคดีและต้องไม่แสดงความคิดเห็น เหตุที่ต้องมีหลักวาจาก็เพื่อประโยชน์ทางด้านจิตวิทยา ในการที่จะพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของ บุคคล หรือถ้อยคำที่ให้การโดยสังเกตจากกิริยาอาการในระหว่างนั้น⁷⁸ และเพื่อให้ศาล คู่ความแต่ละฝ่าย และประชาชนที่เข้ารับฟังการพิจารณาได้รับทราบเกี่ยวกับการตอบคำถามของคู่ความหรือพยาน

⁷⁶ Criminal Procedure Code section 231c

⁷⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, (เรื่องเสร็จที่ 0404/2524).

⁷⁸ ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, “การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ ตาม ระบบคอมมอน ลอว์ และซีวิล ลอว์”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.135-136.

ที่จะบ่งบอกว่าพยานเห็นเหตุการณ์จริงหรือไม่ ฉะนั้นหากไม่มีหลักฐานจากตัวคู่ความหรือพยานก็สามารถอ่านคำให้การที่เขียนเป็นหนังสือ ซึ่งจะเกิดความแตกต่างอย่างมากและส่งผลกระทบต่อความไม่เป็นธรรม⁷⁹

สำหรับประเทศไทยได้นำมาหลักจากมาใช้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อยู่เหมือนกัน เช่น ในชั้นพิจารณา ศาลต้องมีการสอบถามคำให้การจำเลย ในการสอบถามจำเลยนั้น จะถามเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจำเลยแล้วจึงสอบถามเกี่ยวกับการกระทำว่าจำเลยจะให้การอย่างไร

3.9.4 หลักเปิดเผย

การพิจารณาคดีที่ต้องกระทำโดยเปิดเผยนี้เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักนิติรัฐ อันเป็นหลักที่แสดงถึง “ความเป็นประชาธิปไตย” และเป็นคุณลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีประการหนึ่ง โดยมีแนวคิดจากการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ ต้องเป็นไปโดยโปร่งใสและประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงาน⁸⁰ ดังนั้น การพิจารณาคดีและการสืบพยานต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ และศาลต้องแสดงต่อสาธารณะชนว่ากระบวนการยุติธรรมได้ทำงานอย่างไร ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรู้เห็นการจัดการกับอาชญากรรมด้วย ทั้งยังเป็นการแสดงความชอบธรรม และลดโอกาสที่จะเกิดความเปี่ยงเบนโดยอคติ⁸¹

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาโดยเปิดเผยต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยที่จะไม่ได้รับการปฏิบัติเยี่ยงผู้กระทำความผิดและไม่ได้ประจานต่อสาธารณชนด้วย⁸² เพราะจำเลยยังคงได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น ในกรณีที่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าการพิจารณาลับนั้นมีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ที่เหนือกว่าวัตถุประสงค์ของการพิจารณาโดยเปิดเผยและพึงกระทำอย่างจำกัด เฉพาะประโยชน์แห่งกรณีนั้น⁸³ จึงจะสามารถกระทำได้ กล่าวคือ เป็นการจำกัดความเสียหายที่อาจมีต่อชื่อเสียงของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกรณีที่เกิดความผิดพลาดในการกล่าวหา หรือการกลั่นแกล้ง

⁷⁹ กุลพล พลวัน, “ลักษณะทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” วารสารอัยการ, ฉบับที่ 40, ปีที่ 4, น.24 (เมษายน 2524).

⁸⁰ สัญญา ธรรมศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3 ถึงภาค 7 มาตรา 172-26, พิมพ์ครั้งที่ 6 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมโดยศาสตราจารย์ประภาส อวยชัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2530), น.1.

⁸¹ นวพงษ์ บุญสิทธิ์, “การเปิดเผยในการพิจารณาคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), น.115-130.

⁸² ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547), น.47.

⁸³ Press – Enterprise Co. v. Superior Court , 464 U.S. 501 (1984)

โดยไม่มีมูลความจริง⁸⁴ และเพื่อคุ้มครองสิทธิในชื่อเสียงเกียรติคุณของโจทก์หรือผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางเพศ⁸⁵ ความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน ก็จำเป็นต้องปกปิดไว้เพราะถือเป็นเรื่องสำคัญที่ประชาชนทุกคน ดังนั้น หากมีการพิจารณาคดีเป็นการลับกฎหมายก็จะยอมให้เฉพาะบุคคลผู้มีประโยชน์ได้เสียเท่านั้นที่จะเข้าฟังการสืบสวนสอบสวน ของเจ้าพนักงานและการพิจารณาคดีของศาลได้ กล่าวคือ ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิเข้าร่วมฟังการพิจารณา

เรื่องการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยถูกกำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1947 The Universal Declaration of Human Rights ข้อ 10⁸⁶ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 International Covenant on Civil and Political Right⁸⁷ นอกจากนี้ สนธิสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1950 (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยโดยบัญญัติไว้ในข้อ 6 วรรคแรก⁸⁸

⁸⁴ อุดม รัฐอมฤต, “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย : หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส,” วารสารนิติศาสตร์, เล่ม 1 ปีที่ 20, น.70 (มีนาคม 2533).

⁸⁵ กุลพล พลวัน, “ลักษณะทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” วารสารอัยการ, ฉบับที่ 40, ปีที่ 4, น.23 (เมษายน 2524).

⁸⁶ Article 10 Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

⁸⁷ Article 14 All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (order public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgment rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.

⁸⁸ Article 6 Right to a fair trial in the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial

สำหรับประเทศไทย ได้บัญญัติการพิจารณาคดีอาญาโดยเปิดเผยไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคแรก และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 26

ส่วนการพิจารณาลับถูกกำหนดไว้ในสิทธิมนุษยชนทางอาญาไว้ในมาตรฐานสากล โดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1947 (The Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) อนุสัญญาของสภายุโรปเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms)⁸⁹

tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

⁸⁹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, “รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา”, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540) น.10 ข้อ 6 บัญญัติว่า ในการพิจารณาคดีความผิดอาญา บุคคลทุกคน มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย เป็นธรรม ภายในระยะเวลาอันสมควรโดยศาลที่เป็นอิสระและยุติธรรมซึ่งจัดตั้งตามกฎหมายคำพิพากษาพึงมีการอ่านอย่างเปิดเผย แต่ในการพิจารณาคดีนั้นสื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามมิให้เข้าไปฟังการพิจารณาทั้งหมดหรือบางส่วนของคดีได้ หากเป็นไปเพื่อคุ้มครองประโยชน์ทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อย ของสาธารณชนหรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยเมื่อมีความจำเป็นจะต้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของเยาวชน หรือคุ้มครองชีวิตความเป็นส่วนตัวของคู่กรณีหรือโดยความจำเป็นที่จำกัดตามความเห็นของศาลในกรณีที่เป็นพฤติการณ์พิเศษ ในเมื่อการเปิดเผยอาจส่งผลกระทบต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

3.9.5 หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

ในประเทศต่างๆ ได้จัดระบบของการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน แต่หลักประการหนึ่งที่มีความเหมือนกัน คือ หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายบริหารหรืออำนาจอื่นใด เพื่อให้ศาลสามารถดำรงตนในฐานะหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องหวั่นเกรงว่าจะถูกถอดถอน ย้ายตำแหน่งหรือลดเงินเดือน ทั้งนี้ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นขั้นตอนการค้นหาความจริงประเด็นสุดท้ายที่คู่ความพิพาทกันโดยศาลต้องนำพยานหลักฐานทุกประเภทที่มีได้เกิดหรือได้มาจากการจงใจ คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบด้วยประการอื่น⁹⁰ ที่คู่ความนำสืบถึงปัญหาข้อเท็จจริงที่พิพาทกันมาพิเคราะห์อีกชั้นหนึ่งว่าพยานหลักฐานนั้น มีความน่าเชื่อถือตามข้ออ้างข้อเถียงของตนหรือไม่ เพื่อให้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติ

ทั้งนี้ หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานไม่ได้ยอมให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่ผู้พิพากษา ในการพิจารณาคดีได้ตามอำเภอใจหรือตามคำสั่ง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม แต่ต้องตั้งบนข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ว่า อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและศาลต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงว่าควรจะได้รับฟังได้เพียงใดหรือไม่ มิใช่ว่าพยานเบิกความอย่างไรแล้วต้องรับฟังเสมอไป ซึ่งโดยหลักแล้วศาลมักจะรับฟังพยานที่น่าเชื่อถือมากที่สุด และต้องให้เหตุผลพิจารณาจากสามัญสำนึก ตรรกวิทยา ความน่าจะเป็น ความน่าเชื่อถือ ความเป็นไปได้ ความขัดแย้ง และความสอดคล้องของพยานหลักฐานกับเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาและปกป้องความยุติธรรม

3.9.6 หลักยกประโยชน์ความสงสัย

หลักยกประโยชน์ความสงสัยเป็นหลักนิติรัฐที่มีไว้เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา อันเป็นการแนะแนวทางสำหรับผู้ทำหน้าที่ค้นหาความจริงที่จะแสดงให้เห็นว่ามีสิ่งที่สนับสนุนว่าการกระทำของจำเลยนั้นครบองค์ประกอบความผิด ถึงระดับมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ดังนั้น ในกรณีใดก็ตามที่ยังมีความสงสัยตามควรในข้อเท็จจริงในคดี กรณีนั้นต้องยกประโยชน์ความสงสัยให้เป็นผลดีกับผู้กระทำความผิด⁹¹ หลักการนี้มีการยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยนานอารยประเทศได้ตอบสนองหลักการนี้จึงได้สร้างข้อสันนิษฐาน

⁹⁰ อดัม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.286.

⁹¹ Marvin Zalman, Criminal Procedure : Constitution and Society, 3 edition (New Jersey : Prentice Hall ,2002), p.452-454.

กฎหมายที่เป็นคุณกับจำเลยขึ้นมาว่า บุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด (Presumption of innocence) ซึ่งมีผลให้การลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ที่ได้กระทำความผิด (Proof beyond reasonable doubt) กล่าวคือ ผู้ทำหน้าที่ค้นหาความจริงต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ ที่ไม่ได้เกิดหรือได้มาจากการกระทำที่มีข้อพิพาทให้ศาลเชื่อโดยสุจริตใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงอย่างไม่มีข้อสงสัย หากจำเลยต้องการนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับที่ทำให้ศาลเห็นว่า พยานหลักฐานที่ตนนำเข้าสู่สืบสนับสนุนมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง (Preponderance of probability) อันทำให้ศาลเกิดความสงสัยว่าไม่น่าจะมีข้อเท็จจริงที่กฎหมายได้สันนิษฐานไว้เกิดขึ้น และยกประโยชน์ความสงสัยให้จำเลยโดยปล่อยตัวจำเลยไปในที่สุด



บทที่ 4

การดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย

ประเทศไทยได้มีกฎหมายการห้ามดำเนินคดีซ้ำตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น และในปัจจุบันได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติต่างๆ ที่อนุวัติการจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เช่น พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ. 2527 และสนธิสัญญาว่าด้วย ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2000 ดังนั้น ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงข้อความคิดและความเป็นมาของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย

4.1 ข้อความคิดและความเป็นมาของการดำเนินคดีซ้ำ

การห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทยเริ่มต้นมาจาก แนวคิดในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ซึ่งแสดงได้จากการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในยุคสมัยเดิม ใช้ระบบไต่สวน และมีการพิจารณาโดยใช้วิธีการทรมานร่างกาย เช่น บังคับให้ยืน บังคับให้วิ่ง ที่เรียกว่าระบบจารีตนครบาล และเมื่อศาลตัดสินแล้ว คำตัดสินของศาลถือเป็นที่สุด ในยุคต่อมาได้มีแนวความคิดในการพิจารณาคดีที่เปลี่ยนไป คือ ให้ตุลาการเรียกให้คู่ความมาให้อรรถาธิบาย เพื่อตั้งประเด็น สืบพยาน รวบรวมพยานหลักฐาน และส่งสำนวนไปให้ศาลหลวงทำการตัดสินคดี¹ แต่เมื่อศาลหลวงตัดสินคดีแล้วก็ห้ามมิให้มีการอุทธรณ์หรือรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม คู่ความสามารถจะฟ้องร้องกล่าวโทษผู้พิจารณาหรือตุลาการว่ากระทำการผิดหน้าที่หรือฎีกาต่อพระมหากษัตริย์²

หากพิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าแม้ไม่มีกฎหมายที่กล่าวถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำโดยตรง แต่การที่ศาลหลวงตัดสินคดีแล้ว และกฎหมายถือว่าคำตัดสินของศาลหลวงเป็นเด็ดขาดมีผลผูกพันคู่กรณีจะไม่มี การอุทธรณ์หรือรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถือเป็นกฎหมายของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนั่นเอง

นอกจากนี้ จากศึกษาถึงประวัติกฎหมายของประเทศไทยจะเห็นว่า ยังมีแนวคิดที่อีกแนวคิดหนึ่งที่เข้ามาก่อตั้งหลักการดำเนินคดีซ้ำ คือ แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเริ่มต้นมาจากความคิดที่ว่า การดำเนินคดีอาญามีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น

¹ อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.31.

² อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.32.

เมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เจ้าหน้าที่ก็จะออกหมายจับเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการพิจารณาคดี มีการกักขังซึ่งเป็นการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น การที่บุคคลใดก็ตามที่ตกเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีแล้วจะมีความรู้สึกเดือดร้อนและหวาดหวั่น หากกฎหมายอนุญาตให้รัฐสามารถดำเนินคดีซ้ำได้จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยรู้สึกว่าเขาต้องสู้คดีความอย่างไร้จกจบจักสิ้น และจะเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สามารถทำให้สังคมเกิดความไม่สงบได้เช่นกัน³

4.1.1 สมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัย มีระบบการพิจารณาคดีโดยอ้างถึงกฎหมายลักษณะตระลาการ สังคมในสมัยสุโขทัยแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครอง และชั้นที่ถูกปกครอง ชั้นปกครอง ประกอบด้วย กษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ซึ่งลักษณะเป็นพ่อขุนหรือเจ้าเมือง พระสงฆ์ เป็นผู้เชื่อมต่อระหว่างชั้น เป็นศูนย์กลางของสังคม โดยขุนนางและข้าราชการเป็นผู้ช่วยกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง ส่วนชั้นที่ถูกปกครอง ประกอบด้วย ประชาชนหรือไพร่ ทำหน้าที่เป็นทหารในยามสงคราม และพลเรือนในยามสงบ ส่วนทาสเป็นผู้ใช้แรงงานทั่วไป ซึ่งนายสมันนั้นการพิจารณาตัดสินคดีความ ได้มีการวางแนวทางในการพิจารณาตัดสินคดีความไว้อย่างชัดเจนว่า “ไพร่ฟ้า ลูกเจ้าลูกขุนมิแล ผิดแผกแสงกว้างกัน สอนดูแท้แล จึงแล่งความ แก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมกผู้ซ่อน เห็นช้างท่านบไคร่พิน เห็นสืบท่านบไคร่เดือด” ซึ่งตุลาการผู้ตัดสินได้ถูกวางหลักปฏิบัติจะต้องพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมและเสมอภาค สิทธิของประชาชนในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและคุ้มครอง

ในกฎหมายมัจจรายศาสตร์ ได้ปรากฏหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาโดยมีการบัญญัติหลักกฎหมายเอาไว้ว่า “ถ้อยคำทั้งหลายอันได้พร้อมเพรียงกันตัดสินตามธรรมโบราณแล้วไม่ควรให้ผู้ใดถอน อย่างไรก็ตามมีการกำหนดถึงคดีที่พิพากษาไม่ถูกต้อง และสมควรถูกเพิกถอนเสีย 8 ประการ คือ (1) ตัดสินโดยใช้อำนาจอาชญาข่มเหง (2) ตัดสินเพื่อเบียดเบียนเอาตัวลูกเมียท่าน (3) ตัดสินโดยผู้หญิง (4) ตัดสินในเวลากลางคืน (5) ตัดสินที่บ้านของผู้ตัดสินคดีความ (6) ตัดสินที่รโหฐาน (7) ตัดสินโดยผู้ที่เป็นศัตรูกับคู่ความ (8) ตัดสินโดยนายของคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด”

4.1.2 สมัยอยุธยา

สังคมในสมัยอยุธยามีการแบ่งชนชั้นกษัตริย์อยู่ในฐานะเทพ ในสมัยนี้มีการออกกฎหมายข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อย่างเด็ดขาด การใช้พระราชอำนาจอยู่ภายใต้กรอบธรรมะตามปรัชญาของพุทธศาสนา หลักทศพิธราชธรรม ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา

³ สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นประบวนเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น.8.

การสืบพยานในสมัยนั้นตระลาการจะไปสืบที่บ้านพยาน และกฎหมายจำกัดการห้ามบุคคลบางจำพวกที่ไม่สามารถจะเป็นพยานได้ เช่น ผู้เป็นญาติของคู่ความ คนหูหนวก ตาบอด หลงใญ่คนโรโสเถณี กะเทย บัณเฑาะว์ คนวิกลจริต เด็ก 7 ขวบ เพชฌฆาต หรือกรณีเมียน้อยเมียหลวงเป็นความกัน จะฟังสามเป็นพยานไม่ได้ อนึ่ง คดีใดไม่มีพยานจะพิสูจน์ความจริง คดีนั้นจะอาศัยการพิสูจน์โดยวิธีการดำเนินน้ำ ลุยไฟ ซึ่งเป็นทางออกสุดท้าย โดยคู่กรณีจะเป็นคนเลือก แต่ทั้งนี้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องฟ้องซ้ำในคดีอาญา ปรากฏในกฎหมายลักษณะตระลาการสมัยกรุงศรีอยุธยา บทที่ 119 ซึ่งบัญญัติว่า

“อนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้เจ็บฟ้องแล้ว ญาติพี่น้องและผู้อื่นมาฟ้องช่วยกันกล่าวโทษ จำเลยแห่งเดียว โดยคดีข้อนั้นซ้ำขึ้นอีกเล่า ท่านว่าเป็นการฟ้องกลุ่มรวม มิให้รับไว้บังคับบัญชา”⁴

สำหรับการอุทธรณ์ในสมัยนั้นเป็นเรื่องของการพิพาทระหว่างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกับผู้พิพากษาหรือตระลาการเป็นการอุทธรณ์ในลักษณะฟ้องร้องกล่าวโทษผู้พิจารณาหรือตัวตุลาการว่ากระทำผิดหน้าที่

4.1.3 สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการตรากฎหมายตราสามดวงขึ้น โดยมีกฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ 21 ประการที่ 10 และกฎหมายอาญาหลวงบทที่ 127 บัญญัติว่า

“อนึ่ง คดีสุภาตระลาการบังคับบัญชาแล้ว มิให้หาคดีข้ออื่นและเก็บเอาคดีซึ่งยอมสำเร็จกันแลมีสินไหมพินัยแล้วมาฟ้องร้องเรียกแลกกฎหมายก็ดี”⁵

“ห้ามมิให้มีการกล่าวอ้างคำพิพากษาที่ได้ตัดสินโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วว่าเป็นคำพิพากษาที่มีชอบ มิเช่นนั้นต้องได้รับโทษ”

4.1.4 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาที่มีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าระบบการศาลและกฎหมายไทยมีความล้าหลังโดยได้ทรงพระราชดำริว่า ให้รัฐมนตรีสภาพรักษากันเรียบเรียงข้อพระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาความซึ่งมีโทษขึ้นใหม่ ให้ใช้แทนพระราชกำหนดกฎหมายลักษณะพิจารณาเดิมซึ่งยังคงใช้อยู่ในพระราชอาณาจักรสยามนี้ จากนั้น ในปีรัตนโกสินทร์ศก 115 หรือพุทธศักราช 2440 ก็มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร์ศก 115 ซึ่งได้ร่างขึ้นโดย

⁴ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช “กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา,” อุลพาท เล่ม 7, ปีที่ 14, น. 57 (กรกฎาคม 2510).

⁵ เสถียร วิชยลักษณ์ และคณะ รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 15 ร.ศ. 114-115, (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล์, 2478), น.86-87.

อาศัยหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษเป็นมูลฐาน⁶ โดยนำหลักเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมามีความเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย และการที่เจ้าหน้าที่รัฐจะจับกุม ลงโทษบุคคลใดได้จะต้องปรากฏว่าการกระทำของบุคคลนั้นเป็นความผิดและกฎหมายกำหนดโทษไว้ จะใช้วิธีการจารีตนครบาลที่เป็นการทรมานร่างกายหรือข่มขู่ให้รับสารภาพไม่ได้ การพิจารณาต้อง ทำโดยเปิดเผย ฟังความทุกฝ่าย การสืบพยานต้องชอบด้วยเหตุผล สำหรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ได้บัญญัติอยู่ในหมวดที่ 6 ลักษณะโทษตามคำพิพากษาคัดสิน มาตรา 37 ที่บัญญัติว่า

“เมื่อคำตัดสินได้ถึงที่สุดแล้ว ผู้ต้องหาที่ไม่มีโทษแล้วต้องปล่อยตัวเสียทันที และจะ กลับเอาตัวมากักขังถนัดสินลงโทษในคดีอันเดียวกันนั้นอีกไม่ได้”⁷

4.1.5 กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127

ความสำคัญของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 เป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการที่ประเทศไทยจะขอยกเลิกการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยมีหลักการว่า กฎหมายอาญาต้องใช้เป็นการทั่วไปโดยให้ใช้บังคับแก่ความผิดทุกความผิดในราชอาณาจักรส่วนความผิดอื่นๆ ที่กระทำลงนอกราชอาณาจักรนั้นไม่อาจดำเนินคดีได้ในประเทศสยาม เว้นแต่การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษตามกฎหมายสยาม เช่นฐานประทุษร้ายต่อ พระราชวงศ์ หรือประทุษร้ายต่อพระบรมวงศานุวงศ์ หรือประทุษร้ายต่อความมั่นคงทั้งภายในและ ภายนอกในราชอาณาจักร หรือเป็นความผิดฐาน ปลอมแปลงเงินตรา และโจรสลัด โดยมีแนวคิดว่าการจะใช้กฎหมายอาญา จะต้องเป็นการช่วยผดุงความยุติธรรมและช่วยกันปราบปรามการกระทำผิด ส่วนการคุ้มครองบุคคลสัญชาติไทยนั้นกฎหมายกำหนดให้ใช้กฎหมายอาญาลงโทษคนต่างด้าว ที่กระทำความผิดต่อบุคคลที่มีสัญชาติของตนแม้จะทำผิดในต่างประเทศโดยมีแนวคิดที่ว่า กฎหมาย อาญาของรัฐใดต้องใช้บังคับแก่บุคคลผู้มีสัญชาติของรัฐนั้น เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้มีสัญชาติของรัฐนั้น ส่วนการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศซึ่งมีหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำแอบแฝงอยู่ได้บัญญัติ อยู่ในมาตรา 10 ที่ระบุว่า “ผู้ใดกระทำความผิดภายนอกไทยประเทศ จะต้องรับอาญาภายใน พระราชอาณาจักรแต่ในคดีเหล่านี้ คือ

⁶ ชานินทร์ กรัยวิเชียร, การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช, คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกระทรวงยุติธรรม, 2511, น.20.

⁷ เสถียร วิชยลักษณ์ และคณะ รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 15 ร.ศ.114-115, (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมิร์, 2478), น.123.

(1) คดีที่กระทำผิดคิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวหรือประทุษร้ายต่อพระราชอาณาจักร ตามความที่กล่าวไว้ตั้งแต่ มาตรา 97 ถึงมาตรา 111

(2) คดีที่เป็นความผิดในทางปลอมเงินตรา ปลอมดวงตราหรือปลอมบัตรตราหลวง ตามความที่กล่าวได้ตั้งแต่มาตรา 202 ถึงมาตรา 221

(3) คดีที่เป็นความผิดในฐานโจรสลัด

(4) คดีที่คนในบังคับไทย ไปกระทำผิดประกอบพร้อมเหตุ 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 รัฐประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ร้องฟ้องขอให้ทำโทษ

ประการที่ 2 ความผิดที่ได้กระทำนั้น กฎหมายในเมืองที่ผู้นั้น ไปกระทำผิดบัญญัติว่า จะต้องถูกลงอาญา

ประการที่ 3 ความผิดที่กระทำนั้น แม้กระทำในประเทศไทย พระราชกำหนดกฎหมาย ก็บัญญัติว่า จะต้องถูกลงอาญา

ประการที่ 4 ผู้กระทำผิดนั้น ศาลในประเทศที่มันไปกระทำผิดไม่ได้ตัดสินปล่อยตัว มันเสียโดยที่ไม่มีโทษ หรือศาลตัดสินให้ลงอาญาแล้ว แต่มันยังไม่ได้รับอาญาตามคำตัดสิน หรือยังไม่พ้นอาญาด้วยความยกเว้น ละลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่มัน”

4.2 หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลไทยมีคำพิพากษา ได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เรื่องคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิด ที่ได้ฟ้อง นอกจากนี้การห้ามดำเนินคดีซ้ำยังแฝงอยู่ในชั้นก่อนพิพากษาคดีด้วย ได้แก่ การชี้เขตอำนาจ สอบสวนมาตรา 21 การสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ มาตรา 147 และการรวมพิจารณาของศาล มาตรา 33

4.2.1 คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง

ในการจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญฉบับปัจจุบันได้เริ่มต้นในปี พ.ศ.2451 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งคณะทำงานยกร่างประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ประกอบด้วย นายเรอเน่ กียอง นายยอร์ช ปาดูซ์ นายมองซาร์วิลล์ และ นายริวเอร์ ซึ่งมีแนวทางในการจัดทำจากการศึกษาค้นคว้าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของ ต่างประเทศทั้งหลักกฎหมายและวิธีปฏิบัติ และนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยและนำเอาระบบ

กฎหมายของต่างประเทศที่เห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทยมาใช้ เพื่อให้เป็นกฎหมายที่มุ่งอำนวยความสะดวกเที่ยงธรรมให้แก่คู่ความทุกฝ่าย⁸

สำหรับบทบัญญัติการดำเนินคดีซ้ำได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 39 (4) ว่า “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง”⁹ โดยผู้ร่างได้นำหลักการนี้มาจากกฎหมายตราสามดวง และหลักกฎหมายสากล ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า “res judicata”¹⁰ แต่ในที่สุดได้เปลี่ยนถ้อยคำมาใช้คำว่า “final judgment” โดยมีหลักการพิจารณา ดังนี้

⁸ ชาญชัย แสงศักดิ์ และคณะ, “อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย,” วารสารกฎหมายปกครอง, เล่ม 3, ตอน 3, น.644–673 (ธันวาคม 2527).

⁹ ตัวย่อภาษาอังกฤษว่า “The right to institute a criminal prosecution is extinguished as follows : ”

(4) by a final judgment in reference to the offence for which the prosecution has been instituted

ดู สุชาติ จีวะชาติ รวบรวม, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, The Criminal Procedure Code of Thailand ; กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2524, น.22 - 23

¹⁰ เดิมบัญญัติเป็นภาษาอังกฤษว่า The right to prosecute any person for an offense or to enforce a judgment sentencing such person to a punishment shall be extinguished

(4) by the “re judicata” that is to say : when following upon a penal action, a judgment either of condemnation or acquittal, same person on account of the same fact; even in case new complainants already dealt with would come to light ;

Draft Code of criminal Procedure, AC 14/ 27 ซึ่ง เป็น Archives concerning the Criminal Procedure Code Volume III, Draft of Mr. Guyon as subnmitted to the Committee Redaction (February 1917) (Typewritten) ซึ่งเก็บรักษาไว้ในห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาบทบัญญัติในร่างดังกล่าวเน้นที่ข้อหา (account) ในข้อเท็จจริงเดียวกันซึ่งก็คือ การกระทำมิใช่ฐานความผิด ดู คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528), น.47.

1. จำเลยในคดีแรกและในคดีหลังต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน

การที่จะพิจารณาว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาซ้ำหรือไม่ ต้องพิจารณาจากตัวจำเลยจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน ทั้งการฟ้องคดีก่อนและคดีหลัง¹¹ กฎหมายจะพิจารณาเฉพาะตัวจำเลยคนเดียวกันเท่านั้น หากเป็นกรณีที่มีผู้เสียหายหลายคนและผู้เสียหายเหล่านั้นมาฟ้องคดีโดยคนหนึ่งฟ้องเอง และอีกคนหนึ่งฟ้องพร้อมกับพนักงานอัยการ คดีแรกโจทก์อาจเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งก็ได้ หากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีนั้นแล้ว ผู้เสียหายอื่นหรือพนักงานอัยการจะมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ ตามหลักกฎหมายแล้วจะพิจารณาเฉพาะตัวจำเลยเท่านั้น แม้ในคดีหลังจะเป็นโจทก์คนละคนก็ตาม¹²

2. ต้องเป็นการกระทำความผิดกรรมเดียวกันทั้งในคดีแรกและคดีหลัง

การที่จะพิจารณาว่าการกระทำความผิดที่จำเลยได้กระทำความผิดไปนั้น เป็นการกระทำความผิดกรรมเดียวกันหรือไม่ จะส่งผลในกรณีที่จำเลยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว จำเลยก็จะต้องไม่ถูกฟ้องในความผิดฐานเดิมหรือฐานใหม่ได้อีกและไม่ว่าจะเป็นผู้ใดฟ้องก็ตาม หากการกระทำความผิดกล่าวมิใช่เป็นการกระทำความผิดที่ได้ฟ้องต่อศาลและศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ก็สามารถฟ้องจำเลยดังกล่าวเป็นคดีได้อีก

ในกรณีการกระทำความผิดเดียวกันหรือในตัวเองที่ใช้คำว่า ในความผิดที่ได้ฟ้อง หมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดความผิดนั้นๆ ขึ้น¹³ โดยพิจารณาจากการกระทำนั้นต้องเกิดมาจากมูลกรณีเดียวกันที่อาจเป็นความผิดต่อกฎหมายบทเดียวหรือเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทก็ได้ กล่าวคือหากในการฟ้องคดีมีการอาศัยการกระทำเดียวกันมาฟ้องและแม้ว่าความผิดที่ฟ้องนั้น จะเป็นความผิดที่ผิดต่อกฎหมายหลายบทหรือความผิดคนละฐานกันก็ตาม ถ้าฟ้องบทใดบทหนึ่งหรือความผิดฐานใดฐานหนึ่ง และศาลได้พิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว จะฟ้องในความผิดบทอื่นอีกหรือฐานอื่นอีกไม่ได้เช่นกัน

(1) การถือเอาจากความผิดฐานความผิดเดียวกัน เป็นการพิจารณาในกรณีที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องจำเลยในฐานความผิดหนึ่งเป็นคดีแรกแล้ว และศาลในคดีแรกหรือคดีก่อนนั้นมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว ต่อมาโจทก์จะฟ้องจำเลยคนเดิมในความผิดหรือฐานความผิด

¹¹ ฉันทนา เรื่องวิเศษทรัพย์, “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณา คดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), น.49.

¹² ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2552), น.197.

¹³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีก่อนการพิจารณาคดี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ติ้ง, 2553), น.229.

เดียวกันอีกไม่ได้ เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยฐานลักทรัพย์เจ้าของหลายคราวต่อเนื่อง เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยฐานลักทรัพย์ของโจทก์ในคราวหนึ่งจนศาลพิพากษาถึงที่สุดแล้ว โจทก์จะฟ้องจำเลยในความผิดฐานลักทรัพย์ในคราวอื่นๆ ไม่ได้

(2) การถือเอาจากการกระทำที่เป็นกรรมเดียวกัน เป็นกรณีที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีแรกในความผิดกรรมใดกรรมหนึ่ง และศาลในคดีแรกหรือคดีก่อนมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว ต่อมาโจทก์จะฟ้องจำเลยคนเดิม ในความผิดกรรมเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ แม้ว่าโจทก์จะอ้างฐานความผิดคดีแรกและคดีหลังต่างกันก็ตาม

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1867/2517¹⁴ จำเลยยิงส. ได้รับอันตรายสาหัสโดยมีเจตนาฆ่า เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 และมาตรา 80 บทเดียวไม่เป็นความผิดตามมาตรา 297 อีกบทหนึ่งด้วย หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 1977 /2511¹⁵ ที่ภรรยาผู้ตายฟ้องจำเลยฐานฆ่าสามีโดยเจตนา ศาลนัดไต่สวนมูลฟ้องไว้แล้ว ระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของโจทก์ พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยฐานทำร้ายร่างกายสามีโจทก์ร่วมในมูลกรณีเดียวกัน ศาลพิพากษายกฟ้อง คดีถึงที่สุด เช่นนี้ สิทธิของโจทก์ที่ได้ฟ้องคดีไว้แล้ว ย่อมระงับไปตามมาตรา 39 (4) และคำพิพากษาฎีกาที่ 112/2496¹⁶ วินิจฉัยทำนองเดียวกันว่า ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยฐานฆ่าบุตรผู้เสียหายโดยไม่เจตนา ก่อนถึงวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยฐานก่อเหตุและทะเลาะวิวาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย อันเป็นความผิดกรรมเดียวกัน จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยตามฟ้องของพนักงานอัยการ สิทธิของผู้เสียหายที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนย่อมระงับไปตามมาตรา 39 (4)

(3) การถือเอาจากการกระทำที่ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกรณีที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีแล้วและเป็นการกระทำอันหนึ่ง ซึ่งศาลในคดีแรกหรือคดีก่อนที่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว ต่อมาโจทก์จะฟ้องจำเลยคนเดิมในการกระทำอันเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ เช่น นาย ก.กับนาย ข. สมคบกับไปลักทรัพย์ของนาง ค. โดยนาย ก. พกอาวุธปืนไปด้วย โดยนั่งซ้อนท้ายและมีหน้าที่ลักทรัพย์ นาย ก. ใช้อาวุธปืนขู่เอาทรัพย์จากนาง ค. แต่นาง ค. ต่อสู้ นาย ก. จึงยิงใส่นาง ค. 2 นัด แต่ไม่ตาย แล้วให้นาย ข. ขับรถจักรยานยนต์พานาย ก. หลบหนี นาย ก. และนาย ข. มีความผิดฐานร่วมกันชิงทรัพย์ตามมาตรา 339 ประกอบกับมาตรา 83 และเป็นการกระทำ

¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1867/2517, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2552, จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1977/2511, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2552, จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

¹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1124/2496, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2552, จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

โดยมีอาวุธปืน โดยใช้ยานพาหนะเพื่อกระทำความผิดหรือเพื่อพาทรัพย์นั้นไป หรือเพื่อให้พ้นจากการจับกุม ต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 339 ประกอบกับมาตรา 335 (7) ดังนั้น นาย ก. ได้ใช้อาวุธปืนยิงนาง ค. เพื่อฆ่านาง ค. อีกแต่การกระทำของนาย ก. ไม่บรรลุผล นาย ก. จึงมีความผิดฐานพยายามฆ่านาง ค. เพื่อเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดจากการชิงทรัพย์และเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาความผิดฐานชิงทรัพย์ที่ตนได้กระทำได้ ตามมาตรา 289 (7) ประกอบกับมาตรา 80 นอกจากนี้ นาย ก. และนาย ข. ยังมีความผิดฐานร่วมกันพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้าน และทางสาธารณะตามมาตรา 371 อีกกระทงหนึ่ง¹⁷ ในการกระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ถ้ากระทำต่อเนื่องกับการชิงทรัพย์โดยไม่ขาดตอน จึงเป็นความผิดกรรมเดียว เพราะเจตนาในการกระทำความผิดเกิดต่อเนื่องกันในคราวเดียว มิได้เกิดเจตนาขึ้นใหม่¹⁸

ส่วนการกระทำหลายกรรมต่างๆ กัน หรือการกระทำผิดคนละกรรมกันหรือหลายกรรมย่อมฟ้องได้ในแต่ละกรรมเป็นรายคดีไม่เป็นการฟ้องซ้ำ¹⁹ กล่าวคือ ต้องเป็นการกระทำหลายกรรมต่างฐานความผิด หรือเป็นการกระทำหลายกรรมแต่เป็นฐานความผิดเดียวกันโดยมีเจตนาต่างกัน²⁰ เช่น นายเอ ฆ่า นายบี แล้วได้ลักทรัพย์ของนาย บี ซึ่งเจตนาลักทรัพย์ได้เกิดภายหลังจากที่ได้มีการฆ่า นาย บี แล้ว หรือกระทำความผิดลักทรัพย์โดยวิธีเดียวกัน แต่ผู้เสียหายต่างรายต่างสถานที่

3. ศาลในคดีแรกมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องไว้แล้ว

การที่ศาลจะพิจารณาคดีใดเข้าหลักการการฟ้องซ้ำต้องพิจารณาว่า ศาลในคดีแรกต้องมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องไว้แล้วหรือไม่ หากยังไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดโจทก์ก็สามารถนำคดีมาฟ้องใหม่ได้จึงไม่ต้องห้าม เช่นในกรณีที่พนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวและศาลยังไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ดังนี้ผู้เสียหายก็มีอำนาจฟ้องอีก ตัวอย่างนางเอ มารดา นายบี ฟ้องนายซีฐานฆ่านายบีตายโดยเจตนา ต่อมาพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องนายซีในการกระทำเดียวกันในฐานทำให้นายบีตายโดยประมาททั้งนี้ฟ้องของพนักงานอัยการมาเป็นฟ้องซ้ำกับนางเอ เพราะขณะที่ยื่นฟ้องศาลยังไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หรือในกรณีผู้เสียหายได้ฟ้องคดีซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวแล้ว ต่อมาได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป พนักงานอัยการก็มีอำนาจฟ้องคดีนั้นได้อีก²¹

¹⁷ คำพิพากษาฎีกา ที่ 896/2545, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

¹⁸ คำพิพากษาฎีกา ที่ 3116/2537 และคำพิพากษาฎีกาที่ 6516/2537, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://www.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91

²⁰ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามปริ้นติ้ง, 2551), น.780-791.

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36

กรณีเช่นนี้ศาลในคดีแรกยังไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องดังนั้นโจทก์ก็สามารถนำคดีมาฟ้องใหม่ได้

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายถึง กรณีที่ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาชี้ขาดในเนื้อหาของการกระทำของจำเลยแล้ว และศาลได้มีคำพิพากษาวินิจฉัยตรงประเด็นของข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายในความผิดที่จำเลยได้กระทำให้ไปแล้ว เช่น การพิจารณาข้อเท็จจริงตามฟ้องของโจทก์ปรากฏว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นการกระทำความผิดตามฟ้อง หรือการพิจารณาข้อเท็จจริงตามฟ้องของโจทก์แล้วไม่ครบองค์ประกอบหรือขาดองค์ประกอบความผิด หรือการพิจารณาข้อเท็จจริงตามฟ้องของโจทก์ซึ่งไม่ได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ วัน เวลา สถานที่จำเลยได้กระทำความผิดในกรณีเช่นนี้โจทก์จะนำคดีดังกล่าวมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) จะต่างกับคำพิพากษาถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 โดยคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเรื่องของเนื้อหา ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นเรื่องของแบบพิธี กล่าวคือ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายความว่า คดีที่ศาลได้มีการวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีและได้มีคำพิพากษาเสร็จเรียบร้อยแล้วแต่หากคู่ความไม่พอใจก็อาจใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ แต่ต้องอุทธรณ์หรือฎีกาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกาด้วยเช่น พนักงานอัยการได้เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยศาลชั้นต้นได้พิพากษาแล้วแม้คดียังไม่ถึงที่สุด ผู้เสียหายก็ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในความผิดเดียวกันได้อีกส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดหมายความว่า คดีที่ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีแล้วแต่คู่ความมิได้ใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา จนล่วงพ้นกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาผลแห่งคดีจึงถึงที่สุดย่อมต้องเป็นไปตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น

อนึ่ง การห้ามดำเนินคดีซ้ำสองครั้งแก่จำเลยนี้ จะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นคดีที่จำเลยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างแท้จริง แต่ถ้าปรากฏว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างสมยอมกัน แม้ว่าเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน ถือไม่ได้ว่าการกระทำดังกล่าวจำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด อันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดครั้งนั้นระงับไปไม่ เช่น การที่นาย ก ใช้ปืนยิงนาย ข โดยนาย ก ตกลงกับมารดานาย ข ว่าจะให้เงินจำนวนหนึ่งเพื่อแลกกับการที่ให้มารดานาย ข ผู้เสียหายมาฟ้องคดีก่อนพนักงานอัยการ แล้วนำพยานที่ไม่รู้เห็นมาเบิกความเพื่อให้ศาลยกฟ้อง เพื่อใช้เป็นเทคนิคในการตัดอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานของมาตรา 39 (4) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ให้คดีอาญาระงับเป็นหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำสองนั้น ต้องเป็นการที่จำเลยถูกฟ้องร้องและดำเนินคดีอย่างแท้จริง มิใช่การดำเนินคดีโดยสมยอมกัน ถ้าเป็นการสมยอมสิทธินำคดีมาฟ้องไม่ระงับ และถือไม่ได้ว่าคดีก่อนมีการวินิจฉัยจริง

จึงไม่ตัดอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการที่จะฟ้องใหม่อีกครั้ง และไม่เป็นฟ้องซ้ำ²² จะเห็นได้ว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั้น จะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นกรณีที่จำเลยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างแท้จริง หากปรากฏว่าคดีก่อนสมยอมกันแล้ว แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน ก็ถือไม่ได้ว่าการกระทำนั้น จำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดกรรมนั้นระงับไปไม่

สำหรับการห้ามดำเนินคดีซ้ำตามมาตรา 39 (4) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะใช้บังคับในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดที่ศาลในประเทศไทยมีคำพิพากษามาแล้วเท่านั้น²³ กล่าวคือ จะใช้ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแรกในประเทศไทยและศาลในประเทศไทยได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลย ต่อมามีการนำคดีดังกล่าวมาฟ้องต่อศาลในประเทศไทยอีกครั้งจึงจะถือว่าเข้าหลักเกณฑ์การห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย แต่หากเป็นกรณีที่จำเลยเคยถูกพิจารณาและพิพากษาจากศาลต่างประเทศมาแล้วจะไม่สามารถใช้มาตรา 39 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาบังคับได้ เนื่องจากรัฐที่มีเอกราชและมีอำนาจอธิปไตยย่อมไม่มีความผูกพันต่อคำพิพากษาของศาลอีกรัฐหนึ่งเพราะโดยทั่วไปแล้วรัฐที่มีเอกราชย่อมมีอำนาจอธิปไตยสมบูรณ์ที่จะบัญญัติกฎหมายภายในของตนเองได้ตามที่เห็นสมควรไม่ว่าจะเป็นกฎหมายอาญา หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางคดีอาญาของรัฐและการบริหารงานทางคดีอาญา โดยรัฐอื่นจะเข้ามาแทรกแซงไม่ได้อย่างเด็ดขาด เนื่องจากเป็นกิจการภายในของรัฐนั่นเอง ตามหลักที่ว่าศาลประเทศใดย่อมมีอำนาจอธิปไตยใช้กฎหมายอาญาในประเทศของตนได้ เว้นแต่จะมีสนธิสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศในลักษณะอื่นๆ และรัฐนั้นได้เข้าเป็นภาคี ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศเรื่องการดำเนินคดีอาญาซ้ำไว้ แม้กฎหมายภายในของรัฐจะบัญญัติหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ แต่ก็เพียงเพื่อกำหนดเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและสอดคล้องกับหลักปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับระหว่างประเทศ อันเกิดจากจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และได้ยึดถือปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน เพื่อแสดงว่ารัฐนั้นเป็นอารยประเทศ ในฐานะที่รัฐเป็นสมาชิกของสังคมนานาประเทศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองอย่างไรก็ดี ประเทศไทยยังคงยอมรับฟังคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศ ในกรณีที่ศาลในต่างประเทศได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลย และจำเลยก็ได้รับโทษในการกระทำความผิดมาแล้ว โดยปรากฏในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 10 และมาตรา 11 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิด จากหลักเกณฑ์

²² คำพิพากษาฎีกา ที่ 6446/2547 และคำพิพากษาฎีกาที่ 9334/2538 ซึ่งวินิจฉัยทำนองเดียวกัน, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://www.deka2007.supremcourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>

²³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามปริ้นติ้ง, 2551), น.77 – 78.

ตามบทกฎหมายของประเทศไทย เป็นการพิจารณาว่าศาลในคดีแรกมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องไว้แล้ว

4.2.2 การรวมพิจารณาคดี

ประเทศต่างๆ ได้สร้างระบบการฟ้องคดีอาญาไว้หลายประเภทโดยบางประเทศใช้ระบบการฟ้องโดยผู้เสียหาย บางประเทศใช้ระบบการฟ้องโดยประชาชนหรือการฟ้องคดีโดยรัฐและบางประเทศใช้ระบบการฟ้องคดีแบบหลายช่องทาง คือ ให้สิทธิทั้งรัฐและผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ซึ่งระบบการฟ้องที่ประเทศใดประเทศหนึ่งได้กำหนดไว้หลายช่องทางอาจนำมาสู่การดำเนินคดีซ้ำได้ โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. ระบบการฟ้องโดยผู้เสียหาย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานนั้น เพื่อเป็นการควบคุมอาชญากรรมและแก้แค้นผู้กระทำความผิด²⁴ กฎหมายในบางประเทศจึงกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีเองได้

2. ระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน มีแนวคิดที่ว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญา ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าผู้หนึ่งจะได้รับความเสียหายหรือไม่ ประเทศที่ใช้ระบบการฟ้องคดีนี้ คือ ประเทศอังกฤษ²⁵

3. ระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ มีแนวคิดมาจากความผิดอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ และรัฐเป็นผู้เสียหาย เจ้าพนักงานรัฐจะต้องเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา ซึ่งประเทศที่ใช้ระบบการฟ้องคดีนี้ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น

สำหรับการฟ้องคดีในประเทศไทยกฎหมายได้ให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิการฟ้องคดีโดยต่างคนต่างฟ้องได้เป็นอิสระหรือเป็นเอกเทศไม่เกี่ยวพันกัน²⁶ เนื่องจากกฎหมายต้องการให้ระบบการฟ้องเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง และเป็นผลดีในการควบคุมอาชญากรรม อันเป็นการเปิดโอกาสให้โจทก์สามารถดำเนินคดีของกันและกันได้

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้โจทก์สามารถฟ้องคดีได้สองช่องทางเช่นนี้ ก็จะส่งผลให้มีคดีเรื่องเดียวกันในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกันสองคดี จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีผลกระทบต่อการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาที่ทำให้จำเลยต้องเดือดร้อนมากกว่าหนึ่งครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว

²⁴ กฤษฎา อนุชน, “การไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาชญากรรมเป็นโจทก์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น.10-11.

²⁵ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), น.13.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 มาตรา 31 และมาตรา 33

อันเป็นการกระทบหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงกำหนดเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักการฟ้องคดีอย่างกว้างขวางกับหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำในชั้นพิจารณาโดยให้อำนาจศาลในการอนุญาตให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการเข้าเป็นโจทก์ร่วม²⁷ หรือการรวมพิจารณาคดีอาญาที่มีความเกี่ยวเนื่องกันและการมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องโดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. หลักเกณฑ์การเข้าเป็นโจทก์ร่วม เป็นกรณีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้วผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม โดยมีวัตถุประสงค์คือเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยได้รับการพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน²⁸ ทั้งนี้ สถานะความเป็นโจทก์ร่วมจะเกิดจากการร้องขอและศาลอนุญาต²⁹ อย่างไรก็ตาม ผลของการเข้าเป็นโจทก์ร่วมทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายจะไปเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยคนเดียวกันในการกระทำอันเดียวกันในคดีต่างหากอีกไม่ได้ถือเป็นการฟ้องซ้อน

2. หลักเกณฑ์การรวมพิจารณา จะต้องเป็นคดีอาญาเรื่องเดียวกัน ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้นเดียวกันหรือต่างศาลกัน³⁰ ศาลมีอำนาจสั่งรวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน ซึ่งการสั่งรวมพิจารณานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปิดช่องให้มีการรวมพิจารณาคดีอันหลักการเดียวกับการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกล่าวคือ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่บุคคลจะได้รับความเดือดร้อนซ้ำสองในการกระทำเดียวกัน เนื่องจากกฎหมายไทยให้อำนาจการฟ้องคดีได้หลายทาง ทำให้เกิดการใช้สิทธิการฟ้องคดีซ้อนกัน ดังนี้

2.1 หากพนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายต่างฟ้องคดีโดยไม่ได้ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม หรือศาลไม่ได้สั่งให้รวมพิจารณา และหากคดีหนึ่งคดีใดศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง³¹ ไปก่อน เช่นนี้คดีที่ยังไม่ได้พิพากษาก็จะเป็นอันระงับ ส่งผลให้โจทก์จะมาฟ้องผู้กระทำความผิดในมูลคดีเดียวกันอีกไม่ได้ ตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

2.2 ในเรื่องการใช้สิทธิการฟ้องคดีมีประเด็นจะต้องพิจารณา ในเรื่องการดำเนินคดีซ้ำ ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยอยู่เหมือนกัน กล่าวคือ หากผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดในกรณีที่ศาลไทยและศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีทับซ้อนกัน และศาลต่างประเทศกำลังพิจารณาคดีของบุคคลนั้นอยู่ ในระหว่างนั้นผู้กระทำความผิด

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 และมาตรา 31

²⁹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.515.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 33

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าศาลไทยก็มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้ เนื่องจากศาลต่างประเทศยังไม่มีคำพิพากษา

2.3 หากพิจารณาถึงหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนอกจากจะมีเหตุผลในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้ร่างกฎหมายยังไม่ต้องการให้มีผลคำพิพากษาที่ขัดแย้งกันด้วย โดยวิเคราะห์ได้เรื่องคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องและการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในต่างประเทศได้ ดังนี้

2.3.1 สำหรับเรื่องคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องคำพิพากษานั้นจะต้องเป็นคำพิพากษาศาลชั้นต้น ไม่ใช่คำพิพากษาถึงที่สุด เนื่องจากหากพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างใช้สิทธิในการฟ้องคดีแยกต่างหากจากกันและศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาในคดีใดแล้วและคดีอาญายังไม่ระงับเนื่องจากยังไม่ใช่คำพิพากษาถึงที่สุด อาจทำให้ศาลอีกศาลหนึ่งมีคำพิพากษาอีกคดีหนึ่งมีผลไปในทางตรงกันข้ามได้ ซึ่งจะทำให้คำพิพากษาเรื่องเดียวกันขัดแย้งกันเอง

2.3.2 ส่วนเรื่องการคำนึงถึงผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศในกฎหมายอาญานั้น จะเห็นได้ว่าหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษมาแล้ว แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาได้อีก แต่กฎหมายก็จะกล่าวถึงเฉพาะการอนุญาตให้ลงโทษซ้ำเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงการอนุญาตให้ยกฟ้อง

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าหากผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดฐานก่อการร้าย ระบุจัดหาสื่อเพื่อการอนาจารที่รัฐอื่นหรือผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดในประเทศไทยและเดินทางไปยังรัฐอื่น และศาลของรัฐนั้นกำลังพิจารณาคดีของบุคคลนั้นอยู่ ในระหว่างนั้นผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ยังไม่ควรที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาใด เนื่องจากอาจก่อให้เกิดคำพิพากษาที่ขัดแย้งกันได้

4.2.3 คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี

เมื่อเกิดการกระทำความผิด ผู้เสียหายต้องดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพื่อจับกุมและทำการสอบสวนผู้ต้องหาจากนั้นพนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาพร้อมทำความเข้าใจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี ดังนั้น เพื่อไม่ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนไม่สิ้นสุดตามหลักการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจแบ่งแยกได้ ประกอบกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ กฎหมายจึงกำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเป็นอันยุติลงทันที³² และพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนในคดีนั้นต่อไปไม่ได้อีก เว้นแต่พนักงานอัยการจะได้รับคำสั่งจากพนักงานอัยการให้สอบสวนเพิ่มเติม

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142

ทั้งนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดได้มีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการดำเนินคดีของพนักงานอัยการให้สอดคล้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่า เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาแล้วพนักงานสอบสวนย่อมหมดหน้าที่ที่จะทำการสอบสวนต่อไป ดังนั้น การที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนและทำความเข้าใจใหม่ เสนอพนักงานอัยการในรูปของการสอบสวนเพิ่มเติมนั้นพนักงานอัยการไม่อาจรับไว้พิจารณาได้ นอกจากนี้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ก็ได้เน้นย้ำหลักการนี้อีกใน ข้อ 66 เรื่อง อำนาจสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวนที่กำหนดว่า เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว และมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่งไปพนักงานอัยการแล้ว พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมภายหลังได้อีก การที่จะสอบสวนเพิ่มเติมเกี่ยวกับคดีนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ³³ และในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อทำความเข้าใจ³⁴ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็ไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีดังกล่าวสอบสวนเพิ่มเติมได้อีกเช่นกัน³⁵

อย่างไรก็ตาม เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนพร้อมความเห็นในการสั่งคดีของพนักงานสอบสวนขั้นตอนต่อไปจะเป็นการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการ โดยมีหลักการ คือ ก่อนที่พนักงานอัยการจะพิจารณาสั่งคดีที่เป็นส่วนของเนื้อหา พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าสำนวนการสอบสวนนั้น มีเงื่อนไขอะไรจับคดีหรือไม่³⁶ ซึ่งเงื่อนไขการระงับคดีมีอยู่หลายเหตุด้วยกันเช่น มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่กำลังจะฟ้องไปแล้วดังนั้นเมื่อพนักงานอัยการพบเหตุดังกล่าวในสำนวนการสอบสวนพนักงานอัยการต้องสั่งระงับคดีนั้นๆ หรือหากพนักงานอัยการพบว่าสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการได้รับมาเป็นคดีที่กำลังพิจารณาอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานอื่นหรือศาลอื่น พนักงานอัยการจะดำเนินคดีต่อไปไม่ได้เช่นกัน เพราะคดีอาญาที่จะได้การดำเนินคดีนั้นต้องเป็นเรื่องใหม่เพื่อป้องกันผู้ต้องหาในความผิดเดียวกันถูกพนักงานอัยการฟ้องใน

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145

³⁵ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0018/ว202 เรื่อง อำนาจสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวน ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2547 รวมระเบียบ คำสั่ง หนังสือเวียน เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ อัยการนิเทศ ฉบับพิเศษ หน้า 459-466 (2552)

³⁶ คณิต ญ นคร, “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล วารสารอัยการ,” ปีที่ 1, ฉบับที่ 2, น.25 (กุมภาพันธ์ 2521).

แต่ละที่ทำการในหลายศาลในคดีเดียว ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 18³⁷ จึงกำหนดว่า “ห้ามศาลรับฟ้องคดีซึ่งศาลอื่นได้ประทับฟ้องไว้โดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว” และกรมอัยการได้มีระเบียบเรื่องการดำเนินคดีความผิดฐานหมิ่นประมาทกรณีที่เป็นความผิดกรรมเดียวกระทำลงหลายท้องที่³⁸ ไว้ว่า เพื่อป้องกันการสับสนซ้อนกันหากมีการกระทำความผิดกล่าวเกิดขึ้นท้องที่ต่างๆ ก็ให้ที่ทำการอัยการทุกแห่งที่ได้รับสำนวนการสอบสวนคดีดังกล่าวไว้จากพนักงานสอบสวนแล้วรีบส่งสำนวนไปยังกรมอัยการ ทั้งนี้ โดยยังไม่ต้องมีความเห็นในสำนวนเพื่อกรมอัยการจะได้สั่งให้พนักงานอัยการผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณา

หากไม่มีเงื่อนไขการระงับคดี พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาในส่วนเนื้อหา ซึ่งโดยหลักพนักงานอัยการจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวม และออกคำสั่งทางกฎหมายอันมีผลในทางคดีคือ การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี³⁹ ซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจพิจารณาจากน้ำหนักของพยานหลักฐาน โดยในทางทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับทั่วโลก โดยการจำแนกระดับความเชื่อในการพิสูจน์ความผิดในการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นเจ้าพนักงานและศาล ดังนี้⁴⁰

1. การพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุอันควรมีพยานหลักฐานเพียงพอ เป็นกรณีที่คุณค่าความต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุที่น่าเชื่อถือโดยมีพยานหลักฐานเพียงพอแสดงให้ศาลเห็นว่าเหตุที่น่าเชื่อหรือมีเหตุที่มีความโน้มเอียงให้เชื่ออย่างนั้น ซึ่งจะใช้กับการไต่สวนคำร้องขอปลิกย้อยต่างๆ ไป เช่น การออกหมายค้น หมายจับ หมายขังในคดีอาญา เช่น เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงแหล่งข่าวและความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว

2. การพิสูจน์ว่าคดีมีมูล เป็นกรณีที่คุณค่าความต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือได้ว่าเรื่องนี้มีเค้ามูลเป็นจริงอย่างไร โดยไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความโน้มเอียงว่าจะเป็นเช่นนั้นจริงๆ ซึ่งในคดีอาญาใช้มาตรฐานการพิสูจน์กับการไต่สวนมูลฟ้อง

3. การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า คือ การที่คุณค่าความในคดีฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหรือแสดงให้ศาลเห็นถึงความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็น

³⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 15 ห้ามมิให้ศาลใดศาลหนึ่งรับคดีซึ่งศาลอื่นได้สั่งรับประทับฟ้องโดยชอบแล้วไว้พิจารณาพิพากษา เว้นแต่คดีนั้นจะได้โอนมาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

³⁸ หนังสือเวียนกรมอัยการ ที่ มท 1203/ว.10 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2528 ในอัยการนิเทศ เล่มที่ 47 ฉบับที่ 3 2528 น.492-93.

³⁹ อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.182-185.

เป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในคดีอาญาใช้มาตรฐานการพิสูจน์กับการขอคืนของกลาง

4. การพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐานมีความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจน คือ การที่คู่ความในคดีต้องมีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักและชัดเจนให้น่าเชื่อถือว่า ข้อเท็จจริงน่าจะเป็นไปตามที่ตนกล่าวอ้างหรือโต้แย้ง

5. การพิสูจน์ให้ได้ความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุดในระบบกฎหมายและใช้เฉพาะคดีอาญา โดยโจทก์เป็นฝ่ายพิสูจน์ความผิดของจำเลยเท่านั้น

ในส่วนการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นการสั่งชี้ขาดว่า การกระทำของผู้ต้องหาไม่ผิด ฟังไม่ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิด หรือมีเหตุตามกฎหมายไม่ต้องรับโทษ⁴¹ ตามหลักการซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐาน การพิสูจน์ว่าคดีมีมูล ซึ่งมีผลให้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนอีกไม่ได้⁴² เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาคนนั้นได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ⁴³ ในชั้นเจ้าพนักงาน กล่าวคือ การที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นมีผลให้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนต่อไปไม่ได้ อันเป็นหลักประกันแก่ผู้ต้องหามิให้ถูกเจ้าพนักงานสอบสวนซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวน นอกจากนี้ผลของการสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีผลในทางกฎหมายที่สอดคล้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในชั้นเจ้าพนักงานด้วย กล่าวคือคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการมีลักษณะกึ่งคำพิพากษา เมื่อมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีใดแล้ว การดำเนินการสอบสวนจะกระทำอีกไม่ได้ โดยการสอบสวนใหม่มีความหมายเช่นเดียวกับการห้ามฟ้องซ้ำ

อนึ่ง ในเรื่องการสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำ ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย กล่าวคือ หากผู้กระทำความผิดไปในกรณีที่ศาลต่างประเทศ และศาลไทยมีอำนาจพิจารณาทัชซ้อนกันและพนักงานอัยการต่างประเทศสั่งไม่ฟ้องคดีนี้ เมื่อผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลในประเทศไทยจะมีอำนาจในการพิจารณาคดีอีกหรือไม่

⁴¹ คณิน วงศ์ใหญ่, “ปัญหาในการตีความพยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.21.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147

⁴³ คณิน วงศ์ใหญ่, “ปัญหาในการตีความพยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.26.

ผู้เขียนมีความเห็นว่า สถานะทางกฎหมายของคำสั่งทางคดีของพนักงานอัยการ ยังไม่ใช่ขั้นตอนการวินิจฉัยความผิดของผู้ต้องหาที่ใช้หลักการซึ่งนำหลักพยานหลักฐานโดยปราศจากข้อสงสัย แต่เป็นการวินิจฉัยว่าสมควรจะฟ้องเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาลหรือไม่เท่านั้น คำสั่งไม่ฟ้อง ก็มีได้มีผลว่าผู้ต้องหาได้หลุดพ้นจากการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และไม่มีผลทำให้สิทธิในคดีอาญามาฟ้องระงับไป เหมือนคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง หากภายหลังมีพยานหลักฐานอันสำคัญแก่คดี ก็อาจมีการรื้อฟื้นจับกุม และสอบสวนได้ใหม่ภายในอายุความ ประกอบกับประเทศไทยมีบทบัญญัติที่กล่าวไว้ในเรื่องการคำนึงถึงผลของคำพิพากษาศาลต่างประเทศเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงการคำนึงการสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการในต่างประเทศ ดังนั้น กรณีตามปัญหาดังกล่าวเมื่อผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ดังนี้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการก็สามารถดำเนินการสอบสวนและสั่งคดีใหม่ได้

4.2.4 การชี้ขาดของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

เขตอำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวน หมายถึง เขตท้องที่ที่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนและรับผิดชอบอยู่ตามกฎหมาย ซึ่งตามปกติพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนต่อเมื่อความผิดนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับเขตอำนาจของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในท้องที่ใด เจ้าพนักงานแห่งท้องที่นั้นต้องมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เนื่องจากผลของการกระทำความผิดย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องที่นั้นและยังทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้คดีอาญาที่เกิดขึ้นจะถูกชำระหรือสอบสวนในเขตนั่นอย่างไรก็ตามเขตอำนาจสอบสวนได้ขยายไปถึงท้องที่ที่จับผู้ต้องหาได้ หรือถิ่นที่อยู่ของผู้ต้องหา เนื่องจากเป็นไปเพื่อความสะดวกในการสอบสวนผู้ต้องหา หรือเพื่อความสะดวกในการทราบถึงเบื้องหลังในอดีตของผู้ต้องหา และเขตอำนาจสอบสวนยังรวมถึงความผิดที่มีลักษณะเกิดจากการกระทำที่มีสภาพติดต่อสืบเนื่องกันคงตัวอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง⁴⁴ หรือเรียกว่าความผิดต่อเนื่องด้วย นอกจากนี้หากมีการกระทำความผิดเกิดนอกอรัณพพนักงานสอบสวนของรัฐที่มีความเสียหายเกิดก็มีอำนาจสอบสวนเช่นกัน

สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้นำเรื่องเขตอำนาจการสอบสวนมาใช้ 2 กรณี คือ (1) ความผิดที่เกิดในราชอาณาจักร และ (2) ความผิดที่เกิดนอกราชอาณาจักร ใน

⁴⁴ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.476

ส่วนของความผิดที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรมีรูปแบบในการใช้ 2 ประการ คือ ความผิดเกิดขึ้นในท้องที่เดียว⁴⁵ และความผิดเกิดขึ้นหลายท้องที่ที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกัน⁴⁶

ความผิดเกิดขึ้นในท้องที่เดียว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนในท้องที่ต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวน คือ ท้องที่ที่เป็นสถานที่เกิดเหตุ หรือท้องที่ที่มีการอ้างว่ามีความผิดเกิดขึ้น หรือสถานที่ที่มีพฤติการณ์น่าเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในท้องที่นั้นจริง รวมถึงสถานที่ที่ผู้ต้องหาพักอาศัยอยู่เป็นที่แน่นอน และสถานที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับกุมอย่างใดก็ตามการที่กฎหมายกำหนดเขตอำนาจสอบสวนไว้หลายสถานที่จะมีผลตามประการหนึ่งคือ ในคดีเดียวกันอาจมีการสอบสวนได้หลายท้องที่ ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำได้ เช่น ในคดีหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาซึ่งมีผลให้ความผิดและสำเร็จในหลายท้องที่ ดังนั้นพนักงานสอบสวนหลายแต่ละท้องที่ต่างมีอำนาจสอบสวนต่อผู้ต้องหาคนเดียว

สำหรับความผิดเกิดขึ้นหลายท้องที่ที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกันหรือเรียกว่ามีการกระทำความผิดที่มีใช้ลักษณะเกิดจุดใดจุดหนึ่งแต่มีลักษณะคาบเกี่ยวกันหลายท้องที่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนท้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ทั้งสิ้น เช่น ผู้ต้องหาหนีอาวุธปืนไว้ในครอบครองและพกติดตัวไปหลายท้องที่ ฉะนั้นทุกท้องที่ย่อมมีอำนาจสอบสวน ตามหลักกฎหมายดังกล่าวจะเห็นว่าหากมีผู้กระทำความผิดกรรมเดียวอาจมีการสอบสวนซ้ำซ้อนได้หลายท้องที่ ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ต้องหาหลายครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว เพราะต้องเดินทางไปพบพนักงานสอบสวนในท้องที่ต่างๆ ที่ดำเนินการสอบสวน อีกทั้งจะต้องเดือดร้อนในการหาหลักทรัพย์มาประกันตัวในแต่ละท้องที่ รวมทั้งพนักงานสอบสวนบางท้องที่อาจมีความเห็นแย้ง บางท้องที่อาจทำความเห็นแย้งไม่พ้องทั้งที่เป็นความผิดกรรมเดียวกัน

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและให้เป็นไปตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ และหลักอำนาจสอบสวนเป็นอำนาจเดียวมิได้แบ่งแยกได้⁴⁷ กรมตำรวจจึงได้ออกระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีข้อที่ 227 (1) กำหนดให้พนักงานสอบสวนซึ่งรับคำร้องทุกข์ไว้แล้ว สอบถามว่าผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้กับพนักงานสอบสวนในท้องที่อื่นไว้ก่อนหรือไม่ หากมีการร้องทุกข์ไว้ก่อนแล้ว ให้พนักงานสอบสวน

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19

⁴⁷ ความหมายของการสอบสวนเป็นอำนาจเดียวกัน อำนาจของพนักงานสอบสวนถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาสามารถทำการสอบสวนได้ทั่วราชอาณาจักรและส่วนการกำหนดเขตอำนาจสอบสวนเป็นเพียงการแบ่งแยกเขตพื้นที่เพื่อกำหนดตัวพนักงานสอบสวน ป้องกันการเกี่ยงงอนการทำหน้าที่ การปิดความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน อันทำให้เกิดช่องว่างในการใช้อำนาจรัฐ เพราะการแยกกันหรือแย่งกันทำการสอบสวนย่อมเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันหลายครั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามกฎหมาย

สอบปากคำผู้เสียหาย แล้วส่งคำบันทึกไปยังพนักงานสอบสวนผู้รับแจ้งไว้แต่แรกเพื่อดำเนินการสอบสวนต่อไป นอกจากนี้เพื่อป้องกันการปิดความรับผิดชอบ หรือเจ้าพนักงานในแต่ละท้องที่ใช้อำนาจของตนแย่งกันทำหน้าที่ในคดีอาญาเรื่องเดียวกันอันทำให้ผู้ต้องหาถูกระทบบสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็น

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องเขตอำนาจสอบสวนมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีชั่วคราว กรณี ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยอยู่ประการหนึ่ง คือ หากบุคคลไปกระทำความผิดฐานก่อการร้ายที่รัฐอื่น หรือบุคคลใดกระทำความผิดในประเทศไทย และได้หลบหนีกลับไปยังรัฐที่ตนมีสัญชาติ และปรากฏว่าศาลในรัฐนั้นได้ทำการพิจารณาและมีคำพิพากษาบุคคลนั้นแล้ว ต่อมาบุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในประเทศไทย กรณีดังกล่าวศาลไทยอาจมีอำนาจลงโทษซ้ำอีกได้ ปัญหาที่ตามก็คือพนักงานสอบสวนของประเทศไทยจะต้องทำการสอบสวนซ้ำอีกครั้งได้หรือไม่หรือสามารถลงโทษโดยอาศัยสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในต่างประเทศได้หรือไม่เนื่องจากในประมวลกฎหมายอาญา เรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นการให้อำนาจศาลในการลงโทษซ้ำเท่านั้น กฎหมายไม่ได้กล่าวถึงการสอบสวนซ้ำ

การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการในประเทศไทยมีบทบังคับว่าพนักงานอัยการจะฟ้องคดีไม่ได้หากไม่ผ่านเงื่อนไขการสอบสวนมาก่อน แม้ว่าสนธิสัญญาที่เป็นความร่วมมือต่างๆ ในการขอให้รัฐต่างประเทศทำการสอบสวนให้ แต่ก็ไม่มีสนธิสัญญาหรือบทบังคับกฎหมายใดที่กำหนดให้ถือว่าการสอบสวนของรัฐต่างประเทศเป็นการสอบสวนของไทยหรือรัฐต่างประเทศสอบสวนแล้ว ประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องทำการสอบสวนซ้ำ ดังนั้น หากประเทศไทยต้องการจะลงโทษบุคคลนั้นพนักงานสอบสวนจำเป็นต้องทำการสอบสวนซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

4.3 การคำนึงถึงผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

ในประเด็นนี้จะเป็นการกล่าวถึง จากการดำเนินคดีชั่วคราว การคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย โดยประเทศไทยได้รับหลักการนี้มาในรูปแบบต่างๆ เช่น เข้าเป็นภาคี หรือให้สัตยาบันในกฎบัตร สนธิสัญญาต่างๆ และการบัญญัติหลักการนี้ไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

4.3.1 ประมวลกฎหมายอาญา

สำหรับประเทศไทยได้ยอมรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ โดยนอกจากจะบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรื่องคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้วยังบัญญัติเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา เรื่องของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในมาตรา 10 และมาตรา 11 โดยหลักกฎหมายในเรื่องของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ศาลของรัฐอื่นกับประเทศไทยต้องมีเขตอำนาจศาลทับซ้อนกัน

2. ผลคำพิพากษาเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย

สำหรับเรื่องการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้นของรัฐต่างๆ กฎหมายระหว่างประเทศได้ยินยอมให้แต่ละรัฐมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีที่เกิดในดินแดนของตน และขยายเขตอำนาจออกไปตามจุดเกาะเกี่ยวของ สัญชาติผู้เสียหาย และสัญชาติผู้กระทำความผิด และความผิดที่มีลักษณะรุนแรงที่นานาอารยประเทศมีความเห็นรวมกันที่จะต้องให้ความร่วมมือกันในการที่จะปราบปรามการกระทำความผิดนั้นหรือเรียกว่า ความผิดสากล การขยายเขตอำนาจนี้เองทำให้รัฐหนึ่งอาจมีเขตอำนาจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกับอีกรัฐหนึ่ง จนเป็นที่มาของการดำเนินคดีซ้ำกรณีการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

ประเทศไทยได้ยอมรับเขตอำนาจศาลตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ 4 กรณีด้วยกัน คือ หลักดินแดน หลักสัญชาติ หลักป้องกันตนเอง และหลักอำนาจลงโทษสากล นอกจากนั้นการกำหนดเขตอำนาจศาลของประเทศไทยอาจมีความคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกับเขตอำนาจศาลในรัฐได้ในหลายรูปแบบ ดังนี้

1. เขตอำนาจตามหลักดินแดน

ซึ่งเป็นเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอันคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาภายในดินแดนของรัฐ โดยรัฐมีอำนาจปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ครอบคลุมถึงบุคคลทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสัญชาติไทยหรือต่างด้าวก็ตาม⁴⁸ นอกจากนี้ประเทศไทยยังขยายหลักดินแดนไปถึงการกระทำความผิดที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างดินแดนด้วย ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับรองหลักการนี้โดยกำหนดให้บุคคลใดก็ตามที่ได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือมีความคาบเกี่ยวระหว่างราชอาณาจักรและดินแดนของรัฐอื่น ต้องรับโทษในราชอาณาจักร โดยสามารถแบ่งออกได้ 5 กรณี ดังนี้⁴⁹

1.1 ถ้าความผิดเกิดในประเทศไทย ไม่ว่าผู้กระทำจะเป็นบุคคลในบังคับแห่งรัฐใด ต้องถูกลงโทษตามกฎหมายไทย⁵⁰ ในกรณีนี้อาจเกิดเขตอำนาจการพิจารณาคดีตามหลักดินแดนและหลักสัญชาติที่ทับซ้อนกับต่างประเทศได้ เช่นนายเอคนเวียดนามเข้ามากระทำความผิดในฐานะความผิดที่กฎหมายประเทศเวียดนามกำหนดให้มีอำนาจพิจารณาคดีตามหลักสัญชาติ ดังนี้ นายเอต้องถูกดำเนินคดีในราชอาณาจักรตามหลักดินแดน และอาจถูกประเทศเวียดนามดำเนินคดีตามหลักสัญชาติ

⁴⁸ ธีสุทธิ์ พันธุ์ฤทธิ์, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555), น.133.

⁴⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10

⁵⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคหนึ่ง

1.2 การกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักร ให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร⁵¹ ในกรณีนี้อาจเกิดเขตอำนาจการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกับต่างประเทศได้ เช่น หากมีการกระทำความผิดในเรือจอดอยู่ท่าเมืองต่างประเทศ หรือเรือเดินอยู่ในทะเลชายฝั่งของรัฐต่างประเทศ ดังนี้ ผู้กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีในราชอาณาจักรไทย และอาจถูกรัฐต่างประเทศดำเนินคดีตามหลักดินแดน

1.3 การกระทำความผิดที่ต้องใช้ระยะทาง ความผิดที่ต้องการผล ความผิดต่อเนื่อง หรือความผิดบางอย่างที่ต้องการกระทำหลายอย่างประกอบกัน⁵² กล่าวคือ ความผิดใดที่กระทำแม้ส่วนหนึ่งส่วนใดได้กระทำในราชอาณาจักร และผลแห่งการกระทำเกิดในราชอาณาจักร โดยผู้กระทำประสงค์ให้ผลนั้นเกิดในราชอาณาจักร หรือโดยลักษณะแห่งการกระทำ ผลที่เกิดขึ้นนั้นควรเกิดในราชอาณาจักร หรือย่อมเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดในราชอาณาจักร ให้ถือว่าความผิดนั้นได้กระทำในราชอาณาจักร⁵³ ในกรณีนี้อาจเกิดเขตอำนาจการพิจารณาคดีตามหลักดินแดนที่ทับซ้อนกับต่างประเทศได้ เช่น นายเออยู่ฝั่งลาวยิงปืนมาฝั่งไทย หรือความผิดโดยการโฆษณาหรือมีการหมิ่นในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและบุคคลที่สามารถได้รับทราบข้อความในประเทศไทย ดังนี้ ถือว่าความผิดเกิดทั้งสองฝั่ง คือ ประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4 การเตรียมหรือพยายามกระทำความผิดอยู่นอกราชอาณาจักร โดยยังไม่มี การกระทำความผิดในราชอาณาจักร ให้ถือว่าได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร⁵⁴ ในกรณีนี้อาจเกิดเขตอำนาจการพิจารณาคดีตามหลักดินแดนที่ทับซ้อนกับต่างประเทศได้ เช่น นายเอ อยู่ฝั่งลาว ต้องการยิงนายบีที่อยู่ฝั่งไทย ดังนี้ถือว่านายเอได้กระทำความผิดในราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.5 สำหรับความผิดที่เกิดจากการร่วมมือในการกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป คือ สถานที่ซึ่งได้ใช้กระทำความผิด หรือสถานที่ให้ความช่วยเหลือ กล่าวคือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาผู้ลงมือยอมมีอำนาจในการพิจารณาผู้สนับสนุน หรือผู้ใช้ด้วย⁵⁵ ในกรณีนี้อาจเกิดเขตอำนาจการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกับต่างประเทศได้ เช่น นายเออยู่ประเทศอังกฤษจ้างนายบีให้มาทำร้ายนายซีในราชอาณาจักร เมื่อนายบีเข้ามาทำร้ายนายซีตามที่รับจ้าง ดังนี้ นายเอต้องรับโทษในราชอาณาจักร ตามหลักผู้ร่วมกระทำความผิดที่อยู่นอกราชอาณาจักร และถูกดำเนินคดีในประเทศอังกฤษตามหลักดินแดน

⁵¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคสอง

⁵² หยุด แสงอุทัย คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 194

⁵³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 5 วรรคหนึ่ง

⁵⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 5 วรรคสอง

⁵⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 6

ดินแดนที่ไม่มีประเทศใดมีอาณาเขตและอำนาจอธิปไตย เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในดินแดนดังกล่าว โดยหลักป้องกันสากลแล้ว⁵⁹ รัฐทุกรัฐในโลกจะต้องร่วมกันปราบปรามซึ่งประเทศไทยได้ได้กำหนดหลักการดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและใช้ในกรณีที่บุคคลใดก็ตามที่ไปกระทำความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลงเงินตรา และความผิดฐานชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง⁶⁰ แม้จะทำนอกราชอาณาจักรก็ต้องถูกลงโทษในราชอาณาจักร โดยไม่ไฉว่าผู้กระทำความผิดจะมีสัญชาติใด ดังนี้ หากผู้กระทำความผิดถูกจับตัวไว้ในประเทศไทย หรือถูกจับได้ในต่างประเทศ ย่อมถูกลงโทษตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทยได้เหมือนกัน

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การที่ประเทศไทยและรัฐต่างประเทศได้ขยายอำนาจในการพิจารณาคดีออกไปทำให้เกิดการพิจารณาคดีที่ทับซ้อนกันและทำให้จำเลยอาจถูกดำเนินคดีซ้ำได้ เพื่อหาทางออกในเรื่องนี้ประเทศไทยจึงได้บัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ โดยแยกผลของคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มีต่อหลักการดำเนินคดีซ้ำ ดังนี้

1. การกระทำความผิดตามหลักสัญชาติและหลักอำนาจลงโทษสากลหรือที่เรียกว่าการกระทำความผิดเกิดนอกราชอาณาจักร

2. การกระทำความผิดตามหลักดินแดนหรือที่เราเรียกว่าการกระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือประมวลกฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร

ถ้าเป็นความผิดที่กระทำนอกราชอาณาจักรและศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ประเทศไทยได้ระบุดำเนินการห้ามลงโทษซ้ำและอนุญาตให้ลงโทษซ้ำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

1. การห้ามลงโทษซ้ำกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเงินตรา ความผิดเกี่ยวกับเรื่องชิงทรัพย์ หรือความผิดของเจ้าพนักงานของรัฐบาลไทยที่ได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง และศาลต่างประเทศพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัว หรือลงโทษและผู้นั้นพ้นโทษมาแล้ว

2. การอนุญาตให้ลงโทษซ้ำได้ กรณีที่เป็นเรื่องความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศ แต่หากเป็นความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเงินตรา ชิงทรัพย์ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง ความผิดเกี่ยวกับผู้มีสัญชาติไทย ความผิดของเจ้าพนักงานของรัฐบาลไทยที่ได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ถ้าผู้กระทำความผิดรับโทษมาแล้วยังไม่พ้นโทษ ศาลไทยก็มีดุลพินิจในการลงโทษได้อีก

⁵⁹ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549), น.25.

⁶⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7

หากเป็นความผิดที่กระทำลงในราชอาณาจักรหรือถือว่าได้กระทำความผิดในราชอาณาจักรและศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วประเทศไทยได้ระบุถึงการห้ามลงโทษซ้ำ และอนุญาตให้ลงโทษซ้ำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

1. การห้ามลงโทษซ้ำกรณีที่รัฐบาลไทยมอบอำนาจให้ศาลต่างประเทศพิจารณาแทนศาลไทย ซึ่งถ้าคำพิพากษาศาลต่างประเทศจะเป็นประการใดศาลไทยก็ต้องยอมรับ ดังนั้น ถ้าศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวหรือให้ลงโทษ และผู้นั้นได้พ้นโทษแล้วห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรอีก แต่ทั้งนี้ศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษแต่ผู้นั้นยังมิได้รับโทษเลย ศาลไทยก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาอีกได้

2. การอนุญาตให้ลงโทษซ้ำกรณีที่รัฐบาลไทยไม่ได้ร้องขอ เช่นนี้ศาลไทยมีดุลพินิจลงโทษซ้ำได้อีก ไม่ว่าศาลต่างประเทศจะมีคำพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้อง เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดความสงบเรียบร้อยของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วและกฎหมายของประเทศไทยยังคงเปิดช่องว่างให้ศาลลงโทษซ้ำได้ ผู้เขียนเห็นว่าหลักการดังกล่าวไม่สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับจำเลยได้อย่างเต็มที่และเพื่อเป็นการพิสูจน์สมมติฐานของผู้เขียนจึงได้ศึกษาถึงรายงานการประชุมร่างประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ⁶¹ พบว่า คณะอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ถกเถียงกันในประเด็นของการยอมรับคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศจะเป็นการนับถือคำพิพากษาของศาลต่างประเทศจนเสียเกียรติหรือเสียอำนาจอธิปไตยของไทยหรือไม่ ดังความตอนหนึ่งว่า

นายจำรูญฯ : “เราเคยพูดกันว่าควรจะร่างตามกฎหมายสวีตเซอร์แลนด์ คนต่างประเทศทำความผิดในประเทศไทยและต่างประเทศเขาลงโทษแล้วเราอาจวิตกว่าเขาลงโทษน้อย แต่เห็นว่ามันควรนี่อย่างนั้น”

นายสิทธิฯ : “การไปยอมรับนับถือคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น เราถ่อมเกียรติยศของเราเหลือเกิน แต่เขียนตามมาตรา 8 อย่างนี้ ไม่เสียหาย”

และนายจรรยาฯ : “การที่ให้หักโทษให้นั้น ให้หักได้ ไม่เสียอธิปไตยของเรา เพราะเป็น Execution of Punishment เท่านั้น คือเวลาที่ลงโทษ ก็ให้หักโทษที่ได้รับมาแล้วในต่างประเทศออก”

อย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ก็คำนึงถึงสิทธิของผู้ได้รับโทษด้วย โดยนายสิทธิฯ แสดงความเห็น ว่า “ที่เรายอม ไม่ใช่เพราะเรายอมรับนับถือคำพิพากษาเรายอมเพราะคนนั้นถูกลงโทษมาแล้ว”

⁶¹ โชค จารุจินดา, “รายงานการประชุมร่างกฎหมายอาญา (และบันทึกประกอบ),” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554, จาก <http://www.libraly.coj.go.th>

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการที่ประเทศไทยอนุญาตให้มีการดำเนินคดีข้ามกรณี ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วนั้นเป็นเพราะประเทศไทยมีความกังวลถึง

1. หลักอำนาจอธิปไตย กล่าวคือ รัฐแต่ละรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยในทางศาลเป็นของตนเอง การที่คำพิพากษาของศาลต่างประเทศจะต้องมีผลในอีกประเทศหนึ่งหรือไม่ ย่อมต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายและหลักปฏิบัติระหว่างประเทศเป็นสำคัญเนื่องจากหลักที่ว่า คำพิพากษาของศาลประเทศใดๆ ก็มีผลบังคับเฉพาะในอาณาเขตของประเทศนั้นเท่านั้น

2. การระวางโทษและระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การที่ระบบกฎหมายของแต่ละประเทศมีแตกต่างกันเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและนโยบายของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องเอามาพิจารณาในการยอมรับหรือไม่ยอมรับให้คำพิพากษาของศาลในต่างประเทศมีผลบังคับใช้ในประเทศไทยด้วย⁶²

นอกจากนี้ผู้เขียนพยายามวิเคราะห์ถึงสาเหตุว่าเพราะเหตุใดกฎหมายจึงกำหนดฐานความผิดต่อไปนี้ให้ศาลสามารถลงโทษซ้ำได้ เพื่อนำมาประกอบในการพิจารณาในการตั้งข้อสังเกตดังกล่าว

1. ความผิดอันเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

การที่กฎหมายอนุญาตให้มีการลงโทษซ้ำได้เนื่องจากโดยลักษณะแล้วของความผิดเป็นความผิดที่ประทุษร้ายต่อประเทศไทยโดยตรง และมีรูปแบบในการที่จะทำลายความมั่นคง และประโยชน์ที่สำคัญของชาติไทย ตลอดทั้งความผิดดังกล่าวจะเป็นความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยหนักกว่าโทษในกฎหมายนอกราชอาณาจักร เช่นนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาได้อีกโดยไม่มีข้อจำกัด

2. ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย

ที่กฎหมายอนุญาตให้มีการลงโทษซ้ำได้ เพราะ ความผิดก่อการร้ายซึ่งเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามในความผิดฐานก่อการร้ายนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มินะนิษฐ ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการบัญญัติกฎหมายตามหลักอำนาจลงโทษสากล เนื่องจากในสถานการณ์มีภัยคุกคามจากการก่อการร้าย โดยมุ่งประสงค์ต่อชีวิตคนบริสุทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สินทำให้เกิดความเสียหาย เพื่อสร้างความปั่นป่วน ความหวาดกลัวของประชาชน หรือทำให้เกิดความวุ่นวายในประเทศ เพื่อ บังคับให้รัฐบาลทั้งใน หรือต่างประเทศ ต้องจำยอมกระทำ หรือไม่กระทำการโดยมีข้อเรียกร้องจากผู้ก่อการร้ายซึ่งถือเป็นความผิดที่ต้องการเจตนาพิเศษและเป็นความผิดที่ร้ายแรงเกินกว่าความผิดธรรมดา เช่นนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาได้อีกโดยไม่มีข้อจำกัด

⁶² โกเมน ภัทรภิรมย์, “คำพิพากษาศาลต่างประเทศ,” วารสารพี, 42 (ม.ป.ท.2), น.54.

3. ความผิดเกี่ยวกับเพศ

ที่กฎหมายอนุญาตให้มีการลงโทษซ้ำได้เนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความมั่นคง และเป็นที่มาของการกระทำความผิดอย่างอื่น เช่น ความผิดยาเสพติด และการฟอกเงิน ซึ่งรูปแบบในการกระทำความผิดฐานนี้มีความสลับซับซ้อน เนื่องจากสภาวะโลกไร้พรมแดน จนกลายเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้นเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวในหากบุคคลนั้นถูกศาลต่างประเทศพิพากษามาแล้ว และเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร ศาลไทยสามารถลงโทษซ้ำได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

4. ความผิดที่กระทำในราชอาณาจักรหรือให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร

ในกรณีประเทศมิได้ร้องขอ ที่กฎหมายอนุญาตให้มีการลงโทษซ้ำได้เนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนและประเทศโดยตรง ดังนั้นศาลในประเทศย่อมใช้อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่อยู่รวมกันในสังคม มีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน จึงทำให้ศาลสามารถดำเนินคดีได้อีก

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนแปลงไป ในการนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศอยู่หลายประการ เมื่อนำหลักดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับหลักการดำเนินคดีซ้ำในปัจจุบัน ดังนี้

1. ผลของเขตอำนาจศาลในความผิดสากลกับการดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งองค์ประกอบประการหนึ่งของการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ คือ ศาลทั้งสองประเทศจะต้องมีเขตอำนาจที่คาบเกี่ยวและทับซ้อนกัน ซึ่งการกำหนดเขตอำนาจ จะต้องเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ฉะนั้น ความผิดฐานก่อการร้าย และความผิดฐานอุจริจธะจัดหาล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร นานาอารยประเทศได้กำหนดความผิดดังกล่าวเป็นความผิดสากล และผลของความผิดใดก็ตามที่นานาอารยประเทศยอมรับเป็นความผิดสากล กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดเงื่อนไขในการฟ้องคดีว่าหากรัฐใดจะพิจารณาคดีที่บุคคลกระทำความผิดที่เป็นความผิดสากลได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องไม่เคยถูกดำเนินคดีในข้อหาดังกล่าวมาก่อน เนื่องจากความผิดสากลนอกจากจะเป็นความผิดของทุกประเทศให้มีความสำคัญ และบางประเทศได้ออกพระราชบัญญัติเพื่อปราบปรามการกระทำความผิดสากลไว้โดยเฉพาะดังนั้น มาตรฐานการพิจารณาคดีและการระวางโทษจึงไม่มีความแตกต่างกันมาก ทั้งนี้ วิวัฒนาการของความผิดสากลนี้มาจากกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งตรงกันข้ามกับความผิดอาญาฐานอื่นที่วิวัฒนาการมาจากกฎหมายภายใน

2. อำนาจอธิปไตยกับผลคำพิพากษาศาล อำนาจอธิปไตยเป็นหนึ่งในเหตุผลที่กฎหมายไทยอนุญาตให้ลงโทษซ้ำกับผู้กระทำความผิดในกรรมเดียวกัน แม้ศาลต่างประเทศจะพิพากษามาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามตัวบทกฎหมายจะเห็นว่า การที่ศาลไทยจะ

ดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดในเรื่องดังกล่าวได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่ศาลต่างประเทศพิพากษาลงโทษมาแล้ว และศาลไทยจะต้องพิพากษาลงโทษซ้ำกับคำพิพากษาศาลต่างประเทศเท่านั้น โดยไม่มีตัวบทกฎหมายกล่าวถึงกรณีที่ศาลต่างประเทศพิพากษาลงโทษมาแล้วศาลไทยจะพิพากษายกฟ้อง ดังนี้ หากประเทศไทยมีความกังวลถึงอำนาจอธิปไตยระหว่างรัฐอย่างแท้จริงศาลไทยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงการลงโทษซ้ำเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะมีอำนาจให้ศาลพิพากษายกฟ้องได้ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ร่างได้กังวลในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่ต้องการให้คำพิพากษาศาลต่างประเทศขัดหรือแย้งกับคำพิพากษาของศาลประเทศไทยมากกว่าอำนาจอธิปไตยและการครองบุคคล นอกจากนี้การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลไทยมีอำนาจในการลงโทษซ้ำเพียงอย่างเดียวหาไม่ประโยชน์ต่อทฤษฎีการลงโทษบุคคลและยังขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ เนื่องจากบุคคลนั้นได้รับความเดือดร้อนถึงขั้นสูงสุดแล้ว

3. การระวางโทษที่แตกต่างกันกับการดำเนินคดีซ้ำ เป็นที่ยอมรับกันว่าการที่ประเทศหนึ่งมีการระวางโทษที่แตกต่างกับอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งมีที่มาจากวัฒนธรรมและนโยบายทางอาญาของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม การที่มีการกระทำความผิดเกิดในรัฐใดก็เป็นหน้าที่ของรัฐนั้นที่จะต้องเข้ามาดำเนินการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และหากผู้กระทำความผิดไม่ได้อยู่ในรัฐนั้น รัฐจะต้องดำเนินการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมา เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงว่ารัฐนั้นต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐนั้นอย่างแท้จริง เช่น ขอให้มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ในทางตรงกันข้ามหากรัฐไม่ได้แสดงเจตนาที่ต้องการตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และรัฐนั้นได้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นแล้ว เช่นนี้อาจจะถือว่ารัฐดังกล่าวยอมรับการกระบวนพิจารณาในของรัฐนั้นในทุกรูปแบบ รวมทั้งการระวางโทษที่แตกต่างกันด้วย ซึ่ง ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 ก็ได้คำนึงถึงความแตกต่างของการระวางโทษในกรณีที่ศาลอาญาระหว่างประเทศหรือศาลในรัฐภาคีมีคำพิพากษามาแล้ว แต่จะธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 เปิดช่องในการให้ดำเนินคดีซ้ำได้ในกรณีที่การพิจารณานั้นมีลักษณะที่สมยอมไม่เป็นธรรม

4. ผู้ต้องโทษยังต้องรับผลร้ายอย่างอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องจากคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นอีกด้วย

ตัวอย่างเช่น ในกรณีผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ถ้าได้กระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างที่ยังจะต้องรับโทษอยู่ หรือภายในเวลาห้าปีนับแต่วันพ้นโทษ หากศาลพิพากษาลงโทษครั้งหลังถึงจำคุก ก็จะถูกเพิ่มโทษอีกหนึ่งในสามของโทษที่ศาลกำหนดสำหรับความผิดครั้งหลังตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 92 หรือถูกลงโทษอีกทั้งหนึ่งถ้าเข้าเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปโดยได้พ้นโทษมาแล้วไม่เกินห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ได้กระทำความผิดโดยประมาท ซึ่งเป็นบุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

เป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 109 (5) และต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 126 (4) ต้องห้ามมิให้เป็นรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 206 (5) สำหรับผู้ที่เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเพราะความผิดทางอาญา เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษไม่มีสิทธิเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 มาตรา (10)

ตัวอย่าง การกระทำที่จะพิจารณาว่าเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ และศาลในต่างประเทศได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก จะมีผลเช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาลในราชอาณาจักรหรือไม่ นั่นคือ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่ง ถูกศาลในประเทศจีนลงโทษความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และถูกศาลในประเทศจีนพิพากษาให้จำคุกสี่ปี และเมื่อผู้นั้นพ้นโทษแล้วกลับมาประเทศไทย และไปยื่นใบสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาผู้แทนราษฎร เช่นนี้ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องคุณสมบัติของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีความเห็นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ คณะกรรมการกฤษฎีกาเห็นว่า ผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขบด้วยกฎหมายให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยพ้นโทษมาแล้วไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง ตามมาตรา 92 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดไว้ว่าเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งมีความเห็นว่า หากห้ามเฉพาะแต่การถูกจำคุกในประเทศ ก็จะทำให้การลักลั่นไม่เป็นธรรมและขัดกับเหตุผล ดังนั้นจึงต้องหมายความว่ารวมถึงการถูกจำคุกในประเทศไทยและการจำคุกในต่างประเทศด้วย และฝ่ายที่สองคือ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นว่า การตีความของคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นการตีความในทางขยายความหมายของกฎหมาย โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่า ผู้ถูกจำคุกโดยศาลต่างประเทศต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกตั้ง

กรมอัยการขณะนั้นได้ตอบปัญหานี้ว่า การที่จะตีความให้ผู้ต้องคำพิพากษาจำคุกโดยศาลในต่างประเทศเป็นการต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งนั้น ย่อมเป็นการแปลกฎหมายในทางจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น จะต้องหมายความว่าถึงศาลหรือคำพิพากษาของศาลตามกฎหมายไทยเท่านั้น⁶³

อย่างไรก็ตาม กรณีที่มีการกระทำความผิดในต่างประเทศ โดยศาลในต่างประเทศได้พิพากษาลงโทษให้จำคุกผู้กระทำความผิดแล้วนั้น ตามหลักแล้วในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีข้อห้ามมิให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปี ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการ

⁶³ นกมล ปกรณ์นิมิตติ, “ปัญหาการตีความกฎหมาย กรณี การสิ้นสุดลงแห่งสมาชิกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554 จาก <http://www.ryt9.com/s/tpd/1074816>

กฤษฎีกา เนื่องจากหากปล่อยให้ผู้ที่ได้รับโทษตามกฎหมายต่างประเทศมาลงสมัครก็จะขัดกับหลักเหตุผลและความเป็นธรรม

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 10 และ มาตรา 11 เป็นความพยายามที่จะทำให้มีความสมดุลระหว่างอำนาจอธิปไตยของประเทศไทย และการเคารพถึงสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่เคยถูกลงโทษมาแล้ว เมื่อรัฐแต่ละรัฐยอมมีอำนาจอธิปไตยในทางการศาลเป็นของตนเอง สำหรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีอาญาจะมีผลต่อการพิจารณาของศาลไทยในความผิดเดียวกันนั้นหรือไม่ ย่อมต้องพิจารณาตามหลักกฎหมายที่ว่า “บุคคลจะไม่ถูกพิจารณาคดีซ้ำสองในความผิดเดียวกัน” อย่างไรก็ตาม การที่ศาลไทยยอมรับผลแห่งคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศ นั้นเป็นการยอมรับในเชิงปฏิเสธ กล่าวคือ มีการห้ามมิให้ลงโทษผู้ที่ต้องคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศให้ให้มีผลในการลงโทษผู้นั้นในประเทศไทย แต่บางกรณีศาลอาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นอีกก็ได้

ดังนั้น ในกรณีที่บุคคลนั้นถูกศาลต่างประเทศดำเนินคดีมาแล้วครั้งหนึ่ง และกฎหมายยังคงให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดีซ้ำอีก ซึ่งจะเห็นว่าการคำนึงถึงความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นหลักพื้นฐานที่มีอยู่ในกฎหมายทุกระบบ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้และมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติ หรือประชาชนโดยรวม ถ้าความสงบเรียบร้อยของประชาชนได้รับการแก้ไขโดยการที่ศาลต่างประเทศได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปตามหลักสากลโดยไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินคดีแบบสมยอมเพื่อให้จำเลยรอดพ้นจากการดำเนินคดีและความผิดที่พิจารณาในศาลต่างประเทศนั้นมีบทกำหนดโทษเท่ากับหรือมากกว่าของประเทศไทย ก็ไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทยอีกทุกกรณี

4.3.2 สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ. 2004

โดยสาระสำคัญของสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนมี ดังนี้

ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องพยายามปรับปรุงประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายในการสืบสวนสอบสวน และการฟ้องคดีการกระทำความผิดโดยการให้ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาภายใต้บังคับกฎหมายภายในของประเทศภาคีสันติสัญญา

บรรดาประเทศภาคีจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาด้วยมาตรการที่กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อาทิเช่น การสืบพยานหรือการสอบปากคำบุคคลโดยสมัครใจ การส่งเอกสาร การค้นและยึดการตรวจวัตถุและสถานที่ การจัดหาให้ซึ่งเอกสารและสิ่งของอันเป็นพยานหลักฐาน การชี้ระบุหรือติดตามร่องรอยของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือที่ใช้ใน

การกระทำความผิด การอายัดและการริบหรือได้คืนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด การค้นหา และการระบุตัวพยานและผู้ต้องสงสัย

ประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องปฏิเสธหากต้องด้วยข้อยกเว้นตามสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางของภูมิภาคอาเซียน ได้แก่ คติมีลักษณะในทางการเมืองหรือมีพฤติการณ์ของการกระทำเกี่ยวเนื่องกับทางการเมืองหรือเป็นความผิดทางการเมือง หรือเป็นการร้องขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับคดีที่ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายของทั้งประเทศภาคี ผู้ร้องขอและประเทศภาคีผู้รับคำร้องขอ เว้นแต่กฎหมายภายในของประเทศภาคีผู้รับคำร้องขอกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น หรือคดีที่มีลักษณะของการดำเนินคดีซ้ำ ที่ประเทศผู้รับคำร้องจะต้องให้การปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดให้ประเทศผู้ร้องขอถ้าผู้ต้องหาได้ถูกศาลของประเทศผู้รับคำร้องขอได้พิจารณา หรือมีคำสั่งถึงที่สุดให้ลงโทษหรือยกฟ้อง

อย่างไรก็ตาม หัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์และตั้งข้อสังเกตถึง การห้ามดำเนินคดีซ้ำ ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยในมิติของข้อจำกัดความช่วยเหลือในส่วนของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอาญาของภูมิภาคอาเซียน

เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ผู้เขียนจะนำเสนอหลักเกณฑ์ข้อจำกัดความช่วยเหลือในส่วนของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอาญาของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบความผิดได้ ดังนี้

1. ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดที่อยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาลไทย กล่าวต้องเป็นการกระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร หรือกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรแต่ต้องรับโทษในราชอาณาจักร
2. ผู้กระทำความผิดไปปรากฏตัวในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน และศาลในประเทศของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนมีการพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดนั้นแล้ว
3. ศาลไทยมีคำร้องขอให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดมายังประเทศไทย
4. กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน จะต้องปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิด เนื่องจากการดำเนินการดำเนินคดีซ้ำ

ประเด็นแรก ประเทศไทยกับข้อจำกัดความช่วยเหลือในคดีที่มีลักษณะของการดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งก่อนมีการให้สัตยาบันในสนธิสัญญาดังกล่าวนั้นได้มีผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีการพูดถึง หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ถูกกำหนดไว้ในข้อจำกัดของสนธิสัญญาดังกล่าว่า การที่จะดำเนินการให้ตัวผู้กระทำความผิดกลับมายังประเทศไทยด้วยการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนแต่เพียงอย่างเดียว นั้น มิได้ทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเสียทีเดียว เนื่องจากการจะลงโทษ

ผู้กระทำความผิดได้ต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์และยืนยันการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดด้วย แต่หากปราศจากซึ่งพยานหลักฐานในการพิสูจน์ถึงความผิดของผู้กระทำความผิดเสียแล้ว ถึงแม้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาก็ไร้ประโยชน์ ดังนั้นหากประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการพิจารณาพิพากษาคดีแล้วเพื่อไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำ ประเทศนั้นก็ควรจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิเสธในการส่งตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการให้ประเทศสมาชิกที่มีตัวผู้กระทำความผิดปรากฏอยู่เป็นประเทศที่ควรพิจารณาและพิพากษา เนื่องจากมีความกังวลในเรื่องของการรวบรวมพยานหลักฐานในการที่จะเอาผิดกับผู้กระทำความผิด และหลักการนั้นก็จะเป็นไปตามหลักการแบ่งเขตอำนาจสอบสวนหรือเขตอำนาจศาล

ประเด็นที่สอง จากการแยกองค์ประกอบของข้อจำกัดความช่วยเหลือในคดีที่มีลักษณะของการดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางของภูมิภาคอาเซียน จะเห็นได้ว่า ผลคำพิพากษาของศาลประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีผลเพียงการปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดให้กับประเทศไทยเท่านั้น แต่หากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเอง หรือ ถูกรัฐบาลไทยใช้พระราชบัญญัติเนรเทศตัดสินสิทธิในการใช้หนังสือเดินทางทำให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องผลักดันผู้กระทำความผิดกลับประเทศไทย กรณีดังกล่าวก็เป็นเรื่องที่น่าคิดว่าประเทศไทยจะดำเนินคดีกับบุคคลกรณีนี้อย่างไร

จากการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ของข้อจำกัดความช่วยเหลือในคดีที่มีลักษณะของการดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน หากศาลในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนพิพากษาแล้ว และผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเอง หรือถูกรัฐบาลไทยใช้พระราชบัญญัติเนรเทศตัดสินสิทธิในการใช้หนังสือเดินทางทำให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องผลักดันผู้กระทำความผิดกลับประเทศไทยนั้น เป็นกรณีที่ประเทศไทยไม่ใช่วิธีการในการร้องขอให้ประเทศสมาชิกอาเซียนส่งตัวผู้กระทำความผิดให้ ดังนั้นบุคคลดังกล่าวจะไม่อยู่ภายใต้บังคับข้อจำกัดความช่วยเหลือในส่วนของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน อย่างไรก็ตาม บุคคลนั้นต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ที่อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ศาลไทยมีอำนาจในการลงโทษซ้ำได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 4.2.1

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ก็มีนักกฎหมายได้ให้มุมมองที่น่าสนใจว่า เมื่อมีข้อน่าคิดเช่นนี้เกิดขึ้น เราจะต้องพิจารณาถึง วัตถุประสงค์และการตีความของสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนประกอบเข้าด้วย กล่าวคือ สนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน มีพื้นฐานมาจากหลักความยินยอมในการเข้าเป็นภาคีและให้สัตยาบันในการสละอำนาจอธิปไตยที่แต่ละรัฐไม่ขึ้นต่อกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องร่วมมือกันดำเนินการป้องกันปราบปราม

อาชญากรรมข้ามชาติ และปรับปรุงประสิทธิภาพของความช่วยเหลือทางการศาล รวมถึงประเทศสมาชิกอาเซียนต้องสร้างหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อจะขจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากระบบกฎหมายและขั้นตอนการดำเนินการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกอาเซียน รวมตลอดถึงการพยายามผลักดันในการที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยด้วย

ดังนั้น เราอาจตีความข้อจำกัดของสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนในส่วนของกรห้ามดำเนินคดีซ้ำ โดยการค้นหาเจตนารมณ์ของรัฐภาคีเพื่อบังคับการตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา ดังนั้น เมื่อวัตถุประสงค์ของข้อจำกัดของสนธิสัญญาดังกล่าวไม่ต้องการให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีการดำเนินคดีซ้ำ ดังนั้น หากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเอง หรือถูกรัฐบาลไทยใช้พระราชบัญญัติเนรเทศตัดสิทธิในการใช้หนังสือเดินทางทำให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องผลักดันผู้กระทำความผิดกลับประเทศไทย ประเทศไทยก็ไม่ควรที่จะใช้เรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประมวลกฎหมายอาญากล่าวคือ ประเทศไทยต้องไม่ดำเนินคดีซ้ำกับบุคคลนั้นอีก

และประเทศไทยเป็นกลุ่มประเทศตามทฤษฎีวินัยตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า สนธิสัญญาย่อมไม่อาจถือเป็นกฎหมายจะหยิบยกขึ้นมาใช้แก่กรณีได้ แต่จะต้องมีการแปลงสภาพกฎเกณฑ์มาเป็นกฎหมายด้วยการตราเป็นพระราชบัญญัติ จึงจะสามารถนำกฎเกณฑ์นั้นมาบังคับใช้เป็นกฎหมายภายในรัฐได้⁶⁴ ดังนั้น ประเทศไทยควรที่จะนำสนธิสัญญาดังกล่าวมาตราเป็นพระราชบัญญัติและกำหนดหลักเกณฑ์ในการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลในประเทศสมาชิกมีคำพิพากษามาแล้ว

อย่างไรก็ตาม สำหรับในประเด็นนี้ ก็มีนักกฎหมายอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่า หากพิจารณาว่าตามหลักการแล้วรัฐต่างๆ ย่อมใช้อำนาจอธิปไตยได้ภายในเขตอำนาจของรัฐตนเท่านั้น ดังนั้น การจะยอมรับคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศต้องเข้าใจลักษณะของความผิดและการลงโทษเสียก่อนเท่าที่ผ่านมารยอมรับคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศจะระบุไว้แจ้งชัดโดยกฎหมาย ประมวลกฎหมายอาญาก็บัญญัติให้ยอมรับคำพิพากษาคดีอาญาของศาลในต่างประเทศเพียงบางประเภทความผิด การตีความขยายความในกรณีนี้ จึงเป็นการตีความขัดต่อหลักกฎหมายสำคัญเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้นหากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเอง หรือถูกรัฐบาลไทยใช้พระราชบัญญัติเนรเทศตัดสิทธิในการใช้หนังสือเดินทางทำให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องผลักดันผู้กระทำความผิดกลับประเทศไทย ประเทศไทยก็ควรนำหลักคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประมวลกฎหมายอาญามาใช้

⁶⁴ ประสิทธิ์ เอกบุตร, กฎหมายระหว่างประเทศเล่ม 1 สนธิสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น.53-54.

4.3.3 พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551

หลักการดำเนินคดีซ้ำ ได้ถูกบัญญัติไว้ทั้งในพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดนและสนธิสัญญา ดังนี้

1. พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551⁶⁵

1.1 ประเทศไทยหรือประเทศที่ประเทศไทยร้องขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดน จะต้องสามารถดำเนินคดีกับบุคคลนั้นได้ กล่าวคือ ต้องมีเขตอำนาจเหนือการกระทำความผิดนั้น

1.2 จะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน หากศาลไทย หรือศาลของประเทศผู้ร้องขอเคยพิจารณาและมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยบุคคลนั้นหรือให้ลงโทษบุคคลนั้นและบุคคลนั้นได้พ้นโทษแล้วในการกระทำที่เป็นเหตุในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งกรณีที่จะต้องด้วยข้อหานี้ก็ต่อเมื่อศาลไทยหรือศาลของประเทศผู้ร้องขอเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีบุคคลนั้นจะต้องเป็นการกระทำเกี่ยวกับการกระทำที่ขอให้ส่งข้ามแดน

1.2.1 สัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ และประกาศเรื่องใช้หนังสือสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนอาณาเขตต์ทรานจอร์ดัน⁶⁶ ข้อ 5 กำหนดให้ถ้ารัฐบาลไทยร้องขอให้มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าบุคคลนั้นได้ถูกศาลพิพากษายกฟ้อง หรือลงโทษมาแล้ว หรือกำลังรับโทษอยู่รวมตลอดถึงกำลังเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี ก็ไม่ต้องส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้แก่นัก

1.2.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างสยาม และเบลเยียม พ.ศ. 2479 ข้อ 3 ได้กำหนดว่าจะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าผู้ร้ายข้ามแดนนั้นได้ถูกฟ้องหรือศาลพิพากษายกฟ้องหรือพิจารณาพิพากษาแล้ว สำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน

1.2.3 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย⁶⁷ ข้อ 7 ได้กำหนดว่ารัฐที่รับคำร้องขอในการส่งผู้ร้ายข้ามแดนจะไม่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนถ้ามีการดำเนินคดีหรือได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วต่อบุคคลซึ่งถูกขอให้ส่งตัว

⁶⁵ พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 มาตรา 10 ถ้าบุคคลใดซึ่งถูกร้องขอให้ส่งข้ามแดนนั้นเคยได้รับการพิจารณาคดีจากศาลไทยหรือศาลของประเทศผู้ร้องขอในการกระทำอย่างเดียวกันกับที่มีการร้องขอให้ส่งข้ามแดนและศาลไทยหรือศาลของประเทศผู้ร้องขอได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปล่อยตัวหรือพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้วหรือได้รับการอภัยโทษหรือนิรโทษกรรมหรือคดีขาดอายุความหรือมีเหตุอื่นใดซึ่งไม่สามารถดำเนินคดีแก่บุคคลนั้นตามกฎหมายของประเทศผู้ร้องขอห้ามมิให้ส่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ร้ายข้ามแดนเนื่องจากการกระทำนั้นอีก

⁶⁶ สัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ และประกาศเรื่องใช้หนังสือสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนอาณาเขตต์ทรานจอร์ดัน ข้อ 4

⁶⁷ รัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ข้อ 7

1.2.4 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์⁶⁸ ข้อ 8 ได้กำหนดให้รัฐผู้รับคำร้องให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดน จะต้องปฏิเสธในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าผู้ร้ายข้ามแดนนั้นถูกดำเนินคดีหรือถูกฟ้องคดีแล้วได้รับการพิพากษาให้ปล่อยตัว หรือถูกพิพากษาลงโทษ

1.2.5 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา ข้อ 5 ได้กำหนดว่าจะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าบุคคลนั้นได้รับการพิจารณาและพิพากษาลงโทษ หรือปล่อยตัวในความผิดเดียวกันแล้ว

1.2.6 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชา⁶⁹ ได้กำหนดอยู่ในเหตุสำหรับการใช้ดุลพินิจปฏิเสธการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ข้อ 3 (5) กล่าวคือ ถ้าบุคคลที่ถูกร้องขอให้ส่งตัวได้มีคำพิพากษาสำหรับความผิดเดียวกัน

1.2.7 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ข้อ 5 การส่งคนต่างชาติข้ามแดน (5) ภาควิชาที่ได้รับการร้องขอให้ส่งตัวได้มีคำพิพากษาต่อบุคคลที่ถูกขอให้ส่งตัวสำหรับ ความผิดเดียวกันก่อนมีคำร้องขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดน

1.2.8 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ ข้อ 5 (1) ได้กำหนดอยู่ในเรื่องการถูกลงโทษก่อนในความผิดเดียวกันว่าจะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ถ้าบุคคลนั้นได้รับการพิจารณาและถูกพิพากษาลงโทษหรือปล่อยตัว

1.2.9 พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ได้กำหนดไว้ในข้อ 3 (2) เรื่องการปฏิเสธไม่ส่งผู้ร้ายข้ามแดน กล่าวคือ เมื่อบุคคลนั้นกำลังถูกดำเนินคดี หรือได้มีการพิจารณาคดีและได้รับการปล่อยตัวหรือได้ถูกลงโทษแล้ว

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าการส่งผู้ร้ายข้ามแดนในส่วนของการถูกลงโทษก่อนในการความผิดหรือการห้ามดำเนินคดีซ้ำมีองค์ประกอบคล้ายกับข้อจำกัดความช่วยเหลือในส่วนของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอาญาของภูมิภาคอาเซียน ดังนั้น การวิเคราะห์ในหัวข้อนี้จึงมีลักษณะที่เหมือนกับหัวข้อเรื่อง สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน

⁶⁸ รัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ข้อ 8

⁶⁹ รัฐบาลราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชา ข้อ 3

4.3.4 พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527

การโอนตัวนักโทษเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาอีกประเภทหนึ่งที่อยู่ในขั้นตอนสุดท้าย กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้ถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแล้ว ถ้านักโทษนั้นเป็นคนต่างด้าว และรัฐที่นักโทษถือสัญชาติอยู่ต้องการเข้ามาดูแลนักโทษโดยให้นักโทษนั้นกลับไปรับโทษต่อในประเทศของตนซึ่งเป็นไปหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่กำหนดว่า รัฐมีหน้าที่คุ้มครองคนในสัญชาติของรัฐนั้น ทั้งนี้ประเทศไทยได้มีการทำสนธิสัญญาโอนตัวนักโทษกับประเทศต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2525
2. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ.2526
3. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับแคนาดา พ.ศ.2526
4. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับสเปน พ.ศ.2525
5. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับอิตาลี พ.ศ.2527
6. สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษระหว่างประเทศไทยกับโปรตุเกส พ.ศ.2528

7. ความตกลงระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักรแห่งบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือว่าด้วยการโอนตัวผู้กระทำความผิดและความร่วมมือในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาในคดีอาญา พ.ศ.2533

ทั้งนี้ เมื่อประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาการโอนตัวนักโทษกับประเทศทั้งหลายแล้ว ประเทศไทยได้ออกกฎหมายอนุวัติการเพื่อให้เป็นไปตามสนธิสัญญา คือ พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งก็คือให้บุคคลสัญชาติไทย ซึ่งรับโทษอยู่ในต่างประเทศถูกโอนตัวกลับเข้ามารับโทษต่อในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 ได้กล่าวถึงการดำเนินคดีซ้ำว่า⁷⁰ การโอนนักโทษไทยมารับโทษต่อในราชอาณาจักร ให้ถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของศาลแห่งประเทศผู้โอนเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของศาลที่มีเขตอำนาจในราชอาณาจักรดังนั้นหากนักโทษไทยถูกโอนตัวมารับโทษต่อในราชอาณาจักร นักโทษนั้นจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องของคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง มิใช่อยู่ในบังคับเรื่องการ

⁷⁰ พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 มาตรา 18

คำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประมวลกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ดี จะเห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องของคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องนั้นมีข้อยกเว้นให้สามารถดำเนินคดีซ้ำได้หากมีการพิจารณาคดีแบบสมยอม แต่พระราชบัญญัติดังกล่าวในเรื่องของการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้กล่าวถึงเฉพาะการอุทธรณ์ ฎีกา หรือการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะในประเทศไทยไม่ได้ แต่มีได้กล่าวถึงการพิจารณาแบบสมยอมไว้ ดังนั้นอาจเกิดปัญหาได้ว่าหากประเทศไทยได้รับข้อมูลว่าการพิจารณาคดีที่ต่างประเทศเกิดจากการสมยอมโดยวิธีการให้นักโทษรับโทษน้อยกว่าที่ควรได้รับดังนี้ เราจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

ซึ่งในประเด็นนี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นแบ่งออกเป็นสองความเห็นด้วยกัน

ความเห็นที่หนึ่ง เนื่องจากการเมืองประเทศไทยมีความกังวลในเรื่องของการเกิดความขัดแย้งระหว่างคำพิพากษาของศาลประเทศผู้โอนกับคำพิพากษาของศาลไทยอยู่แต่เดิมซึ่งแสดงออกได้จากพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้การอุทธรณ์ ฎีกา หรือการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นจะต้องกลับไปทำในประเทศผู้โอน และในทางตรงข้ามหากพิจารณาตามความเป็นจริงคงเป็นไปได้ยากที่จะให้ศาลไทยดำเนินคดีซ้ำกับคนชาติของตนเนื่องกระบวนพิจารณาของศาลประเทศผู้โอนเกิดจากการสมยอมที่ทำให้นักโทษรับโทษน้อย ดังนั้น หากเราพบข้อมูลว่าการพิจารณาคดีในศาลประเทศผู้โอนเกิดจากการพิจารณาคดีแบบสมยอม และต้องการให้มีการดำเนินคดีซ้ำก็ควรส่งตัวนักโทษกลับไปพิจารณาคดีที่ศาลประเทศผู้โอน

ความเห็นที่สอง เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่ได้กำหนดถึงการดำเนินคดีซ้ำในกรณีที่มีการสมยอม และในความเป็นจริงเป็นไปได้ยากที่จะให้ศาลประเทศผู้โอนมีการพิจารณาคดีใหม่เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าการพิจารณานั้นไม่มีประสิทธิภาพ รวมตลอดถึง ธรรมนูญกรุงโรมศาลอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดว่าศาลอาญาระหว่างประเทศจะไม่สนใจคำพิพากษาของรัฐภาคี หากการพิจารณาคดีนั้นไม่ได้มาตรฐานหรือเกิดจากการสมยอม ดังนั้น หากเราพบข้อมูลว่าการพิจารณาคดีในศาลประเทศผู้โอนเกิดจากการพิจารณาคดีแบบสมยอม และต้องการให้มีการดำเนินคดีซ้ำประเทศไทยก็สามารถที่จะดำเนินคดีซ้ำได้เอง

4.4 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นของประเทศไทย

ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ศาลจำเป็นต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบเข้ามาในคดี แต่ทั้งนี้ถ้าปรากฏว่าข้อเท็จจริงที่ศาลอาญากำลังวินิจฉัยนั้น ได้เคยมีศาลในคดีอาญาอื่นได้เคยวินิจฉัยข้อเท็จจริงถึงที่สุดเอาไว้แล้วครั้งหนึ่ง ศาลที่กำลังจะวินิจฉัยคดีอาญาจำเป็นจะต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาในคดีอื่นหรือไม่ เพราะถ้ามีการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาในเรื่องอื่น ก็เท่ากับเป็นการยอมรับผลของคำพิพากษาในบางส่วน

อนึ่ง ในการนำเสนอประเด็นนี้ผู้เขียนขอเสนอในเรื่องของประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และหลักการการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอาญาในคดีอื่นของประเทศไทย เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นประเทศ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอื่นนั้นปรากฏชัดเจนในสมัยที่ประเทศไทยรับเอาแนวคิดในการแบ่งแยกคดีแพ่งกับคดีอาญาออกจากกัน และแนวคิดในการจัดทำประมวลกฎหมายมาจากประเทศตะวันตก โดยนายยอร์ช ปาดูซ์ นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการยกร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดั้งแรกของประเทศไทย⁷¹ ได้พยายามยกร่างกฎหมายลักษณะอาญาให้มีความคล้ายคลึงกับในประเทศภาคพื้นยุโรปมากที่สุด โดยอาศัยประมวลกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส อิตาลี และฮอลันดา เป็นต้นแบบในการยกร่าง⁷² และมีการนำเอาหลักการรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นมาใช้ในประเทศไทยด้วย ตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 90 ซึ่งมีใจความว่า “ในการที่จะพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ซึ่งว่ากล่าวเป็นทางอาญาอยู่อีกส่วนหนึ่งนั้น ท่านว่าผู้พิพากษาส่วนแพ่งต้องถือเอาความเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาเป็นหลักแก่การพิจารณาพิพากษาส่วนแพ่ง” ซึ่งหลักการนี้ประเทศไทยรับเอาแนวคิดจากประเทศฝรั่งเศสโดยตรง เพื่อป้องกันไม่ให้คำพิพากษาในคดีแพ่ง และคดีอาญาที่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวพันกันมีการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งกัน

สำหรับในปัจจุบันในกรณีของคดีอาญา ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราใดกำหนดให้ศาลต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาลในคดีอื่น เพราะมูลคดีคนละอย่างกัน (Different Claim)⁷³ ในกรณีเช่นนี้ แม้คู่ความและประเด็นในคดีอาญาทั้งสองเป็นชุดเดียวกันก็ตาม ย่อมอาจมีผู้ใดกล่าวอ้างนำเอาข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนหน้ามาใช้เป็นบทตัดสินสำนวนในคดีอาญาที่กำลังพิจารณาอยู่ได้ ศาลต้องเปิดโอกาสให้มีการนำสืบข้อเท็จจริงด้วยพยานหลักฐานอย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย ทั้งนี้เพราะคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นเพียงพยานบอกเล่า ในคดีอาญาที่กำลังพิจารณาอยู่เท่านั้น⁷⁴

⁷¹ ชาญชัย แสงศักดิ์ และวรรณชัย บุญบำรุง, สารานุกรมเกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายของต่างประเทศและชาวไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), น.129-132.

⁷² หยุต แสงอุทัย, การร่างกฎหมายในไทย, ในหนังสืองานฉลองครบรอบ 50 ปี ของเนติบัณฑิตยสภา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2507), น.94.

⁷³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1446/2526

⁷⁴ ประมูล สุวรรณศร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๒๕), น.160.

บทที่ 5

วิเคราะห์การห้ามดำเนินคดีซ้ำกับผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว โดยเริ่มจาก 1. ศาลของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองจากประเทศไทย กล่าวหากศาลในรัฐเหล่านั้นมีคำพิพากษามาแล้ว ประเทศไทยจะยอมรับผลของคำพิพากษาได้หรือไม่ 2. ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศจะต้องเป็นคำพิพากษาในรูปแบบใดที่จะส่งผลต่อการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย 3. อุปสรรคต่อการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ในมิติของอำนาจอธิปไตย และความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมายและมาตรฐานการพิจารณาคดี 4. เขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี 5. การคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในกรณีที่มีการต่อรองคำรับสารภาพ 6. การยกข้อต่อสู้ของจำเลยในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว

5.1 สถานะศาลต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงว่าประเทศไทยควรมีข้อในการพิจารณาสำหรับการคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในมิติของสถานะของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองแค่ไหนเพียงใด เนื่องจากในพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้กำหนดว่าหากประเทศใดก็ตามที่ประเทศไทยยังไม่ได้รับรองให้เป็นรัฐ ประเทศนั้นก็ไม่สามารถที่เกิดความร่วมมือทางอาญาในเรื่องนี้ได้

5.1.1 ศาลของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรอง

หากจะพิจารณาเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีผลต่อการฟ้องในประเทศไทย องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง คือ จะต้องมีการประเทศหรือรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างน้อย 2 ประเทศ คือ ประเทศหรือรัฐที่มีคำพิพากษา และประเทศซึ่งต้องคำนึงถึงผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ นอกจากความเป็นประเทศหรือรัฐจะต้อง ประกอบด้วย ดินแดน ประชากร และอำนาจอธิปไตย ตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว และในทางปฏิบัติ ประเทศหรือรัฐยังต้องได้รับการรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

ซึ่งการรับรองหรือไม่รับรองประเทศหรือรัฐเป็นการกระทำฝ่ายเดียวในทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยประเทศหรือรัฐย่อมมีดุลพินิจเต็มที่ที่จะให้การรับรองหรือไม่ให้การรับรองประเทศหรือรัฐอื่นก็ได้ ซึ่งวิธีการรับรองรัฐอาจทำได้โดยชัดแจ้ง โดยการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังรัฐที่จะให้การรับรอง ในการประชุมสหประชาชาติ หรืออาจเป็นการเข้าทำสนธิสัญญาระหว่างรัฐสองรัฐหรือโดย

ปริยาย เช่น การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตและทางกงสุล และเมื่อใดก็ตามประเทศหรือรัฐที่ให้การรับรองประเทศหรือรัฐอื่น การรับรองดังกล่าวย่อมมีผลต่อกฎหมายภายในระหว่างประเทศหรือรัฐที่ให้การรับรองกับประเทศหรือรัฐที่ได้รับการรับรอง และมีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนี้

ผลต่อกฎหมายภายใน รัฐที่ได้รับการรับรองจากรัฐอื่นต้องยอมรับในบรรดาสิทธิ ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ต่างๆ ที่รัฐซึ่งได้รับการรับรองนั้นสามารถอ้างความคุ้มกันอธิปไตยจากเขตอำนาจทางตุลาการ และทางบริหารของรัฐที่ได้รับการรับรองได้ ในทางตรงกันข้ามรัฐที่มีได้รับการรับรองจากรัฐอื่นย่อมไม่สามารถอ้างความคุ้มกันจากเขตอำนาจทางตุลาการและทางบริหารของรัฐอื่นได้ และกฎหมายของรัฐที่มีให้การรับรองจะถือว่าไม่มีอยู่ในสายตาของรัฐที่มีได้ให้การรับรองและศาลของรัฐที่มีได้ให้การรับรองก็จะไม่นำกฎหมายเช่นนั้นมาปรับแก้คดีด้วย

ผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐที่มีได้รับการรับรองจากรัฐอื่นยังสามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น มีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแห่งรัฐของตน และมีหน้าที่ต้องเคารพกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ไม่ใช้กำลังรุกรานรัฐอื่น เพียงแต่ว่า ขอบเขตของความสามารถในการใช้สิทธิของรัฐที่มีได้รับการรับรองย่อมมีจำกัดกว่ารัฐที่ได้รับการรับรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สิทธิเข้าทำสัญญาและการเรียกร้องระหว่างประเทศ

จากการศึกษาดังกล่าวทำให้เกิดประเด็นว่า หากผู้กระทำความผิดถูกศาลในประเทศหรือรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองจากประเทศไทย หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ พิพากษามาแล้ว ประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงผลของคำพิพากษาของรัฐดังกล่าวในเรื่องของการดำเนินคดีซ้ำแค่ไหน

ในประเด็นนี้จะกล่าวถึง หลักความเป็นอิสระของตุลาการ และความหมายคำว่า “ประเทศ” ในพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เป็นความร่วมมือในทางทางอาญาที่ประเทศไทยมีต่อประเทศอื่น เพื่อวิเคราะห์ว่าประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงผลของคำพิพากษาของรัฐดังกล่าวในเรื่องของการดำเนินคดีซ้ำแค่ไหน เพียงใด

หลักความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ จากการค้นคว้าผู้เขียนพบว่าอำนาจอธิปไตย ของฝ่ายตุลาการที่มีคุณลักษณะที่นานาอารยประเทศยอมรับนั้นถูกรับรองโดยองค์กรสหประชาชาติ และการประชุมตุลาการแห่งทวีปอเมริกา โดยองค์กรสหประชาชาติได้กำหนดเงื่อนไขพื้นฐานว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ ไว้ทั้งหมด 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นองค์กรที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท

2. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดจะต้องมีแบบแผนรัดกุมเป็นธรรมกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและจะต้องเปิดเผย การพิจารณาลับเป็นข้อยกเว้นตามกฎหมายที่กำหนดระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณา ต้องไม่มีส่วนได้เสีย มีการรับฟังและการให้เหตุผล กล่าวคือ ต้องไม่มีอคติกับคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด รวมทั้งจะต้องไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีที่ตนพิจารณาทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ไม่มี

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคู่ความใด ไม่ว่าทางสัมพันธ์ทางสายโลหิต ความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน หรือได้รู้เห็นใดๆ เกี่ยวกับคดีนั้นมาก่อน

3. คำวินิจฉัยชี้ขาดต้องมีลักษณะเด็ดขาดถึงที่สุดที่เรียกว่า คำพิพากษา ผู้ใดหรือองค์กรอื่นใด จะมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้

4. ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดในองค์กรตุลาการหรือศาลที่เรียกว่า ผู้พิพากษา จะต้องอิสระในการ ทำคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือทำคำพิพากษา โดยไม่ตกอยู่ในอาณัติหรือคำสั่งของบุคคลใดหรือ องค์กรใดๆ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร เช่น สั่งให้ผู้พิพากษาพิพากษาคดีไปตาม ความต้องการ หรือใช้ดุลพินิจไปในทางที่ให้ประโยชน์ต่อคณะบุคคลหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ พื้นฐาน รวมทั้งผู้พิพากษาจะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยปราศจากความเกรงกลัวว่าจะได้รับ ผลร้ายอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง

การประชุมตุลาการแห่งทวีปอเมริกา ครั้งที่ 1 ณ เมืองซานฮวนบอติสต้า แห่งเครือรัฐ เปอร์โตริโก ระหว่างวันที่ 24-26 ตุลาคม พ.ศ.2508 ได้มีการประกาศอุดมการณ์ที่สำคัญว่า “อำนาจ ตุลาการเป็นอำนาจที่เป็นอิสระ ซึ่งยอมรับนับถือในหลักนิติธรรม ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ควรได้รับการรับรองตามกฎหมายโดยจะไม่มีแทรกแซงหรืออิทธิพลใดๆ จากภายนอก” นอกจากนี้ นักกฎหมายหลายท่านก็มีแนวคิดไปในทางเดียวกันว่า อำนาจตุลาการที่ดีจะต้องมีลักษณะที่ ผู้พิพากษา ต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะส่งผลให้กระบวนการ พิจารณาของศาลเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นการ ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม¹ ผู้พิพากษาต้องมีความอิสระในการ พิจารณาพิพากษาโดยปราศจากอิทธิพลอันมิชอบ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลจากภายนอกหรือจากการก้าวก่าย ของบุคคลใดๆ รวมทั้งการใช้อำนาจตุลาการในชั้นพิจารณาคดีต้องมีการพิสูจน์ความจริงแท้ให้สิ้น ความสงสัย ซึ่งเป็นหลักประกันพื้นฐานในความยุติธรรมให้กับทุกคนพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของตน

ความหมายคำว่า “ประเทศ” ในพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เป็นการร่วมมือในทางทางอาญาที่ ประเทศไทยมีต่อประเทศอื่นประเทศไทย ในพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551² มาตรา 5 บัญญัติคำว่า ประเทศ หมายถึง ประเทศ ดินแดน หรือองค์การระหว่างประเทศ จะเห็นว่าคำว่า “ประเทศ” นั้น มีความหมายอย่างกว้าง ซึ่งรวมถึงดินแดน และองค์การระหว่างประเทศด้วย ดังนั้น การที่ประเทศใดจะร้องขอให้ประเทศไทยมีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้นั้น ประเทศดังกล่าวจะต้องมี สถานะเป็นประเทศพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 ของประเทศไทยด้วย หมายความว่า

¹ ชีพ จุลมนต์, “ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ภายใต้หลักนิติธรรม,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, ปีที่ 16, เล่มที่ 48, น.77 (กันยายน-ธันวาคม 2557).

² ต่อศักดิ์ บุณยะเรืองโรจน์, คำอธิบายพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน), น.17.

ประเทศไทยจะต้องยอมรับหรือรับรองว่าประเทศนั้นเป็นประเทศ ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ที่กล่าวในขั้นต้นหรือกล่าวอีกในหนึ่งประเทศนั้นต้องมีสถานะเป็นรัฐ ด้วยหากประเทศนั้นไม่มีสถานะเป็นรัฐแล้ว ประเทศนั้นย่อมไม่มีสิทธิในการร้องขอได้ เช่น เขตบริหารพิเศษฮ่องกง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน แม้จะมีใช้ประเทศตามความหมายตามปกติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีดินแดนจึงสามารถขอให้ประเทศไทยส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้โดยถือว่าเป็นประเทศผู้ร้องขอ และประเทศไต้หวันแม้จะมีฐานะเป็นดินแดน แต่ก็มีนัยกฎหมายเห็นว่า ประเทศไทยยังมิได้รับรองประเทศไต้หวันในฐานะประเทศหรือรัฐอิสระจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ไต้หวันจึงไม่อาจมีฐานะเป็นดินแดนที่จะร้องขอให้ประเทศไทยส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้³

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะคำว่าคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นก็จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง คำว่า ประเทศ ในประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องของการคำนึงถึง ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศว่าจะมีความหมายเดียวกับคำว่า ประเทศ ตามพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 มาตรา 5 หรือไม่

จะเห็นว่า พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 แม้จะมีหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลย โดยแนวคิดในการบัญญัติพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน คือ ต้องการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดแล้วหลบหนีไปยังอีกประเทศหนึ่งมาลงโทษ ส่วนในเรื่องหลักการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นมีแนวคิดมาจากเรื่องดำเนินคดีซ้ำซึ่ง เน้นไปในทางคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าคำว่า ประเทศตามความหมายของพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 มาตรา 5 จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้กับเรื่องการคำนึงถึงผลของคำพิพากษาในประมวลกฎหมายอาญาได้ เนื่องจากประเทศต่างๆ มีการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่หลักการสำคัญประการหนึ่งกลับมีความสอดคล้องกัน คือ หลักประกันความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจอื่นใดของตุลาการ เพื่อให้สามารถดำรงตนในฐานะหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ และหลักการนี้ได้รับการยอมรับจากนานาอารยประเทศทั้งหลายอย่างหนักแน่น ถือเป็นหัวใจของหลักการปกครองโดยกฎหมาย ในกรณีที่ประเทศไทยไม่ได้ให้การรับรองรัฐใดนั้น อาจจะพิจารณาถึงอำนาจอธิปไตยของฝ่ายตุลาการในรัฐนั้นว่าเป็นไปตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ และมีหน้าที่ ภารกิจในการบังคับใช้กฎหมายให้มีผลต่อความเป็นธรรมหรือความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากองค์กรตุลาการนั้นมีคุณลักษณะที่นานาอารยประเทศยอมรับเราก็ควรที่จะคำนึงถึงผลคำพิพากษาของศาลในรัฐนั้นที่มีต่อประเทศไทย เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยไม่ให้ถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำเดียวกัน

³ ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์, คำอธิบายพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน), น.17-18.

กล่าวโดยสรุป การที่รัฐใดก็ตามที่ประเทศไทยให้การรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของรัฐนั้น ส่วนรัฐใดที่ประเทศไทยไม่ได้ให้การรับรอง ผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงผลของคำพิพากษาของรัฐดังกล่าว จากหลักการพื้นฐานว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ โดยพิจารณาว่าอำนาจตุลาการของรัฐนั้น เป็นอิสระเป็นของตนเอง ศาลสามารถทำหน้าที่ตีความและใช้บังคับกฎหมายมีอำนาจโดยเด็ดขาดโดยปราศจากการควบคุม มีสิทธิที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นกลาง โดยคำนึงถึงสิทธิและความรับผิดชอบของคู่กรณีมีการใช้กฎหมายในการตัดสินคดี การพิจารณาโดยมีอำนาจตามเขตอำนาจของศาล และอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายและอาศัยกระบวนการพิจารณาที่มีการประกันสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันทุกฝ่าย

5.1.2 ศาลอาญาระหว่างประเทศ

สำหรับในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีของศาลอาญาระหว่างประเทศกับวิธีพิจารณาคดีของศาลไทย รวมทั้งผลของการที่ประเทศไทยในกรณีเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพิจารณาที่จะนำไปสู่คำพิพากษาอันมีผลถึงการดำเนินคดีซ้ำ ทั้งกรณีประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีและได้เข้าเป็นภาคี

รูปแบบของการก่ออาชญากรรมในปัจจุบันได้มีการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ อันมีลักษณะที่กระทบกระเทือนถึงสังคมโลกในภาพรวม โดยที่ศาลภายในประเทศไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ก่ออาชญากรรมดังกล่าวได้ ประชาคมนานาชาติจึงได้มีแนวคิดในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวขึ้น เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรง ดังนั้น องค์การระหว่างประเทศที่เรียกว่า ศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้ถือกำเนิดขึ้นจากธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ โดยธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้พยายามจัดข้อบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศในกรณีที่รัฐทั้งปวงต้องมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองโดยไม่ขึ้นอยู่กับรัฐอื่น โดยวิธีการจัดตั้งรูปแบบเป็นองค์การระหว่างประเทศให้รัฐสมาชิกยอมผูกพันภายใต้การก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ และยอมจำกัดอำนาจอธิปไตยของตนเอง โดยมีเขตอำนาจที่จะดำเนินคดีกับบุคคลธรรมดาที่กระทำความผิดอาญาที่ร้ายแรง คือ การล้างเผ่าพันธุ์มนุษย อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมรุกราน โดยมีศาลอาญาระหว่างประเทศเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อน มีอำนาจดำเนินคดีภายในเขตอำนาจศาล กำหนดวิธีพิจารณาและการลงโทษ รวมทั้งโครงสร้างของศาลในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามที่ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศกำหนด⁴ โดยในปัจจุบันมีทั้งหมด 114 รัฐ ที่ให้สัตยาบันเป็นสมาชิกของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ

⁴ สมบูรณ์ เสงี่ยมบุตร, พรชัย ด่านวิวัฒน์, กฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.105.

วิธีพิจารณาคดีในศาลอาญาระหว่างประเทศได้รับอิทธิพลจากระบบกล่าวหา และระบบไต่สวนผสมผสานกัน ระบบไต่สวน ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องศาลไต่สวนจะพิจารณาเบื้องต้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาว่าจะทำการควบคุมระหว่างการสอบสวนหรือปล่อยชั่วคราวระหว่างสอบสวน และช่วยพนักงานอัยการในการรวบรวมพยานหลักฐานและกำกับการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และจะสั่งว่าคดีมีมูลหรือไม่ หากคดีมีมูลก็จะถูกส่งไปยังศาลเพื่อการพิจารณาคดี และระบบกล่าวหา ในชั้นพิจารณาพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องและจำเลยเป็นผู้ถูกฟ้องเป็นคู่ต่อสู้กัน ศาลจะวางตัวเป็นกลาง องค์คณะของศาลอาญาระหว่างประเทศประกอบด้วยตุลาการ 18 คน โดยได้รับเลือกตั้งมาจากสมาชิกของรัฐภาคี ตุลาการจะแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายอุทธรณ์ ฝ่ายพิจารณาคดี และฝ่ายไต่สวน

การพิจารณาคดี และการพิพากษาในศาลอาญาระหว่างประเทศนั้น ใช้การพิจารณาโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลย⁵ ซึ่งสอดคล้องกับการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยที่ต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย⁶ แต่ในขณะที่ประเทศในกลุ่มระบบไต่สวน ได้อนุญาตให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้⁷ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอาญาระหว่างประเทศนั้น ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยความเป็นธรรมและรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับประเทศไทยในเรื่องของการพิจารณาคดีต้องกระทำด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม⁸ และเมื่อมีการเริ่มพิจารณาคดี องค์คณะในศาลอาญาระหว่างประเทศจะต้องอ่านข้อหาที่ถูกชี้มูลโดยศาลไต่สวนให้จำเลยทราบและเข้าใจข้อหาได้ดี และฟังคำให้การของจำเลยว่าจะสารภาพหรือปฏิเสธ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีในประเทศไทย เรื่องการถามคำให้การจำเลย⁹

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดให้ศาลอาญาระหว่างประเทศใช้หลักสันนิษฐานว่าจำเลยบริสุทธิ์และการพิจารณาคดีจำเลยรับสารภาพ¹⁰ ซึ่งในการพิจารณาคดีของประเทศไทยก็ใช้หลักการดังกล่าวในเรื่องการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานของศาล และการยกประโยชน์แห่งความสงสัย¹¹

ส่วนสิทธิของจำเลย¹² ศาลอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดให้จำเลยได้รับสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อหาในภาษาที่ตนเข้าใจ สิทธิในการที่จะไม่พูด และสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้การเป็นปฏิกักษ์กับ

⁵ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 62

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172

⁷ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 64

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

¹⁰ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 66

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

¹² ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 67

ตนเอง สิทธิที่จะไม่ถูกผลักภาระการพิสูจน์ สิทธิจะให้การโดยการพูดหรือเขียนโดยไม่ต้องสาบาน สิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านการช่วยเหลือของที่ปรึกษากฎหมายที่ตนเลือก¹³ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายไทยในเรื่องการพิจารณาคดีครั้งแรก หรือสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฎิปักษ์ต่อตนเอง¹⁴ สิทธิในการมีทนายคอยช่วยเหลือ

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดให้การทำคำพิพากษาของศาลอาญาระหว่างประเทศนั้น ต้องไม่เกินคำขอหรือข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่บรรยายมาในฟ้อง ศาลจะต้องพิพากษาจากพยานหลักฐานในสำนวนเท่านั้น คำพิพากษาต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งมีการให้เหตุผลในคำพิพากษา การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านโดยเปิดเผยในศาล ซึ่งในประเทศไทยได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในเรื่องการทำคำพิพากษา¹⁵

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า วิธีพิจารณาคดีของไทยมีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกับวิธีพิจารณาคดีในศาลอาญาระหว่างประเทศ

ผลของการเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ แม้ว่าประเทศไทยให้การสนับสนุนการจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ แต่ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ถ้าหากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีย่อมส่งผลให้ประเทศไทยต้องทำในการปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับบัญญัติต่างๆ ของธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ รวมทั้งข้อบังคับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อมิให้กฎหมายภายในเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติตามพันธกรณีของธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ โดยจะนำมาซึ่งความรับผิดชอบของรัฐ ดังนั้น ประเทศไทยต้องทำการแก้ไขกฎหมายภายในให้รองรับพันธกรณีที่เกิดขึ้น เช่น จะต้องมีการบัญญัติฐานความผิดอาญาร้ายแรงระหว่างประเทศในประมวลกฎหมายอาญาและจะต้องมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการไต่สวนมูลฟ้อง ภาคบังคับก่อนที่จะฟ้องคดีอาญาร้ายแรงระหว่างประเทศ ยิ่งกว่านั้นโทษที่กำหนดก็รุนแรงน้อยกว่าที่ใช้อยู่ในประเทศไทย หากศาลไทยต้องการกำหนดอัตราโทษสูงกว่าศาลอาญาระหว่างประเทศ และในเรื่อง วิธีพิจารณาความอาญาอันเป็นแก่นสำคัญของการอำนวยความยุติธรรมทางอาญา ของไทยก็ต้องได้รับผลกระทบด้วย

หากประเทศไทยได้มีการปรับกฎหมายสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติให้เป็นไปตามกรอบของศาลอาญาระหว่างประเทศแล้ว ประเทศไทยยังสามารถคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ที่จะดำเนินคดีกับความผิดอาญาร้ายแรงที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรและนอกราชอาณาจักรตามกฎหมายไทยที่สอดคล้องกับธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ทั้งนี้ หากการดำเนินคดีกับ

¹³ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 67

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192

อาชญากรรมร้ายแรงระหว่างประเทศโดยกระบวนการยุติธรรมของไทยยังคงดำเนินไปโดยถูกต้อง เป็นอิสระ เป็นธรรม และเที่ยงธรรม ศาลอาญาระหว่างประเทศก็ไม่ดำเนินการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย และมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดถึงที่สุดยกฟ้องหรือลงโทษจำเลย ศาลอาญาระหว่างประเทศก็ไม่อาจเรียกร้องให้ประเทศไทยส่งตัวให้ศาลอาญาระหว่างประเทศพิจารณาซ้ำอีก ตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ หลักการดังกล่าวก็มีขึ้นเพื่อเฝ้าระวังกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย และของรัฐบาลอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง เป็นอิสระ เป็นธรรม และเที่ยงธรรม ซึ่งหากมีกระบวนการใดที่ไม่ปกติ แม้ว่าประเทศไทยจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาคดีอยู่ หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ศาลอาญาระหว่างประเทศยังคงมีอำนาจที่จะยกคดีพิจารณาพิพากษาใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง โดยประเทศในฐานะรัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตามศาลอาญาระหว่างประเทศ¹⁶

กล่าวโดยสรุป ประเทศที่เข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศจะต้องมีการแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติให้สอดคล้องและเป็นไปตามธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวจะทำให้ประเทศภาคีมีกระบวนการพิจารณา และการทำคำพิพากษาไปในทิศทางที่มีมาตรฐานเดียวกันโดยอาศัยศาลอาญาระหว่างประเทศเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น หากประเทศไทยเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ประเทศไทยจะต้องมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้สอดคล้องกับธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ อนึ่ง หากศาลในรัฐภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำพิพากษาในคดีที่ประเทศไทยมีเขตอำนาจซ้อนอยู่ด้วย เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยไม่ให้ถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำเดียวกัน ประเทศไทยก็ไม่ควรที่จะดำเนินคดีซ้ำในการกระทำนั้นอีกเนื่องจากมาตรฐานการพิจารณาคดีนั้นมีความสอดคล้องกัน

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ แต่การพิจารณาคดีของศาลไทยและศาลอาญาระหว่างประเทศมีความสอดคล้อง ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย ดังนั้น หากรัฐในภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำพิพากษาในคดีที่ประเทศไทยมีเขตอำนาจซ้อนอยู่ด้วย ก็จะเป็นการง่ายที่จะพิจารณาถึงการดำเนินคดีซ้ำในกรณีผลของคำพิพากษาศาลต่างประเทศในรัฐภาคีธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศที่มีต่อประเทศไทย

¹⁶ ปกป้อง ศรีสนิท, คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (พิมพ์โดยโครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.257.

5.2 ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

คำพิพากษาของศาลเป็นหัวใจสำคัญและมีผลต่อความรับผิดชอบต่อสังคม และปกป้องคุ้มครองสังคม โดยเป็นการบังคับใช้กฎหมายในการตัดสินความถูกต้อง ซึ่งก่อนมีคำพิพากษา ศาลต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นพิจารณา เพื่อทราบความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยต้องมีการพิสูจน์ความจริงแท้ให้ปรากฏจนสิ้นสงสัย ซึ่งเป็นหลักประกันพื้นฐานในความยุติธรรมให้กับทุกคน และปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะทำให้คำพิพากษาเป็นคำพิพากษาที่ดีมีคุณภาพได้นั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องร่วมมือกันด้วยความบริสุทธิ์ปราศจากอคติ และการทุจริต นอกจากนั้นยังต้องให้ความสำคัญกับมาตรการต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดเอาไว้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อตรวจสอบความจริง และใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคดี โดยศาลชั้นต้นต้องมีพิจารณาและมีการฟังพยาน และศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ทำหน้าที่ทบทวนคำพิพากษาศาลชั้นต้น คำพิพากษาจึงเป็นผลของการตรวจสอบความจริงแท้ว่าบุคคลนั้นมีผิดหรือบริสุทธิ์

ดังนั้น คำพิพากษาจึง หมายถึง การพิจารณาวินิจฉัยคดีชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งมีลักษณะเป็นการนำกฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริงในคดีแต่ละคดี จากนั้นจึงสรุปสำนวนทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายทำเป็นคำพิพากษา คือ คำวินิจฉัยชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ ดังนั้น เนื้อหาการพิจารณาพิพากษาคดีจึงเป็นสาระในทางกฎหมายโดยแท้ และเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาแล้วคู่ความต้องยอมสยบต่อคำพิพากษา กล่าวคือ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในเนื้อหาแห่งคดี คำพิพากษานั้นย่อมผูกพันคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวจำเลยเองก็จะถูกปิดปากในการฟ้องร้องคดีในภายหลัง

ด้วยผลของอาชญากรรมข้ามชาติหรือการกระทำความผิดที่ลักษณะที่รุนแรงทำให้รัฐต่างๆ ได้ขยายเขตอำนาจในการพิจารณาคดีไปยังรัฐอื่น ซึ่งส่งผลให้รัฐต่างๆ มีเขตอำนาจในการพิพากษาทับซ้อนกัน และหากศาลในต่างประเทศมีคำพิพากษาแล้ว ตามนัยคำพิพากษาศาลต่างประเทศอาจถูกใช้เป็นข้อต่อสู้ของจำเลยเพื่อมิให้ตนต้องถูกดำเนินคดีโดยอาศัยมูลคดีเดียวกันซ้ำอีก ซึ่งในประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติต่างๆ ก็ได้ใช้คำที่เกี่ยวกับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่แตกต่างกัน โดยประมวลกฎหมายอาญา¹⁷ และพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551¹⁸ รวมทั้งพระราชบัญญัติการปฏิบัติหน้าที่เพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527¹⁹ ใช้คำว่า คำพิพากษาถึงที่สุด แต่ในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือ

¹⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11

¹⁸ พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 มาตรา 10

¹⁹ พระราชบัญญัติการปฏิบัติหน้าที่เพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการ

ดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 มาตรา 4

ซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004²⁰ ใช้คำว่า ตัดสิน รวมทั้งคำพิพากษา ในรัฐต่างประเทศ เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใช้คำว่า คำวินิจฉัย หรือคำตัดสิน ดังนั้น ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะพิจารณาและวิเคราะห์ รูปแบบและความหมายของผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศว่า ควรมีรูปแบบและความหมายอย่างไร เพื่อที่จะนำมาปรับใช้กับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ กรณีผลคำพิพากษา ต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในประเทศไทย

ในการที่ศาลของประเทศหนึ่งจะคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลอีกประเทศหนึ่งได้นั้น เงื่อนไข พื้นฐานที่สำคัญที่ต้องพิจารณา คือ คำพิพากษาของศาลต่างประเทศต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดและ เสร็จเด็ดขาดตามกฎหมายของประเทศที่ได้ทำคำพิพากษา หมายความว่า คำพิพากษาต้องได้รับการ วินิจฉัยในประเด็นปัญหาที่เป็นข้อพิพาทแห่งคดีจนเป็นที่ยุติตามกฎหมายภายในแห่งประเทศที่ทำ คำพิพากษา และไม่ถูกโต้แย้งโดยศาลที่มีลำดับชั้นที่สูงกว่า เช่น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ดังภาษีที่ว่า ความสุจริตและความบริสุทธิ์ของผู้พิพากษานั้นจะยกมาเถียงไม่ได้²¹ แต่ถ้าคำพิพากษานั้นยังสามารถ ถูกเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไข ในเนื้อหาสาระ ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้การอุทธรณ์ หรือฎีกา หรือกระบวนการ พิจารณาคดีแบบบรรทัดที่โจทก์หรือจำเลยยังไม่มีโอกาสที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เช่น คำพิพากษา ในกรณีที่โจทก์ขาดนัด โดยที่ศาลสามารถหยิบยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ภายในระยะเวลาตามที่ กฎหมายกำหนด ซึ่งผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเช่นนี้ ศาลแห่งประเทศที่จะต้องคำนึงถึง คำพิพากษา ย่อมจะปฏิเสธไม่ยอมรับเพราะถือว่าคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นยังไม่ถึงที่สุดและ เสร็จเด็ดขาด อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคำพิพากษาได้

ดังนั้น คำพิพากษาศาลต่างประเทศจะต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด หมายความว่า ศาล ต่างประเทศได้มีคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาในประเด็นแห่งข้อพิพาทเป็นที่ยุติเสร็จสิ้นไปแล้ว และ คำพิพากษานั้นต้องไม่เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกา เพื่อเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือยกคำพิพากษา ที่ถึงที่สุดหรือเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว รวมทั้ง แม้กฎหมายบางฉบับหรือบางประเทศไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า คำพิพากษานั้นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องเข้าใจว่าจะต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดด้วย เพราะฉะนั้นแล้วการบังคับโทษก็ย่อมไม่สามารถทำได้²²

²⁰ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาค อาเซียน ค.ศ.2004 ข้อ 3

²¹ วิชา มหาคุณ, ศาลยุติธรรมและการพิพากษาคดี, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2536), น.26.

²² ข้อบทที่ 5 (2) (c) ของสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนของสหประชาชาติ กำหนดให้ การขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาว่ากระทำความผิดแล้ว เมื่อการบังคับโทษตาม คำพิพากษาจะกระทำได้อีกเมื่อคำพิพากษานั้นถึงที่สุดแล้ว กรณีจะต้องเข้าใจว่าการขอส่งบุคคลเป็น ผู้ร้ายข้ามแดนเพื่อการบังคับโทษสามารถทำได้เมื่อคำพิพากษาจะต้องถึงที่สุดแล้ว

กล่าวโดยสรุป คำพิพากษาศาลต่างประเทศ จะต้องมีความหมายไปในทำนองว่า องค์กร
ในทางตุลาการของประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ของประเทศที่จะต้องคำนึงถึงคำพิพากษา ได้ใช้
อำนาจอธิปไตยในทางตุลาการวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี ซึ่งคู่ความได้เสนอต่อศาลแห่งประเทศที่
ทำคำวินิจฉัยนั้นโดยไม่คำนึงว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวจะเรียกชื่อว่าอะไร และคำพิพากษาศาลต่างประเทศ
นั้นจะต้องถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด หมายถึง จะต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดตามกฎหมายของประเทศ
ที่พิจารณานั้น กล่าวต้องมีการชี้ขาดจนเป็นที่ยุติ และเสร็จสิ้นแน่นอนแล้วจากศาลที่พิจารณาคดี
ดังนั้น หากจำเลยถูกศาลต่างประเทศพิพากษาคดีในกรรมเดียวกันมาแล้ว เช่นนี้จำเลยก็สามารถที่จะอ้าง
คำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นข้อต่อสู้เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ เพราะถือว่าคดีนั้นได้มีการ
ต่อสู้และวินิจฉัยในด้านสาระเนื้อหาของคดีมาแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาคู่ความ
ฝ่ายนั้นก็สามารถที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ หรือฎีกา ในประเทศที่มีคำพิพากษาได้ และคำพิพากษาของศาล
ต่างประเทศนั้นจึงถือว่ามีความเสร็จเด็ดขาดในอีกประเทศหนึ่งแล้ว และทำให้ประเทศที่ต้องคำนึงถึง
คำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านคำพิพากษาศาลต่างประเทศได้

อนึ่ง หากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ มีการตัดอำนาจในการดำเนินคดี
ของจำเลยในชั้นก่อนพิจารณาพิพากษา หรือมีการดำเนินคดีที่ฝ่าฝืนการตัดอำนาจของจำเลยในการ
ดำเนินคดีในชั้นก่อนพิจารณาพิพากษาและศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาว่าคดีนั้นจำเลยถูกตัดอำนาจ
ในการดำเนินคดีไปแล้วทำให้คดีอาญาระงับ ดังนี้ เรื่องดังกล่าวจะมีผลต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย
อย่างไร เช่น นาย ก. คนไทยไปกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ที่ประเทศญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่
ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น หรือผู้เสียหายยินยอมให้มีการยอมความกัน ดังนั้น หาก
นาย ก. เดินทางเข้ามาในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย
จะมีอำนาจในการดำเนินคดีอีกหรือไม่ หรือหากแม้มีการยอมความกัน แต่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการ
ยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นเห็นว่ากรยอมความนั้นไม่ถูกต้องตามกระบวนการยุติธรรม จึงไม่ทำให้เป็น
การตัดอำนาจเจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อไป เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น
จึงได้ฟ้องคดี นาย ก. ต่อศาลประเทศญี่ปุ่น ปรากฏว่าศาลประเทศญี่ปุ่นมีคำพิพากษาว่า การยอม
ความนั้นชอบด้วยกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นแล้ว

ดังนี้ คำพิพากษาดังกล่าวจะถือว่าเป็นคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่ส่งผลต่อการฟ้อง
คดีอาญาในประเทศไทยได้หรือไม่

อำนาจดำเนินคดีของเจ้าพนักงานในการที่จะดำเนินคดีใดๆ จะต้องไม่มีเหตุการณ์ใดที่ตัด
อำนาจการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและศาลได้ กล่าวคือ การดำเนินคดีนั้นจะต้องเป็นคดีใหม่ และ
หากคดีใดที่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด การถอนฟ้อง หรือยอมความไปแล้วจะดำเนินคดีนั้นอีกไม่ได้
ซึ่งมาจากหลัก การห้ามดำเนินคดีซ้ำ และจากการค้นคว้าจะพบว่า เจื่อนไขที่ตัดอำนาจในการ
ดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน แบ่งออกได้เป็น 2 เจื่อนไข คือ การตัดอำนาจในการดำเนินคดีในชั้น

สอบสวน หรือขึ้นฟ้องร้อง และการตัดอำนาจในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี อนึ่ง การตัดอำนาจในการดำเนินคดีชั้นก่อนพิจารณาพิพากษา เช่น การถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือ ยอมความ สำหรับนานาอารยประเทศและประเทศไทยถือว่า เป็นการตัดอำนาจดำเนินคดีเช่นนี้มีผล ทำให้คดีอาญาระงับ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย หากมีการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว ไม่ตัดอำนาจการสอบสวน และไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดี ในความผิดต่อแผ่นดิน²³

ในกระบวนการยุติธรรมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน²⁴ มีคดีจำนวนมากที่ได้มีการดำเนินการในขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนแล้ว แต่ไม่ได้นำไปสู่การยื่นฟ้องคดี เนื่องจากคดีนั้นไม่มีมูลแห่งการกระทำความผิดอย่างเพียงพอหรือการลงโทษจำเลยไม่เป็นสิ่งจำเป็น เพราะจำเลยมีความชั่วร้ายแต่เพียงเล็กน้อย หรือจำเลยได้ชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายแล้ว

ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น²⁵ ประกาศอัยการสูงสุดปี ค.ศ.1950 เรื่อง วิธีการสั่งคดีพิเศษ ให้หัวหน้าสำนักงานอัยการจังหวัดสั่งการต่อตำรวจสอบสวนในความผิดฐานลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก ที่มีจำนวนค่าเสียหายเล็กน้อย สภาพความผิดเล็กน้อย มีการชดใช้ความเสียหายให้ และผู้เสียหายไม่ประสงค์ให้ลงโทษ และไม่มีเหตุให้เกรงว่าจะไม่มีการกระทำผิดขึ้นอีก คดีพยานที่มุ่งหวังทรัพย์เล็กน้อยมาก รวมทั้งไม่มีเหตุเกรงว่าผู้กระทำความผิดจะกระทำความผิดซ้ำ คดีความผิดอื่นๆ ซึ่งหัวหน้าสำนักงานอัยการจังหวัดระบุ ความผิดเช่นนั้นไม่ต้องส่งคดีให้อัยการ เพียงแต่ในทุกเดือนให้ตำรวจสอบสวนบันทึกรวมกันในเอกสารที่เรียกว่า การจัดการคดีความผิดเล็กน้อย โดยให้ตำรวจสอบสวน และตักเตือนผู้ต้องหาให้ระงับอนาคตของตน เรียกผู้ปกครอง นายจ้าง บุคคลที่อยู่ในฐานะควบคุมดูแล หรือตัวแทนของผู้ต้องหาให้มาพบ และทำหนังสือว่าจะควบคุมดูแลอนาคตผู้ต้องหา โดยจะตักเตือนผู้ต้องหาในเรื่องสำคัญ หรือให้ผู้ต้องหาชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือขอโทษผู้เสียหายหรือกระทำการอื่นที่เหมาะสม

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 (2) และมาตรา 126

²⁴ สุรสิทธิ์ แสงวีโรจน์พัฒน์, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ประมวลสาระชุดวิชาหน่วย 6-10 การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555), น.3-31

²⁵ สุรสิทธิ์ แสงวีโรจน์พัฒน์, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ประมวลสาระชุดวิชาหน่วย 6-10 การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555), น.3-31

ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย²⁶ ในคดีอาญาการจับผู้ต้องหาหรือส่งฟ้องศาลเจ้าหน้าที่อาจเลือกใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน แต่มิใช่การตักเตือนก่อนที่จะสอบสวน แต่เป็นการเตือนให้กระทำความผิดซึ่งจะทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีในศาล การว่ากล่าวตักเตือนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การแก้ไขปัญหาคriminal ผู้กระทำ ความผิดที่ไม่ร้ายแรง เพื่อความสะดวกรวดเร็วและหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีในศาลโดยไม่จำเป็น เพื่อเป็นการลดโอกาสการกระทำความผิดซ้ำให้น้อยลง อนึ่ง การว่ากล่าวตักเตือนไม่ถือว่าเป็นการพิพากษาลงโทษ และจะสามารถกระทำต่อเมื่อมีพยานหลักฐานเพียงพอแสดงว่าเป็นผู้กระทำความผิดและมีความเป็นไปได้สูงว่าจะถูกลงโทษ และผู้กระทำความผิดรับสารภาพ รวมทั้งผู้กระทำความผิดยินยอมให้ว่ากล่าวตักเตือน แนวทางปฏิบัติมักเกิดในคดีวุ่นวายทรัพย์ และการชิงทรัพย์ จะเห็นได้ว่าคำวินิจฉัยของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต่างประเทศที่ทำให้คดีอาญาระงับในชั้นก่อนมีคำพิพากษา ไม่ใช่คำวินิจฉัยที่ผ่านอำนาจอธิปไตยในทางตุลาการ รวมทั้ง คำพิพากษาที่มีลักษณะเป็นการพิพากษาคดีนั้นจำเลยถูกตัดอำนาจในการดำเนินคดีไปแล้วทำให้คดีอาญาระงับก็ไม่ถือว่าเป็นการพิจารณาวินิจฉัยคดีชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งมีลักษณะเป็นการนำกฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริงในคดีแต่ละคดี ที่ชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ ดังนั้น ทั้งสองกรณีจึงไม่อยู่ในความหมายของ คำพิพากษาศาลต่างประเทศ²⁷ ซึ่งอาจไม่ตัดสิทธิการฟ้องคดีใหม่ในประเทศไทย

5.2.1 คำพิพากษายกฟ้อง

จากแนวคิดที่ว่า การดำเนินคดีอาญาต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของจำเลยทุกชั้นตอน คำพิพากษายกฟ้องจึงเป็นอำนาจศาลอย่างหนึ่งในการที่จะใช้ตรวจสอบความถูกต้องของโจทก์ในการจะต้องการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ทั้งนี้ คำพิพากษายกฟ้องในประเทศไทยได้ถูกกำหนดไว้ 4 ชั้นตอน คือ การยกฟ้องเพราะการตรวจคำฟ้องที่บกพร่องในส่วนเนื้อหา²⁸ การยกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัด²⁹ การยกฟ้องจากการไต่สวนมูลฟ้องที่ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดว่าคดีโจทก์ไม่มีมูล³⁰ และการยกฟ้องเพราะมีเหตุให้จำเลยไม่ต้องถูกคำพิพากษาลงโทษโดยพิจารณาจากหลักยกประโยชน์

²⁶ ประธาน วัฒนวานิชย์, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ประมวลสาระชุดวิชาหน่วย 8 การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555), น.33-34

²⁷ อานนท์ ศรีบุญโรจน์, “การรับรองและการบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น.29.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167

แห่งความสงสัยให้จำเลย³¹ ส่วนคำพิพากษาศาลต่างประเทศได้กำหนดรูปแบบการยกฟ้องที่มีลักษณะคล้ายกับของประเทศไทย แต่ยังมีบางรูปแบบที่แตกต่างกับประเทศไทย สำหรับในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์และเปรียบเทียบคำพิพากษายกฟ้องของประเทศไทยและคำพิพากษายกฟ้องของต่างประเทศ โดยเฉพาะคำพิพากษายกฟ้องของศาลต่างประเทศที่มีรูปแบบไม่เหมือนกับของประเทศไทย เพื่อที่จะพิจารณาว่าหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้องในรูปแบบดังกล่าวแล้วจะมีผลต่อการฟ้องคดีในประเทศไทยได้อีกหรือไม่

1. การยกฟ้องเพราะการตรวจคำฟ้องที่บกพร่องในส่วนเนื้อหา มีแนวคิดมาจากในคดีอาญานั้น มีสภาพบังคับที่รุนแรง และมีบทลงโทษที่ส่งผลชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของจำเลย การที่ศาลจะพิพากษาในคดีอาญาแต่ละเรื่อง ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้ศาลลงโทษจำเลยจนกว่าจะสันนิษฐานว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้บัญญัติการยกฟ้องในกรณีตรวจคำฟ้องเอาไว้³² กล่าวคือ ไม่ว่ากรณีพนักงานอัยการยื่นฟ้องหรือราษฎรยื่นฟ้อง จะต้องยื่นคำฟ้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ต้องทำเป็นหนังสือ³³ และต้องมีข้อความหรือรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนดจึงจะเป็นคำฟ้องที่ถูกต้อง และส่วนที่สำคัญที่สุดในการเขียนคำฟ้อง คือ การบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด หากบรรยายฟ้องไม่ถูกต้องหรือครบองค์ประกอบความผิด ศาลก็มีอำนาจยกฟ้องได้โดย ถือว่า³⁴ จำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาดอายุความ และมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ต้องรับโทษ ถือว่าศาลได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีแล้ว ซึ่งมีผลทำให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับตามมาตรา 39 (4) และโจทก์ไม่สามารถจะทำการฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิดแล้วมายื่นฟ้องจำเลยใหม่ได้อีก เนื่องจากจะถือว่าเป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องซ้ำนั่นเอง

การตรวจคำฟ้องในคดีอาญาของศาลต่างประเทศ ในการดำเนินคดีอาญาสสมัยใหม่ยอมรับว่าจำเลยเป็นประธานแห่งคดี และมีสิทธิในการแก้ข้อหาซึ่งถือเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งที่มีขึ้นเพื่อให้สิทธิแก่จำเลยในการแก้ข้อหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามที่ได้มีการฟ้องร้อง ดังนั้น คำฟ้องในคดีอาญาที่จะทำให้จำเลยแก้ข้อหาได้ดีจะต้องมีลักษณะที่แจ้งให้จำเลยทราบว่าจำเลยกระทำความผิดอะไร และมีรายละเอียดที่ชัดเจน เพื่อให้จำเลยมีโอกาสในการต่อสู้คดี และเพื่อปกป้องจำเลยจากการถูกลงโทษหรือกล่าวหาซ้ำในการกระทำที่เป็นความผิดที่ได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยชอบจากศาล คำฟ้องในคดีอาญาจะต้องแสดงถึงความเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวหาจำเลยได้ ทั้งยังแจ้งให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงที่ได้มีการกล่าวหา รวมทั้งข้อกฎหมายที่สนับสนุนในการลงโทษ

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 และมาตรา 161

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ลักษณะการตรวจคำฟ้องในคดีอาญาเปิดโอกาสให้ศาลได้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าพนักงานโดยศาลสามารถตรวจการบรรยายฟ้องถึงการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญา หากผู้พิพากษาพบว่าคำฟ้องไม่น่าเชื่อถือก็จะยกฟ้องและมีคำสั่งปล่อยผู้ต้องหาไป³⁵ ส่วนสหราชอาณาจักร การบรรยายฟ้องหากมีลักษณะเคลือบคลุมศาลจะต้องยกฟ้อง³⁶

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาในเรื่องการยกฟ้องเนื่องจากกรณีตรวจคำฟ้อง สามารถแบ่งออกได้ เป็น 2 กรณี คือ

1. กลุ่มประเทศที่มีระบบการยกฟ้องจากการตรวจคำฟ้องแล้วฟ้องใหม่ไม่ได้ เพราะถือว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง ผู้เขียนมีความเห็นว่า ศาลในกลุ่มประเทศดังกล่าวมีคำพิพากษายกฟ้องเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยจึงไม่ควรมีการดำเนินคดีซ้ำอีกในประเทศไทย

2. ส่วนในกลุ่มประเทศที่ไม่มีระบบการยกฟ้องจากการตรวจคำฟ้อง โดยสภาพแล้วก็จะไม่มีการยกฟ้อง ดังนั้น ประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงในเรื่องคำพิพากษาในเรื่องนี้

2. การยกฟ้องจากการไต่สวนมูลฟ้องที่ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดว่าคดีโจทก์ไม่มีมูล

เป็นที่ยอมรับกันว่า ผลของการไต่สวนมูลฟ้องเป็นอำนาจศาลโดยเฉพาะ หากศาลสั่งว่าคดีไม่มีมูล โจทก์จะฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ โดยถือว่าคดีอาญาระงับเนื่องจากมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง³⁷ สำหรับในประเทศอังกฤษ หลังจากไต่สวนมูลฟ้องแล้ว ถ้าศาลเห็นว่าคดีมีมูลศาลจะดำเนินการพิจารณาต่อไป แต่หากคดีโจทก์มีพยานหลักฐานอ่อนศาลจะสั่งยกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป ซึ่งโจทก์ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีใหม่และไม่มีสิทธิอุทธรณ์³⁸ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพิจารณาคำฟ้องและพยานหลักฐานแล้ว และศาลเห็นว่าพยานโจทก์เพียงพอ ก็เข้าสู่อำนาจการพิจารณาต่อไป แต่ถ้าศาลเห็นว่าพยานหลักฐานโจทก์ไม่มีเหตุที่เป็นไปได้หรือคดีโจทก์ไม่มีมูลศาลจะต้องสั่งยกฟ้องและปล่อยตัวจำเลย อย่างไรก็ตาม โจทก์สามารถฟ้องคดีใหม่ได้ หากโจทก์

³⁵ Harold W. Chase. (1998) west Encyclopedia of American Law, Volume 3 copyright (United State : Publishing Co.), p.302.

³⁶ คณิง ภาไชย, “วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ,” วารสารอัยการ, 2530 กุมภาพันธ์ น.17.

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

³⁸ สัตยา อรุณธาริ, “อำนาจของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), น.47.

ค้นพบพยานหลักฐานเพิ่มเติม ซึ่งการฟ้องคดีใหม่นี้ไม่ถือเป็นการฟ้องซ้ำ เพราะคดียังไม่ได้เข้ากระบวนการพิจารณา³⁹

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาในเรื่องการยกฟ้องกรณีการไต่สวนมูลฟ้อง สามารถแบ่งออกได้ เป็น 2 กรณี คือ

1. กลุ่มประเทศที่มีการยกฟ้องแล้วฟ้องใหม่ไม่ได้ เพราะถือว่ามีความพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง ซึ่งในกรณีหากกลุ่มประเทศดังกล่าวมีความพิพากษาในลักษณะนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ควรที่จะดำเนินคดีกับจำเลยอีกในประเทศไทยเนื่องจากจะเป็นการดำเนินคดีซ้ำอันเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยมากเกินไปเกินกว่าความจำเป็น

2. ส่วนกลุ่มประเทศที่มีการยกฟ้องแล้วสามารถยกคดีขึ้นว่ากล่าวใหม่ได้ ถ้าโจทก์ มีพยานหลักฐานใหม่ที่พอเพียง ผู้เขียนเห็นว่า กรณีดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดเพราะยังมีระยะเวลาในการนำคดีขึ้นว่ากล่าวอีกครั้งได้ ซึ่งในกรณีหากกลุ่มประเทศดังกล่าวมีความพิพากษาในลักษณะนี้ และเห็นว่าประเทศไทยยังไม่ควรที่จะดำเนินคดีกับจำเลยเนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่คำพิพากษาระหว่างประเทศไทยและกลุ่มประเทศเหล่านั้นจะขัดแย้งกันเอง และสร้างความสับสนให้กับผู้กระทำความผิด

3. คำพิพากษายกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัด ศาสตราจารย์ หยุต แสงอุทัย มีความเห็นในเรื่องนี้ว่า การขาดนัดในคดีอาญามีขึ้นเพื่อคุ้มครองจำเลย เพราะการพิจารณาคดีทำให้จำเลยได้รับความยากลำบาก ฉะนั้น จึงไม่ควรให้โจทก์ขาดนัด เพราะศาลต้องเลื่อนคดีไป เป็นการเสียเวลาแก่จำเลย ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติในเรื่องผลของการยกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัดว่า จะฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันอีกไม่ได้ เว้นแต่ในคดีที่ราษฎรขาดนัดในความผิดอาญาแผ่นดินไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีอีกได้⁴⁰ อย่างไรก็ตาม โดยหลักการการยกฟ้องกรณีโจทก์ขาดนัด ถือว่าอยู่ภายใต้หลักการดำเนินคดีซ้ำ เนื่องจากหากอนุญาตให้มีการฟ้องคดีขึ้นใหม่ได้ก็จะเป็นการนำตัวจำเลยมาพิจารณาเป็นครั้งที่สองในการกระทำเดียวกันอันขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ

สำหรับประเทศอังกฤษ กระบวนการในทางพิจารณาความอาญาประกอบด้วย โจทก์ จำเลย และศาล โดยความสัมพันธ์ทั้งสามฝ่ายเป็นปฏิกิริยาต่อกัน สำหรับคู่ความที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น เอกชนมีสิทธิที่จะยื่นฟ้องคดีอาญาได้ โดยมีการพิจารณาคดีแบบรวดเร็ว ดังนั้น หากโจทก์ไม่ไปศาล

³⁹ Bernard F. Cataldo Frederick G. Kempin Jr., John M. Stockton and Charles M. Weber Introduction to Law and The Legal Process 3ed. (New York : John Wiley Sons, 1980), p.284.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166

ตามกำหนดนัดแล้ว Magistrates Court Act 1980 มาตรา 15 บัญญัติว่า ถ้าโจทก์ไม่มาศาลตามกำหนดนัด ให้ศาลพิพากษายกฟ้อง เว้นแต่มีเหตุอันสมควรก็ให้เลื่อนการพิจารณาราคออกไป⁴¹

ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้หลักการดำเนินคดีโดยรัฐ พนักงานอัยการเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบบศาลอาญา วิธีพิจารณาความอาญาให้มีความสำคัญจะต้องมีการปรากฏตัวของผู้แทนพนักงานอัยการทั้งในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและชั้นพิจารณา ศาลอาญาไม่อาจไต่สวนถ้าไม่มีพนักงานอัยการมาปรากฏตัวและได้ฟังความเห็นของพนักงานอัยการ การนั่งพิจารณาคดีหากขาดพนักงานอัยการแล้วการพิจารณาคดีนั้นเป็นโมฆะ⁴² ด้วยเหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยจึงไม่มีบทบัญญัติในเรื่องของโจทก์ขาดนัดไว้

จากการศึกษาในเรื่องการยกฟ้องเนื่องจากกรณีของโจทก์ขาดนัด สามารถแบ่งออกได้ 2 กรณี คือ

1. ประเทศที่มีระบบการยกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัดเหมือนกับประเทศไทย เช่น สหราชอาณาจักร ดังนั้น หากศาลในประเทศอังกฤษมีคำพิพากษายกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัดมาแล้ว ประเทศไทยก็ไม่ควรที่จะฟ้องคดีได้อีก เว้นแต่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องในความผิดต่ออาญาแผ่นดินแล้วราษฎรขาดนัด

2. ประเทศที่ไม่มีระบบโจทก์ขาดนัด เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งโดยสภาพแล้วจะไม่มีการยกฟ้องเพราะโจทก์ขาดนัด ดังนั้น ประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงในเรื่องคำพิพากษาในเรื่องนี้

4. การยกฟ้องเพราะมีเหตุให้จำเลยไม่ต้องถูกคำพิพากษาลงโทษโดยพิจารณาจาก หลักยกประโยชน์ความสงสัยให้จำเลย

พยานหลักฐานถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล เพราะขั้นตอนของการวินิจฉัยค้นหาความจริงในประเด็นที่คู่ความพิพาทกัน โดยอาศัยพยานหลักฐานเพื่อพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีอาญาที่มีโทษที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ เพื่อมิให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลผิดพลาดเป็นเหตุให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษ ตามหลักที่ว่า ปล่อยคนผิดสิบคน ดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว ดังนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ให้ยกประโยชน์ความสงสัยนั้นให้จำเลย โดยหลักการดังกล่าวจะถูกสร้างมาคู่กับภาระการพิสูจน์ของโจทก์ที่จะนำสืบความผิดของจำเลยจนกว่าจะสิ้นสงสัยในทุกๆ องค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายกำหนด หากโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลย จำเลยจะได้รับการปลดปล่อยให้พ้น

⁴¹ อุททิศ แส่นโกติก, การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสารการพิมพ์, 2500), หน้า 69-70.

⁴² Roger Merle, Andre Vitu. Traité de DroitCriminel Procédure Péale, Ouatrieme edition Paries Paris Edition Cujas 1989 p.233 (แปลโดย รศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต)

ข้อกล่าวหาขึ้นไปในที่สุด และไม่ว่าแท้จริงแล้วจำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ จะไม่มีการพิจารณาในเรื่องนี้อีกต่อไป และหลักการดังกล่าวเป็นมาตรฐานสากลที่นานาอารยประเทศไม่ว่าจะเป็นสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย นำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาทั้งสิ้น

หากพิจารณาคดีดังกล่าวโดยละเอียดแล้วจะพบว่า การที่ศาลอาญามีคำพิพากษายกฟ้องนั้น เพราะโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์พยานหลักฐานให้ถึงระดับมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญานั้นได้ ซึ่งเป็นเรื่องหลักการรับฟังพยานหลักฐานตามหลักปราศจากความสงสัยว่ามีการกระทำความผิดจริงของจำเลย หากพยานหลักฐานนั้นยังมีข้อสงสัยศาลก็จะมีคำพิพากษายกฟ้อง

กล่าวโดยสรุป การยกฟ้องที่เป็นไปตามหลักยกประโยชน์ความสงสัยให้จำเลยถือเป็นการทำคำพิพากษาที่นานาอารยประเทศยอมรับ ดังนี้ เมื่อศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาในลักษณะนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย ประเทศไทยควรจะยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

อนึ่ง หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้องในรูปแบบใดก็ตาม และถ้าหากประเทศไทยสามารถพิสูจน์ได้ว่าการพิจารณาคดีนั้นเกิดจากการสมยอมหรือไม่ได้มาตรฐาน ประเทศไทยก็ไม่ควรที่จะคำนึงถึงคำพิพากษาศาลประเทศนั้น

5.2.2 คำพิพากษาลงโทษ

จากแนวคิดที่ว่าบุคคลมีเจตจำนงอิสระในการตัดสินใจในการกระทำการใดๆ ดังนั้น เมื่อบุคคลไปกระทำความผิดต้องรับผิดชอบสำหรับสำหรับการกระทำนั้นๆ ของตนจากการถูกลงโทษจากรัฐโดยผู้พิพากษา และการลงโทษนั้นจะต้องมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันหรือห้ามปรามมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก และหวังว่าโทษจะมีผลต่อบุคคลทั่วไปไม่ให้เอาเยี่ยงอย่าง อันเป็นการป้องกันผลเป็นการทั่วไป อย่างไรก็ตาม นานาอารยประเทศได้มีการสร้างรูปแบบการลงโทษที่แตกต่างกันออก เช่น ประเทศไทยมีรูปแบบ การลงโทษ คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ประเทศออสเตรเลียมีรูปแบบการลงโทษ คือ จำคุก กักขัง กักขังบริเวณบ้าน การควบคุมดูแลโดยประชาชน

สำหรับในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะพิจารณาถึงการที่กฎหมายอนุญาตให้ศาลไทยใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิดสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวว่ามีความสอดคล้องกับหลักการลงโทษหรือไม่ และหากที่ผู้กระทำความผิดถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาลงโทษ และผู้นั้นพ้นโทษมาแล้ว แต่การบังคับโทษของกฎหมายต่างประเทศที่มีความแตกต่างกับประเทศไทย ซึ่งในความแตกต่างกันนั้นประเทศไทยจะยอมรับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินคดีซ้ำได้หรือไม่

การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการลงโทษโดยหลักการกำหนดโทษนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าเป็นการตอบแทน ที่ผู้นำถูกดำเนินในสังคมซึ่งเป็นผู้ที่มีจิตใจชั่วร้าย⁴³ เพื่อทดแทนให้สาสมกับความผิด อย่างไรก็ตามการลงโทษนั้นต้องคำนึงถึงความยุติธรรมด้วย กล่าวคือ จะต้องพิจารณาจากความเป็นธรรมของทุกกลุ่มของสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และประโยชน์ต่อสังคม โดยอาจแยกแนวคิดโดยหลักการพื้นฐานในการลงโทษเพื่อทดแทน เพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการข่มขู่หรือตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม รวมทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งพิจารณาการลงโทษที่เป็นธรรม โดยพิจารณาสัดส่วนที่เป็นธรรมในการที่ผู้หนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในสังคม และต้องสอดคล้องกับความเสมอภาค ความเป็นธรรม และยุติธรรม

เร็คเลสส์ นักอาชญาวิทยา ได้ให้เหตุผลของวัตถุประสงค์ในการลงโทษไว้ 5 ประการ คือ เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน เพื่อชดเชยหรือทดแทนการกระทำความผิด เพื่อเป็นการยับยั้งมิให้ผู้อื่นปฏิบัติตามหรือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง และเพื่อเป็นการปรับปรุงหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

จอห์นสัน ได้ให้เหตุผลของวัตถุประสงค์การลงโทษ คือ เพื่อแก้แค้นเพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกันและเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดประกอบอาชญากรรม

Immanuel Kant⁴⁴ ได้ให้เหตุผลว่า การลงโทษและการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่ ควบคู่กัน เพื่อความยุติธรรมแล้วผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษให้ได้สัดส่วนพอดีทั้งในสภาพและความหนักเบากับความผิดของเขา ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับสังคมยอมรับการกระทำเขา และยังมีผลเป็นการสนับสนุนเขาให้กระทำความผิด นอกจากนั้นการลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดผลเกรงกลัวแก่บุคคลอื่น เพราะจะเป็นการไม่ยุติธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษ

แนวคิดการใช้โทษทางอาญานั้นต้องมีข้อจำกัด จึงไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้เพื่อวัตถุประสงค์บางประการหรือในสถานการณ์ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งหลักเกณฑ์เช่นนี้มีวิวัฒนาการทั้งในเนื้อหาและรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

1. กฎหมายอาญาไม่ควรรวมเอาไว้ซึ่งข้อห้ามที่มีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้บุคคลเชื่อฟัง และผลการไม่เชื่อฟังก็คือมีผลร้ายในทางแก้แค้นตอบแทนเท่านั้น แต่ลำพังข้อห้ามนั้นเองปราศจากอรรถประโยชน์ที่เป็นแก่นสาร
2. ไม่ควรที่จะนำกฎหมายอาญามาใช้เพื่อลงโทษพฤติกรรมที่ปราศจากพิษภัย
3. ไม่ควรใช้กฎหมายอาญาเพื่อเป็นวิธีการที่นำไปสู่จุดประสงค์ที่สามารถทำให้บรรลุถึงจุดประสงค์เช่นเดียวกันนั้น ด้วยวิธีการอื่นที่ทำให้เกิดความทุกข์เข็ญน้อยกว่า

⁴³ Susan Easton and Chistine Piper, Sentencing and Punishment : A Quest for Justice (Oxford : Oxford University Press, 2005), p.5-15.

⁴⁴ อุททิศ แส่นโกติก, กฎหมายอาญา ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2528), น.20.

4. ไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้ เมื่อผลร้ายที่เกิดจากการกระทำผิดนั้นน้อยกว่าผลร้ายที่เกิดจากการลงโทษ

5. ไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้ เพื่อจุดประสงค์ที่จะบังคับให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตนเอง

6. กฎหมายไม่ควรรวมข้อห้ามไว้ซึ่งข้อห้ามไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากมติมหาชน

กล่าวโดยสรุป การลงโทษในทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบแทนการกระทำผิด ที่ผู้นั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และสังคม และเพื่อเป็นการให้ความยุติธรรมกับผู้เสียหายเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายแก้แค้นต่อผู้กระทำความผิดโดยตรงและต้องการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก ทั้งนี้ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไปเห็นว่า เมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษในลักษณะเดียวกัน เป็นการลงโทษเพื่อให้โอกาสผู้ถูกลงโทษได้กลับตัวเป็นคนดี ประพฤติตามระเบียบแบบแผนของสังคมนั้นๆ โดยวิธีการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้น การที่กฎหมายอาญาบัญญัติให้ศาลไทยใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิดสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียวได้นั้น ไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหลักการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการลงโทษ เนื่องจากการอนุญาตให้ลงโทษซ้ำนั้นถือเป็นการเกิดประโยชน์แก่รัฐในแง่ของอำนาจอธิปไตยอย่างเดียวโดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิด และอาจทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับทุกขเวทนาเกินกว่าความจำเป็นเนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายที่เกิดจากการลงโทษครั้งแรกมาแล้ว และรวมตลอดถึงการห้ามลงโทษซ้ำเริ่มได้รับการสนับสนุนจากกฎหมายภายในของทุกประเทศและศาลอาญาระหว่างประเทศที่มีประเทศสมาชิก จำนวน 114 ประเทศ ซึ่งถือว่าหลักการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากมติมหาชน

การบังคับโทษของกฎหมายต่างประเทศที่มีความแตกต่างกับประเทศไทย ซึ่งรูปแบบของการลงโทษนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายทางอาญาของแต่ละรัฐรวมทั้งเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม และมีวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องแนวคิดและวัตถุประสงค์ ตัวอย่างที่แสดงออกในเรื่องนี้อย่างชัดเจน เช่น ปี ค.ศ. 1810 สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ และการกระทำที่เป็นการทรมานต่อร่างกายของผู้กระทำความผิด หรือในประเทศแถบตะวันออกกลาง ถ้าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดโดยการตัดแขนผู้อื่น ผู้นั้นจะต้องถูกลงโทษโดยการตัดแขนเช่นเดียวกัน หรือผู้กระทำความผิดทางเพศฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้นั้นจะถูกลงโทษในลักษณะที่ทำให้อวัยวะส่วนสำคัญสลายเสียโฉมให้เป็นที่น่ารังเกียจของผู้ที่พบเห็นซึ่งเป็นการแก้แค้นผู้กระทำความผิดอย่างสาสมและร้ายแรง

ในปัจจุบันได้มีแนวคิดว่าการลงโทษเป็นเพียงแค่ป้องกันสังคมมิให้มีอาชญากรรมและหากมีการลงโทษที่รุนแรงอาจทำให้ผู้กระทำความผิดประกอบอาชญากรรมที่รุนแรงขึ้นเพื่อมิให้พยานหลักฐาน

นั้นกลับมาลงโทษตนเองได้ ประกอบกับภารกิจในการบังคับโทษผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษามุ่งประสงค์ให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของผู้กระทำความผิดและคืนคนดีสู่สังคม ดังนั้น การลงโทษที่รุนแรงนอกจากจะมีใช้วิธีจะยับยั้งไม่ให้บุคคลกระทำความผิดแล้ว ยังขัดต่อหลักความยุติธรรม โดยเครื่องรัฐออสเตรเลียมีการลงโทษทางอาญาโดยวิธีการต่างๆ คือ จำคุก กักขัง กังขังในบ้าน กักบริเวณในชุมชน การควบคุมดูแลโดยชุมชน ชะลอการลงโทษ คุมประพฤติ ทำประกันทัณฑ์บน และปรับ อย่างไรก็ตาม การลงโทษที่รุนแรงยังคงมีการใช้กันอยู่แต่มีวิธีการที่คำนึงถึงความปลอดภัยและความเจ็บปวดของผู้กระทำความผิดมากขึ้น เช่น สาธารณรัฐอิสลามปากีสถานมีบทลงโทษโดยการวางยาสลบและตัดอวัยวะของผู้กระทำความผิด สำหรับประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญาได้ กำหนดประเภทของโทษไว้ 5 สถาน⁴⁵ คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน และยังมีการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษโดยอาศัยหลักในการรอกการลงโทษ⁴⁶ และวิธีการเพื่อความปลอดภัย

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการลงโทษในแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนั้นหากรัฐต่างประเทศบัญญัติโทษไม่เหมือนกับโทษในประเทศไทย และศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดมาแล้ว ศาลไทยจะยอมรับโทษของรัฐต่างประเทศเพื่อไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้หรือไม่ เช่น นาย ก. คนไทย ไปกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ในเครื่องรัฐออสเตรเลีย ศาลออสเตรเลียพิพากษาลงโทษกักขังบริเวณชุมชน หรือกักขังในบ้าน เป็นเวลา 6 เดือน หากนาย ก. เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยจะลงโทษได้อีกหรือไม่ หรือ นายเอ คนออสเตรเลียเข้ามากระทำความผิดในราชอาณาจักร และเดินทางกลับไปเครื่องรัฐออสเตรเลีย ศาลออสเตรเลียพิพากษาลงโทษกักขังบริเวณชุมชน หรือกักขังในบ้าน เป็นเวลา 6 เดือน หากนาย ก. เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยจะลงโทษได้อีกหรือไม่

จากกรณีดังกล่าว มีความเห็นของนักกฎหมายแยกเป็น 2 แนว คือ แนวแรก เห็นว่า หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษและผู้นั้นรับโทษมาครบแล้ว ศาลไทยสามารถลงโทษซ้ำไม่ได้เนื่องจากตัวบทกฎหมายไม่ได้กล่าวถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของโทษของศาลต่างประเทศ ที่มีต่อประเทศไทย รวมทั้งความแตกต่างของอัตราโทษ และแนวที่สอง เห็นว่าหากศาลต่างประเทศ มีคำพิพากษาลงโทษและผู้นั้นรับโทษมาครบแล้ว ศาลไทยสามารถลงโทษซ้ำได้ เนื่องจากหากพิจารณาถึงต้นร่างของบทบัญญัติดังกล่าวในส่วนที่อนุญาตให้ดำเนินคดีซ้ำได้นั้น ผู้ร่างมีความกังวลถึงเรื่องอำนาจอธิปไตยและความแตกต่างของการบัญญัติโทษและอัตราโทษของกฎหมายต่างประเทศอยู่ ดังนั้นเราสามารถยอมรับผลของคำพิพากษาการลงโทษของศาลต่างประเทศได้เท่าที่ไม่ขัดต่อความหมายของคำว่าโทษในทางอาญา โดยเทียบเคียงกับหลักการ Double Criminality เรื่อง ส่งผู้ร้ายข้ามแดน

⁴⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18

⁴⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

และหากผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศลงโทษและโทษนั้นมีความแตกต่างกับคำว่าโทษในประเทศไทยศาลไทยก็มีสิทธิที่จะลงโทษซ้ำได้ทุกกรณี

อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำว่าโทษนั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้อธิบายว่า โทษเป็นมาตรการบังคับทางอาญา โดยแบ่งออกเป็น วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการทางอาญาอื่น ซึ่งการลงโทษทางอาญาเป็นการลงโทษที่มุ่งบังคับต่อตัวบุคคล ต่อทรัพย์สิน และชื่อเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยตั้งบนพื้นฐานแห่งการเคารพหลักมนุษยธรรมเป็นหลัก กล่าวคือ โทษในทางอาญา คือ ผลร้ายที่ผู้กระทำความผิด เนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา⁴⁷ โดยที่ผู้ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายกำหนด และผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดได้รับนั้นเป็นการตอบแทนการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งการ ตอบแทนนี้จะมีลักษณะตำหนิผู้กระทำความผิดนั้น ส่วนพระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 ได้ให้ความหมายของคำว่า โทษ หมายความว่า จำคุก กักขัง วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน การพักการลงโทษ การพักการกักกัน และการลดวันต้องโทษด้วย จะเห็นได้ว่าทั้งความหมายของคำว่าโทษในความหมายของมาตรการบังคับ และคำว่าโทษในความหมายของพระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 มีความแตกต่างกับ โทษตามประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดถึงการ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิด คำว่าโทษในกรณีดังกล่าว ควรเป็นโทษตามความหมายของมาตรการบังคับทางอาญา แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการบังคับทางอาญา ก็อาจมีความแตกต่างของโทษในบางประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีเหนือการลงโทษโดยการใช้แรงงานหนัก ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าเราควรนำหลัก การขัดต่อความสงบเรียบร้อยระหว่างรัฐมาบังคับใช้ กล่าวคือ รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองการที่จะยอมรับกฎหมายต่างประเทศนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยในประเทศนั้น เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย

จากการศึกษาผู้เขียนมีความเห็นว่า หากผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในรัฐใดรัฐหนึ่งแล้วการที่ประเทศไทยอนุญาตให้สามารถลงโทษซ้ำ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของโทษตามประมวลกฎหมายอาญานั้น เป็นการให้ความสำคัญถึงถ้อยคำ แต่ไม่ได้คำนึงถึงความหมายที่แท้จริงของคำว่าโทษและการที่กฎหมายอนุญาตให้ลงโทษซ้ำด้วยเหตุผลดังกล่าวก็มีใช่เป็นความผิดของผู้กระทำความผิดแต่เป็นการบัญญัติโทษแต่ละรัฐที่มีความแตกต่างกันตาม นโยบายทางอาญาแต่ละรัฐ ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดมิให้ถูกดำเนินคดีซ้ำ เราควรที่จะพิจารณาถึงมาตรการ

⁴⁷ สหธน รัตน์ไพจิตร, “ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.10.

บังคับทางอาญามากกว่าคำว่าโทษในประมวลกฎหมายอาญาและหากคำว่ามาตรการบังคับทางอาญามีความแตกต่างกับโทษของกฎหมายต่างประเทศอย่างมากเราจึงมาพิจารณาถึงหลักการ การยอมรับกฎหมายต่างประเทศที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยระหว่างรัฐมาบังคับใช้ โดยให้ศาลไทยสามารถใช้ดุลพินิจปรับโทษของศาลต่างประเทศได้เท่าที่ไม่ขัดความสงบเรียบร้อยของการลงโทษในกฎหมายของประเทศไทย

5.3 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำกับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่มีต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

5.3.1 อำนาจอธิปไตยของรัฐ

อำนาจอธิปไตยของรัฐโดยย่อเป็นอำนาจอัดเคาต์ของรัฐนั้นในการที่จะมีเจตจำนง ของตนเอง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจอัดเคาต์ของรัฐอื่น มีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการภายในและภายนอกได้ด้วยตนเอง ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐอื่น และสามารถใช้อำนาจอธิปไตยภายในดินแดนของตนได้อย่างเด็ดขาดและบริบูรณ์แต่เพียงผู้เดียว

ฌอง โบแตง นักคิดชาวฝรั่งเศสอธิบายว่า รัฐจะดำเนินไปได้ต้องมีอำนาจที่เรียกว่า อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจอุดหนุนประชาชนในรัฐอันไม่ถูกจำกัดหรือยับยั้งโดยกฎหมายใด และมีอำนาจอุดหนุนพลเมืองของรัฐ เป็นอำนาจอัดเคาต์ และเป็นนิรันดร์ กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจในอันที่จะตรากฎหมาย เปลี่ยนแปลง แก้ไข ยกเลิกกฎหมาย ให้ประชาชนปฏิบัติตาม และอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใด รัฐที่สมบูรณ์ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยอำนาจอื่นใดอีก นอกจากอำนาจของรัฐนั้น⁴⁸

บทนิยามของอำนาจรัฐ D.J. Harris กล่าวว่า เป็นอำนาจของรัฐภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ที่รัฐใช้ปกครองประชาชน โดยมีสถานะเป็นกฎหมายต่างๆของรัฐ รวมถึงอำนาจในการออกกฎหมาย และใช้บังคับกฎหมายเหล่านั้นโดยองค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรตุลาการ⁴⁹

จะเห็นว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐถือเป็นสิทธิเด็ดขาดของรัฐในการที่จะออกกฎหมาย และใช้กฎหมายเพื่อบังคับกับบุคคลที่อยู่ในอาณาเขตของตน โดยรัฐเองเป็นผู้ทรงสิทธิและใช้อำนาจ

อย่างไรก็ตาม รัฐจะต้องพิจารณาถึงความถูกต้องในการแสดงออกซึ่งอำนาจหรือสิทธิดังกล่าวด้วย ซึ่งครั้งหนึ่งประเทศไทยเคยแสดงออกถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบจารีตนครบาล และทำให้ประเทศไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทำให้ชาวต่างชาติได้รับการยกเว้นการพิจารณาและ

⁴⁸ สมยศ เชื้อไทย, หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.98.

⁴⁹ D.J. Harris, *Case and Materials on International Law* (London : Sweet Maxwell, 1983), p.235.

ตัดสินโดยศาลไทย แต่ในปัจจุบันประเทศไทยได้ออกกฎหมายที่ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหลายฉบับ ซึ่งหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเป็นประเทศไทยได้กำหนดไว้ในกฎหมายด้วย

จากแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยถือเป็นสิทธิเด็ดขาดของรัฐนั้นส่งผลต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไปในแนวทางว่า รัฐทุกรัฐต้องหวงแหนอำนาจอธิปไตยของรัฐ และหากรัฐหนึ่งยอมให้อีกรัฐหนึ่งใช้อำนาจอธิปไตยเหนือรัฐตนนั้นถือว่าเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายพื้นฐานที่ว่า ไม่มีรัฐใดอยู่เหนือรัฐอื่น ซึ่งรัฐแต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยเสมอกัน อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวทำให้เกิดแง่คิดในมุมมองกลับว่าอำนาจอธิปไตยอาจเป็นอุปสรรคที่จะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศได้ เช่น เรื่องในการปราบปรามอาชญากรรมระหว่างประเทศ เมื่อผู้กระทำความผิดได้หลบหนีจากประเทศที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แต่ได้หลบหนีไปอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง แม้ว่าการกระทำความผิดจะเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมทั่วไป รัฐที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นจะไม่สามารถเข้าไปดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดในอีกรัฐหนึ่งได้ ทางตรงกันข้ามหากรัฐไม่มีการคุ้มครองผู้กระทำความผิดจากระบวนพิจารณาที่ซ้ำซ้อนกัน เพราะขัดต่อหลักการเคารพอธิปไตยในดินแดนของรัฐอื่น เนื่องจาก รัฐจะใช้อำนาจได้แต่ภายในดินแดนของตนเท่านั้น

แต่เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ความเข้าใจในเรื่องอำนาจอธิปไตยได้เปลี่ยนไป เนื่องจากปัจจุบันปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ รัฐแต่ละรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยลำพัง หากพิจารณาในแง่นี้แล้วรัฐส่วนใหญ่มีแนวโน้มในลักษณะถูกจำกัดขอบเขตในการใช้อำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยของตนเอง โดยรัฐต่างๆ จะสละสิทธิในการใช้อำนาจสูงสุดของตนและกลายเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เรียกว่า หมู่บ้านโลก เหตุนี้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายระหว่างประเทศจึงมีขอบเขตจำกัดในระดับหนึ่งและมีลักษณะสัมพันธ์ ไม่เคร่งครัดตามความหมายเดิมที่เข้าใจว่าอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจที่สมบูรณ์เด็ดขาด

การสละการใช้อำนาจสูงสุดของรัฐทำได้โดยการที่รัฐยอมให้รัฐอื่นใช้เขตอำนาจอธิปไตยในดินแดนของตนหรือยอมมอบอำนาจอธิปไตยให้กับรัฐอื่นทำการแทน เช่น การทำสนธิสัญญา หรือบทบัญญัติของกฎหมายภายในรัฐที่เปิดช่องให้ทำได้ ยกตัวอย่างเช่น การส่งผู้ร้ายข้ามแดน หรือการร้องขอให้ศาลอื่นดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

สำหรับประเด็นในเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศมีพื้นฐานมาจากความขัดกันของการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้อำนาจในทางตุลาการของรัฐในการพิจารณา พิพากษา และส่งผลต่อการที่ผู้กระทำความผิดจะถูกดำเนินคดีซ้ำ ดังนั้น เพื่อไม่ให้กระทบสิทธิและเสรีภาพของจำเลยมากเกินไป โดยในขณะที่ทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับ ความร่วมมือระหว่างประเทศทางอาญารัฐต่างๆ จะหาทางออกเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ โดยสละอำนาจอธิปไตยเพื่อให้คำร้องขอที่เสนอต่อศาลต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ฟ้องคดี หรือมีการดำเนินกระบวนการพิจารณามีลักษณะเป็นการขัดกันของเขต ซึ่งหากรัฐใดยอมรับดำเนินการทางอาญาให้แล้ว

หากรัฐอื่นจะต้องปฏิเสธไม่ดำเนินกระบวนการเหล่านี้ก็ เนื่องจาก เป็นการทำให้บุคคลที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับต้องได้รับผลกระทบถึงสองครั้ง ซึ่งเป็นการขัดหลักกฎหมายสากลที่ว่า บุคคลไม่ควรจะต้องรับผลร้ายสองครั้งจากการกระทำความผิดครั้งเดียวกัน และเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย

กล่าวโดยสรุป อำนาจอธิปไตยของรัฐที่มีแนวคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจของ แต่ละรัฐที่จะกำหนดหน้าที่ของตนได้อย่างอิสระ เป็นเอกเทศ และรัฐที่เป็นเอกราชย่อมมีอิสระจากรัฐอื่น ตลอดจนมีอำนาจสูงสุดในการบริหารกิจการภายในรับของตน โดยมีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐอื่น อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมีอิสระในการปกครองตนเอง และสามารถใช้อำนาจบัญญัติกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายภายในดินแดนได้อย่างเต็มที่ แต่ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น โดยไม่สามารถบัญญัติให้ขัดกับกฎหมายอาญารุนแรงหรืออนุญาโตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้

ผู้เขียนเห็นว่า นอกจากรัฐจะสามารถสละอำนาจอธิปไตยโดยสนธิสัญญาแล้ว รัฐอาจสละอำนาจอธิปไตยได้โดยการกำหนดหลักการไว้ในกฎหมายภายใน เนื่องจากเป็นสิทธิที่ภายในรัฐเอง ดังนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องที่ผิดหรือเป็นการไม่สมควรที่กฎหมายภายในของรัฐจะกำหนดไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำ หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว โดยมีเหตุผลในการสนับสนุนดังต่อไปนี้

1. ในปัจจุบันมีรัฐมีจำนวนมากที่ประกอบเข้าเป็นประชาคมระหว่างประเทศจึงมี ความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องทราบถึงขอบเขตสิทธิและหน้าที่ อำนาจอธิปไตยของรัฐจะต้องไม่ก่อการกระทบกระเทือนสิทธิประโยชน์ให้ของประชาชน⁵⁰ การที่ศาลของประเทศหนึ่งมีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดมิได้หมายความว่าศาลของประเทศอื่นจะไม่มีอำนาจในการลงโทษด้วยเหมือนกัน แต่อำนาจศาลดังกล่าวควรจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้กระทำความผิดถูกศาลประเทศที่เกี่ยวข้องพิจารณาและพิพากษา โดยคำพิพากษานั้นต้องเป็นคำพิพากษาให้ปล่อยตัว หรือลงโทษและบุคคลนั้นได้รับโทษครบแล้ว

2. อำนาจอธิปไตย ในปัจจุบันยังไม่มี ความชัดเจนแน่นอน และกฎหมายระหว่างประเทศกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาตนเอง และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม หากรัฐจะกำหนดไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำ หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว รัฐก็ควรต้องสร้างกฎเกณฑ์ของกฎหมายภายในเพื่อเป็นการสร้างสมดุลระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐกับการคุ้มครองบุคคลไม่ให้ถูกดำเนินคดีซ้ำด้วย

⁵⁰ R.Y. Jennings, The Acquisition of Territory in International Law (London : Butler Tanner Ltd, 1963), p.1.

5.3.2 ความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมาย และมาตรฐานการพิจารณาคดี

ปัญหาเรื่องความแตกต่างกันของระบบกฎหมาย นับเป็นอุปสรรคโดยตรงต่อแนวคิดความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างกันของระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความ ซึ่งทำให้หลายประเทศเกิดความลังเลที่จะให้ความช่วยเหลือในการให้การยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ระบบกฎหมายที่แตกต่างกันที่เห็นได้ชัดเจน คือ ความแตกต่างกันของระบบวิธีพิจารณาความอาญา ในระบบไต่สวนมีแนวคิดมาจากการค้นหาความจริงในคดีอาญา และระบบกล่าวหา มีแนวคิดว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นการต่อสู้กันของฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาและผู้กล่าวหาโดยศาลจะวางตัวเป็นกลางในการตัดสิน ทั้งนี้ ความแตกต่างในระบบนี้ยังส่งผลต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน⁵¹ กล่าวคือ แนวคิดของระบบกล่าวหา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ศาลจะวางตัวเป็นกลางและเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกันและพอที่จะสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และระบบไต่สวน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะในการดำเนินคดี ศาลจะเป็นผู้ค้นหาความจริงและนำความยุติธรรมมาสู่คู่ความ เพื่อความชัดเจนผู้เขียนจะนำเสนอความแตกต่างในเรื่องรูปแบบการพิจารณาคดี ที่มาของผู้พิพากษา การรวบรวมพยานหลักฐานของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน รวมทั้งการพิจารณาคดีของประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในกรณีที่กระบวนการพิจารณามีความแตกต่างกัน

รูปแบบการพิจารณาคดี ระบบกล่าวหา มีรูปแบบการพิจารณาแบบเปิดเผย ประชาชนทุกคนมีสิทธิรับฟังการพิจารณา ซึ่งกระบวนการพิจารณาแบบเปิดเผยทำให้ประชาชนสามารถควบคุมองค์การในการดำเนินคดี และระบบการพิจารณาคดีแบบวจา มีที่มาจากการพิจารณาคดีแบบเปิดเผย เมื่อการพิจารณาคดีแบบเปิดเผยวิธีการเดียวที่จะทำให้ประชาชนผู้เข้าฟังการพิจารณารับทราบเนื้อหาสาระของคดี คือ การใช้วาจาในการดำเนินคดี ระบบการพิจารณาแบบคู่พิพาท ผู้ตัดสินต้องวางตัวเป็นกลางและรับฟังทุกฝ่าย

ระบบการไต่สวนมีวิธีพิจารณาแบบลายลักษณ์อักษร กระบวนการพิจารณาโดยมีสำนวนการสอบสวน ระบบไต่สวนมีวิธีพิจารณาแบบไม่เป็นคู่พิพาท กล่าวคือ มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น สำนวนการสอบสวนจะดำเนินการฝ่ายเดียว บทบาทของผู้ถูกไต่สวนที่ถูกดำเนินคดีจะเป็นลักษณะการตั้งรับกระบวนการทั้งหมดที่มีมาจากระบบไต่สวน ดังนั้น จึงไม่มีคู่ความที่วางตัวเป็นกลางในวิธีพิจารณาจึงมีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น ระบบไต่สวนเป็นการพิจารณาแบบลับ และ

⁵¹ ปกป้อง ศรีสนิท, “ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม”, 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นกร จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, 2552), น.121-146.

ไม่ดำเนินการในที่สาธารณะ ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไต่สวนจะไม่ทราบอะไรมากนัก พยานก็ไม่ทราบว่ากำลังไต่สวนในคดีอะไร และใครเป็นผู้ต้องหา

ที่มาของผู้พิพากษา ในระบบกล่าวหา ผู้ที่ทำหน้าที่จะไม่ใช่ว่าผู้พิพากษาอาชีพ เนื่องจากระบบกล่าวหาเน้นการดำเนินคดีแบบเปิดเผยต่อสาธารณะโดยให้ประชาชนเขาตรวจสอบ ดังนั้น ระบบลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาที่มีผู้พิพากษาอาชีพจึงเกิดขึ้น และระบบไต่สวนจะใช้ผู้พิพากษาอาชีพเนื่องจากการดำเนินคดีในระบบไต่สวนจำเป็นต้องใช้ผู้พิพากษาอาชีพ เพราะการไต่สวนนั้นใช้เทคนิคมากกว่าการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา การตั้งคำถามในการไต่สวน จึงไม่ใช่คำถามปกติ นอกจากนี้ ศาลยังใช้ระบบไต่สวนยังต้องค้นหาพยานหลักฐาน ความเป็นอาชีพของผู้พิพากษาจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่

วิธีการรวบรวมพยานหลักฐานของระบบกล่าวหา คู่ความจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำเสนอต่อศาลและใช้หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อนการสืบพยาน ผู้เริ่มคดีเป็นผู้กล่าวหาซึ่งเป็นผู้อื่นที่มีศาลตัดสิน จึงมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้กล่าวหา และระบบไต่สวน ศาลมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง ทั้งฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาและฝ่ายผู้ต้องหา นอกจากนี้ศาล ไต่สวนยังทำหน้าที่เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะที่พนักงานอัยการเป็นผู้ดูแล ขณะเดียวกันจะต้องดูแลประโยชน์ของผู้ถูกดำเนินคดี เช่น การสอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำผู้เสียหาย และพยาน การคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการพิจารณา การค้น การยึด การออกหมายเรียก หมายจับ

การดำเนินคดีรับสารภาพที่แตกต่างกัน ระบบกล่าวหา เมื่อเริ่มกระบวนการพิจารณาศาลจะถามจำเลยด้วยวาจาว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธ ในกรณีจำเลยให้การปฏิเสธก็จะดำเนินการสืบพยาน แต่หากจำเลยรับสารภาพ ศาลก็จะลงโทษจำเลยได้โดยไม่ต้องทำการสืบพยาน การต่อรองคำรับสารภาพจึงถูกนำมาใช้ในระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพ ศาลยังคงต้องดำเนินการไต่สวนหาความจริงต่อไป แต่การพิจารณาจะไม่เต็มรูปแบบเหมือนกับกรณี ที่จำเลยปฏิเสธ

จากการศึกษาจะเห็นว่ากฎหมายของประเทศต่างๆ มีความแตกต่างบนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมอันนำไปสู่ระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน เนื่องจากความจำเป็นในปัจจุบันมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ แต่กฎหมายของแต่ละประเทศได้ใช้อยู่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวประเทศต่างๆ จึงได้นำระบบสนธิสัญญามาเป็นกลไกของกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาช่วยในการทำให้กฎหมายมีความสอดคล้องกันและนำมาสู่การยอมรับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศทั้งในด้านการปราบปรามและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิด เช่น ความร่วมมือในการบริหารทรัพยากรอินทนิลพิษ รวมทั้งการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศเพื่อมิให้มีการดำเนินคดีซ้ำ แต่ระบบดังกล่าวอาจแก้ไขได้เพียงบางส่วนเพราะสนธิสัญญานั้นจะผูกพันเฉพาะรัฐภาคีเท่านั้น

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าแนวทางที่ประเทศหนึ่งจะยอมรับคำพิพากษาของอีกประเทศหนึ่งได้ จะต้องคำนึงถึงวิธีพิจารณาซึ่งอยู่เบื้องหลังของการทำคำพิพากษาด้วย แต่ยังมีกฎหมายอยู่จำนวนที่เห็นว่า การเข้าสู่ถึงคำพิพากษาในระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน ผลสุดท้ายที่ได้ตามมา คือ คำตัดสินหรือคำพิพากษาของศาล ต้องถือว่าเป็นคำตัดสินที่ได้แย้งไม่ได้ เพราะศาลได้ทำตามหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินโดยการไตร่ตรองในการพิพากษาด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม และปราศจากอคติ ด้วยเหตุนี้คำพิพากษาของศาลจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งคู่ความในคดีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม ซึ่งคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาจะถูกห้ามมิให้ได้แย้งคำตัดสินหรือคำพิพากษานั้น และถือเป็นที่ยุติ

สำหรับในประเด็นนี้ หากจะพิจารณาถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำ กรณี ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในประเทศไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่ผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษมาแล้ว หากยังอนุญาตให้ดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากมีระบบการพิจารณาคดีของต่างประเทศไม่เหมือนกับระบบการพิจารณาคดีในประเทศไทยซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับความเดือดร้อนถึงขั้นสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมมาแล้ว ในทางตรงกันข้าม หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง ประเทศไทยควรจะคำนึงถึงความแตกต่างของระบบการพิจารณาคดีของศาลต่างประเทศว่า เป็นไปตามหลักความถูกต้องของเขตอำนาจศาล หลักความเท่าเทียมกันของคู่ความในการต่อสู้คดี หลักความเป็นสากลในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา เนื่องจากระบบกฎหมายของต่างประเทศในบางระบบอาจเป็นประโยชน์แก่จำเลย

5.3.3 เขตอำนาจศาล

หลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในเรื่องการดำเนินคดีซ้ำ คือ การคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในประเทศไทย กล่าวคือ เขตอำนาจรัฐ และผลของการกำหนดเขตอำนาจรัฐ ซึ่งในเรื่องของเขตอำนาจรัฐ จะนำมาซึ่งความสามารถของรัฐในการที่จะมีอำนาจในการพิจารณาคดี หากรัฐใดไม่มีเขตอำนาจก็จะไม่สามารถพิจารณาคดีนั้นได้ ในประเด็นนี้ ผู้เขียนจะอธิบายและวิเคราะห์ว่า หากบุคคลไปกระทำความผิดในกรณีที่ประเทศไทยมีเขตอำนาจแต่กลับถูกรัฐที่ไม่มีเขตอำนาจทับซ้อนกับประเทศไทยได้มีการพิจารณาและพิพากษาคดี และบุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของประเทศนั้นเพียงใด

คำว่าเขตอำนาจศาล หมายถึง พื้นที่หรือเขตอำนาจในการที่ศาลมีอำนาจในการพิจารณาคดี ซึ่งการกำหนดเขตอำนาจศาล มีแนวคิดแรกเริ่มจากการแบ่งประเภทอาชญากรรมและการกระทำความผิดในทางอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ โดยใช้หลักการแบ่งประเภทความผิดตามลักษณะของการกระทำความผิดที่ร้ายแรงและมีผลกระทบต่อสังคมระหว่างประเทศ สามารถแบ่งแยกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. อาชญากรรมและการกระทำความผิดทางอาญาที่กระทำต่อความสงบเรียบร้อยภายใน ซึ่งอาชญากรรมประเภทนี้เป็นความผิดต่อกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ โดยแต่ละรัฐจะมีกฎหมายภายในกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษตามกฎหมายที่รัฐได้บัญญัติไว้ และหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ที่สำคัญของกฎหมายแต่ละรัฐก็จะมีบัญญัติไว้

2. อาชญากรรมและการกระทำความผิดทางอาญาที่กระทำต่อความสงบเรียบร้อยระหว่างประเทศ เป็นอาชญากรรมที่ไม่ได้ละเมิดต่อกฎหมายประเทศของประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ เป็นการละเมิดต่อกฎหมายของรัฐตั้งแต่สองรัฐไปในเวลาเดียวกัน และผู้กระทำความผิดไม่ได้ถูกจับกุมตัวในรัฐที่กระทำความผิดในรัฐที่ได้มีการวางแผนเตรียมการหรือในรัฐที่ได้รับผลจากการกระทำความผิด และหลบหนีไปอยู่ในอีกรัฐหนึ่ง เช่น การค้าทาส การค้าหญิง ยาเสพติด เผยแพร่วัตถุลามก

3. อาชญากรรมและการกระทำความผิดต่อสากลหรือความสงบเรียบร้อยของโลก อาชญากรรมประเภทนี้มีความรุนแรงของกากระทำความผิด และโดยลักษณะข้อเท็จจริงของการกระทำความผิดจะเป็นการกระทำความผิดโดยกลุ่มบุคคลที่อยู่ในระดับผู้นำ กลุ่มผู้ปกครอง เช่น อาชญากรรมสงคราม รุกราน การทำลายล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ

ซึ่งจากการแบ่งประเภทความผิดของอาชญากรรม ดังกล่าวนำมาซึ่งการกำหนดเขตอำนาจศาลในคดีอาญา ดังนี้

1. อำนาจศาลในคดีอาญาเหนือดินแดนหรืออาณาเขตรัฐ หมายถึง เมื่อการกระทำความผิดเกิดในประเทศใด ศาลของประเทศนั้นย่อมมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาโดยไม่คำนึงว่าจำเลยจะเป็นบุคคลสัญชาติใด ซึ่งการกำหนดอำนาจศาลในเรื่องนี้ ต้องการการจัดระเบียบทางพื้นที่ที่เกี่ยวกับกลุ่มคนที่อาศัยในดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่งเพราะรัฐเป็นสังคมมนุษย์ที่ตั้งมั่นอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งที่แน่นอน และต้องการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในและภายนอกที่เรียกว่า อำนาจเหนืออาณาเขต และรัฐมีอำนาจปกครองคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐนั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือ มีสัญชาติของรัฐนั้นหรือบุคคลที่มีสัญชาติของรัฐอื่น ซึ่งในการพิจารณาเขตอำนาจของศาลในคดีอาญา ศาลจะกำหนดเขตอำนาจจากสถานที่ที่ความผิดเกิดขึ้นอันจะส่งผลให้เกิดความสะดวกในการค้นหาพยานหลักฐาน การสอบสวน และไม่ว่าการกระทำความผิดจะเกิดขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการกระทำความผิดครบองค์ประกอบความผิดหรือความผิดนั้นเกิดผลสมบูรณ์

2. อำนาจศาลในคดีอาญาเหนือบุคคล หมายถึง การยึดถือสัญชาติของผู้กระทำความผิด และสัญชาติของผู้เสียหาย มีแนวคิดที่ว่า รัฐที่ประกอบไปด้วยประชาชนที่มีจิตสำนึกในความเป็นกลุ่มก้อนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันมีกำเนิดที่มาจากมา มีอนาคต และชะตากรรมร่วมกัน กล่าวคือ มีสำนึกแห่งการเกิดร่วมกันที่เรียกว่า สำนึกความเป็นชาติเดียวกัน ราษฎรของรัฐใดก็คือบุคคลที่เป็นสมาชิกของรัฐนั้น ในทางกฎหมายเรียกว่า บุคคลที่มีสัญชาติของรัฐนั้นๆ บุคคลเหล่านี้จะตกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือ

บุคคลของรัฐที่ตนเป็นสมาชิก ความเป็นสมาชิกของรัฐต้องมีความผูกพันตามกฎหมายระหว่างรัฐกับบุคคลที่เป็นสมาชิกของรัฐ ดังนั้น ชาติหรือประชาชาติ ไม่ถือดินแดนหรืออาณาเขตเป็นสาระสำคัญเพราะชาตินิยมครอบคลุมไปถึงคนชาติเดียวกันที่อาศัยอยู่ในประเทศอื่นด้วย⁵²

3. อำนาจลงโทษสากล เป็นการพิจารณาว่าการกระทำความผิดมีผลกระทบต่อสังคม ต่อมวลมนุษยชาติ และการกระทำที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเกิด ณ ที่ใด

เป็นทราบกันแล้วว่า การที่ศาลของประเทศหนึ่งมีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดมิได้หมายความว่าศาลของประเทศอื่นจะไม่มีอำนาจในการลงโทษด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ หากมีการกระทำความผิดครั้งเดียวแต่มีความผิดต่อกฎหมายหลายประเทศและศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีจะต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ คือ จะต้องมีความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับบุคคลที่ศาลนั้นทำการตัดสินซึ่งอาจเกิดจากการออกกฎหมายภายใน หรือการตกลงกันในสนธิสัญญาระหว่างประเทศมารองรับเขตอำนาจดังกล่าว ในทางตรงกันข้ามหากศาลที่พิจารณาไม่มีเขตอำนาจการพิจารณาคดีนั้นก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายและประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลประเทศนั้น

5.3.4 ผลของการกำหนดเขตอำนาจรัฐ

สำหรับประเทศไทยได้กำหนดเขตอำนาจรัฐเป็นไปตามทฤษฎีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักดินแดน หลักสัญชาติ และหลักอำนาจลงโทษสากล แต่ผลของการกำหนดเขตอำนาจของประเทศไทยนั้นอาจจะยังไม่มีผลสอดคล้องกับผลของการกำหนดเขตอำนาจรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศ ในบางเรื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงผลของคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะพิจารณาและวิเคราะห์ถึงผลของการกำหนดเขตอำนาจรัฐต่อการดำเนินคดีซ้ำในประเทศไทย โดยจะเปรียบเทียบกับทฤษฎีต่างๆ ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนี้

1. ทฤษฎีจำกัดขอบเขตอำนาจศาล โดยมีแนวคิดและหลักการมาจาก⁵³ เมื่อการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐใดแล้ว ให้ศาลของรัฐนั้นแต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาและลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดนั้นได้⁵⁴ และรัฐอื่นจะแทรกแซงไม่ได้⁵⁵ และต้องมีหน้าที่

⁵² สมยศ เชื้อไทย, หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.98-99.

⁵³ ภาสกร ชุณหะวัณ, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.117, (กันยายน 2533).

⁵⁴ Loi Firsler Damrosch, International Law Case and Material, p.758 ; Council of Europe, European Committee on Crime Problem, Extraterritorial Criminal

ต้องละเว้นไม่เข้าไปรับรู้ถึงการกระทำความผิดอาญาที่ได้กระทำนอกอาณาเขตของรัฐด้วย กล่าวคือ รัฐหนึ่งๆ จะมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวที่จะลงโทษบุคคลที่ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นภายในอาณาเขตของรัฐ ดังนั้น เมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้นในอาณาเขตของรัฐไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นพลเมืองของรัฐหรือคนต่างด้าว รัฐย่อมมีอำนาจลงโทษบุคคลนั้นได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติ สถานะ หรือภูมิฐานะของผู้กระทำความผิดหรือของผู้เสียหายด้วย⁵⁶ โดยถือเอาดินแดนหรืออาณาเขตของรัฐเป็นที่มาของความชอบธรรมในการใช้อำนาจดังกล่าว⁵⁷ นอกจากนี้ การกระทำความผิดอาญาบางกรณีอาจไม่ได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในอาณาเขตของรัฐใดรัฐหนึ่งเพียงรัฐเดียว แต่อาจเริ่มต้นเกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐหนึ่งและไปสิ้นสุดลงในอาณาเขตของอีกรัฐหนึ่ง⁵⁸ หรือการกระทำความผิดทั้งหมดอาจเกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐใดรัฐหนึ่งเพียงรัฐเดียว แต่ผลของการกระทำความผิดไปเกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐอื่น ดังนั้น รัฐทุกรัฐที่มีการกระทำความผิดอาญาเข้าไปเกี่ยวข้องกับอาณาเขตของตนและถือว่าเป็นรัฐที่มีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดได้ตามหลักดินแดน

ซึ่งสาระสำคัญของทฤษฎีจำกัดขอบเขตอำนาจศาลนั้นมีผลอยู่ 2 ประการ ได้แก่

1. การใช้อำนาจลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดอาญาภายในอาณาเขตของรัฐ โดยรัฐไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติ สถานะ หรือภูมิฐานะของผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายเพราะถือว่ารัฐมีอำนาจบัญญัติกฎหมายอาญาให้มีผลใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐ⁵⁹ และศาลของรัฐย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นภายในอาณาเขตของรัฐได้ทุกกรณี⁶⁰

jurisdiction, p. 8 ; ภาสกร ชุณหะวัณ, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 20, ฉบับที่ 3, (กันยายน 2533), น.118.

⁵⁵ ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รามิรินทร์), น.3.

⁵⁶ Cedric Ryngaert, Jurisdiction in International Law, p.86 ; Vaughan Lowe and Christopher Staker, International Law, p. 320 ; Alina Kaczorzwaka, Public International Law, p.309 ; Council of Europe, European Committee on Crime Problem, Extraterritorial Criminal jurisdiction, p.8.

⁵⁷ Vaughan Lowe and Christopher Staker, International Law, p. 320 ; คณิต ฅ นกร, กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, หน้า 100.

⁵⁸ Alina Kaczorzwaka, Public International Law, p. 312; Cedric Ryngaert, Jurisdiction in International Law, p. 86 ; นพนิธิ สุริยะ, กฎหมายระหว่างประเทศ (เล่ม 2), หน้า 37.

⁵⁹ ภาสกร ชุณหะวัณ, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.118, (กันยายน 2533).

⁶⁰ Cedric Ryngaert, Jurisdiction in International Law, p. 86 ; Alina Kaczorzwaka, Public International Law, p.309.

2. ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐนั้น ศาลจะไม่นิยมรับฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นนอกอาณาเขตของรัฐเลย⁶¹ แม้ว่าจำเลยจะเคยถูกดำเนินคดีสำหรับการกระทำนั้นมาก่อนแล้วในต่างประเทศ ศาลก็จะไม่รับฟัง⁶²

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้กฎหมายอาญาเปิดช่องให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ โดยไม่สนใจคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่พิพากษาผู้กระทำความผิดมาแล้ว⁶³

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไปวิวัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในอีกรัฐหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มจากแนวคิดในการพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนทั้งในทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือกฎหมายภายใน คือ รัฐมีหน้าที่จะต้องปกป้องคุ้มครองคุณค่าของมนุษย์รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องสงสัย จำเลย ผู้เสียหาย และพยาน และจัดให้มีการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ประกอบในปัจจุบันกฎหมายอาญาระหว่างประเทศมีการเอนเอียงมาทางด้านของการคุ้มครองมนุษยชาติมากกว่ายึดถือตามทฤษฎีจำกัดขอบเขตอำนาจศาลอย่างเคร่งครัดและหากเรายังยึดถือตามทฤษฎีจำกัดขอบเขตอำนาจศาลอย่างเคร่งครัดแล้วก็จะส่งผลให้รัฐแต่ละรัฐดำรงอยู่อย่างไม่เกี่ยวข้องกัน

อนึ่ง ศาลอาญาระหว่างประเทศได้คำนึงถึงการดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศว่า ห้ามมิให้ดำเนินคดีกับบุคคลที่ศาลอาญาระหว่างประเทศได้พิจารณาพิพากษามาแล้ว หรือศาลอาญาระหว่างประเทศจะไม่ดำเนินคดีซ้ำสองครั้งกับการกระทำเพียงครั้งเดียวที่รัฐภาคีได้ทำการดำเนินคดีมาแล้ว เว้นแต่การดำเนินคดีในประเทศนั้นไม่อาจเป็นไปได้อย่างอิสระหรือเที่ยงธรรมตามบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมายต่างประเทศ หรือการดำเนินคดีในสถานการณ์ที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความตั้งใจในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรม⁶⁴ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ประเทศไทยควรคำนึงถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมากขึ้น

⁶¹ ชุน ศรียาภัย, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา, หน้า 14 ; ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา, หน้า 4 ; ภาสกร ชุณหะวัณ, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.118, (กันยายน 2533).

⁶² ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 4 ; ภาสกร ชุณหะวัณ, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.118, (กันยายน 2533).

⁶³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 11

⁶⁴ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 20

2. ทฤษฎีอำนาจพิจารณาเฉพาะตัวบุคคล อันมีวิวัฒนาการมาจากการที่คนสัญชาติของรัฐหนึ่งไปกระทำความผิดอาญาที่รัฐอื่นและได้หลบหนีหรือเดินทางกลับมายังรัฐเจ้าของสัญชาติ ทำให้รัฐที่มีการกระทำความผิดเกิดไม่มีอำนาจพิจารณาคดี เนื่องจากไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิด และแม้ว่ารัฐเจ้าของสัญชาติจะจับตัวผู้กระทำความผิดได้แล้ว หากรัฐนั้นยึดถือทฤษฎีจำกัดขอบเขตอำนาจศาลอย่างเคร่งครัดก็จะส่งผลให้รัฐนั้นไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ เพราะแต่ละรัฐก็ถือหลักอย่างเคร่งครัดว่าจะไม่ส่งตัวคนสัญชาติของตนไปให้รัฐอื่นลงโทษในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน⁶⁵ ส่งผลให้รัฐในฐานะที่เป็นเจ้าของอาณาเขตและรัฐเจ้าของสัญชาติไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้⁶⁶ ดังนั้น จึงเป็นการจำเป็นที่รัฐจะต้องบัญญัติกฎหมายอาญาให้มีขอบเขตในการใช้บังคับแก่คนสัญชาติของรัฐที่ไปกระทำความผิดในต่างประเทศ เพื่อให้ศาลของตนเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาการกระทำความผิดอาญาของบุคคลดังกล่าว และเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดอาญารอดพ้นจากการถูกลงโทษไปเพราะเหตุว่าไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดในกรณีเช่นนั้น⁶⁷ ทฤษฎีอำนาจพิจารณาเฉพาะตัวบุคคลถือได้ว่าเป็นทฤษฎีที่ก่อให้เกิดหลักบุคคล⁶⁸ ที่ให้รัฐมีอำนาจใช้กฎหมายอาญาบังคับแก่บุคคลซึ่งกระทำความผิดนอกอาณาเขตของรัฐได้โดยอาศัยสัญชาติ

ซึ่งประเทศไทยก็ได้บัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับทฤษฎีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญา⁶⁹ เกิดผล คือ จะทำให้เกิดเขตอำนาจศาลทับซ้อนกันระหว่างรัฐเจ้าของสัญชาติและรัฐที่ การกระทำความผิดเกิด ซึ่งมีข้อน่าคิดอยู่ประการหนึ่งว่า หากคนไทยไปกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร และรัฐที่เป็นเจ้าของดินแดนสามารถดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้กระทำความผิดเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย ดังนี้ ศาลไทยจะมีอำนาจในการพิจารณาคดีซ้ำได้อีกหรือไม่ ซึ่งคำตอบนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เรื่อง การคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ โดยกำหนดว่า ศาลไทยไม่มีอำนาจในการดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการที่กฎหมายได้บัญญัติถึงหลักการดังกล่าวถือเป็นการบัญญัติกฎหมายสอดคล้องและชอบธรรมกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำและเป็นไปตาม

⁶⁵ Cedric Ryngaert, *Jurisdiction in International Law*, (Oxford : Oxford University Press, 2008), p.90 ; Council of Europe, European Committee on Crime Problem, *Extraterritorial Criminal jurisdiction*, p.10.

⁶⁶ ประสิทธิ์ เอกบุตร, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง เล่ม 2 : รัฐ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547), น.42 ; จุมพต สายสุนทร, *กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1*, หน้า 260.

⁶⁷ ชุน ศรียาภัย, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา*, หน้า 18.

⁶⁸ คณิต ณ นคร, *กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น.101 ; ภาสกร ชุนหอไร, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.119, (กันยายน 2533).

⁶⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 8

ความประสงค์ของทฤษฎีอำนาจพิจารณาเฉพาะตัวบุคคล⁷⁰ เนื่องจากผู้กระทำความผิดถูกศาลเจ้าของดินแดนพิจารณาพิพากษาคดีมาแล้ว ดังนั้น รัฐเจ้าของสัญชาติก็ไม่ต้องดำเนินคดีซ้ำอีก

3. ทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษโดยไม่จำกัดขอบเขต โดยให้ศาลของรัฐที่ผู้กระทำความผิดมาปรากฏตัวอยู่ภายหลังจากการกระทำความผิดมีอำนาจพิจารณาพิพากษา โดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญชาติสถานะ หรือภูมิลาเนาของผู้กระทำความผิด และไม่ต้องคำนึงถึงสถานะที่ที่เกิดการกระทำความผิด⁷¹ ซึ่งทฤษฎีนี้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดอาญาและเพื่อประโยชน์ร่วมกันของรัฐในอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโลก รัฐทุกรัฐจึงมีหน้าที่ที่จะต้องป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดที่จะก่อให้เกิดความเสียหายประโยชน์ร่วมกันของมวลมนุษยชาติ⁷² อนึ่ง ทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษโดยไม่จำกัดขอบเขตยังเป็นที่มาของหลักอำนาจลงโทษสากลอีกหลักหนึ่งด้วย ที่รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดอาญาซึ่งเป็นภัยร้ายแรงต่อมนุษยชาติได้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้าทาส การกระทำอันเป็นโจรสลัด การค้าหญิงและเด็ก การค้ายาเสพติดให้โทษ การกระทำความผิดเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจาร การกระทำความผิดที่เป็นการก่อการร้าย เป็นต้น⁷³ ซึ่งประเทศไทยได้รับรองทฤษฎีนี้ด้วยการบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา⁷⁴ ให้ผู้ใดก็ตามที่กระทำความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ก่อการร้าย ปลอมแปลง ทุจริตหลอกล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง นอกราชอาณาจักรจะต้องรับโทษในราชอาณาจักร

อนึ่ง ทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษโดยไม่จำกัดขอบเขตมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดยังไม่เคยถูกดำเนินคดีสำหรับการกระทำนั้นมาก่อนหรือไม่ใช่กรณีที่คดีขาดอายุความหรือไม่ใช่กรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับอภัยโทษมาแล้ว⁷⁵ อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย

⁷⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10

⁷¹ Cedric Ryngaert, *Jurisdiction in International Law*, p.102-103 ; ชุน ศรียาภัย, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา*, น.25. ; ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา*, หน้า 5 ; ภาสกร ชุนหอไร, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.120, (กันยายน 2533).

⁷² ชุน ศรียาภัย, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา*, หน้า 31.

⁷³ Alina Kaczorzwaka, *Public International Law*, p. 310 ; Council of Europe, European Committee on Crime Problem, *Extraterritorial Criminal jurisdiction*, p. 15.

⁷⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7

⁷⁵ ภาสกร ชุนหอไร, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.120 ภาสกร ชุนหอไร, “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 20, น.118, (กันยายน 2533), (กันยายน 2533). ; ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ, *กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา*, หน้า 5.

กำหนดว่า หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาในความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงหรือความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง ศาลไทยจะไม่มีอำนาจในการดำเนินคดีซ้ำได้ แต่หากเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ก่อการร้าย ทุจริตหลอกล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร ศาลไทยมีอำนาจในการดำเนินคดีซ้ำได้อีก

แต่หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนจะเห็นได้ว่าความผิดเกี่ยวกับก่อการร้าย ทุจริตหลอกล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร ทุกประเทศทั่วโลกได้บัญญัติความผิดดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทั้งสิ้น และมีสนธิสัญญาระหว่างประเทศหลายสนธิสัญญาที่ระบุถึงวิธีการจัดการกับความผิดเหล่านี้ อันแสดงให้เห็นว่าความผิดเหล่านั้นเป็นความผิดสากลโดยแท้ ที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ ซึ่งต่างกับความผิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงที่มีที่มาจากหลักป้องกันตนเอง และเป็นการเฉพาะของประเทศไทยเอง ดังนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่า ประเทศไทยควรยกเลิกให้มีการดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการก่อการร้ายและความผิดเกี่ยวกับทุจริตหลอกล่อซื้อไปเพื่อการอนาจารเนื่องจากผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศพิจารณาและพิพากษามาแล้ว

5.3.5 การต่อรองคำรับสารภาพ

การให้คำนิยามการต่อรองคำรับสารภาพ ได้มีการอธิบายความหมายของการต่อรองคำรับสารภาพ ดังนี้

1. การต่อรองคำรับสารภาพตาม Black law Dictionary ได้ให้คำจำกัดความว่า การต่อรองคำรับสารภาพเป็นกระบวนการที่ผู้ถูกกล่าวหาและพนักงานอัยการทำข้อตกลงกันที่จะยุติคดีอาญาโดยได้รับอนุมัติจากศาล ซึ่งเป็นเรื่องที่จำเลยให้การรับสารภาพในข้อหาที่เบาหรือข้อหา ในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหลายข้อหา เพื่อรับโทษเบาขึ้น

2. ในหนังสือ Plea bargaining : The Experience of Prosecutors, Judges and Defense Attorneys ให้คำจำกัดความว่า การต่อรองคำรับสารภาพเป็นกระบวนการซึ่งจำเลย ในคดีอาญา ได้สละสิทธิในการได้รับการพิจารณาเต็มรูปแบบ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการลดข้อหาหรือการลดโทษ⁷⁶

⁷⁶ Abraham Blumberg, Criminal Justice (Chicago : Quadrangle Books, 1967. in Milton Hermann, Plea bargaining : The Experience of Prosecutors, Judges and Defense Attorneys 1981) หน้า 1 อ้างใน “เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ” จัดโดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประมาณความช่วยเหลือป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานพัฒนาระบบอัยการต่างประเทศ แผนกให้ความช่วยเหลือและฝึกอบรม, น.73.

3. ในบทความ Plea bargaining : A shortcut to Justice ให้คำจำกัดความว่า การต่อรองคำรับสารภาพ คือ กระบวนการซึ่งจำเลยในคดีอาญา และพนักงานอัยการกระทำขึ้น เพื่อหาข้อตกลงพึงพอใจร่วมกันในการยุติคดีโดยได้รับความเห็นชอบจากศาล⁷⁷

กล่าวโดยสรุป การต่อรองคำรับสารภาพ คือ กระบวนการยุติคดีอาญานั้นเป็นผลตามความตกลงระหว่างพนักงานอัยการและจำเลย ซึ่งในความตกลงดังกล่าวจำเลยได้ตกลงที่จะให้การรับสารภาพภายใต้ข้อตกลงที่จะไม่มีการพิจารณาคดีเต็มรูปแบบ และพนักงานอัยการตกลงที่จะยกเลิกข้อหาบางข้อหาหรือทั้งหมด เพื่อเสนอโทษให้เป็นที่พึงพอใจของทั้งสองฝ่าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาปัญหาปริมาณคดีในชั้นศาล ทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถใช้เวลา และทรัพยากรกับผู้ที่กระทำ ความผิดที่ร้ายแรงและซับซ้อนได้มากขึ้น⁷⁸ เช่น หากมีการลดข้อหาในความผิดที่คนที่เกี่ยวข้องไม่ยอมรับสารภาพจากข้อหาเข้มข้นกระทำซ้ำเรา เป็นการทำให้ร้ายร่างกาย หรือพนักงานอัยการอาจขอให้จำเลยเป็นพยานในความร่วมมือในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาในคดีผลิตหรือจำหน่ายยาเสพติดจากข้อหาเมียเสฟติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย เป็นข้อหาเมียเสฟติดไว้ในครอบครองซึ่งจะมีผลเป็นการลดโทษจำคุกของจำเลยในคดีนั้นลงได้ เป็นต้น

การต่อรองคำรับสารภาพมีการนำวิธีการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้ 2 วิธี คือ การต่อรองเกี่ยวกับโทษ หรือการต่อรองเกี่ยวกับการลดข้อหา และยกเลิกข้อหาที่จะฟ้องร้อง โดยจำแนกวิธีการต่อรองคำรับสารภาพได้ ดังนี้⁷⁹

1. จำเลยให้การรับสารภาพเพื่อแลกเปลี่ยนกับข้อหาที่เบากว่าหรือข้อหาที่แตกต่างกันออกไป โดยการให้คำรับสารภาพจะมีผลต่อการใช้ดุลพินิจศาลในการพิพากษาลงโทษ กล่าวคือ ความผิดตามข้อหาที่จำเลยให้การรับสารภาพจะมีโทษในข้อหาที่เบากว่า

⁷⁷ Plea bargaining : A shortcut to Justice, West's Encyclopedia of American Law Vol. 8 1988 หน้า 90-92 เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ จัดโดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประมาณความช่วยเหลือป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานพัฒนาระบบอัยการต่างประเทศ แผนกให้ความช่วยเหลือและฝึกอบรม หน้า 73

⁷⁸ “เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ จัดโดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานประมาณความช่วยเหลือป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานพัฒนาระบบอัยการต่างประเทศ แผนกให้ความช่วยเหลือและฝึกอบรม”, น.2.

⁷⁹ Bent and Rossum, Police Criminal Justice and the Community, p.122-124.

2. จำเลยให้การรับสารภาพในข้อหาใดข้อหาหนึ่งเพื่อแลกเปลี่ยนกับการสั่งไม่ฟ้อง ในข้อหาอื่นๆ เช่น มีการต่อรองคำรับสารภาพในข้อหาการหลีกเลียงภาษี เพื่อแลกเปลี่ยนกับข้อตกลงของรัฐที่จะถอนฟ้องข้อหาอื่นๆ ที่อยู่ระหว่างการพิจารณา

ประเทศที่นำเรื่องการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้ ได้แก่ ประเทศอิตาลี⁸⁰ ประเทศสหรัฐอเมริกา⁸¹ สาธารณรัฐฝรั่งเศส⁸² แต่ในบางประเทศก็ยังเห็นว่าการพิจารณาคดีต้องมีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล และยังไม่มีการยอมรับการต่อรองคำรับสารภาพ เนื่องจากขัดกับสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเอง สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย และเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การต่อรองการรับสารภาพจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของการรับฟังพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาโดยมีหลักการว่า พยานหลักฐานในคดีอาญานั้นจะต้องไม่เป็นพยานที่ได้มาโดยมิชอบ ซึ่งต้องการให้โอกาสจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานหลักฐานที่ได้มาจากผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ชอบหรือไม่สมัครใจ⁸³ ซึ่งพยานหลักฐานที่ได้มาด้วยวิธีการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชื้อ หลอกลวง หรือโดยมิชอบด้วยประการอื่นนั้น ไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ โดยมีแนวคิดว่ายานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบเหล่านั้นมีความไม่น่าเชื่อถืออยู่ในตัวเอง และคำให้การรับสารภาพของจำเลยถือเป็นพยานหลักฐานสำคัญว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งการต่อรองคำรับสารภาพเป็นกรณีของรัฐโดยพนักงานอัยการได้เจรจาและทำข้อตกลงกับจำเลย โดยจำเลยจะได้ประโยชน์ตอบแทนจากการรับสารภาพนั้น จึงทำให้ประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าคำให้การรับสารภาพนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ซึ่งสำหรับประเทศไทยเองยังไม่มีกฎหมายที่รองรับหลักการนี้ แต่ในประเด็นดังกล่าว นักกฎหมายไทยก็มีความเห็นว่า การเจรจาต่อรองคำรับสารภาพเพื่อจำเลยจะได้รับเหตุบรรเทาโทษตามกฎหมายไม่ถือเป็นการจูงใจ หรือให้คำมั่นสัญญากับผู้ต้องหา หรือจำเลยที่จะขัดต่อกฎหมาย เนื่องจากการต่อรองคำรับสารภาพนั้นเกิดขึ้นโดยสมัครใจ และคำให้การนั้นเป็นประโยชน์ต่อทั้งจำเลยและรัฐ และผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ทราบถึงผลดี ผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการต่อรองคำรับสารภาพแล้ว ย่อมไม่ได้เกิดจากการจูงใจ หรือคำมั่นสัญญาแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเองยังมีสิทธิ

⁸⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ.1988 โดยจำเลยจะได้รับประโยชน์จากการต่อรองคำรับสารภาพเพื่อแลกเปลี่ยนในการลดโทษหนึ่งในสาม

⁸¹ The Rule of Criminal Procedure ข้อ 11 (e) การต่อรองการรับสารภาพ โดยทั่วไปพนักงานอัยการและจำเลยอาจจะเจรจากันเพื่อทำความตกลงว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพตลอดข้อหาหรือรับสารภาพในข้อหาที่ถูกฟ้องหรือในข้อหาใหม่ที่เบากว่าหรือข้อหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้อัยการถอนฟ้อง ขอให้ศาลลงโทษหรือไม่ลงโทษจำเลย

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-2 และมาตรา 41-3

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 และมาตรา 226

ตามกฎหมายที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และการได้รับแจ้งสิทธินั้นแล้ว เมื่อจำเลยประสงค์จะให้การก็ต้องถือว่าคำให้การนั้นสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย ในมิติของผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่เกิดจากการต่อรองคำรับสารภาพ ในการนี้ผู้เขียนจะยกตัวอย่างประกอบการทำความเข้าใจ เช่น นาย ก. คนไทยไปกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ในประเทศอังกฤษ และพนักงานอัยการประเทศอังกฤษได้ต่อรองให้นาย ก. รับสารภาพต่อศาลในความผิดฐานลักทรัพย์ และจะไม่ดำเนินคดีฐานชิงทรัพย์ นาย ก. ให้การรับสารภาพฐานลักทรัพย์ต่อศาล และศาลพิพากษาลงโทษนาย ก. ในความผิดฐานลักทรัพย์ ดังนี้ หากนาย ก. เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยจะมีอำนาจในการดำเนินคดีฐานชิงทรัพย์กับนาย ก. อีกได้หรือไม่

ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพเป็นกระบวนการที่นานาอารยประเทศยอมรับและใช้กันเป็นการทั่วไป ทั้งกระบวนการนี้มีได้ถือว่าการขัดต่อความสงบเรียบร้อยในกระบวนการพิจารณาคดี และประเทศไทยได้นำกระบวนการพิจารณาในรูปแบบของคำรับสารภาพที่ศาลมีอำนาจลงโทษได้โดยไม่ต้องสืบพยานด้วยทั้งการต่อรองคำรับสารภาพเกิดจากการกระทำกรรมเดียวกัน นอกจากนี้ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้เฉพาะในกรณีที่มีการพิจารณาคดีเกิดจากการสมยอมหรือกระบวนการพิจารณาไม่ได้มาตรฐาน โดยไม่ได้กำหนดเรื่องการต่อรองคำรับสารภาพให้สามารถดำเนินคดีใหม่ได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาโดยการต่อรองคำรับสารภาพ ศาลไทยก็ไม่ควรที่จะดำเนินคดีซ้ำในฐานความผิดนั้นได้อีก

5.3.6 อำนาจฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

การกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดความเสียหายได้ 2 ลักษณะ คือ ก่อให้เกิดความเสียหายในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน กับผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นโดยตรง และก่อให้เกิดความเสียหายกับสังคมโดยรวม ซึ่งการจำแนกความเสียหายนี้นำมาซึ่งแนวคิดการฟ้องคดีได้ 3 ประเภท คือ การฟ้องคดีโดยรัฐที่เป็นตัวแทนของสังคม การคดีโดยผู้เสียหายเอง และการฟ้องคดีโดยประชาชน

การฟ้องโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม⁸⁴ โดยมีพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจการฟ้องคดี การที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการ เป็นผู้รับผิดชอบการฟ้องคดียังเป็นการรับรองหลักการแบ่งแยกอำนาจฟ้องออกจากอำนาจตัดสินคดี กล่าวคือ พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาสั่งฟ้อง ส่วนศาลเป็นผู้ดูแลกระบวนการ

⁸⁴ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 22, ฉบับที่ 2, น.64.

พิจารณาในศาลเพื่อสนับสนุนคำฟ้องจนสิ้นสุดการพิจารณา⁸⁵ ประเทศที่ใช้หลักการฟ้องคดีโดยรัฐนี้ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

การฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย ในยุคที่สังคมพัฒนาขึ้นแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการกระทำ ความผิดอาญาที่ผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงควรเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีและดำเนินคดีที่ ศาล นอกจากนี้ครอบครัวของผู้เสียหายก็เป็นผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีอีกด้วย และเป็นการต่อสู้ระหว่าง เอกชนและเอกชนที่มีสถานะที่เท่าเทียมกัน โดยมีศาลเป็นผู้ชี้ขาด⁸⁶

การฟ้องคดีโดยประชาชน ประเทศอังกฤษให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ราษฎรทุกคนอาจยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล และดำเนินคดีนั้นจนถึงที่สุด แม้ว่าบุคคล ที่เป็นโจทก์ยื่น ฟ้องจะมีได้เป็นผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดซึ่งได้ฟ้องเลย⁸⁷ โดยมีแนวคิดที่ว่า ประชาชนทุก คนมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ธำรงรักษากฎระเบียบของสังคม บุคคลเหล่านี้จึงมีสิทธิฟ้อง คดีอาญาต่อศาล เมื่อมีการกระทำที่ทำลายความสงบสุขของสังคม

สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดเรื่องอำนาจฟ้องโดย ให้สิทธิของพนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญา โดยมีเงื่อนไขการฟ้องในคดีตาม ประเภทความผิดที่เป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดินและความผิดอาญาต่อส่วนตัว โดยความผิดอาญา แผ่นดิน พนักงานอัยการสามารถฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย หากเป็นความผิด อาญาต่อส่วนตัวพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้จะต้องมีเงื่อนไขการร้องทุกข์ของผู้เสียหายต่อพนักงาน สอบสวนก่อน และผู้เสียหายสามารถฟ้องได้ทั้งคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวและความผิดต่อแผ่นดิน

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวถึงเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำในมิติของการฟ้องคดีนั้นการห้าม ดำเนินคดีซ้ำถือเป็นเงื่อนไขบังคับตัวอย่างหนึ่งในอันจะผลในคดีอาญาระงับ และจะไม่สามารถรื้อร้อง ฟ้องคดีกันได้อีก ซึ่งในทางทฤษฎี ก่อนการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะต้อง พิจารณาถึงเงื่อนไขของการระงับคดี และหากผู้กระทำความผิดเคยถูกศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ในการกระทำเดียวกันมาแล้ว พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการก็จะ ฟ้องคดีไปก่อนและหากมีข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำเลยเคยถูกศาลพิพากษาในการกระทำเดียวกันมาแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของจำเลยก็ต้องยกข้อต่อสู้ว่าคดีนี้จำเลยเคยถูกศาลพิพากษาในการกระทำความผิด เดียวกันมาแล้ว

⁸⁵ โกลเม็น ภัทรภริมย์, “อัยการฝรั่งเศส อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา”, (ศูนย์บริการ เอกสารและวิชาการ กรมอัยการ กรุงเทพฯ, 2533), หน้า 29-33.

⁸⁶ คณิต ฐ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 1, เล่มที่ 1, น.51. (มกราคม-มิถุนายน 2544).

⁸⁷ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 22, ฉบับที่ 2, น.66.

อนึ่ง สำหรับกรณีจำเลยถูกศาลต่างประเทศพิพากษามาแล้ว โดยหลักจำเลยต้องแสดงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ต่อพนักงานอัยการหรือศาลเพื่อพิจารณาถึงคดีอาญาระงับ เพื่อยืนยัน ถึงความถูกต้องแท้จริงของคำพิพากษาศาลต่างประเทศ และพนักงานอัยการหรือศาลอาจจะต้องประสานงานขอให้ศาลต่างประเทศรับรองความถูกต้องแท้จริงของคำพิพากษานั้นด้วย ซึ่งผ่านมาในเรื่องการขอความร่วมมือทางเอกสารที่อยู่ต่างประเทศนั้น กล่าวคือ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาลไทย ต้องการได้พยานขึ้นหนึ่งจากต่างประเทศ จะต้องติดต่อไปยังกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อกระทรวงการต่างประเทศได้รับเรื่องแล้วจะต้องส่งไปยังสถานเอกอัครราชทูตหรือกงสุลไทยที่อยู่ในประเทศนั้น ซึ่งสถานเอกอัครราชทูตหรือกงสุลไทยที่อยู่ในประเทศนั้นจะติดต่อไปยังกระทรวงการต่างประเทศของประเทศนั้น ให้เป็นผู้ส่งเรื่องไปยังเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการดำเนินการตามคำร้องขออีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจะมีการส่งเรื่องดังกล่าวจะส่งย้อนกลับมาตามสายงานเดิมอีกครั้ง ซึ่งในบางครั้งจะต้องใช้เวลานาน จึงจะได้เอกสารหรือพยานหลักฐานที่ต้องการ

ทั้งนี้ ได้มีนักกฎหมายระหว่างประเทศเสนอแนวคิดใหม่ ที่จะให้มีองค์กรกลางหรือเจ้าหน้าที่ประสานงานกลางที่มีอำนาจเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงขึ้น โดยตรงและมีหน้าที่ในการตามคำร้องขอ และประสานงานกับหน่วยงานภายในรัฐผู้รับคำร้องขอ

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรจัดให้มีองค์กรกลางที่มีอำนาจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยตรง เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวหรือรับรองสำเนาเอกสารจากต่างประเทศ เพื่อจะได้ประโยชน์ในการขอความร่วมมือในทางระหว่างประเทศ และหลักการดังกล่าวควรนำมาใช้กับกรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายฟ้องคดีด้วย

5.3.7 พื้นฐานและแนวโน้มการบัญญัติกฎหมายอาญาในอนาคต

อำนาจตามกฎหมายแยกเป็น 2 นัย คือ การสร้างหลักเกณฑ์ และการบังคับใช้กฎหมายให้มีความศักดิ์สิทธิ์ โดยทั่วไปรัฐมีอำนาจที่จะสร้างกฎหมายและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาเขตของตน ในทางตรงกันข้ามรัฐไม่มีอำนาจที่จะออกกฎหมายควบคุมพฤติกรรมภายนอกอาณาเขตของตนเอง⁸⁸ อย่างไรก็ตาม กฎหมายระหว่างประเทศได้ให้อำนาจรัฐในการออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับคนชาติของตน และไม่ว่าบุคคลนั้นอยู่ที่ใดหรือขยายให้ถึงการกระทำที่มีผลแห่งการกระทำเกิดขึ้นในอาณาเขตด้วยไม่ว่าการกระทำนั้นๆ จะเกิดขึ้น ณ ที่ใด รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายที่ผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐ และไม่ว่าการกระทำอยู่ ณ ที่ใด และความผิดบางประเภท เช่น ความผิดฐานโจรสลัด ความผิดฐานค้าทาส เพราะถือว่าความผิดนั้นมีผลกระทบต่อนานาชาติที่เป็นความผิดสากล และแม้ว่ารัฐจะครอบคลุม

⁸⁸ นพนิติ สุริยะ, กฎหมายระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.35-37.

การกระทำความผิดนอกอาณาเขต แต่ด้วยเหตุที่รัฐทุกรัฐมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายระหว่างประเทศ การบังคับใช้กฎหมายในการดำเนินคดี ยังคงมีข้อจำกัดมากกว่าอำนาจในการออกกฎหมาย เช่น นายเอ ชาวอเมริกันกระทำความผิดในประเทศไทย แล้วหนีกลับไปประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าประเทศไทยโดยกฎหมายในเรื่องของเขตอำนาจในการดำเนินคดีจะสามารถดำเนินคดีกับนายเอได้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะส่งตำรวจเข้าไปจับนายเอที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ รวมทั้งศาลไทยไม่สามารถดำเนินคดีกับนายเอได้เพราะไม่ได้ตัวจำเลยมาพิจารณา ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดลอยนวล และด้วยเหตุเดียวกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดในทางระหว่างประเทศก็ไม่อาจทำได้ เช่น ผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศพิจารณาพิพากษามาแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ผู้กระทำความผิดไม่อาจอ้างคำพิพากษาให้มีผลในดินแดนของรัฐอื่นได้ และนำมาสู่การห้ามดำเนินคดีซ้ำ

จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีความจำเป็นที่แต่ละรัฐจะต้องให้ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งองค์การสหประชาชาติพยายามที่จะส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างประเทศขยายวงกว้างไปให้มากที่สุดโดยมีการจัดทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศทางอาญาในด้านต่างๆ เช่น สนธิสัญญาการส่งผู้ร้ายข้ามแดน สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งมาตรการดังกล่าวนอกจากจะมีวัตถุประสงค์ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดแล้วยังเป็นมาตรการที่มีการกำหนดถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดด้วย กล่าวคือ หากประเทศใดมีการให้ประเทศอื่นช่วยเหลือในการสอบสวน สืบสวน และฟ้องร้อง ประเทศที่ร้องขอก็จะไม่ดำเนินคดีนั้นซ้ำอีก ซึ่งการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศทางอาญานั้น จะเห็นว่าการได้รับความยินยอมจากรัฐเจ้าของดินแดนนั้นก่อน ทั้งนี้ การให้ความยินยอมสามารถทำได้อยู่หลายแบบ เช่น การทำสนธิสัญญา และการออกกฎหมายภายในเพื่อรองรับมาตรการต่างๆ

สำหรับการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้วนั้น โดยหลักแล้วคำพิพากษาของรัฐหนึ่งจะไม่มีผลบังคับยังศาลอีกรัฐหนึ่ง เนื่องจากเป็นการแทรกแซงอำนาจศาล ดังนั้น รัฐเจ้าของดินแดนก็สามารถปฏิเสธไม่ยอมรับคำพิพากษาที่ทำขึ้นโดยรัฐอื่น อย่างไรก็ตามเพื่อความยุติธรรมในการพิจารณาคดีกับจำเลย ในกรณีที่จำเลยอยู่ในต่างประเทศหรือพยานหลักฐานบางส่วนอยู่ในต่างประเทศ และรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางศาลลุล่วงไป ซึ่งอาจจะใช้วิธีการโดยการร้องขอให้ศาลอีกรัฐหนึ่งดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือดำเนินคดีให้ หากรัฐต่างประเทศให้ความร่วมมือรัฐที่ร้องขอนั้นก็ไม่อาจดำเนินคดีซ้ำได้อีก นอกจากนี้ รัฐเจ้าของดินแดนก็อาจแสดงสิทธิว่าจะไม่ดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำผิดอีก หากรัฐเจ้าของดินแดนเห็นว่า การกระทำความผิดตามคำพิพากษาดังกล่าวเป็นความผิดตามตามบทบัญญัติกฎหมายภายในของรัฐตน

กล่าวโดยสรุป การบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันจะมีแนวโน้มลดอำนาจอธิปไตยของรัฐโดยมุ่งหวังจะปราบปรามผู้กระทำความผิดและขณะเดียวกันได้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยด้วย

เห็นได้จากประเทศต่างๆ ที่เริ่มมีการทำสนธิสัญญาหรือมีการบัญญัติกฎหมาย ให้ความร่วมมือทางอาญากันมากขึ้น

สำหรับวิวัฒนาการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอาญาของประเทศไทยนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยในประเด็นนี้ผู้เขียนจะนำเสนอสาเหตุในการแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายเพื่อวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในอนาคตว่ากฎหมายของประเทศไทยจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร

ในโบราณประเทศไทยยังมิได้มีการบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งประเทศไทยได้ใช้จารีตประเพณีเป็นต้นกำเนิดของกฎหมายทั้งหลายรวมทั้งกฎหมายอาญา กฎหมายที่มีความชัดเจนมากที่สุด ได้แก่ กฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นกฎหมายที่พระเจ้าแผ่นดินมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราขึ้นและบังคับใช้ในราชอาณาจักร และในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ชำระสะสางกฎหมายเก่าและนำมารวบรวมไว้เป็นเรื่องราว ซึ่งรวมอยู่ในชุดเรียกว่า กฎหมายตราสามดวง

ต่อมา เมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายอาญา ร.ศ.127 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบบจารีตประเพณีมาเป็นบทบัญญัติลายลักษณ์อักษร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มเติมบทบัญญัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายอาญามีความทันสมัย สามารถปรับใช้แก่สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม⁸⁹ และในยุคกฎหมายอาญา ร.ศ.127 นี้เอง ประเทศตะวันตกเปลี่ยนวิเทโศบายจากการพาณิชย์มาเป็นการล่าอาณานิคมตามลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่รอดพ้นจากการเป็น อาณานิคม แต่ยังคงถูกต่างชาติคุกคามในเรื่องสำคัญ ได้แก่ การกตกล่งทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งสนธิสัญญานี้ส่งผลให้ประเทศไทยสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และจำต้องยอมสละดินแดนบางส่วนเพื่อธำรงรักษาเอกราชของชาติไว้

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ประเทศต้องเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองการปกครองเสียใหม่ ให้ความสำคัญเทียบมณานาประเทศโดยเร็วที่สุด จึงได้มีนโยบายที่สำคัญต้องมีการปฏิรูปกฎหมายและการศาล เพื่อให้ทันสมัยและความเป็นสากล เพราะเมื่อประเทศเจริญก้าวหน้ามากขึ้น และต้องติดต่อสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศตะวันตกที่มีกฎหมายเป็นระบบแล้ว ชาวตะวันตกจะได้ไม่ตั้งข้อรังเกียจกฎหมายและวิธีพิจารณาความของไทย นอกจากนี้ การปฏิรูปกฎหมายและการศาลยังก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้เป็นระบบและสามารถรองรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง และเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษ และเพื่อเป็นการลบคำสบประมาทที่ว่ากฎหมายอาญาของไทยมีโทษที่รุนแรงและป่าเถื่อน

⁸⁹ คนพล จันทรหอม, รากฐานกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (มหานครกรุงเทพ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.102-115.

ต่อมาในยุครัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พิจารณาแล้วเห็นว่าสถานการณ์ของบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากทั้งทางด้านการการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญาให้เหมาะกับยุคสมัย เมื่อร่างประมวลกฎหมายอาญาเสร็จเรียบร้อยจึงประกาศใช้โดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2500 และให้ยกเลิกการใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 และใช้ประมวลกฎหมายดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นหลายทศวรรษแล้ว และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยครั้งล่าสุดได้แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ.2558 ที่น่าสนใจ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2546 สืบเนื่องจากเหตุการณ์ที่ผู้ก่อการร้ายใช้เครื่องบินเข้าพุ่งชนตึกเวิร์ดเทรดเซ็นเตอร์ ในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.2001 ทำให้ประชาคมโลกเกิดความกังวลในเรื่องความปลอดภัยก่อการร้าย คณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติจึงมีมติที่ 1373 เมื่อวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.2001 ขอให้ทุกประเทศร่วมมือกันป้องกันและปราบปรามการกระทำใดๆ ที่เป็นการก่อการร้าย และประเทศไทยขณะนั้นได้เป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมเอเปค 2003 คณะรัฐมนตรีเห็นว่า มีความจำเป็นเร่งด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้เพื่อความปลอดภัยของประเทศและเพื่อให้ผู้นำต่างชาติที่จะมาประชุมเอเปครู้สึกมั่นใจว่ามีความปลอดภัยเพียงพอที่จะเดินทางมาประชุมยังประเทศไทย จึงได้ตราพระราชกำหนดฉบับนี้ หรือพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 21 พ.ศ.2551 เนื่องจากประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศและเข้าผูกพันในความตกลงระหว่างประเทศหลายเรื่อง โดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ของสหประชาชาติทำให้เกณฑ์เรื่องอายุเด็กที่กระทำความผิดและจะต้องได้รับโทษในประมวลกฎหมายอาญาจึงไม่สอดคล้องกับข้อผูกพันดังกล่าว ด้วยเหตุนี้จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมและขยายอายุของเด็กที่ไม่ต้องรับโทษในการกระทำความผิด จาก 7 ปี เป็น 10 ปี รวมทั้งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2558 การแก้ไขครั้งนี้ได้จำแนกการครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กกับผู้ใหญ่ออกจากกัน เนื่องจากการครอบครองสื่อลามกอนาจารเด็กเป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐานของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคี นอกจากนี้การครอบครองวัตถุหรือสื่อดังกล่าวยังก่อให้เกิดการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กมากขึ้น ดังนั้น จึงกำหนดโทษที่ผู้ค้าหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อดังกล่าวให้หนักขึ้นและกำหนดโทษแก่ผู้ที่ครอบครองสื่อลามกอนาจารนั้นด้วย

กล่าวโดยสรุป กฎหมายอาญาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมโลก โดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นตามลำดับ เพื่อบัญญัติกฎหมายอาญาให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมสมัยใหม่มากขึ้น และเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงทำให้บทบัญญัติของกฎหมายอาญาต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกและมีแนวโน้มที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมตามความตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยผูกพันหรือจะผูกพันต่อไปในอนาคต

บทที่ 6

บทสรุปและเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

บุคคลจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีอาญามากกว่าสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว หรือเรียกว่า หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดที่ต้องการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนและหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาที่นำมาผสมผสานกัน ซึ่งมีผลทำให้การบังคับ ใช้กฎหมายมิได้มุ่งหมายแต่จะให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแต่อย่างเดียว แต่ยังมุ่งคุ้มครองการใช้อำนาจเกินขอบเขตของรัฐกับผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย กล่าวคือ หากกฎหมายอนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้ก็จะเป็นการไม่รู้จักจบสิ้นทำให้บุคคลใดก็ตามที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญารู้สึกเดือดร้อนในการที่จะต้องหวาดหวั่นตลอดเวลา จึงถือว่าเป็นเหตุทำลายความสงบ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากปรัชญากฎหมายธรรมชาติแล้ว ยังส่วนหนึ่งของต้นกำเนิดทฤษฎีเงื่อนไขการระงับคดี ทฤษฎีการผูกพันของคำพิพากษา หลักนิติธรรม และหลักการพิจารณา คดีอาญาที่ทำด้วยความเป็นธรรมอีกด้วย

วิวัฒนาการหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมีตั้งแต่สมัยโรมัน และถูกนำไปปรับเป็นสุภาษิตกฎหมายที่เป็นภาษาลาติน เรียกว่า Non bis in idem ในปัจจุบันหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้เป็นที่ยอมรับทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายภายในของประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย

โดยกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แบ่งหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำออกเป็น 3 รูปแบบ

1. เป็นการนำหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมาใช้ในลักษณะของข้อจำกัดในการที่รัฐจะต้องปฏิเสธในการให้ความร่วมมือในทางอาญาระหว่างประเทศกับอีกรัฐหนึ่ง ถ้ารัฐนั้นได้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว โดยหลักการนี้มักจะทำในรูปของสนธิสัญญาหรือกฎหมายภายใน เช่น สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004 หรือสนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน และในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศสิงคโปร์ มาตรา 37 (2) ได้ระบุว่า “หากจำเลยถูกศาลประเทศสิงคโปร์พิจารณาพิพากษาแล้ว จะไม่มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้ชาติอื่น หากชาตินั้นจะมีกฎหมายให้สามารถฟ้องซ้ำได้”

2. เป็นนำหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำมาใช้ในลักษณะของเงื่อนไขการระงับคดีโดยเน้นย้ำให้ประเทศต่างๆ กำหนดหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้กฎหมายภายในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 5 The Fifth Amendment of the United State Constitution ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลใดจะไม่ตกอยู่ในภยันตรายในชีวิตร่างกายถึงสองครั้งสำหรับความผิดเดียวกันนั้น”

ประเทศอังกฤษ ได้มีการวินิจฉัยคดีที่เป็นบรรทัดฐานในการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ คือ คดี R. v. Sheridan 1937 โดยมีหลักกฎหมายที่สำคัญว่า เมื่อจำเลยถูกชี้ขาดว่ามีความผิดหรือยกฟ้องมาแล้วไม่อาจดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดเดียวกันได้อีก และในปัจจุบันประเทศอังกฤษเรียกหลักดังกล่าวว่า *res judicata* กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วย่อมเป็นที่ยุติ ผู้หนึ่งผู้ใดจะรื้อร้องฟ้องเรื่องอีกไม่ได้

ประเทศญี่ปุ่น ได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ระบุว่า “การฟ้องคดีอาญาซ้ำในการกระทำความผิดเดียวกันจะกระทำมิได้”

3. เป็นเรื่องของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ซึ่งการยอมรับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในรูปแบบนี้ ปรากฏในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ค.ศ.1998 สนธิสัญญาสภายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1959 ความตกลงระหว่างประเทศในทวีปยุโรป (เชงเกน) และสนธิสัญญาว่าด้วยการโอนตัวนักโทษ รวมถึงการยอมรับหลักการดังกล่าวในรูปแบบของกฎหมายภายใน

ประเทศสหรัฐอเมริกา เคยมีคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐานในเรื่องนี้ว่า หากศาลของสหรัฐอเมริกาและศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่กระทำความผิดอาญาที่ทับซ้อนกัน และศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ศาลประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องพิจารณารูปแบบการกระทำความผิดออกเป็น 2 รูปแบบ คือ หากเป็นความผิดสากลศาลสหรัฐอเมริกาต้องปฏิเสธไม่ดำเนินคดีในเรื่องนั้นอีก แต่หากเป็นความผิดอย่างอื่นที่ไม่ใช่ความผิดสากล ให้เป็นดุลพินิจศาลในการที่จะลงโทษอีกหรือไม่ก็ได้

ประเทศญี่ปุ่น โดยประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 5 ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวว่า หากศาลของประเทศญี่ปุ่นและศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่กระทำความผิดอาญาที่ทับซ้อนกัน และศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษและบุคคลนั้นรับโทษมาครบแล้ว ศาลประเทศญี่ปุ่นจะลงโทษอีกโดยการลดโทษหรือไม่ลงโทษเลยก็ได้

จะเห็นได้ว่า หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้รับการพัฒนาไม่หยุดนิ่งเพราะแต่ละประเทศพยายามสร้างสรรค์และพัฒนาหลักการนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันมิให้มีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลมากจนเกินควร ในทางตรงกันข้าม หากมีหลักการดังกล่าวอยู่การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในคราวเดียวกัน อาจทำให้ข้อเท็จจริงของคดีหนึ่งไปเกี่ยวพันกับข้อเท็จจริงในอีกคดีหนึ่งก็ได้ กล่าวคือ ถ้าหากข้อเท็จจริงที่ศาลกำลังจะวินิจฉัยนั้น ได้เคยมีคำพิพากษาของศาลในคดีอื่นวินิจฉัยข้อเท็จจริงเดียวกันถึงที่สุด ย่อมมีประเด็นว่า ศาลในคดีหลังต้องถือข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาในคดีแรกหรือไม่ และหากกฎหมาย

อนุญาตให้ศาลถือตามข้อเท็จจริงในคดีแรก ก็จะไม่เป็นการดำเนินคดีซ้ำสองในข้อเท็จจริงเดียวกัน ในทางตรงกันข้ามหากกฎหมายไม่อนุญาตให้ศาลถือตามข้อเท็จจริงในคดีแรก ก็จะเป็นการดำเนินคดีซ้ำสองในข้อเท็จจริงเดียวกัน สำหรับปัญหาดังกล่าวผู้เขียนได้ศึกษาถึงกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ จึงพบว่า กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ให้นำข้อเท็จจริงในคดีแรกมาใช้ กับข้อเท็จจริงในคดีหลัง ดังนั้น หากมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นศาลประเทศสหรัฐอเมริกาต้องดำเนินคดีอาญาในส่วนของ การสืบพยานอีกครั้ง เนื่องจากการดำเนินคดีในส่วนของการสืบพยานในคดีแรกไม่ได้ ทำต่อหน้าศาลและลูกขุนในคดีหลัง อย่างไรก็ตาม กฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้สร้างข้อยกเว้นไว้และ จะใช้ในกรณีที่ข้อเท็จจริงนั้นเป็นประโยชน์กับจำเลย

ส่วนประเทศอังกฤษ ถือว่าการดำเนินคดีต้องมีจุดสิ้นสุดและขณะเดียวกัน การพิจารณาคดีต่อบุคคลไม่ควรกระทำสองครั้งในเหตุการณ์เดียวกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาออกมา โดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว คำพิพากษาดังกล่าวย่อมเป็นที่สุด การนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อโต้แย้งความถูกต้องของคำพิพากษาไม่สามารถกระทำได้ และจากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษยังไม่มีกรกล่าวถึงการรับฟังข้อเท็จจริงในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาแล้ว

อย่างไรก็ตาม หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้ได้กล่าวถึงข้อยกเว้นที่ไว้อยู่หลายประการ เช่น การพิจารณาที่เกิดจากการสมยอม หรือการพิจารณาคดีที่ไม่ได้มาตรฐาน

ดังนั้น หากการพิจารณาคดีนั้นมีขั้นตอนที่ดี มีมาตรฐาน และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ก็จะไม่มีปัญหาใดที่ประเทศไทยจะต้องลงโทษหรือพิจารณาซ้ำอีก ซึ่งหลักการพิจารณาคดีที่ดีต้องประกอบด้วย หลักการค้นหาความจริง หลักฟังความทุกฝ่าย หลักวาจา หลักเปิดเผย หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หลักยกประโยชน์ความสงสัย และการพิจารณาคดีต้องไม่เกิดจากการสมยอมอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย ได้มีกฎหมายการห้ามดำเนินคดีซ้ำตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น และในปัจจุบันประเทศไทยได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติต่างๆ ที่อนุวัติการจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พระราชบัญญัติว่าด้วยการโอนตัวผู้กระทำความผิด พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 และสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งการกำหนดหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้แบ่งเป็นกรณีที่ศาลไทยมีคำพิพากษาและศาลต่างประเทศได้มีคำพิพากษา

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ กรณีที่ศาลไทยมีคำพิพากษาได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เรื่องคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง นอกจากนี้การห้ามดำเนินคดีซ้ำยังแฝงอยู่ในชั้นก่อนพิพากษาคดีด้วย ได้แก่

การชี้เขตอำนาจสอบสวน มาตรา 21 การสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ มาตรา 147 และการรวมพิจารณาของศาล มาตรา 33

การดำเนินคดีซ้ำ กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ประเทศไทยได้บัญญัติหลักการดังกล่าวอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติว่าด้วยการโอนตัวผู้กระทำความผิดและความร่วมมือในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาคดีอาญา พ.ศ.2527 และสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน ค.ศ.2004

โดยในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ซึ่งเป็นเรื่องของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งการใช้กฎหมายดังกล่าวได้ใน กรณี (1) ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดที่ศาลไทยและศาลต่างประเทศมีเขตอำนาจทับซ้อนกัน (2) ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาถึงที่สุดสำหรับบุคคลนั้นแล้ว (3) บุคคลนั้นเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรไทย (4) หากเป็นความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเงินตรา หรือความผิดชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ในทะเลหลวง หรือความผิดที่กระทำลงในราชอาณาจักรหรือถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร โดยประเทศไทยร้องขอให้ศาลต่างประเทศดำเนินการพิจารณาคดีแทนศาลไทยจะลงโทษอีกไม่ได้ แต่หากเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศในส่วนของธุรกิจหาล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร ที่ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร หรือความผิดที่กระทำลงในราชอาณาจักรหรือถือว่าได้กระทำลงในราชอาณาจักร โดยรัฐบาลไทยไม่ได้ร้องขอ ศาลไทยก็มีอำนาจลงโทษซ้ำอีกได้

ทั้งนี้ การที่กฎหมายเปิดช่องให้ดำเนินคดีซ้ำได้เนื่องจากผู้ร่างมีความกังวลถึงหลักอำนาจอธิปไตยและการระวางโทษที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า

1. ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศในส่วนของธุรกิจหาล่อซื้อไปเพื่อการอนาจาร ที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำนอกราชอาณาจักร จัดอยู่ในประเภทเป็นความผิดสากล ตามกฎหมายระหว่างประเทศ และผลของความผิดใดก็ตามที่เป็นความผิดสากล กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดเงื่อนไขในการฟ้องคดีว่าหากรัฐใดจะพิจารณาคดีที่บุคคลกระทำความผิดที่เป็นความผิดสากลได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องไม่เคยถูกดำเนินคดีในข้อหาดังกล่าวมาก่อน เนื่องจากความผิดสากลเป็นความผิดที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ ดังนั้น จึงไม่ควรที่จะกำหนดกฎหมายให้สามารถลงโทษซ้ำในกลุ่มความผิดเหล่านี้

2. อำนาจอธิปไตยเป็นหนึ่งในเหตุผลที่กฎหมายไทยอนุญาตให้ลงโทษซ้ำกับผู้กระทำความผิดในกรรมเดียวกันแม้ศาลต่างประเทศจะพิพากษามาแล้ว หากพิจารณาตามตัวบทกฎหมายจะเห็นว่า การที่ศาลประเทศไทยจะดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดในเรื่องดังกล่าวได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่ศาลต่างประเทศพิพากษาลงโทษมาแล้ว และศาลไทยจะต้องพิพากษาลงโทษซ้ำกับคำพิพากษา

ศาลต่างประเทศเท่านั้น โดยไม่มีตัวบทกฎหมายกล่าวถึงกรณีที่ศาลต่างประเทศพิพากษาลงโทษมาแล้วศาลไทยจะพิพากษายกฟ้อง ดังนั้น หากประเทศไทยมีความกังวลถึงอำนาจอธิปไตยระหว่างรัฐอย่างแท้จริง ศาลไทยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงการลงโทษซ้ำเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะมีอำนาจให้ศาลพิพากษายกฟ้องได้ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ร่างได้กังวลในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่ต้องการให้คำพิพากษาศาลต่างประเทศขัดหรือแย้งกับคำพิพากษาของศาลประเทศไทยมากกว่าอำนาจอธิปไตยและการคุ้มครองบุคคล นอกจากนี้การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลไทยมีอำนาจในการลงโทษซ้ำเพียงอย่างเดียวจะมีประโยชน์ต่อทฤษฎีการลงโทษบุคคลและยังขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากบุคคลนั้นได้รับความเดือดร้อนถึงขั้นสูงสุดแล้ว

3. การระวางโทษที่แตกต่างกัน เป็นที่ยอมรับกันว่าการที่ประเทศหนึ่งมีการระวางโทษที่แตกต่างกับอีกประเทศหนึ่ง หากมีการกระทำความผิดเกิดในรัฐโดยยอมเป็นหน้าที่ของรัฐนั้นที่จะต้องเข้ามาดำเนินการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และหากผู้กระทำความผิดไม่ได้อยู่ในรัฐนั้น รัฐดังกล่าวจะต้องดำเนินการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินการ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐนั้นต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐอย่างแท้จริง เช่น การขอให้มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ในทางตรงกันข้ามหากรัฐที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ได้แสดงเจตนาที่จะต้องการตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และอีกรัฐหนึ่งได้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นแล้ว เช่นนี้อาจจะถือว่ารัฐดังกล่าวยอมรับการกระบวนพิจารณาในของรัฐนั้นในทุกรูปแบบ รวมทั้งการระวางโทษที่แตกต่างกันด้วย

สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องอาญาของภูมิภาคอาเซียน และพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 ได้กำหนดหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอยู่ในข้อจำกัดความช่วยเหลือว่า ประเทศผู้รับคำร้องจะต้องปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดให้ประเทศผู้ร้องขอ ถ้าผู้นั้นได้ถูกศาลของประเทศผู้รับคำร้องได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือยกฟ้อง จะเห็นได้ว่าผลคำพิพากษาของศาลประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีผลเพียงการปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดให้กับประเทศไทยเท่านั้น แต่หากผู้กระทำความผิดเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเองหรือถูกรัฐบาลไทยใช้พระราชบัญญัติเนรเทศตัดสิทธิในการใช้หนังสือเดินทางทำให้ประเทศผู้รับคำร้องขอต้องผลักดันผู้กระทำความผิดกลับประเทศไทยบุคคลดังกล่าวจะไม่อยู่ภายใต้บังคับข้อจำกัดความช่วยเหลือในส่วนของการห้ามดำเนินคดีซ้ำในสนธิสัญญาดังกล่าว แต่บุคคลนั้นต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องของการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ศาลไทยมีอำนาจในการลงโทษซ้ำได้

พระราชบัญญัติการปฏิบัติเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศในการดำเนินการตามคำพิพากษาคืออาญา พ.ศ.2527 ได้กล่าวถึงการดำเนินคดีซ้ำว่าการโอนนักโทษไทยมารับโทษต่อในราชอาณาจักร ให้ถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของศาลแห่งประเทศผู้โอนเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งลงโทษของศาลที่มีเขตอำนาจในราชอาณาจักร ดังนั้น หากนักโทษไทยถูกโอนตัวมารับโทษต่อใน

ราชอาณาจักร นักโทษนั้นจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ในเรื่องของคดีอาญาระงับเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง มิใช่อยู่ในบังคับเรื่องการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลอื่นในประเทศไทยนั้น ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราใดกำหนดให้ศาลต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาลในคดีอื่น ดังนั้น ศาลต้องเปิดโอกาสให้มีการนำเสนอข้อเท็จจริงด้วยพยานหลักฐานอย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย เพราะคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นเพียงพยานบอกเล่าในคดีอาญาที่กำลังพิจารณาอยู่เท่านั้น ซึ่งตามหลักดังกล่าวยังไม่พบเรื่องการยอมรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

ในประเด็นเรื่องอุปสรรคของการห้ามดำเนินคดีซ้ำ กรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการดำเนินคดีในประเทศไทยสามารถวิเคราะห์ ได้ดังนี้

1. ศาลในรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองจากประเทศไทย

ในทางกฎหมายระหว่างประเทศการรับรองรัฐทำได้ 2 รูปแบบ คือ การที่สหประชาชาติให้การรับรอง และรัฐให้การรับรองรัฐด้วยตนเอง ผลของการรับรองรัฐ คือ รัฐที่รับรองจะต้องเคารพและยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐที่ได้รับการรับรองทุกประการ ดังนั้น รัฐใดก็ตามที่ประเทศไทยยังไม่ให้การรับรองรัฐ ถ้าหากศาลของรัฐนั้นมีคำพิพากษา ศาลของประเทศไทยจะต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของรัฐที่ไม่ได้รับการรับรองแค่ไหนเพียงใด

ในประเด็นนี้เห็นว่า เราควรคำนึงถึงผลของคำพิพากษาของประเทศใดๆ ก็ตามจากหลักการพื้นฐานว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ โดยพิจารณาว่าอำนาจตุลาการของรัฐนั้นเป็นอิสระเป็นของตนเอง ศาลสามารถทำหน้าที่ตีความและใช้บังคับกฎหมาย มีอำนาจโดยเด็ดขาดโดยปราศจากการควบคุม มีสิทธิที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิและความรับผิดชอบของคู่กรณี ใช้กฎหมายในการตัดสินคดี พิเคราะห์และตัดสินโดยศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี และอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายโดยอาศัยกระบวนการพิจารณาที่มีการประกันสิทธิเท่าเทียมกันทุกฝ่ายด้วย มิใช่พิจารณาเพียงความเป็นรัฐที่ได้รับการรับรองหรือไม่ได้รับการรับรอง

2. ผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มีต่อการฟ้องคดีในประเทศไทย

ในการที่ศาลของประเทศหนึ่งจะคำนึงถึงคำพิพากษาศาลอีกประเทศหนึ่งได้นั้น เงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องพิจารณา คือ คำพิพากษาของศาลต่างประเทศต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาดตามกฎหมายของประเทศที่ได้ทำคำพิพากษา หมายความว่า คำพิพากษาต้องได้รับการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาซึ่งเป็นข้อพิพาทแห่งคดีจนเป็นที่ยุติตามกฎหมายภายในแห่งประเทศที่ทำคำพิพากษา และไม่ตกอยู่ภายใต้การโต้แย้งต่อศาลซึ่งมีลำดับชั้นที่สูงกว่า

2.1 ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง

หากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง ผลของการพิพากษายกฟ้องจะทำให้จำเลยมีอิสระหรือได้รับการปล่อยตัว แต่ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศต่างสร้างข้อกีดขวางของการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่เกิดจากการพิจารณาตัดสินยอมหรือไม่ได้มาตรฐาน ผู้เขียนเห็นว่า จริงอยู่แม้จำเลยจะเคยถูกศาลพิจารณาและพิพากษามาครั้งหนึ่งแล้ว แต่หากคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษายกฟ้อง ควรที่จะพิจารณาว่าคำพิพากษายกฟ้องนั้นเกิดจากการพิจารณาที่สมยอมหรือไม่ได้มาตรฐานหรือไม่

2.2 ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษ

การพิพากษาลงโทษทางอาญาถือเป็นผลคำพิพากษาอย่างหนึ่งที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดยการลงโทษนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบแทนการกระทำความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและสังคม ถือเป็นการให้ความยุติธรรมกับผู้เสียหายเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายแก้แค้นต่อผู้กระทำความผิดโดยตรงและต้องการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและขัดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก ดังนั้น หากศาลมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว ก็ควรที่จะไม่ดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดอีก และไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรฐานการพิจารณาคดี เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมายแล้ว

2.3 ความแตกต่างของการบัญญัติโทษในแต่ละประเทศ หากกฎหมายต่างประเทศบัญญัติโทษไม่เหมือนกับโทษในประเทศไทย และศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดมาแล้ว ศาลไทยจะยอมรับโทษของรัฐต่างประเทศเพื่อไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้หรือไม่

สำหรับประเด็นนี้ ประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่ได้กล่าวถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของโทษของศาลต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทย รวมถึงความแตกต่างของอัตราโทษ หากพิจารณาถึงต้นร่างของบทบัญญัติดังกล่าวในส่วนที่อนุญาตให้ดำเนินคดีซ้ำได้นั้น ผู้ร่างมีความกังวลถึงเรื่องอำนาจอธิปไตย และความแตกต่างของการบัญญัติโทษและอัตราโทษของกฎหมายต่างประเทศอยู่เหมือนกัน หากคำนึงถึงความหมายที่แท้จริงของคำว่าโทษและการที่กฎหมายอนุญาตให้ลงโทษซ้ำด้วยเหตุผลดังกล่าวก็มีใช่เป็นความผิดของผู้กระทำความผิด แต่เป็นการบัญญัติโทษที่แต่ละรัฐที่มีความแตกต่างกันตามนโยบายทางอาญาแต่ละรัฐ ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดมิให้ถูกดำเนินคดีซ้ำ ควรที่จะพิจารณาถึงมาตรการบังคับทางอาญามากกว่าคำว่าโทษในประมวลกฎหมายอาญา

3. อำนาจอธิปไตยกับการบัญญัติกฎหมายภายในเพื่อห้ามดำเนินคดีซ้ำ กรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษา

อำนาจอธิปไตยถือเป็นสิทธิเด็ดขาดของรัฐแต่ละรัฐที่จะกำหนดหน้าที่ของตนได้อย่างอิสระและเป็นเอกเทศ และรัฐที่เป็นเอกราชย่อมมีอิสระจากรัฐอื่น ตลอดจนมีอำนาจอิสระสูงสุด

ในการบริหารกิจการภายในรัฐของตน ทั้งนี้ การใช้อำนาจอธิปไตยภายในรัฐนั้นต้องอยู่ภายใต้กรอบของความชอบด้วยกฎหมายและนานาอารยะประเทศยอมรับ อันจะส่งผลต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ซึ่งครั้งหนึ่งประเทศไทยเคยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเนื่องจากการใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบจารีตนครบาลที่นานาอารยะประเทศไม่ยอมรับ

จากแนวคิดดังกล่าว ถ้าหากประเทศไทยจะยอมสละอำนาจอธิปไตยเพื่อให้มีการดำเนินคดีซ้ำ โดยการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ผู้เขียนเห็นว่า สามารถทำได้ เนื่องจากเป็นสิทธิภายในของประเทศไทยเอง และการกระทำดังกล่าวไม่ใช่เรื่องที่ผิดหรือเป็นการไม่สมควร ที่กฎหมายภายในของไทยจะกำหนดไม่ให้มีการดำเนินคดีซ้ำหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว

4. ความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมายและมาตรฐานการพิจารณาคดี

จากการศึกษาจะเห็นว่า กฎหมายของประเทศต่างๆ มีความแตกต่างกันบนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อันนำไปสู่ระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน และความจำเป็นในปัจจุบันมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ และกฎหมายของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นประเทศต่างๆ จึงได้นำระบบสนธิสัญญา ซึ่งเป็นกลไกของกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาช่วยในการทำให้กฎหมายมีความสอดคล้องกัน และนำมาสู่การยอมรับผลคำพิพากษาของศาลต่างประเทศทั้งในด้านของการปราบปรามและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิด

หากจะพิจารณาถึงการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีในประเทศไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่ผู้กระทำความผิดถูกศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษมาแล้วนั้น หากเรายังอนุญาตให้ดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากมีระบบการพิจารณาคดีของต่างประเทศไม่เหมือนกับระบบการพิจารณาคดีในประเทศไทยก็ไม่น่าจะถูกต้อง เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับความเดือดร้อนถึงขั้นสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมมาแล้ว ในทางตรงกันข้ามหากศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง ประเทศไทยควรจะคำนึงถึงความแตกต่างของระบบการพิจารณาคดีของศาลต่างประเทศว่า เป็นไปตามหลักความถูกต้องของเขตอำนาจศาล หลักความเท่าเทียมกันของคู่ความในการต่อสู้คดี หลักความเป็นสากลในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา เนื่องจากระบบกฎหมายของต่างประเทศในบางระบบอาจเป็นประโยชน์แก่จำเลย

5. เขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี

โดยทั่วไปคำพิพากษาจะต้องได้รับการพิจารณาจากศาลที่มีเขตอำนาจ และหลักเกณฑ์สำคัญหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศ คือ ศาลทั้งสองประเทศต้องมียุติอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ถ้าหากคำพิพากษาดังกล่าวนั้นเป็นคำพิพากษาจากศาลที่ไม่มีเขตอำนาจแล้วได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาพร้อมทั้งมีคำพิพากษา ผลในทางกฎหมาย

ก็ถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ ดังนั้น ประเทศไทยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงคำพิพากษาของศาลประเทศนั้น

6. การคำนึงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศในกรณีที่มีการต่อรองคำรับสารภาพ

การต่อรองคำรับสารภาพ Black law Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า การต่อรองคำรับสารภาพ หมายถึง กระบวนการที่ผู้ถูกกล่าวหาและพนักงานอัยการทำข้อตกลงกันที่จะยุติคดีอาญาโดยได้รับอนุมัติจากศาล ซึ่งเป็นเรื่องที่จำเลยให้การรับสารภาพในข้อหาที่เบาหรือข้อหาในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหลายข้อหาเพื่อรับโทษเบาขึ้น

เช่น นาย ก. คนไทยไปกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ในประเทศอังกฤษ และพนักงานอัยการประเทศอังกฤษได้ต่อรองให้นาย ก. รับสารภาพต่อศาลในความผิดฐานลักทรัพย์ และจะไม่ดำเนินคดีฐานชิงทรัพย์ นาย ก. ให้การรับสารภาพฐานลักทรัพย์ต่อศาล และศาลพิพากษาลงโทษนาย ก. ในความผิดฐานลักทรัพย์ ดังนี้ หากนาย ก. เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ศาลไทยจะมีอำนาจในการดำเนินคดีฐานชิงทรัพย์กับนาย ก. ได้อีกหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพเป็นกระบวนการที่นานาอารยประเทศยอมรับและใช้กันเป็นการทั่วไป และกระบวนการนี้มีได้ถือว่าการขัดต่อความสงบเรียบร้อยในกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งประเทศไทยได้นำกระบวนการพิจารณาในรูปแบบของคำรับสารภาพที่ศาลมีอำนาจลงโทษได้โดยไม่ต้องสืบพยานด้วย อีกทั้งการห้ามดำเนินคดีซ้ำนั้นจะต้องเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน

7. การยกข้อต่อสู้ของจำเลยในเรื่องการห้ามดำเนินคดีซ้ำกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว สำหรับกรณีจำเลยถูกศาลต่างประเทศพิพากษามาแล้ว

โดยหลักจำเลยต้องแสดงถึงคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อพนักงานอัยการหรือศาลเพื่อพิจารณาถึงคดีอาญาระงับ และเพื่อเป็นการยืนยันถึงความถูกต้องแท้จริงของคำพิพากษาศาลต่างประเทศ พนักงานอัยการหรือศาลอาจจะต้องประสานขอให้ศาลต่างประเทศรับรองความถูกต้องแท้จริงของคำพิพากษานั้นด้วย ซึ่งผ่านมาในเรื่องการขอความร่วมมือทางเอกสารที่อยู่ต่างประเทศนั้นเราจะใช้วิธีการ ดังนี้ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาลไทย ต้องการได้พยานหลักฐานใดจากต่างประเทศ จะต้องติดต่อไปยังกระทรวงต่างประเทศ เมื่อกระทรวงต่างประเทศได้รับเรื่องแล้ว จะต้องส่งไปยังสถานเอกอัครราชทูตหรือกงสุลไทยที่อยู่ในประเทศนั้น จากนั้นสถานเอกอัครราชทูตหรือกงสุลไทยที่อยู่ในประเทศนั้นจะติดต่อไปยังกระทรวงต่างประเทศของประเทศนั้น ซึ่งจะเป็นผู้ส่งเรื่องไปยังเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการดำเนินการตามคำร้องขออีกครั้งหนึ่งจากนั้น เรื่องก็จะส่งย้อนกลับมาตามสายงานเดิมอีกครั้ง ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาจนจึงจะได้เอกสารหรือพยานหลักฐานที่ต้องการ

ทั้งนี้ ได้มีนักกฎหมายระหว่างประเทศเสนอแนวคิดใหม่ที่จะให้มีองค์กรกลางหรือเจ้าหน้าที่ประสานงานกลางที่มีอำนาจเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงขึ้น โดยมีหน้าที่ในการติดตามคำร้องขอและประสานงานกับหน่วยงานภายในรัฐผู้รับคำร้องขอ

6.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนขอเสนอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ในการตีความเปิดช่องให้ศาลไทยสามารถลงโทษกรณีศาลต่างประเทศมีคำพิพากษามาแล้ว ดังนี้

1. ควรกำหนดคำนิยามของคำว่า “ศาลในต่างประเทศ” หมายถึง ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีทับซ้อนกับศาลในประเทศไทยและมีอำนาจในการพิจารณาคดีที่เป็นอิสระไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1

2. ควรแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดมาแล้ว ประเทศไทยต้องไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นซ้ำอีกไม่ว่ากรณีใด แม้ว่าการพิจารณาคดีจะไม่ได้มาตรฐานหรือโทษตามกฎหมายต่างประเทศและโทษตามกฎหมายไทยจะความแตกต่างกัน รวมทั้งบทลงโทษหรือการระวางโทษจะมีความแตกต่างกันก็ตาม

3. ควรกำหนดข้อยกเว้นของการดำเนินคดีซ้ำ ในกรณีที่ศาลต่างประเทศมีคำพิพากษายกฟ้อง และในกรณีที่การพิจารณานั้นเกิดจากการสมยอมหรือไม่ได้มาตรฐานตามกฎหมายไทย

4. เราควรจัดให้มีองค์กรกลางที่มีอำนาจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยตรงในการที่จะรับผิดชอบหรือรับรองสำเนาเอกสารจากต่างประเทศ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการขอความร่วมมือในทางระหว่างประเทศ ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวควรนำมาใช้กับกรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายฟ้องคดีด้วย

5. เพื่อความเป็นรูปธรรมผู้เขียนจึงเสนอให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ดังนี้

ผู้ใดกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรตามที่ระบุไว้ในมาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 หรือกระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือกระทำความผิดที่ประมวลกฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ถ้าผู้นั้นได้รับโทษตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศอันถึงที่สุด หรือได้มีคำพิพากษาศาลต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรอีก เว้นแต่คำพิพากษาศาลต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น เป็นการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นจากการสมยอมหรือเป็นการพิจารณาคดีที่ไม่ชอบ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีก่อนการพิจารณาคดี. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ติ้ง, 2553.
- _____ คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยามพรินต์ติ้ง, 2551.
- กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2554.
- กำธร กำประเสริฐ. ประวัติศาสตร์ทางกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, 2527.
- จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิงภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา 2. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
- คณพล จันทรหอม. รากฐานกฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.
- จุมพต สายสุนทร. กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 9. แก้ไขเพิ่มเติมกรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- โชติช่วง ทังวงศ์. การส่งผู้ร้ายข้ามแดน ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : ศาลอุทธรณ์, 2548.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์ และวรรณชัย บุญบำรุง. สารานุกรมเกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายของต่างประเทศและชาวไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543.
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2552.
- ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์. คำอธิบายพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ.2551 หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549.

ธีสุทธิ์ พันธุ์ฤทธิ์. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555.
 นพนิธิ สุริยะ. กฎหมายระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.
 บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชนเล่ม 1 : วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.

_____ แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง. รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศ.ดร. ประยูร กาญจนดุล รวบรวมโดยคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.

ประชุมโณมลาย. วิวัฒนาการของกฎหมายโรมัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
 ปกป้อง ศรีสนิท. คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

_____ ยีนหยัดบนหลักนิติธรรม 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, 2552.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. กฎหมายระหว่างประเทศเล่ม 1 สนธิสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.

ประมุข สุวรรณศรี. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2525.

ม.ร.ว.รจยา อาภากรณ์. กษัตริย์และรัฐสภาอังกฤษการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ ค.ศ.1688. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2529.

ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2526.

วิชา มหาคุณ. ศาลยุติธรรมและการพิพากษาคดี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2536.
 สมยศ เชื้อไทย. ทฤษฎีกฎหมายนิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 16. แก้ไขเพิ่มเติม 2556 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.

_____ หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.
 สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพิมพ์วิญญูชน, 2559.

สมบุรณ์ เสี่ยงมบุตรพรชัย ด้านวิวัฒน์. กฎหมายอาญาระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

สัญญา ธรรมศักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3 ถึง ภาค 7 มาตรา 172-26. พิมพ์ครั้งที่ 6. ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมโดยศาสตราจารย์ประสาท อวยชัย กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2530.

เสถียร วิชัยลักษณ์ และคณะ รวบรวม. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 15 ร.ศ.114-115. พระนคร : โรงพิมพ์เดลิแมร์, 2478

สมพร พรหมพิตร. กฎหมายอาญาฉบับชาวบ้าน เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547. หยุต แสงอุทัย. การร่างกฎหมายในไทย. ในหนังสืองานฉลองครบรอบ 50 ปี ของเนติบัณฑิตยสภา. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2507.

อุดม รัฐอมฤต. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

บทความ

โกเมน ภัทรภิรมย์. “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ. เล่ม 163. ปีที่ 14. (กันยายน 2534).

ไกรพล อรัญรัตน์. “การรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอื่นตามหลักกฎหมายปิดปากโดยประเด็นแห่งคดี.” อุลพาห. เล่ม 1. ปีที่ 16. (มกราคม-เมษายน 2557).

กุลพล พลวัน. “ลักษณะทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.” วารสารอัยการ. ฉบับที่ 40. ปีที่ 4. (เมษายน 2524).

เข้มชัย ชูติวงศ์. “ความชอบธรรมของการกำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา.” วารสารอัยการ. ปีที่ 12. ฉบับที่ 133. (มีนาคม 2532).

ขุน ศรียาภัย. “กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา.” ประกอบ ประพันธ์เนติวุฒิ. “กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลและคดีอาญา ตอนที่ 2 แผนกคดีอาญา.” ภาสกร ชุณหอุไร. “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 3. ปีที่ 20. (กันยายน 2533).

คณิต ณ นคร. “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา.” บทบัญญัติ. เล่ม 42. ตอนที่ 2. (มิถุนายน 2529).

_____ “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล.” วารสารอัยการ. เล่ม 5. ปีที่ 1. (พฤษภาคม 2521).

_____ “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. ปีที่ 1. เล่มที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2544).

ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. “สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรม.” บทบัณฑิตย์. เล่ม 55. ตอนที่ 4. (ธันวาคม 2540).

ชาญชัย แสวงศักดิ์ และคณะ. “อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย.” วารสารกฎหมายปกครอง. เล่ม 3. ตอน 3. (ธันวาคม 2527).

ชีพ จุลมนต์. “ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้หลักนิติธรรม.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. ปีที่ 16. เล่มที่ 48. (กันยายน-ธันวาคม 2557).

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. “บทบรรณาธิการ.” บทบัณฑิตย์. เล่ม 20. ตอน 3. (กรกฎาคม 2505).

_____ “อิทธิพลกฎหมายอังกฤษในระบบกฎหมายไทย.” วารสารกฎหมาย. เล่ม 1. ฉบับที่ 2. (พฤษภาคม 2517).

_____ การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช. คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมและจัดพิมพ์โดย กระทรวงยุติธรรม, 2511.

บัญญัติ สุชีวะ. “การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น.” อุลพาห. เล่ม 4. ปีที่ 13. (เมษายน 2509).

บรรศักดิ์ อวรรณโณ. “แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง.” รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนกุล รวบรวมโดยคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.

บรรณา วังวิวัฒน์. “กระบวนการจัดทำสนธิสัญญาและความตกลงระหว่างประเทศทางปฏิบัติของไทย.” วารสารอัยการ. ฉบับที่ 155. ปีที่ 14. (มกราคม 2534).

ประสิทธิ์ ไชวโกล. “บันทึกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) และคำพิพากษาศาลฎีกาหมู่ มาตรา 39 (4).” วารสารกฎหมาย. เล่ม 4. ปีที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2521).

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิชย์. “การรับรองและการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศในประเทศไทย.”

เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศ, 2548.

พัชรา สีนลอยมา. “การศึกษาทบทวนกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและความร่วมมือในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.”

วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 32. ฉบับที่ 2. (กันยายน 2557).

พิชัย นิลทองคำ. “บันทึกคู่มือการศึกษาเนติบัณฑิต ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1-58.” เล่ม 1. ฉบับที่ 1. (มิถุนายน 2543).

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช. “กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา.” อุลพาห. เล่ม 7.ปีที่ 14.(กรกฎาคม 2510).

ภาสกร ชุณหะวัณ. “ปัญหาบางประการในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 3.ปีที่ 20. (กันยายน 2533).

วสุ ศิริมหาพิภกร. “วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.” ปีที่ 4. ฉบับที่ 2. (ธันวาคม 2556 – พฤษภาคม 2557).

วิสาร พนธนะ. “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐ.” อุลพาห. เล่ม 5, ปีที่ 25.(กันยายน-ตุลาคม 2521).

สุพรรณวษาโชติกิจญาณ ถัง และวัฒน์ชีวีวัฒน์. “สิทธิมนุษยชนกับอาเซียน.” วารสารกฎหมายนิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมยศ ไชยประพาย. “บทบาทศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน.” หลักสูตร ผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

อำไพ วิจิตรเวชการ. “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” บทบัญญัติ. เล่ม 41.ตอน 3-4. (2527).

อุดมรัฐอมฤต. “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย : หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส.” วารสารนิติศาสตร์. เล่ม 1. ปีที่ 20. (มีนาคม 2533).

อภิญา เลื่อนฉวี. “การใช้เขตอำนาจของรัฐต่อผู้กระทำความผิด โดยวิธีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน.” วารสารสิทธิปริทัศน์. ปีที่ 24.ฉบับที่ 74. (กันยายน - ธันวาคม 2553).

อัศววัฒน์ เลาว์ณยศศิริ. “ลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายอาเซียน.” วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 32. ฉบับที่ 2. (กันยายน 2557).

วิทยานิพนธ์

กุลพล พลวัน. “ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

กิตติพงษ์ ศิริโรจน์. “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

กิติพงษ์ จิตสว่างโสภิต. “ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง : กรณีศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

กฤษณา อนุชน. “การไต่สวนมูลฟ้องในคดีราษฎรเป็นโจทก์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

คณิน วงศ์ใหญ่. “ปัญหาในการตีความพยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

จันทิมา ลิ้มปานนท์. “ปัญหากฎหมายและแนวทางการเยียวยาเกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

เฉลิม นพแก้ว. “การส่งผู้ร้ายข้ามแดนในกรณีความผิดเกี่ยวกับอากาศยาน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ฉันทนา เรืองวิเศษทรัพย์. “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

ชินานนท์ วงศ์วิระชัย. “การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ ตามระบบคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

นวพงษ์ บุญสิทธิ์. “การเปิดเผยในการพิจารณาคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

บุญทิวา ลิ้มศิริลักษณ์. “การคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ร้องขอในการส่งผู้ร้ายข้ามแดนแบบย่อ.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิต, 2549.

พงษ์อาจ ตรีกิจวัฒนากุล. “กฎหมายปิดปาก.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชานิติศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

พีรพงศ์ เกิดมงคล. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องอาญาในอาเซียน.”
หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2556.

วิฑูตย์สัตยเทวา. “ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา กรณีสนธิสัญญาระหว่างประเทศ
ไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญา.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2539.

สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย. “การดำเนินคดีอาญาขึ้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

สหธน รัตนไพจิตร. “ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้
กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

สัตยา อรุณธารี. “อำนาจของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สันทัต สุจริต. “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

เอกสารการประชุมสัมมนา

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสิทธิผู้ต้องหาจำเลย และผู้ต้องโทษ
ในคดีอาญา.” กรุงเทพมหานคร : กองทุนพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการ
กฤษฎีกา, 2540.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศความร่วมมือของประชาคมอาเซียนในการแก้ไขปัญหาเสพติด. “ความร่วมมือของประชาคมอาเซียนในการแก้ไขปัญหาเสพติด.” <http://www.mfa.go.th/asean>, 27 มีนาคม 2552.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1977/2511. <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>, 27 มีนาคม 2552.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1124/2496. <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>, 27 มีนาคม 2552.

คำพิพากษาฎีกาที่ 896/2545. <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>, 27 มีนาคม 2552.

คำพิพากษาฎีกาที่ 3116/2537 และคำพิพากษาฎีกาที่ 6516/2537. <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>, 27 มีนาคม 2552.

คำพิพากษาฎีกา ที่ 6446/2547 และคำพิพากษาฎีกาที่ 9334/2538 ซึ่งวินิจฉัยทำนองเดียวกัน. <http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/docdetail.jsp>, 27 กุมภาพันธ์ 2554.

โชค จารุจินดา. “รายงานการประชุมร่างกฎหมายอาญา และบันทึกประกอบประวัติศาสตร์กฎหมาย.” <http://www.libraly.coj.go.th>, 10 มีนาคม 2554.

นภดล ปกรณ์นิติ. “ปัญหาการตีความกฎหมาย กรณี การสิ้นสุดลงแห่งสมาชิกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.” <http://www.ryt9.com/s/tpd/1074816>, 10 มีนาคม 2554.

Books

Cedric Ryngaert. Jurisdiction in International Law. Oxford : Oxford University Press, 2008.

Celia Hampton. Criminal Procedure. 2 nd ed., London : Sweet Maxwell, 1977.

George S. Gulick and Robert T. Kimbrough. American Jurisprudence. 2 nd.ed., 20.

Herbert L. Packer. Two model of the Criminal Process in Criminal Justice and Criminal control. Ed., John Muncie volume 1 vision of justice Los Angeles : Sage Publication, 2007.

Lawrence J. Le Blanc. The Intent to destroy Groups in the Genocide Convention : The Proposed U.S. Understanding 78 American Society of International Law. 1984.

Mark Findlay, Stephen Odgers and Stanley Yeo. Australian Criminal Justice. Ed., Oxford University.

R.Y. Jennings. The Acquisition of Territory in International Law. London : Butler Tanner Ltd, 1963.

Susan Easton and Christine Piper. Sentencing and Punishment : A Quest for Justice. Oxford : Oxford University Press, 2005.

Thomas Buergenthal. International Human Rights in a Nutshell. 1995.

William Mack and William Benjamin Hale. Corpus Juris. New York: The American Law Book Co., 1918.

Journals

Cherif M. Bassiouni. "Human Rights in the Context of Criminal Justice : Identify Procedural Protections in National Constitution." Duke Journal of Comparative Law, 3. (1993).

Harold W. Chase. "Encyclopedia of American Law, Volume 3 copyright." United States : Publishing Co., 1998.

James E. King. "The Problem of Double Jeopardy in successive federal – state prosecution : A fifth amendment solution". 1979.

Kawaide Toshihiro. "Japan concurrent national and international criminal jurisdiction and the principle "ne bis in idem". Vol. 73.

William P. Gresser Jr. Harold Hayes Henders and Norcross Maril Hillard. "Double Jeopardy." The Georgetown Law Journal 76 February, 1988.

Electronic Media

Tim A. Thomas, "Compounding Crime." <http://international.Westlaw.com/TOC/>, December 10, 2015.

Others Materials

The Constitution Fifth Amendment of the United State.

The CriminalProcedure Code of Japan.

The Criminal Procedure Code Germany.



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายรัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง
วันเดือนปีเกิด	1 พฤษภาคม 2520
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2542 : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2547 : นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพเชียงใหม่
ผลงานทางวิชาการ	รัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง. “การดำเนินคดีซ้ำ : ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย.” คุษฎิณิพนธ์นิติศาสตร์ คุษฎิณิบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.
ประสบการณ์การทำงาน	ปี 2549–ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพเชียงใหม่